

**T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ BİLİM DALI**

**GÜNÜMÜZ KAZAK AİLESİNDE YAPISAL
GÖSTERGELER VE GELECEK PROJEKSİYONU
(TÜRKİSTAN İLİ ÖRNEĞİ)**

Nurbol BAIBAKHOV

DOKTORA TEZİ

**Danışman
Prof. Dr. Mahmut ATAY**

Konya-2020

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Nurbol BAIBAKHOV		
	Numarası	144105001010		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sosyoloji / Sosyoloji		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	☐	Doktora ☒
	Tezin Adı	Günümüz Kazak Ailesinde Yapısal Göstergeler ve Gelecek Projeksiyonu (Türkistan İli Örneği)		

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Nurbol BAIBAKHOV

H. Saad

ÖNSÖZ

Öncelikle, Türkiye Bursları kapsamında Kazakistan'dan Türkiye'ye gelerek Doktora yapmamı sağlayan ve Doktora süresi boyunca her türlü desteklerini esirgemeyen Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'na ve orda çalışan ekibe teşekkürlerimi sunarım.

Bu tez çalışmamın hazırlanmasında, değerli zamanını bana ayırarak çalışmamı yönlendiren, öneri ve düzeltmeleriyle yardım ve katkısı olan, kendisinden sınırsız sayıda bilgi ve tecrübe edindiğim, sevgisini ve ilgisini hiçbir zaman esirgemeyen saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Mahmut ATAY'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışma süresince, göstermiş oldukları anlayışları için tez izleme komitesi üyeleri; değerli hocalarım Doç. Dr. Mehmet Ali AYDEMİR'e, Doç. Dr. Göksel ŞİMŞEK'e teşekkürlerimi bir borç bilirim. Doktora eğitimimde, derslerine katılarak değerli bilgilerinden istifade ettiğim Prof. Dr. Abdullah TOPÇUOĞLU, Prof. Dr. Ertan ÖZENSEL, Prof. Dr. Köksal ALVER hocalarıma da ayrı teşekkür ederim.

Son olarak yaşantım boyunca bana her türlü maddi ve manevi desteği sunan kıymetli anneme, kardeşlerime, bana her zaman güç veren ve destekleyen, doktora eğitimim ve bu tez çalışmamın hazırlanması sırasında sabır ve anlayışını gösteren sevgili eşim Zhaudir'e ve kızım Sezim'e en içten saygılarımı ve şükranlarımı sunuyorum.

Nurbol BAIBAKHOV
Konya-2020

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Nurbol BAIBAKHOV		
	Numarası	144105001010		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sosyoloji / Sosyoloji		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐	Doktora	☒
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Mahmut ATAY		
	Tezin Adı	Günümüz Kazak Ailesinde Yapısal Göstergeler ve Gelecek Projeksiyonu (Türkistan İli Örneği)		

ÖZET

Kazakistan toplumunun, onun sosyal yapısı ve sosyal kurumlarının dönüşümü, aile yaşamındaki değerler, normlar ve davranış biçimlerinde derin değişimlere yol açmaktadır. Aile kurumu, geleneksel modelden yeniye doğru ilerlerken, evrimin zor bir aşamasından geçmektedir. Bu süreçte, evlilik ve aile ilişkilerinin biçimleri, kadın ve erkeğin toplumdaki ve ailedeki rolleri ve statüleri, çocukların durumu, değer sistemleri değişmektedir.

Bu araştırma, günümüz Kazak ailesinin yapısını, aile-evlilik ilişkileri ve aile hayatı ile ilgili değerler ve davranışları incelemeyi amaçlayan tanımlayıcı bir çalışmadır. Araştırmada, Türkistan ili örneğinde, kazak ailelerinin yapısını tasvir eden hanehalkı özellikleri, evlilik, aile içi ilişkiler, akrabalık ilişkileri, çocuk ve diğer toplumsal konulardaki değer ve tutumlar ile aile sorunları hakkında veriler, nicel ve nitel araştırma yöntemleri ile ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırmada nicel ve nitel olmak üzere 2 ayrı veri toplanmıştır. Araştırmanın nicel verileri standartlaştırılmış soru formu ile, örnekleme giren 584 bireye yüz yüze anket tekniği kullanılarak toplanmıştır. Nitel veriler ise, 20 kişi ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile elde edilmiştir.

Elde edilen araştırma bulguları ışığında günümüz Kazak ailesinin durumu analiz edilmiş ve geleceği ile ilgili tahminler yapılmıştır. Aynı zamanda yapılan tespitler doğrultusunda bir takım öneriler sunulmuştur. Araştırmada Kazak ailesinin yapısı, başta sosyo-ekonomik değişimler olmak üzere günümüzün koşullarına uyum göstererek geleneksel özelliklerini korumaya devam ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, Kazak ailesinin bugünkü halinin devletin ve sosyal kuruluşların desteğine ihtiyaç duyduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aile, Kazak Aile Yapısı, Sosyal Değişme, Ailenin Dönüşümü, Aile ve Evlilik İlişkileri

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Nurbol BAIBAKHOV		
	Numarası	144105001010		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sosyoloji / Sosyoloji		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐	Doktora	☒
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Mahmut ATAY		
Tezin İngilizce Adı	Structural Indicators and Future Forecasts in Modern Kazakh Families (Turkestan Region Sample)			

ABSTRACT

The transformation of Kazakh society, its social structure and social institutions leads to profound changes in values, norms and behaviours in family life. The family institution is going through a difficult evolution phase as it moves from the traditional model to the modern one. In this process, the forms of marriage and family relations, the roles and status of women and men in society and the family, the situation of children and their value systems are also changing.

This research is a descriptive study aiming to examine the structure of today's Kazakh family, family-marriage relations and values and behaviours related to family life. In this study, with the province of Turkistan's example, data about household characteristics, marriage, family relations, kinship relations, values and attitudes in children and other social issues, and family problems were tried to be revealed by quantitative and qualitative research methods.

In the research, two separate kind of data were collected as quantitative and qualitative. The quantitative data of the study were collected with a standardized questionnaire from 584 individuals included in the sample using face-to-face questionnaire technique. Qualitative data, on the other hand, were obtained using a semi-structured interview method with 20 people.

In the light of the obtained research findings, the current situation of the Kazakh family was analyzed and predictions were made about the future. At the same time, some suggestions were made in line with the findings. In this study, it was concluded that the structure of the Kazakh family continued to preserve its traditional characteristics by adapting to today's conditions, especially socio-economic changes. In addition, it was revealed that the present state of the Kazakh family needs the support of the State and social organizations.

Keywords: Family, Kazakh Family Structure, Social Change, The Transformation of Family, Family and Marriage Relations

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
KISALTMALAR	ix
TABLolar LİSTESİ	x
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM - ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ.....	5
1.1. Araştırma Konusu	5
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	6
1.3. Araştırmanın Yöntemi ve Teknikleri	8
1.3.1. Araştırma Alanı Hakkında Genel Belgiler	8
1.3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	10
1.3.3. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları	12
1.4. Alan Uygulaması	13
İKİNCİ BÖLÜM - KONU İLE İLGİLİ TEORİK ÇERÇEVE	14
2.1. Kavramsal Çerçeve	14
2.1.1. Aile Kavramı	14
2.1.2. Aile Kurumu	17
2.1.3. Aile Yapısı	20
2.1.3.1. Aile Tipleri	21
2.1.3.2. Ailenin İşlevleri	23
2.2. Kuramsal Çerçeve	32
2.2.1. Evrimsel Yaklaşım	33
2.2.2. İşlevsel Yaklaşım	36
2.2.3. Uygulamalı (Ampirik) Yaklaşım	38
2.2.4. Etolojik Yaklaşım	39
2.2.5. Bilimsel Yaklaşım	40
2.3. Konu İle İlgili Araştırmalar	40
2.3.1. Aile İle İlgili Genel Araştırmalar	40

2.3.2. Kazak Ailesi İle İlgili Çalışmalar	44
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM - KAZAK AİLESİ VE EVLİLİK İLİŞKİLERİ	54
3.1. 19.Yüzyılda ve 20.Yüzyılın Başlarında Kazakların Aile ve Evlilik İlişkileri.....	54
3.2. Sovyet Döneminde Kazakların Aile ve Evlilik İlişkileri	59
3.3. Bağımsız Kazakistan'da Kazakların Aile ve Evlilik İlişkileri	61
3.4. İki Temel Paradigma Bağlamında Kazakistan'da Aile Kurumu.....	64
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM - ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	78
4.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri	78
4.2. Aile Yapısı ve Kompozisyonu	81
4.3. Evlilik ve Boşanma	89
4.3.1. Evliliğin Önemi	89
4.3.2. Evlilikte Duygusal Bağın Önemi.....	90
4.3.3. İlk Evlenme Yaşı	93
4.3.4. Uygun Evlenme Yaşı	95
4.3.4.1. Erkek İçin Uygun Evlenme Yaşı	96
4.3.4.2. Kadın İçin Uygun Evlenme Yaşı	98
4.3.5. Eşi İle Tanışma Şekli	101
4.3.6. Eşi İle Tanışma Yeri	103
4.3.7. Evlilik Öncesi Tanışma ve İlişki (Flört) Süresi	105
4.3.8. Evliliğin Gerçekleşme Biçimi	106
4.3.9. Evliliğin En İyi Gerçekleşme Biçimi	109
4.3.10. Boşanma Sebebi İle İlgili Düşünceler	110
4.4. Aile İçi İlişkiler	113
4.4.1. Hanehalkı Üyelerinin Düzenli Olarak Biraraya Geldikleri Zamanlar....	114
4.4.2. Aile Reislği	114
4.4.3. Ev İşlerinin Dağılımı	119
4.4.4. Eşler Arasında Catışmaya Neden Olan Konular	121
4.5. Akrabalık İlişkileri	122
4.5.1. Akrabalık ilişkilerin Önemi	124
4.5.2. Karşılıklı Akrabalık Yardım Geleneği	127

4.5.3. Karşılıklı Akrabalık Yardım Geleneğine Yönelik Tutumları	129
4.5.4. Akrabalarla Görüşme Sıklığı	130
4.6. Ailede Çocuk ve Çocuk ile İlgili Düşünceler	131
4.6.1. Ailelerin Sahip Oldukları Çocuk Sayısı	131
4.6.2. İstenen Çocuk Sayısı	133
4.6.3. Ailede Çocuğun Değeri	134
4.6.4. Çocuk Bakımı	136
4.6.5. Çocuk İle İlgili Düşünceler	138
4.6.6. Ailenin Çocuklardan Beklentileri.....	141
4.7. Aile ve Toplum Hayatı İle İlgili Çeşitli Konulardaki Düşünceler	142
4.7.1. Toplum Yaşamında Ailenin Rolü	143
4.7.2. Günümüz Kazakistan'da Aile Krizi İle İlgili Görüşler.....	144
4.7.3. Ailenin Gelişimine Yönelik Devlet Politikası	147
4.7.4. Devlet Tarafından Sağlanan Aile Destekleri	149
4.7.5. Evliliksiz/Nikahsız Birlikte Yaşama İle İlgili Görüşler	154
4.7.6. Kazak Ailesinin Gelecek Projeksiyonu	156
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	161
KAYNAKÇA	166
EK-1: ANKET FORMU	180
EK-2: YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU	188
EK-3: KATILIMCILARA AİT TANITICI BİLGİLER.....	190
ÖZGEÇMİŞ	191

KISALTMALAR

ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
ASAGEM:	Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü
ATHGEM:	Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü
BA/AH:	Bilimler Akademisi (Академия Наук)
BAB/BAH:	Bilimler Akademisi Bülteni (Вестник Академии Наук)
Çev.:	Çeviren
Ed.:	Editör
KAM/SİOM:	Kamuoyu Araştırma Merkezi/Sentr İzuçenya Obçestvennogo Mnenya (Центр Изучения Общественного Мнения) /
Kazak SSC:	Kazak Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti
KCİK:	Kazakistan Cumhuriyeti İstatistik Kurumu
KCUEBİK:	Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal Ekonomi Bakanlığı İstatistik Komitesi
RBA/ PAH:	Rusya Bilimler Akademisi (Российская академия наук)
SP/ СПб.:	Saint Petersburg (Санкт Петербург)
SSCB:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Birliği
TAEE:	Tarih, Arkeoloji ve Etnografi Enstitüsü
T.C.:	Türkiye Cumhuriyeti
TÜİK:	Türkiye İstatistik Kurumu

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo-1: Kazakistan Cumhuriyeti'nde Kazakların İllere Göre Sayısı ve Toplam Nüfusun Etnik Yapısındaki Oranı (2019'un başında).....	9
Tablo-2: Görüşme Yapılacak Kişiler İçin Belirlenen Kotalar.....	12
Tablo-3: Aile İşlevleri.....	26
Tablo-4: Katılımcıların Cinsiyeti ve Yaşına Göre Dağılımı.....	79
Tablo-5: Katılımcıların Yerleşim Yeri ve Medeni Durumuna Göre Dağılımı.....	80
Tablo-6: Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	80
Tablo-7: Katılımcıların Mesleklerine Göre Dağılımı.....	81
Tablo-8: Katılımcıların Toplam Aile Gelirine Göre Dağılımı.....	81
Tablo-9: Katılımcıların Konut Mülkiyeti Durumlarına Göre Dağılımı.....	82
Tablo-10: Yerleşim Yerine Göre Katılımcıların Yaşadığı Hanelerin Yapısı	83
Tablo-11: 2009 Yılındaki Nüfus Sayımına Göre Güney Kazakistan İlindeki Hanelerin Yapısı.....	84
Tablo-12: İlk Evlenme Yaşı.....	95
Tablo-13: Yerleşim Yeri, Cinsiyet ve Yaş Grubuna Göre İlk Evlenme Yaşı.....	95
Tablo-14: Erkek ve Kadın İçin Uygun Evlenme Yaşı.....	97
Tablo-15: Yerleşim Yeri, Cinsiyet ve Yaş Grubuna Göre Erkek İçin Uygun İlk Evlenme Yaşı.....	98
Tablo-16: Yerleşim Yeri, Cinsiyet ve Yaş Grubuna Göre Kadın İçin Uygun Evlenme Yaşı.....	100
Tablo-17: Eşi İle Tanışma Şekli.....	103
Tablo-18: Yerleşim Yeri, Cinsiyeti ve Yaş Grubuna Göre Eşi İle Tanışma Şekli...104	
Tablo-19: Eşi İle Tanışma Yeri.....	106
Tablo-20: Evlilik Öncesi Tanışma ve İlişki (Flört) Süresi.....	108
Tablo-21: Evliliğin Gerçekleşme Biçimi.....	110
Tablo-22: Evliliğin En İyi Gerçekleşme Biçimi.....	111
Tablo-23: Boşanma Sebepleri İle İlgili Cevapların Dağılımı.....	112
Tablo-24: Hanehalkı Üyelerinin Bir Araya Geldikleri Zamanlar.....	116
Tablo-25: Yerleşim Yeri, Cinsiyet ve Yaş Grubuna Göre Aile Reisliği İle İlgili Cevapların Dağılımı.....	117

Tablo-26: Yerleşim Yeri, Cinsiyet ve Yaş Grubuna Göre Ev İşlerinin (Sorumluluklarının) Dağılımı.....	121
Tablo-27: Yaş Grubuna Göre Eşler Arasında Catışmaya Neden Olan Konular.....	123
Tablo-28. Akrabalık İlişkilere Verilen Önem (Yaşa Göre).....	126
Tablo-29: Kazaklar Arasında Akrabalık Karşılıklı Yardım Geleneğinin Yaygınlığı.....	130
Tablo-30: Kazakların Akrabalık Karşılıklı Yardım Geleneği İle İlgili Tutumları/Düşünceleri.....	131
Tablo-31: Ailelerin Sahip Oldukları Çocuk Sayısı.....	134
Tablo-32: İstenen Çocuk Sayısı.....	135
Tablo-33: Çocuk Bakımı İle İlgili Sorumlulukların Dağılımı.....	139
Tablo-34: Çocuk İle İlgili Düşünceler.....	141
Tablo-35: “Her Aile Ekonomik Durumuna Göre Çocuk Yapmalı” İfadesi İle İlgili Cevapların Dağılımı.....	142
Tablo-36: “Çocuk, Ebevyenlerinin Sosyal/Eğitim/İş Hayatını Olumsuz Etkiler” İfadesi İle İlgili Cevapların Dağılımı.....	142
Tablo-37: Günümüzde Ailenin Toplum Yaşamındaki Rölü İle İlgili Cevapların Dağılımı.....	146
Tablo-38: Kazakistan’da Aile Krizi İle İlgili Cevapların Dağılımı.....	147
Tablo-39: Kazakistan Cumhuriyeti’nin Ailenin Gelişimine İlişkin Devlet Politikasındaki Önlemlerin Önemi İle İlgili Cevapların Dağılımı.....	150
Tablo-40: Kazakistan Cumhuriyeti’nin Aileye İlişkin Devlet Politikasının Önlemlerinin Önemlilik Hiyerarşisi.....	151
Tablo-41: Günümüzde Devlet Tarafından Sağlanan Aile Destekleri İle İlgili Cevapların Dağılımı.....	152
Tablo 42: Evliliksiz/Nikahsız Birlikte Yaşamaya Bakış.....	156
Tablo-43: Kazak Ailesinin Geleceği İle İlgili Cevapların Dağılımı.....	159

GİRİŞ

Günümüzde bütün dünyada her alanda meydana gelen hızlı bir değişim sürecinden toplum hayatının en temel belirleyicilerinden biri olan aile kurumu da etkilenmiş ve çeşitli sorunlarla karşı karşıya gelmiştir. Aile kurumu sadece nüfusun aile yapısını değil, aynı zamanda insanların yaşam tarzının yönünü de içerir. Tarihsel değişimlerin etkisi altında toplumsal kurumlar arasındaki ilişkilerde, aile kurumunun rolü dönüşmektedir.

“Aile kan, cinsel ilişki ya da yasal bağlarla birbirine bağlı insanlardan oluşmuş, mahrem ilişkilerle örülü bir gruptur” (Marshal, 1999: 7). Giddens tarafından verilen tanıma göre “Aile yetişkin üyeleri çocuklara bakma yükümlülüğü üstlendiği doğrudan akrabalık ilişkiler ile bağlı bir insan topluluğudur” (Giddens, 2005: 156). Çalışmamızda, ailenin çok çeşitli tanımların göz önünde bulundurularak, aile, evlilik, akrabalık ve ebeveynlik bağlarıyla bağlı iki veya daha fazla kişiden oluşan, ortak bir yaşama ve karşılıklı ahlaki, yasal ve sosyal sorumluluğa sahip olan toplumun temel birimi olarak tanımlanmıştır.

Aile kurumu, nüfusun üreme sisteminde ve toplumsal ilişkileri düzenleme, bireylerin sosyalleşmesi, onların ahlaki ve fiziksel refahları alanındaki toplumun temel ihtiyaçlarını karşılama ve onlara yaşam desteği sağlamada önemli bir rol oynamaktadır. Modern toplumdaki aile ve evlilik ilişkileri alanındaki değişimler, ailenin sosyal bir kurum olarak geleceği hakkında sıcak tartışmalara neden olmuştur.

Toplumun temel dayanağı olan aile, toplumun yaşamındaki ana başarıları, zorlukları ve çelişkileri yansıtır. Çok hızlı bir şekilde gelişmekte olan teknoloji bir yandan insanların hizmetine bilgi ve rahatlığı sunarken diğer taraftan insanları birbirilerinden uzaklaştırarak, ilişkilerini, paylaşımlarını sınırlandırmakta ve insanları bireyselliğin yalnızlığına itmektedir.

Günümüzde, “ataerkil bağlılığın yokluğu, duygusal ilişkilerin ve bireysel özelemlerin vurgulanmasıyla karakterize edilen, yeni bir “postmodern” aile türü oluşmaktadır” (Satıbalina, 2011: 91). Modern ailenin durumu toplumun etkisine giderek daha az bağımlı, aile içinde kişilerarası ilişkilerin önemi artmakta, eşler ve onların çocukları arasında tüketici ilişkiler önem kazanmaktadır. Bu, modern toplumun dönüşümü bağlamında aileyi araştırmanın önemini artırmaktadır.

Konuya Kazakistan açısından yaklaşırsak, bir yandan geçen yüzyılın ikinci yarısında kırsal alanlardan kentlere göçlerle belirlenen değişim süreci, öte yandan bağımsızlıktan¹ sonraki yaklaşık 30 senede özellikle başta televizyon ve internet olmak üzere kitle iletişim araçlarının toplumsal ve kültürel etkileri göze çarpmaktadır. Bu değişimlerin sonucunda toplumda meydana gelen dönüşümlerin bireyler ve aileleri nasıl etkilediklerinin ve ortaya çıkan sorunların incelenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu düşünceden hareket ederek, kazak ailelerinin yapısı, aile-evlilik ilişkileri ile ilgili sorunların incelenmesi hedeflenmiştir.

Kazakistan toplumunun, onun sosyal yapısı ve sosyal kurumlarının dönüşümü, aile yaşamındaki değerler, normlar ve davranış biçimlerinde derin değişimlere yol açmaktadır. Aile kurumu, geleneksel modelden yeniye doğru ilerlerken, evrimin zor bir aşamasından geçmektedir. Bu süreçte, evlilik ve aile ilişkilerinin biçimleri, kadın ve erkeğin toplumdaki ve ailedeki rolleri ve statüleri, çocukların durumu, değer sistemleri değişmektedir. Mevcut aşamada Kazakistan'daki aile kurumu, doğurganlığın düşüşü; aile ve evlilik ilişkilerinin dengesizliği; evlilik sadakatı ilkesinin zayıflaması; boşanma, risk altındaki ailelerin ve parçalanmış aileler sayısının artışı; terk edilmiş çocuklar sayısının artışı; hamile kız çocuğu sayısının artışı; sosyalleşme süreçlerinin deformasyonu; nesillerin sosyo-kültürel devamlılığının ihlali, yalnızlık olgusunun bir yaşam tarzı olarak kurumsallaşması ile karakterize edilebilir. Bu sorunlar ülkenin ulusal güvenliğine bir tehdit oluşturuyor denilebilir.

Araştırmacılar, önceliklerden biri olarak boşanma oranındaki artışa işaret etmektedir. 2016 yılında The Economist tarafından İngiltere'de yayınlanan "Dünya İstatistik" verilerine göre, Kazakistan'da boşanma hızı binde 2,7 olarak izlenmiş ve dünyada boşanma hızı en yüksek ilk on ülke içinden yer almıştır. (Aktaran: Abildakyzy, 2016).

Kazakistan'da boşanma oranı 2000'dan bu yana düzenli bir şekilde artmakta ve endişe verici rakamlara ulaşmıştır. 2000 yılında boşanan çiftlerin sayısı 27 bin 391 iken (binde 2,14) 2018 yılında iki katına artarak 54 bin 797 olmuş ve boşanma hızı binde 3'e ulaşmıştır. Evlenen çiftlerin sayısı ise 2018 yılında 137 bin 797 olmuş,

¹ SSCB'nin dağılmasından sonra Kazakistan Cumhuriyeti 16 Aralık 1991'de bağımsızlığını ilan etmiştir.

görüldüğü gibi gerçekleşen evliliklerin üçten birinden fazlası boşanma ile sona ermektedir (KCUEBİK).

Kazakistan'da sosyolojinin teorik ve pratik çalışmaları açısından iyi bir gelişmede olmasına rağmen, alt dalı olarak aile sosyolojisinin aileyi anlama, analiz etme ve güçlendirme görevini gerçekleştirme konusunda yetersiz kaldığı görülmektedir. Bunun önemli nedenlerinden bazıları, aile üzerinde yapılan bilimsel çalışmaların yetersiz, oldukça sınırlı ve bu çalışmaların yeterince maddi ve manevi destek görmüyor olmalarıdır.

Kazakistan'ın bugünkü sosyokültürel durumu, bu tür çalışmalar için esin kaynağı olacak konular açısından ileri düzeyde pek çok sorunu barındırmaktadır. Özellikle Kazakistan'da boşanma, terk edilmiş çocuklar ve evlilik dışı doğumların sayısının artması gibi olaylar, büyük bir endişe oluşturmakta ve acilen ele alınması ve araştırılması gerekli olan konuların başında gelmektedir. Bu nedenle, toplumun yapısal işlevini korumada temel bir rolü olan aile kurumu hakkında daha fazla sayıda saha araştırmasının yapılması ve çalışmaların teşvik edilmesi, yaygınlaştırılması gerekir.

Çağdaş Kazakistan toplumunun modernleşmesi, yenilikçi gelişim için perspektifleri, nihayetinde, aile kurumundaki değişikliklerle, insanların yaşam öncelikleri sisteminde aile değerlerinin dönüştürülmesiyle ilişkilidir. Mevcut koşullar altında, Kazakistan'ın farklı bölgelerindeki aile ve evlilik ilişkilerinin özelliklerini incelemenin bilimsel ve pratik ilgisi önem kazanmaktadır.

“Günümüz Kazak Ailesinde Yapısal Göstergeler ve Gelecek Projeksiyonu (Türkistan İli Örneği)” başlıklı bu araştırma, Kazak aile yapısının profilini çizmek üzere gerçekleştirilmiştir. Bu araştırma, Kazakistan'ın Güney bölgesinde yaşayan Kazak ailelerinin yapısı, aile-evlilik ilişkilerini ve aile hayatı ile ilgili değerleri ve davranışlarını incelemeyi amaçlayan betimleyeci bir çalışmadır.

Araştırmanın konusu, günümüz Kazakistan toplumunun dönüşüm sürecindeki kazak ailesinin yapısal göstergeleri, aile-evlilik ilişkilerinin durumu ve sorunlarıdır.

Araştırmanın teorik ve metodolojik temelleri, aileyi incelemenin krize dayanan muhafazakar ve liberal-ilerici (modernist) paradigmaları ve tarih sürecindeki değişimlerine dayanmaktadır. Sorunu analiz ederken, disiplinlerarası, tarihsel,

yapısal-işlevsel, cinsiyet yaklaşımları, karşılaştırmalı ve istatistiksel analiz yöntemleri kullanılmıştır.

Tez araştırmasının ampirik temelini, Kazakistan Cumhuriyetinin Ülke genelindeki, bölgesel ve il düzeyindeki istatistiksel veriler; çeşitli kurumlar² tarafından yürütülen sosyolojik araştırmaların ikincil verilerinin analizinin sonuçları Türkistan ilindeki Kazak ailelerinin sosyal portresin çizmek için ampirik bir temel teşkil eden, “Kazak ailelerinin yapısı, aile-evlilik ilişkileri” başlıklı, nicel ve nitel yöntemler ile yazar tarafından yapılan saha araştırmasında elde edilen veriler oluşturmaktadır.

² “Инновациялық Даму” Қоғамдық Бірлестігі (“Yenilikçi Gelişme” Kamu Derneği); Центр Изучения Общественного Мнения/(Kamuoyu Araştırma Merkezi).

BİRİNCİ BÖLÜM - ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

1.1. Araştırma Konusu

Araştırmanın konusu, günümüz Kazakistan toplumunun dönüşüm sürecindeki Kazak ailesinin yapısal göstergeleri, aile-evlilik ilişkilerinin durumu ve sorunlarıdır.

Günümüz toplumlarının en belirgin özellikleri değişim olgusuyla açıklanmaktadır. Özellikle, 18. yüzyıldan başlayarak evrensel bir fenomen olarak bütün insanlığı etkilemeye başlayan modernleşme süreci, toplumsal anlamda mümkün olduğunca geniş boyutlu değişimlere yol açmıştır. Bu değişimler, önce Talcott Parsons tarafından "kurumların yapısal farklılaşması", daha sonra da Alex Inkeles tarafından "endüstriyel sektörün hızlı gelişimi, sanayileşme ve kentleşme" olarak açıklanmıştır (Aktaran: Topses, 2008: 7).

Kazakistan'daki geçen yüzyılın ikinci yarısında kırsal alanlardan kentlere göçlerle belirlenen değişimlerin ekonomik ve sosyal yönleri olduğu kadar kültürel sonuçları da önem taşımaktadır. Aynı zamanda, son otuz yılda önemli bir şekilde yaygınlaşan kitle iletişim araçlarının toplumsal ve kültürel etkileri dikate alındığında ülkemizin hızlı bir dönüşüm süreci içerisinde olduğunu söyleyebiliriz.

Kazakistan toplumunun, onun sosyal yapısı ve sosyal kurumlarının dönüşümü, aile yaşamındaki değerler, normlar ve davranış biçimlerinde derin değişimlere eşlik etmektedir.

Aile, her zaman insanın yaşamında en önemli yerlerden birini işgal etmiştir. Bu anlaşılabilir bir durumdur, çünkü tüm insanlar öyle ya da böyle bir şekilde aileye bağlı ve aile onların hayatının bir parçasıdır. Aile kurumunun dönüşümü, aile ilişkileri ve aile davranışının tüm yönlerini etkileyerek üreme, evlilik ve ebeveyn tutumlarını etkilemiştir (Baibakhov, 2019: 203). Uzmanlar, aile ilişkilerinin dönüşüm koşullarında, evlilik ve ebeveynlik kurumlarının daha da ayrılmasına, yeni kurumların, ebeveynlerin sosyal statüleri ve davranış normlarının ortaya çıkmasına işaret etmektedir (Gurko, 2008: 3). Bu süreçler sırasında, doğurganlıkta azalma, risk altındaki aileler, terk edilmiş çocuklar, boşanmalar ve tek ebeveynli ailelersayısındaki artış, ergenlikte ve gençlikte yüksek sapma düzeyi, yalnızlık fenomeninin bir yaşam tarzı olarak kurumsallaşması gibi olgular gözlenmektedir.

Aile kurumu, geleneksel modelden yeniye doğru ilerlerken, evrimin zor bir aşamasından geçmektedir. Bu süreçte, evlilik ve aile ilişkilerinin biçimleri, kadın ve erkeğin toplumdaki ve ailedeki rolleri ve statüleri, çocukların durumu, değer sistemleri değişmektedir. Bu değişimlerin sonucunda toplumda meydana gelen dönüşümlerin bireyler ve aileleri nasıl etkilediklerinin ve ortaya çıkan sorunların incelenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu düşünceden hareket ederek, kazak ailelerinin yapısı, aile-evlilik ilişkileri ile ilgili sorunların incelenmesi hedeflenmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

“Günümüz Kazak Ailesinde Yapısal Göstergeler ve Gelecek Projeksiyonu (Güney Kazakistan örneği)” başlıklı bu araştırma Kazak aile yapısının profilini çizmek üzere gerçekleştirilmiştir. Bu araştırma, Kazakistan'ın Güney bölgesinde yaşayan Kazak ailelerinin yapısı, aile-evlilik ilişkileri ve aile hayatı ile ilgili değerleri ve davranışlarını incelemeyi amaçlayan tanımlayıcı bir çalışmadır. Aile üzerinde yapılan çalışmalar, aile ve toplumdaki değişimleri ve dönüşümleri anlamaya, analiz etmeye ve açıklamaya önemli bir katkı sağlayacaktır. Günümüzde Kazakistan'daki ailelerin mevcut durumu, aile kurumunda meydana gelen değişimler ve bu değişimlerin olumlu ve olumsuz yönlerini hakkında yeni verilere ihtiyaç duyulmaktadır.

Araştırmanın amacı, günümüz Kazakistan toplumunun dönüşümü koşullarında kazak ailelerinin yapısını, aile-evlilik ilişkilerinin durumu ve sorunlarını tanımlamaktır.

Bu amaca ulaşmak için aşağıdaki hedefler formüle edilmiştir:

- araştırmanın kuramsal ve metodolojik temellerini, ailenin sosyal dokusunu, belirgin özelliklerini araştırmak için ana yaklaşımları belirlemek;
- sosyal kuramdaki ailenin temel problemlerini, günümüz gerçekleri açısından ele almak;
- Türkistan ili örneğinde Kazak ailelerinin özellikleri, evlilik, boşanma, aile içi ilişkileri, akrabalık ilişkileri, çocuk ve diğer toplumsal konulardaki değer ve tutumları, aile sorunları hakkında bilgiler toplamak. Elde edilen bilgileri çeşitli değişkenler açısından analiz etmek;

- Kazakistan Cumhuriyetinin günümüzde aileye yaklaşımı ve temel aile politikalarını analiz etmek;

- elde edilen araştırma sonuçları ışığında günümüz Kazakistan Cumhuriyeti'nde Kazak ailesinin, aile-evlilik ilişkilerinin geleceğini tahmin etmek.

Günümüzde Kazakistan'da Elbasy Nursultan Nazarbayev'in dünyanın en gelişmiş 30 ülkesinden biri olmayı hedefle alan "Kazakistan-2050" Stratejisinde (2012), "5 Kurumsal Reformu Gerçekleştirmek İçin 100 Somut Adım" Ulus Planında (2015) belirlendiği görevler, ülkenin daha kapsamlı modernizasyonu için her yerde uygulanmaktadır. Bu hedefe ulaşmanın anahtar koşullarından biri Kazakistan toplumunun manevi ve ahlaki durumudur. Kuşkusuz, toplumun manevi ve ahlaki durumunda, istikrarında belirleyici bir rol aile kurumuna aittir. Bu nedenle aile kurumunun korunması ve güçlendirilmesi konuları ön plana çıkmaktadır. Sonuçta, toplumun ve devletin istikrarı ve refahının korunması söz konusudur.

Birey ve toplum arasında bir köprü olarak önemli bir işlev gören aile kurumunun toplum hayatındaki görünümü olan aile yapısı hakkında yeni verilerin toplanması ve analizi, hem bitişik durumun belirlenmesi hem de zaman içindeki değişimin değerlendirilebilmesi açısından önemli görülmektedir.

Aile ile ilgili bilimsel araştırmaların önemi sadece sosyal işlevler açısından değil, aynı zamanda temel olarak yaşam faaliyetinin çeşitli etnik sosyal parametreleri ile karşılaştırıldığında da belirlenir. Aile kurumunda meydana gelen değişimler, aile ve evlilik ilişkilerinin gelişim yönü ve toplumun sosyo-ekonomik temelleri ile yakın bağları hakkında objektif bir düşünce üretmek, Kazak ailesinin geleceği açısından gereklidir. Özellikle devletin temel ulusu olarak Kazakların aile yapısının analiz edilmesi çok etnikli Kazakistan koşullarında önemlidir. Aynı zamanda mevcut koşullar altında, Kazakistan'ın farklı bölgelerindeki aile ve evlilik ilişkilerinin özelliklerini incelemenin bilimsel ve pratik ilgisi önem kazanmaktadır.

Öte yandan, ailedeki değişimler ve sorunlar diğer alanlara da yansımakta ve zaman zaman önüne geçilemez sosyal problemlerin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Dolayısıyla bu sosyal problemler insanları ve toplumu tehdit eden boyutlara ulaşmaktadır. Sosyal sorunların üstesinden gelebilmek için değişimlerin farkında olunması ve hesaplanabilir yapı analizlerinin yapılabilmesi önemli görülmektedir. Bu nedenle, toplum hayatının en temel birimlerinden birini oluşturan

aile kurumu ve sorunlarıyla ilgili güncel bilimsel verilerin toplanması, toplumsal değişim süreci içinde ortaya çıkan problemlerle ilgili önlemlerin alınması ve sağlıklı politikaların oluşturulabilmesi açısından önem taşımaktadır.

Çalışmada formüle edilen sonuçlar ve öneriler, yönetim yapılarında aile politikasının geliştirilmesinde, devlet ve sosyal kuruluşların aile ve evlilik ilişkileri ile ilgili özel problemlerin çözülmesine yönelik çalışmalarda ve sosyal güvenlik kurumları tarafından ailenin sosyal korunması pratiğinin gerçekleştirilmesinde bilgi ve analitik destek açısından kullanılabilir. Araştırmanın teorik ve ampirik sonuçları, yükseköğretim kurumlarında genel sosyoloji, aile sosyolojisi, cinsiyet sosyolojisi, sosyal hizmet gibi alanlarda genel ve özel derslerde kullanılabilir. Tez içeriği bu konudaki diğer araştırmalar için teorik bir temel oluşturabilir.

1.3. Araştırmanın Yöntemi ve Teknikleri

Araştırmamız, amaç bakımından betimleyici bir alan araştırmasıdır (survey). “Günümüz Kazak Ailesinde Yapısal Göstergeler ve Gelecek Projeksiyonu (Türkistan İli Örneği)” başlıklı bu araştırma, Kazak ailelerinin yapısı, aile-evlilik ilişkileri ve aile hayatı ile ilgili değerleri ve davranışlarını incelemek üzere gerçekleştirilmiştir. Betimleyici araştırmalarda sosyal olgu ya da konu tasvir edilerek, ayrıntılı bir fotoğraf ortaya konulur. Kendi başlarına son derece önemli bilgiler vermesinin yanı sıra, sosyal olguları açıklamayı amaçlayan, “neden”, “niçin” sorularına cevap arayan açıklayıcı araştırmalar için de temel oluştururlar.

Araştırmalarda yöntem, tasarım, veri toplama ve veri çözümleme sürecidir. Yöntem bir bütün olarak araştırmanın nasıl yürütüldüğü üzerinde duran uğraş alanıdır (Punch, 2011: 29). Bu araştırmada, Türkistan ili örneğinde, kazak ailelerinin yapısını tavsir eden hanehalkı özellikleri, evlilik, aile içi ilişkiler, akrabalık ilişkileri, çocuk ve diğer toplumsal konulardaki değer ve tutumlar ile aile sorunları hakkında veriler, nicel ve nitel araştırma yöntemleri ile ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1.3.1. Araştırma Alanı Hakkında Genel Belgiler

İdari ve bölgesel yapısına göre, Kazakistan 17 bölgeye ayrılmıştır, bunlar 14 il ve özel (Büyükşehir) statüdeki 3 şehir; Almatı, Shymkent ve Cumhuriyetin başkenti - Nur-Sultan (Tablo-1). Ayrıca, Kazakistan'ın belirlenmiş idari bölgeleri Doğu, Batı, Kuzey, Güney ve Orta Kazakistan olarak 5 coğrafi bölgeye ayrılmıştır. Belirli bir il

sayısının seçimi ve bölgelere tahsis edilmesi gelenekseldir ve bölgelerin doğal ve iklimsel, ekonomik-coğrafi özellikleri ile bağlıdır. Bu arada, 19 Haziran 2018'de Kazakistan Cumhurbaşkanı'nın "Kazakistan'ın bazı idari ve bölgesel yapısı konularına" ilişkin 702 sayılı Kararnamesi ile Güney Kazakistan ilinin merkezi olan Çimkent'e büyük şehir statüsü verildiği, ilin adı Türkistan ili olarak değiştirildiği ve il merkezi Türkistan kentine taşındığı belirtilmelidir.

2009 'da yapılan nüfus sayımının sonuçlarına göre günümüzde Kazakistan'da 100'den fazla etnik grup yaşamaktadır. Bahsettiğimiz bu etnik grupların içinde, Kazaklar ve Ruslar esas etnik olarak Kazakistan'ın nüfusunu oluşturmaktadır. Kazaklar yüzde 63,1 ile, Ruslar yüzde 23,7 ile toplamda ülke nüfüsünün yüzde 86,8'i bu iki etnikten oluşmaktadır. Ayrıca, bu iki etnikten başka, 5 etnik grubun oranı genel nüfüsün yüzde 1'inden fazladır. Bunlar: Özbekler, Ukraynalılar, Uygurlar, Tatarlar ve Almanlar (KCİK, 2011a: 20).

Tablo-1: Kazakistan Cumhuriyeti'nde Kazakların İllere Göre Sayısı ve Toplam Nüfusun Etnik Yapısındaki Oranı (2019'un başında)

N	KC, İller, Büyükşehirler	KC'nin tüm nüfusu	Kazakların sayısı	Kazaklar (%)	Diğer etnik grupların sayısı	Diğer etnik gruplar (%)
Kazakistan Cumhuriyeti		18 395 567	12 505 251	67,98	5 890 316	32,02
İller						
1	Akmola	738 587	379 326	51,36	359 261	48,64
2	Aktobe	869 637	720 376	82,84	149 261	17,16
3	Almatı	2 038 934	1 469 519	72,07	569 415	27,93
4	Atırâu	633 791	586 802	92,59	46 989	7,41
5	Batı Kazakistan	652 325	498 034	76,35	154 291	23,65
6	Cambul	1 125 442	818 487	72,73	306 955	27,27
7	Karagndı	1 378 533	714 068	51,80	664 465	48,20
8	Kostanay	872 795	355 746	40,76	517 049	59,24
9	Kızılorda	794 334	764 602	96,26	29 732	3,74
10	Mangistau	678 199	617 097	90,99	61 102	9,01
11	Pavlodar	753 853	394 674	52,35	359 179	47,65
12	Küzey Kazakistan	554 517	194 239	35,03	359 179	64,97
13	Türkistan	1 983 967	1 508 219	76,02	475 748	23,98
14	Doğu Kazakistan	1 378 527	834 784	60,56	543 743	39,44
15	Nur-Sultan Byyükşehiri (Başkent)	1 078 384	851 991	79,01	226 393	20,99
16	Almatı Byyükşehiri	1 854 656	1 120 532	60,42	734 124	39,58
17	Çimkent Byyükşehiri	1 009 086	676 755	67,07	332 331	32,93

Kaynak: KCUEBİK. (stat.gov.kz)

İstatistik kurumu verilerine göre 2019 yılın başında ülkedeki Kazakların oranı yüzde 68'e ulaşmıştır. Tablo 1'de görüldüğü gibi iki ilde Kazakların oran nüfusun yarısından düşük, diğer iki ilde ise nüfusun yarısına zorla ulaşmaktadır.

Araştırmamızın alanı olarak kazak nüfusu ağırlıkta yaşamakta olan Türkistan ili seçilmiştir. Tablo-1'de görüldüğü üzere Türkistan ilinde Kazakların sayısı 1 508 219 ve il nüfusundeki oranı yüzde 76'dır. Ayrıca ülkedeki tüm Kazak nüfusunun yüzde 12,1'ini oluşturmaktadır. Çimkent kentinin büyükşehir statüsünü alarak bu il sınırından çıkarılmasından önce 2018 yılına kadar Güney Kazakistan ili, Kazakların yaklaşık yüzde 20'si, yani her beş Kazaktan birinin yaşadığı bir ildi. Türkistan ilinin seçilme kriterleri:

- Farklı sosyo-ekonomik özelliklere sahip yeterli sayıda kazak ailelerinin bulunması,
- Daha önce benzer bir araştırmanın bu bölgede yapılmamış olması,
- Araştırmacının zaman ve emek açısından kolay ulaşabileceği bir bölge olmasıdır.

1.3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, Türkistan ilinde ikamet eden ve sosyo-ekonomik düzeyleri farklılık gösteren kazak aileleri oluşturmaktadır. Araştırma, iki farklı yerleşim biriminde yaşayan aileler arasında karşılaştırma yapmayı öngörmesi nedeniyle, iki kütleden de belli sayıda ailenin kapsam içine alınması yeterli görülmüş yani evreni temsil edecek şekilde örnekleme yöntemine başvurulmuştur.

Sosyal bilimler alanında örneklem büyüklüğü konusunda farklı rakamların olduğu görülmektedir. Araştırmamızda socioline.ru web sitesi (<https://socioline.ru/rv.php>) tarafından geliştirilmiş örneklem büyüklüğü hesaplamasının otomatik formülü kullanılmıştır. Buna göre 1 508 219 olan evrenden % 95 güvenirlilik düzeyine göre alınması gereken örneklem büyüklüğünün 384 olduğu görülmüştür. Ancak, bu sayının aile yapısı ile ilgili meseleleri ele almada yeterli olmadığını düşündüğümüz için sayı artırılmış ve sosyolojik araştırma deneyimlerine (Dobrenkoe ve Kravchenko, 2008: 118) dayanarak örneklem büyüklüğü 600 kişi olarak belirlenmiştir.

Türkistan ili sınırlarında 7 şehir, 13 ilçe, bunlara bağlı 177 köy (kırsal yerler)

bulunmaktadır. Bu doğrultuda; kentsel alan olarak il merkezi Türkistan şehri, kırsal alan olarak Türkistan şehrine en yakın olan Kentau ilçesine bağlı köyler tercih edilmiştir. Bu tercih, bölgede farklı sosyo-ekonomik özelliklere sahip yeterli sayıda kazak ailelerinin bulunması, zaman ve emek açısından kolay ulaşılabileceği esasında yapılmıştır.

Örneklem seçiminde Türkistan ilindeki Kazak ailelerini temsil eden olasılıklı örneklem türlerinde "tesadüfi örneklem" kullanılmıştır. Tesadüflüğün daha sağlıklı olması ve örneklemin temsil gücünü artırmak için araştırma evreni tabakalara ayrılmıştır. Türkistan Şehri Belediyesi'nin Resmi Web Sayfasından alınan veriler (turakimat.gov.kz) ışığında yoksulluk oranı, işsizlik, sosyal yardım başvurular ve gelir durumu gibi kriterler çerçevesinde gruplara ayırarak farklı sosyo-ekonomik düzeye sahip semtler ve mahalleler belirlenmiştir. Bu gruplandırma sonrasında basit rastgele örnekleme yöntemi ile seçilmiş Otrar Mahallesi yüksek sosyo-ekonomik düzeyi temsil ederken, Yassı Mahallesi orta sosyo-ekonomik düzeyi, Bekzat Mahallesi ise düşük sosyo-ekonomik düzeyi temsil etmektedir.

Kentau İlçesi Belediyesi'nin Resmi Web Sayfasından elde edilen veriler (e-kent.gov.kz) ışığında aynı yöntemi takip ederek ilçeye bağlı köyler farklı sosyo-ekonomik düzeylerine göre gruplara ayrılmıştır. Bu gruplandırma sonrasında yapılan basit rastgele örnekleme yöntemi ile 'Çornak' köyü yüksek sosyo-ekonomik düzey, 'İntımak' köyü orta sosyo-ekonomik düzey ve 'Cüynek' köyü düşük sosyo-ekonomik düzey olarak seçilmiştir. Bu arada, Kazakların azınlıkta yaşadığı Karaşık, Yeni İkan, Eski İkan köyleri (bu köylerde Özbekler ağırlıkta yaşıyorlar) araştırma örneklemine dahil edilmediği belirtilmelidir. Mahalleler ve köyler bu şekilde tespit edildikten sonra, örneklemin büyüklüğüyle ilgili olarak evreni temsil edecek sayıya ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu mahalleler ve köylerden rassal örneklem yöntemiyle istenilen sayıda haneler seçilmiş ve bu seçilen her haneden 18 yaş üzerinde olan tek bir bireye gönüllü olarak anket uygulanmıştır. Seçilen hanede yaşayan kişilerin Kazak olmaması durumunda o hane bireyine anket yapılmayıp bir sonraki haneye geçilmesi bir ilke olarak kabul edilmiştir. Anketlerin eksik doldurulması, tutarsızlıklar ve başkada nedenlerden ötürü katılımcılar sayısı 600 den 584'e düşmüştür. Örneklemin %95 güvenirlilik düzeyindeki hata oranı ise, % 4,05'dir. Böylece, nicel araştırmamın nihai örneklem büyüklüğü 584 birey oluşturmaktadır.

Bunların içinde erkekler 258, kadınlar 326; 18 - 30 yaş arası 169, 31 - 50 yaş arası 294, 50 yaş üstü birey sayısı 121'dir. Ayrıca, kentte oturanlar-315, kırdaki oturanlar 269'dur.

Araştırmanın nitel verilerinde görüşülecek kişilerin seçiminde ise kota örnekleme kullanılmıştır. Toplam 20 kişi ile görüşme yapılmış ve bunlar yerleşim yeri, cinsiyet ve yaş kotalarına göre ayrılmıştır. Nitel görüşmelerin yapıldığı kişiler, aşağıdaki tabloda belirlenen kotalar temelinde seçilmiştir.

Tablo-2: Görüşme Yapılacak Kişiler İçin Belirlenen Kotalar

Yerleşim yeri	Sayı	Cinsiyet	Sayı	Yaş	Sayı
Kent	10	Erkek	5	18-29 arası	3
		Kadın	5	30-49 arası	4
				50+	3
Kır	10	Erkek	5	18-29 arası	3
		Kadın	5	30-49 arası	4
				50+	3
Toplam	20		20		20

1.3.3. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları

Araştırmada niceliksel ve niteliksel yöntemler birlikte kullanılmıştır. Araştırmamızın nicel verileri standartlaştırılmış soru formu (anket) aracılığıyla toplanmıştır. Soru formunu oluşturan soruları hazırlama süreci çok yoğun bir çalışmayı gerektirmiştir. Araştırma konusu ile ilgili (yerli ve yurt dışında) daha önceden yapılmış çalışmalar genel bir şekilde gözden geçirildikten sonra, araştırma konusu için uygun olduğu düşünülen soru formu oluşturmaya çalışılmıştır.

Konu hakkında ayrıntılı bilgi derleme ve sahadan veri toplamak amacıyla kullanılacak anket formunun oluşturulması için başta; Zaure Zhanazarova'nın (2005) "Modern Kazakistan Ailesinin Sorunları Üzerine Araştırmanın Sosyolojik Temelleri" isimli doktora tezi, Amanjol Kalysh'ın (2013) "Modern Kazakistan'da Aile ve Evlilik" isimli monografik çalışması, ASAGEM tarafından yapılan "Aile Yapısı Araştırması" (2006), "Türkiye'de Aile Değerleri Araştırması" (2010), ATHGEM tarafından yapılan "Türkiye'de Aile Yapısı Araştırması" (2011) olmak üzere birçok çalışma incelenerek sorular hazırlanmıştır.

Soru formu 2 ana kısımdan oluşmaktadır. Soru formunun ilk kısmında katılımcıların yaş, cinsiyet, medeni durumu, öğrenim durumu, gelir düzeyi ve

mesleği gibi demografik özellikleriyle ilgili sorular yer almıştır. Anket formunun ikinci kısmında Aile Yapısı ve Kompozisyonu, Evlilik ve Boşanma, Aile İçi İlişkiler, Akrabalık İlişkileri, Ailede Çocuk ve Çocuk ile İlgili Düşünceler, Aile ve Toplum Hayatı ile İlgili Çeşitli Konulardaki Düşünceler gibi 6 temel başlık altındaki sorular yer almaktadır. Ayrıca anket uygulamasında soru sayısının, kişilerin sabrını zorlamayacak düzeyde olmasına ve anket süresinin çok uzun olmamasına özen gösterilmiştir.

Araştırmanın nitel verileri ise, daha önce ailenin yapısal göstergeleri kapsamında hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile toplanmıştır. Görüşme formunda, anket formundaki başlıklara benzer bir şekilde Kazak ailesinin yapısı, evliliğe bakış, boşanma ile ilgili düşünceler, aile içi ilişkiler, akraba ilişkileri, çocuğun değeri, aile ve toplum hayatı ile ilgili çeşitli konulardaki düşünceler başlıklarında görüşmeyi yönlendirici temel sorular yer almıştır.

1.4. Alan Uygulaması

Araştırmada nicel verilerin toplanması, 2019 yılının Ocak-Nisan aylarında gerçekleştirilmiştir. Uygulama sırasında örnekleme giren bireyler ile yüzyüze görüşülerek anket tekniği ile bilgiler toplanmıştır. Anketlerin eksik doldurulması, tutarsızlıklar ve başkada nedenlerden dolayı katılımcıların sayısı 600 den 584'e düşmüştür.

Araştırmanın nitel verileri ise 2019 yılı Haziran-Ağustos aylarında derinlemesine görüşme (mülakat) yöntemi kullanılarak toplanmıştır. Görüşme yapılacak kişiden görüşmek için randevu alındıktan sonra, görüşmeye katılacak kişinin kendini rahatça ifade edebilmesi, görüşlerini rahatça ortaya koyabilmesi için uygun görülen yer ve zamanda yapılmasına gayret gösterilmiştir. Görüşmelerin tümü katılımcılardan izin alınarak ses olarak kaydedilmiştir. Ses kayıtları daha sonra çözümlenerek yazılı metin haline getirilmiştir. Bu metinler ana başlıklar kapsamında değerlendirilerek araştırma bulguları içerisinde nicel verilerle birlikte raporlaştırılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM - KONU İLE İLGİLİ TEORİK ÇERÇEVE

2.1. Kavramsal Çerçeve

2.1.1. Aile Kavramı

Aile, akrabalığa, evliliğe veya evlat edinmeye dayanan ve ortak bir yaşam, karşılıklı ahlaki sorumluluk ve yardım ile insanları bir araya getiren insan üremesinin sosyal sistemidir. Bu sistemin en önemli özelliklerinden biri de, ailenin aynı zamanda bir toplumsal kurumun ve küçük bir toplumsal grubun karakteristik özelliklerine sahip olmasıdır.

Sosyal bilimlerde aile olgusu, aynı anda sosyal yapının, sosyal organizasyonun, küçük grup ve kurumun özelliklerini içerir. Çok boyutlu bir konu olan aile araştırması birçok zorluğa yol açmaktadır. Birincisi, çalışma nesnesinin ikamesidir, çünkü, genellikle inceleme nesnesi olarak aileyi değil, bireyi alır, yani bireyin davranışları belirli grupların davranışlarını oluşturur. Böylece, Fransız sosyologları Berto ve Berto-Vyam'ın belirttiği gibi “sosyal tabakalaşma meseleleri üzerinde çalışmaya başlayan ilk sosyologlar, bireyi değil, aile birimini temel unsur olarak seçtiler. Ancak, temelini birey oluşturan temsili bir örnekleme tekniğinin tanıtılmasıyla gerçekleştirilen bu sosyolojik yaklaşım unutulmuştur (Berto ve Berto-Vyam, 1992: 106). İkincisi, çeşitli faktörler aile alanın etkiler, her şeyden önce kitle iletişim araçları, hüküm süren sosyal ve toplumsal cinsiyet klişeleri, vb. Üçüncüsü, ailede meydana gelen birçok olay araştırmacıdan gizlidir, sınırların net olmaması, değişkenliği ile vs. karakterize edilir.

Ancak, pek çok probleme rağmen sosyolojide aile olgusunu inceleme yönünde birleşik bir yaklaşım yoktur. Bu nedenle, birçok bilim adamı, farklı bilgi alanlarındaki yaklaşımları ve araştırmaları bir bütün haline birleştirecek aile hakkında disiplinlerarası bir bilimin - aile bilimini (veya famoloji) oluşturma ihtiyacının olduğuna inanmaktadır (Antonov, 2007: 18).

Aile, çeşitli bilimsel disiplinlerin bakış açısıyla incelenen, çok yönlü ve çok katmanlı bir fenomendir. Bu disiplinlerin birçoğunun bu fenomenin yorumu ile ilgili çeşitli yaklaşımları vardır, bu dolayısıyla “aile” kavramının tek bir bilimsel tanımını yapma olasılığını büyük ölçüde zorlaştırıyor.

Yabancı sosyoloji literatüründe, Giddens'in aileyi "birbirlerini bir ya da birkaç yolla, örneğin sosyal, ekonomik ya da psikolojik (aşk, bakım, sevgi) destekleyen insanlardan oluşan veya üyeleri birbirlerini destekleyici hücre olarak birleşen" toplumun hücreleri olarak tanımlayan geniş yorumu yaygındır (Thompson ve Priestley, 1998: 83).

Giddens tarafından verilen diğer bir aile tanımına göre akrabalık ve evlilik, aile kavramı ile ilgili temel kavramlardır ve aileyi tanımlarken onlarında tanımlanması gerekir. "Aile, yetişkin üyelerinin çocuklara bakma yükümlülüğü üstelendiği doğrudan akrabalık ilişkiler ile bağlı bir insan topluluğudur". Akrabalık (akrabalık bağ), evlilikten kaynaklanan veya bireyler arasındaki kan bağından (babalar, anneler, çocuklar, büyükanne ve büyükbabalar, vb.) kaynaklanan bir ilişkidir. Evlilik ise toplum tarafından tanınan ve onaylanan iki yetişkinin cinsel birliği olarak tanımlanabilir (Giddens, 2005: 156).

Toplumun farklı düzeylerinden 250 aileyi inceledikten sonra, Murdoch (2003: 154) aileyi "birlikte yaşama, ortak çiftlik/ekonomi yürütme ve üreme ile karakterize edilen "sosyal" bir grup" olarak tanımlamıştır. O Her iki cinsiyetten yetişkinleri de içerir ve bunlardan en az ikisinin sosyal olarak onaylanmış ilişkileri sürdürürler ve bir veya daha fazla kendi çocukları veya evlat edinilmiş çocuğu vardır.

Macionis (2004: 206), aşağıdaki tanımı önermektedir: "aile, bütün topluluklarda temsil edilen, çocukların birlikte yetiştirilebilmesi ve büyütülebilmesi için insanları gruplar halinde birleştiren sosyal bir kurumdur". O, kan bağı ile, evlilik veya evlat edinme sonucundan kaynaklanan akitlerle bağlanmış iki veya daha fazla kişiden oluşan bir sosyal grup anlamına gelen "aile birimi" kavramını tanımlamaktadır.

Rus sosyolojisinde, aile kavramının birçok tanımı arasında, sosyo-psikolojik bütünlük, nüfusun üremesi gibi çeşitli kriteriler dikkate alınarak, her şeyden önce Kharchev (1979: 75) tarafından verilen aile tanımı vurgulanabilir: "Aile, eşler arasındaki, ebeveynler ve çocuklar arasındaki karşılıklı ilişkilerin, küçük bir grup olarak üyeleri evlilik ve/yada akrabalık ilişkileri, ortak yaşam ve karşılıklı ahlaki sorumlulukları olan tarihsel olarak spesifik bir sistemdir ve nüfusun fiziksel ve ruhsal üremesi için toplumun ihtiyacı ile şartlandırılmış olan toplumsal gruptur".

Bundan başka diğer bilim adamlarının verdiği aile tanımları da ilgi çekicidir. Örneğin, Golod (1984: 36) geniş anlamda aileyi “üyeleri ortak bir yaşamla bağlı olan, kan bağı veya evliliğe dayanan küçük bir grup” olarak tanımlar. Osipov (1990: 71) aileyi “evlilik veya kan bağına dayanan, ortak yaşam ve karşılıklı sorumluluk ile bağlantılı bir insan birliği” olarak anlamaktadır. Aileyi içerdiği değerler ve kurallar açısından ele alan Sayın’a (1990: 2) göre aile, toplumun değer yargılarının, normatif kuralların ve sosyalleşmenin en ciddi ve yoğun yaşandığı toplumsal yapıdır. Gökçe’ye (1991: 206) göre aile, anne-baba-çocuklarla beraber, tarafların kan akrabalarından oluşur, ekonomik ve toplumsal birlik olma özelliği gösterir. Aileyi oluşturan kan ve akrabalık bağlarının yanı sıra, cinsel ilişkilerin düzenlenmiş olmasına ve aile bireyleri arasındaki sıcak ve samimi ilişkilere vurgu yapan Ozankaya, ailenin birçok fonksiyona sahip olduğunu belirtir (Ozankaya, 1979: 233). Antonov’a (2007: 21) göre aile, aile-ebeveynlik-akrabalık bağlarıyla birbirine bağlanan ve böylece nüfusun üremesini, toplumsal kuşakların sürekliliğini, çocukların sosyalleşmesini, aile üyelerinin bakımını gerçekleştiren, kendi çapında tek bir faaliyete dayalı bir topluluktur.

Yukarıdaki tanımlara dayanarak, ailede bulunan ana özellikleri şu şekilde belirlemek mümkündür:

- 1) ortak hane yönetimi. Ekonomik yönelim araştırmacıları, aile yaşamının bu özelliğine odaklanırken, “aile” terimini, ailelerin maddi durumlarını incelemeyi karakterize eden “hane” ile değiştirilir (Bokemeierden aktaran: Shevchenko, 2011: 16).
- 2) evlilik ve/veya kan bağı ile akrabalık. Burada mantıksal bağlantı önemli bir rol oynar "ve / veya" bu durumda olduğu gibi evli çiftler kendi çocukları ile, farklı evliliklerden olan çocukları ile, çocuksuz ve tek ebeveynler ve bir grup yakın akrabalar çeşitli kombinasyonlarda ailedir.
- 3) Aile üyelerinin karşılıklı sorumluluğu. Harchev (1979: 75) aile tanımında yasal ve ahlaki sorumluluklardan bahsederek aile üyelerinin karşılıklı sorumluluğunu netleştirir, yani çocukların sağlığı ve yetişmesinde sorumluluk, çocukların ebeveynlerine karşı sorumlulukları, eşlerin karşılıklı sorumlulukları vb.

Böylece, ailenin gelişiminin araştırılması ile bağlantılı tarih bilimiyle, aileyi sosyal bir kurum olarak inceleyen sosyoloji ile, ailenin maddi tarafına odaklanan ekonomi bilimiyle ve aile üyelerinin küçük bir grup olarak ilişkilerine ilgi duyan sosyal psikoloji ile ilgili ailenin genel kabul görmüş birkaç tanımını getirebildik. Bu tanımlarda, araştırmanın amaçları ve hedefleri, bilimsel okullar, yönler ve akımlar tarafından belirlenen ailenin çeşitli özellikleri ayrt edilir.

Araştırmamızın çalışma tanımı olarak, aşağıdaki aile tanımını benimsiyoruz: aile, evlilik ve / veya akrabalık ve/veya ebeveynlik ilişkileri ile bağlı iki veya daha fazla kişiden oluşan, ortak bir yaşama ve karşılıklı ahlaki, yasal ve sosyal sorumluluğa sahip olan toplumun temel birimidir.

2.1.2. Aile Kurumu

En önemli toplumsal kurumlardan söz ettiğimizde, ilk sırada aile yer alır. Çünkü aile, insan toplumunun ana kurumudur (Baibakhov, 2018: 314). Aynı zamanda, aile kurumu, daha çok özel kurumları, yani evlilik kurumu, akrabalık kurumu, annelik ve babalık kurumu, mülk kurumu, çocukluk ve vesayetin sosyal korunması kurumu ve diğerlerini içermektedir.

Toplumsal kurumlar, tarihsel olarak yerleşmiş, insanların ortak faaliyetlerinin sürdürülebilir örgütlenme biçimleridir. Ayrıca, toplumsal kurum, belirli toplumsal ihtiyaçları karşılayacak şekilde tasarlanmış roller ve statülerin kümesidir (Zritneva, 2006: 13).

"Toplumsal kurum" terimi çeşitli anlamlarda kullanılmaktadır. Aile kurumu, eğitim kurumu, sağlık kurumu, devlet kurumu vb. kurumlar hakkında konuşabiliriz. Bazı faktörler, aile hakkında bir toplumsal kurum olarak konuşmamızı sağlar.

Toplumsal kurumların ortaya çıkması için gerekli koşullardan biri, ilgili toplumsal ihtiyaçtır. Kurumlar çeşitli toplumsal ihtiyaçları karşılamak amacıyla insanların ortak faaliyetlerini organize etmek için tasarlanmıştır. Böylece, aile kurumu, neslin yeniden üretimine ve çocukların yetiştirilmesine duyulan ihtiyacı karşılar, cinsiyetler, kuşaklar arasındaki ilişkileri ve benzerini uygular.

Toplumsal kurum, belirli kişilerin, bireylerin, toplumsal grupların sosyal bağlantıları, etkileşimi ve ilişkileri temelinde oluşur. Aile kurumunda ise bunlar kendi üyeleri, ebeveynler birliği ve çocukları, akrabalarıdır.

Kurumsallaşmanın bir diğer önemli unsuru, bir toplumsal kurumun organizasyon tasarımıdır. Aile, bir ikamet yeri olan, edinilen ortak maddi varlıkları, faydaları olan ve belirli toplumsal işlevleri yerine getiren bireyler topluluğudur.

Toplumsal kurumlar, etkileşim aktörlerinin her birinin işlevleri ve yetkilerinin net bir ayrımı ile karakterize edilir, tutarlılık, eylemlerinin uyumluluğu, bu etkileşimlerin üzerindeki oldukça yüksek ve katı seviyedeki düzenleme ve kontrol sayesinde toplumda insanların davranışlarında daha büyük bir öngörülebilirlik, toplumsal ilişkilerin kararlılığı ve güvenilirliği, sosyal yapının istikrarı sağlanır (Zritneva, 2006: 14).

Kurumsal bir bakış açısından ailenin oluşumu süreci çiftlerin eş seçiminin, aile istikrarının, cinsel davranışın, ebeveynleri ile ilişkisini düzenleyen zamanla oluşmuş toplumsal normları, rolleri ve standartları öğrenme süreci olarak görünür.

Böylece aile klasik bir toplumsal kurumdur. Aile ilişkilerinin başlangıç temeli de evlilikdir. Evlilik, erkekle kadın arasındaki ilişkinin tarihsel olarak değişen bir toplumsal şeklidir, onun aracılığıyla toplum onların cinsel hayatlarını düzenler ve medeni ve akrabalık hakları ve yükümlülükleri belirler. Aile, evlilikten daha karmaşık bir toplumsal sistemdir.

Evlilik kurumu, aile hayatının bütün alanını ve dahada fazlası yakın ve uzak akrabalar arasındaki çeşitli ilişkilerin kapsamaz. Eşlerin ilişkilerini yöneten bir dizi norm ve yaptırımını ifade eder. Bazı normlar yasal karakterli ve kanunla düzenlenir, diğerleri kültürel ve ahlâki görenekler ve geleneklerle düzenlenir (Antonov ve Medkov, 1996: 30). Bu normlar iki ana aşamayı, evliliğin gerçekleşmesi ve bozulmasını düzenlemektedir.

Bir kurum olarak aile, daha doğrusu, bir dizi kurum olarak, insanlar arasındaki akrabalık ilişkisini güçlendiren görenek, yasa ve davranış kurallarını yansıtan sosyolojik bir kategoridir. Ailenin bir kurum olarak en önemli kısmı mevzuattır. Aile hukuku, yasal olarak ailenin ne olduğunu, çocukların, ebeveynlerin ve eşlerin hakları ve yükümlülüklerini belirler.

Yabancı sosyologlar, genelde aileyi, evlilik, ebeveynlik ve akrabalık gibi üç temel aile ilişkisi ile karakterize edilirse sosyal bir kurum olarak görürler. Bu göstergelerden birinin yokluğunda “aile grubu” kavramı kullanılır (Matskovski ve Olson, 1995: 31).

Ailenin sosyal bir kurum olarak incelenmesi, aile davranış kalıplarının, rol kümesinin, aile üyelerinin davranışlarının, evlilik ve aile ilişkileri alanındaki resmi ve gayri resmi normlar ve yaptırımların özelliklerinin dikkate alınmasını içerir. Normlar farklı şekillerde, bir durumda - yasal kurallar, kanunlar sayesinde; öte yandan görenekler, gelenekler, ahlaki ilkeler, kamuoyunu vb. dayanarak uygulanabilir.

Bir toplumsal kurum olarak ailenin sahip olduğu:

- temel işlevleri - doğum kontrolü, sosyalleşme ve çocuk bakımı;
- gruplar ve örgütler - tüm akrabalar, aile bağları ile birleşen gruplar;
- değerler, bireyin kendini doğrulaması, fizyolojik ihtiyaçları, ebeveynlik, sevgi, iletişim, istikrar ve güvenlik hissetme ihtiyaçları tatmin etme ile ilişkili değerler;
- roller, karı, koca, anne, baba, oğul, çocuk, büyükanne, büyükbaba, vb.;
- normlar, evlilik sadakati, çocukları yetiştirme görevi, ailenin maddi desteği, karşılıklı yardım, işbirliği, ortak amaçlar vb.

Sosyolog Frolov'a göre ailenin toplumsal bir kurum olarak belirtileri aşağıdakilerdir:

- Tutumları ve davranış kalıpları, sevgi, saygı, sorumluluk.
- Kültürel semboller, evlilik ritüeli, evlilik yüzüğü
- Yararlı kültürel özellikleri, ev, daire (oda), mobilya.
- Sözlü ve yazılı davranış kuralları, Anayasa, Aile Kanunu gibi.
- İdeoloji yönleri, bir aile oluşturma temelindeki sevgi, evlilik ilişkilerinin başarısı ve istikrarı için arzu, aileyi oluşturmak, güçlendirmek ve sürdürmek isteğinden oluşur (Aktaran: Zritneva, 2006: 36).

Aile toplumsal bir kurum olarak aile döngüsünde veya aile yaşam döngüsünde şekillenmiş bir dizi aşamadan geçiyor. Araştırmacılar bu döngüde farklı sayıda aşamaları tanımlamakta, ancak bir sosyal kurum olarak aile için temel olanlar şunlardır:

- evlilik (aile oluşumu);
- doğurganlığın başlangıcı (ilk çocuğun doğumu);
- doğumun sonu (son çocuğun doğumu);
- “boş yuva” (son çocuğunun evlenip ailesinden ayrılması);

- Ailenin varlığının sona ermesi (eşlerin birinin ölümü). (Zhritneva, 2006, Chernyak, 2004, Kravchenko, 2004).

Her aşamada, aile spesifik ve ekonomik özelliklere sahiptir.

Aile oluşumu ve işleyişi süreci, kur yapma, evlilik partnerini seçim, cinsel standartlar ve davranış normları, karı, koca ve çocukları yönlendiren normlar, yanı sıra bunlara uymamaları halinde yaptırımlar gibi değer-normatif düzenleyiciler tarafından belirlenir.

2.1.3. Aile Yapısı

Aile yapılarının tipleri çeşitlidir ve evlilik, akrabalık ve ebeveynliğin niteliğine bağlı olarak oluşur. Böylece, ailenin yapısı, karşılıklı ilişkiler dizisindeki ailenin bileşimi ve üyelerinin sayısıdır.

Toplumsalın temel dinamikleri ve bileşenlerinin en küçük grubu olan aile, bireylerin sayısı ve işlevleri geçmişten günümüze kadar değişerek her aşamada yeni bir biçim ve işlev kazanmıştır. Ancak insanlık tarihinde bir toplumsal yapı olarak başlangıçtan itibaren varlığını sürdürmüştür. Zaman içinde niceliğindeki değişikliklere rağmen bu yapının her biçiminde aslında erkek, kadın ve çocuklar yer almıştır. Özellikle geleneksel toplumlarda, mevcudiyeti daha kalabalık olan bir grup olarak akrabalık bağlarının daha yoğun ve birliktelik gösterdiği bir yapı olmuştur. Modern toplumlara gelindiğinde üye sayısında ve işlevsel özelliklerinde değişimler olmuş, çekirdek bir hale gelmiş, ancak varlığını sürdürmüştür. Bu birlikteliğin bir yönden toplum yaşamının devamı için gerekli olduğundan dolayı, ailede meydana gelen çözümler veya yapısal değişimler genel anlamda toplumun değişiminde kendini göstermektedir (Antonov ve Medkov, 1996: 44).

Sosyolojik literatürlerde aile yapısının ana unsurları olarak aşağıdakiler kabul edilmektedir:

- a) üyelerinin farklı yaş özelliklerinin dikkate alındığı ailenin niceliksel ve niteliksel kompozisyonu (büyüklüğü, çocuk sayısı, kuşak ve çiftlerin sayısı);
- b) aile içi ilişkilerinin doğası (aile liderliği, karşılıklı ilişkiler eşler arasında, onların çocuklarıyla, kuşaklar arasında, akrabalar arasında vs.);
- c) ailenin işlevsel belirleyicileri (üreme, cinsel, eğitici, ekonomik, boş zamanları değerlendirme, vb.) (Ganskaya, 1987: 10, Monogarova, 1982: 23).

Aile yapısının analizi, ailenin işlevlerinin nasıl uygulandığı, ailenin kaç kuşaktan oluştuğu, evlilik ilişkilerinin nasıl sunulduğu, aile faaliyetlerini kimin yönettiği, icracının kim olduğu, sorumluluklar ve rollerin nasıl dağıtıldığı gibi sorulara cevap vermeyi mümkün kılmaktadır.

2.1.3.1. Aile Tipleri

Toplumsal yapıdaki sosyoekonomik farklar aile yapısının zaman içerisinde değişmesini de beraberinde getirmiştir. Ancak ailenin toplum yaşamının devamı için önemli ve evrensel karakterine ek olarak, aile üyelerinin duygusal ilişkileri, üyelerinin çeşitli sorumlulukları yüklenmesi, bireylerini şekillendirici özelliği ve kendine özgü kurallar ile çevrili olması da hemen hemen her aile tipinde bulunan ortak özelliklerinden bazılarıdır. Bu farklılıklar ve benzerliklerin yanı sıra ailenin üye sayısına, evlenme şekillerine, soyun belirleniş biçimine, otoritenin dağılımına, oturma yerine göre sınıflandırıldığı görülür (T.C. Başbakanlık. ASAGEM, 2010: 27).

Antropolojiye göre, aileler akrabalık ve evlilik olarak ayrılır.

Akrabalık (consangine) durumunda aile, birkaç nesle ait kan akrabalarından oluşur. Böyle bir ailede ilişkiler erkeğin soyuna (babayanlı) veya kadının soyuna (anneyanlı) dayanır. Akrabalık tarafa bakılmaksızın, ailenin örgütlenmesinin temeli karı koca arasındaki ilişki (conjugal) değil, akrabalar arasındaki ilişkidir. Evli çift, kadının (matrilocal) akrabaları veya erkeğin (patrilokal) akrabalarıyla birlikte yaşar, çocuklar eşlerin her ikisinde ailesine ait olabilir.

Evlilik (conjugal) durumunda aile, akrabalık ilişkilere değil, evliliklere dayanır. Eşlerin her ikisinin de akrabaları, o ailenin bir parçası olarak kabul edilir. Onlar eşit derecede önemli kabul edilirler ve ailenin örgütlenmesine kendi başlarına değil, sadece karının veya kocanın akrabaları olarak dahil edilirler. Çocuklar kocanın veya karının akrabalarına değil, evli çifte aittir. Eğer akrabalık (consangine) aile nesillerin sürekliliğinden dolayı kendini koruyorsa, evlilik (conjugal) aile her bir sonraki evlilik yoluyla yeniden oluşur (Zritneva, 2006: 13-15).

Mevcut sınıflamaların içinde açıklayıcı ve en yaygın olanı aileyi “üyelerin yoğunluğu” ve “işlevleri” açısından ele alan tasniftir (Aydın, 2000: 45). Buna göre aile, "Büyük (Geniş) aile" ve "Küçük aile" olarak ikiye ayrılır. Başka deyişle ailenin büyüklüğüne göre aileler geniş aile (üç veya daha fazla kuşak) ve çekirdek aile (iki

kuşak) olmak üzere iki çeşittir. Bu ikili sınıflandırma, en yaygın genel tanım olarak kabul edilebilir.

Geniş aile, birkaç kuşaktan oluşan karmaşık bir aile tipidir. Geniş aile, çekirdek aileyi, yanı sıra büyük anne ve baba, teyze, amca, vb.akrabalarını da içerir. Geniş aile, evlilik ilişkileri daha az bir rol oynadığı ve aile örgütlenmesinin temeli, kan akrabaları (akrabalık hattına bakılmaksızın) arasındaki ilişki olduğu için akraba etrafında inşa edilebilir. Ayrıca, geniş aile, evlilik ilişkileri etrafında inşa edilebilir, yani akrabalar aileye kendi başlarına değil, karı veya koca tarafındaki akrabalar olarak dahil olurlar. Her iki durumda da, geniş ailenin iki ana özelliği, farklı kuşak akrabalarının birlikte yaşamaları ve ortak ekonomik faaliyet - mülk sahipliği ve iş yönetmeleridir. Modern toplumda, geleneksel bir toplumun daha karakteristik özelliği olan geniş ailenin yeri, genellikle çekirdek aile tarafından işgal edilir.

Çekirdek aile (nucleus), aynı zamanda, çiftler veya partnerlik aile olarak adlandırılır, ebeveynlerden ve çocuk/lardan ya da sadece eşlerden oluşan aile tipidir. Birkaç evli çifti veya en az yetişkinlerin birkaç kuşağını içeren geleneksel tipteki geniş (veya karmaşık) bir ataerkil aileye karşı çıkıyor. Geniş (karmaşık) bir aileden çekirdek (nükleer) hale geçiş, gelenekselden sanayi toplumuna geçiş sırasında gerçekleşmiştir. Bim-Bad ve Gavrov'a göre, "Günümüzde en yaygın aile türü, evlenmemiş çocukları olan evli bir çifti temsil eden basit (nükleer) bir ailedir" (Bim-Bad ve Gavrov, 2010: 34).

Ayrımın başka bir ölçütü, ebeveynlerin mevcudiyeti temelinde tam (iki ebeveyn) ve parçalanmış (bir ebeveyn) aile tiplerini verir.

Çocuk sayısı itibariyle, aileler çocuksuz (çocuğu olmayan), tek çocuklu, iki çocuklu ve çok çocuklu (üç veya daha fazla çocuğu olan) olmak üzere dört aile tipe ayrılır.

Yönetim şekline göre aileler üç gruba ayrılır:

- 1) ataerkil (erkek egemenliği);
- 2) anaerkil (kadın egemenliği);
- 3) eşitlikçi (rollerin eşitliği).

Koca ve karı arasında bölünmüş kontrol ve her ikisinin de aile kararlarında eşit olarak yer aldığı eşitlikçi aile en demokratik aile olarak kabul edilir. Bu durum,

kocanın (ortak bir tartışmadan sonra) bir alandaki örneğin, ekonomik ve karının bir başka alandaki diyelim hane ile ilgili temel karar verme haklarını reddetmez.

2.1.3.2. Ailenin İşlevleri

Aile biçimleri toplumdaki topluma, çağdan çağa değişmektedir. Kültürel normlar, başka şeylerin yanı sıra, bir kişinin sahip olabileceği eşlerin sayısını, evlilik partnerlerini seçme kurallarını, aile reisinin rolünü, akrabaların haklarını ve yükümlülüklerini, yerleşim yerini belirler.

Ailenin bir kurum olarak evrenselliği “aile işlevi” kavramıyla ortaya çıkar.

Ailenin işlevlerinden bahsetmek gerekirse, toplum düzeyinde bulunan milyonlarca ailenin hayatının toplumsal sonuçları hakkında konuştuğumuz, genel olarak önemli sonuçları olan ve ailenin diğer toplum kurumları arasında bir sosyal kurum olarak rolünü karakterize ettiğimiz unutulmamalıdır.

Toplumsal işlevler altında ailenin karşıladığı toplum ve insanların temel ihtiyaçların ifade eder. Aile ve evliliğin en önemli işlevleri şunlardır:

1. Cinsel ilişkilerin düzenlenmesi. Evlilik ve aile mevzuatı veya kurallar sayesinde cinsel ilişkileri düzenler, çünkü mevzuat veya kurallar kimin kiminle ve hangi koşullarda cinsel ilişki yapabileceğini belirler.

2. Nüfusun çoğaltılması. Bir nesli diğeriyle değiştirmenin iyi kurulmuş bir sistemi yoksa, toplum var olamaz. Aile, yeni nesiller tarafından nüfusun yenilenmesi için garantili ve kurumsallaşmış bir araçtır.

3. Sosyalleşme. Eski neslin yerini alan yeni nesil, yalnızca sosyalleşme sürecinde toplumsal rolleri öğrenebilir. Aile, birincil sosyalizasyon hücresidir. Ebeveynler, çocuklarına yaşam deneyimlerini, ahlaki tutumlarını, bu toplumda benimsenen (“olumlu”) davranışlarını aktarır, el sanatları ve teorik bilgileri öğretir, sözlü ve yazılı dilin temellerini oluşturur, çocukların eylemlerini kontrol eder.

4. Bakım ve koruma. Aile üyelerine bakım, koruma, sosyal güvenlik sağlar. Çocuklar sadece konuta, yiyeceklere ve kıyafetlere ihtiyaç duymazlar, aynı zamanda babaları ve annelerinin duygusal desteğine ihtiyaçları vardır. Aile, engelli, yaşlı veya genç yaşta kendilerine bakamaz halde olan üyelerini desteklemektedir.

5. Sosyal statüsü belirleme. Bir kişinin doğumunu yasallaştırmak onun yasal ve toplumsal tanımı anlamına gelir. Ailenin sayesinde, kişi soyadı, adı ve baba adını,

miras ve konut yönetme hakkını alır. O ebeveyn ailesinin ait olduğu aynı sınıf, ırk, etnik grup ve dini gruba aittir. Yani, bireyin toplumsal statüsünü de belirler.

Bunlara ek olarak, ailenin en önemli işlevleri şunlardır: yaşamın organizasyonu, kişisel tüketimin organizasyonu, aile üyelerinin psikolojik ve maddi desteği, vb.

Ailenin hayati faaliyeti, üyelerinin belirli ihtiyaçlarını karşılamakla doğrudan bağlantılıdır ve bu durum ailenin işlevi olarak adlandırılır.

Soloviev'a (1997: 28) göre, "aile ne kadar çeşitli ihtiyaçları istikrarlı, tekrarlayıcı bir biçimde karşılırsa ailenin işlevleri o kadardır".

Navitis (1999: 34), aşağıda aile ihtiyaçlarının gruplarını birbirinden ayırır:

- aile hayatının maddi koşullarının yaratılması ve sürdürülmesi;
- annelikle ilgili sevgi, saygı, bakım ihtiyacı;
- psikolojik ve fiziksel yakınlık ihtiyacı;
- aile iletişimi ihtiyacı.

Bu ihtiyaçlara karı-anne-ev hanımı, koca-baba-aile reisi olarak kişinin kendi gerçekleştirme ihtiyacını eklemek gerekir.

Kharchev (2003: 51), modern ailenin aşağıdaki işlevlerini tanımlar:

Bu bilim adamının tanımına göre ailenin temel, yasal işlevi, üremedir, yani sosyal açıdan toplumun biyolojik olarak yenilenmesi ve kişisel açıdan çocuklu olmak ihtiyacını karşılanmasıdır.

Temel işlevi ile birlikte, aile bir dizi diğer önemli toplumsal işlevleri yerine getirir:

- cinsel, eşlerin cinsel isteklerinin karşılanması, cinsel kontrol;
- eğitim, genç neslin sosyalleşmesi, toplumun kültürel yeniden üretiminin sürdürülmesi;
- rejeneratif ("yenileme"), statü, mülkiyet, sosyal statünün transferi;
- hanelik, toplumun üyelerinin sağlığını korumak, çocuklar ve yaşlı aile üyelerinin bakımı.
- ekonomik, bazı aile bireylerinin maddi kaynakları başkaları için elde etmesi, küçüklere ve toplumun engelli üyelerine ekonomik destek sağlaması;
- birincil sosyal kontrol alanı, aile üyelerinin çeşitli yaşam alanlarındaki davranışlarının ahlaki düzenlemesi, ayrıca eşlerin, ebeveynler ve çocukların,

yaşlı ve orta kuşak temsilcileri arasındaki ilişkilerde sorumlulukların ve yükümlülüklerin düzenlenmesidir.

- manevi iletişim alanı, aile üyelerinin kişiliklerinin, manevi karşılıklı zenginleşmenin gelişmesidir;

- toplumsal statü - aile üyelerine belirli bir sosyal statünün sağlanması, toplumsal yapının yeniden üretilmesidir;

- boş zaman, rasyonel boş zamanın organizasyonu, çıkarların karşılıklı zenginleştirilmesidir;

- duygusal - psikolojik koruma, duygusal destek, bireylerin duygusal istikrarı ve onların psikolojik terapisisidir;

- rekreatif (“iyileşme”), psikolojik sağlığın yeniden sağlanması, psikolojik rahatlığın sağlanması; bazı araştırmacılar bu işlevi psikoterapötik olarak adlandırır; aile içinde, samimi birincil grupta olduğu gibi, üyelerinin birbirlerine karşı saygı, sadakat, sempati gibi duygusal çekiciliği kabul edilir; bu, aile iletişiminde güveni, aile ilişkilerinin gücünü artırır.

Spesifik ve spesifik olmayan aile işlevleri. Ailenin spesifik işlevleri, ailenin özüne dayanarak oluşturulur ve özelliklerini toplumsal bir olgu olarak yansıtır. Spesifik olmayan işlevler ise, ailenin belirli tarihsel koşullarda yerine getirmeye zorlandığı veya adapte edildiği işlevlerdir.

Ailenin spesifik işlevleri, doğum (üreme işlevi), kompozisyonu (varoluşsal işlevi) ve eğitim (sosyalleşme işlevi) gibi aile ve toplum arasındaki ilişkinin doğası tarih boyunca değişebilir gerçeğine rağmen herhangi bir çağda sabit olan işlevleridir

Ailenin spesifik olmayan işlevleri, (mülkiyetin, statünün biriktirilmesi ve devredmesi, üretim ve tüketimin, hane işleri, dinlenme ve boş zamanın organizasyonu, aile üyelerinin sağlığı ve esenliğine özen göstermesi ve stresi rahatlatmaya yardımcı olan bir mikro iklim yaratması, vb.) aile ve toplum arasındaki bağın tarihsel niteliğini yansıtır, çocukların doğumu, bakımı ve yetiştirilmesinin tam olarak nasıl gerçekleştiğine dair tarihsel olarak geçici bir tablo ortaya çıkarır. Diğer bir deyişle, spesifik olmayan aile işlevleri, spesifik işlevlerin uygulanmasına yönelik koşullardır.

Normal işleyen aile, işlevlerini sorumlu ve farklı bir şekilde gerçekleştirmenin sonucu olarak, her üyesinin ve bütün ailenin büyümesi ve olumlu değişimleri için ihtiyaçlarını karşılayan ailedir.

Modern ailenin işlevlerinin sosyal ve bireysel önemi. Her bir işlev ailenin yaşamında belirli bir rol oynar ve hem toplum hem de birey için önemlidir.

Ailenin toplum açısından temel işlevleri şunlardır:

- hayatta kalmanın sağlanması;
- ailenin dışarıdan gelen zarar verici faktörlerden korunması;
- aile bireylerinin birbirlerini bakımı;
- ebeveynlik;
- aile üyelerinin bireysel gelişimi için fiziksel, duygusal, sosyal ve ekonomik ön koşulların oluşturulması;
- birbirleri ile yakın ilişkilerin sürdürülmesi;
- birbirlerinin davranışları üzerinde sosyal kontrol sağlaması (Zritneva, 2006: 23).

Söz konusu ailenin çeşitli işlevlerini göz önünden bulundurarak Zritneva (2006) modern ailenin işlevlerinin sosyal ve bireysel önemi şu şekilde yansıtmıştır (Tablo-3).

Tablo-3: Ailenin İşlevleri

Aile faaliyetlerinin kapsamı	Toplumsal işlevleri	Bireysel işlevleri
Üreme	Toplumun biyolojik yeniden üretimi	Çocuklu olmaya duyulan ihtiyaçları karşılamak
Eğitim	Genç neslin sosyalleşmesi. Toplumun kültürel devamlılığını korunması	Ebeveyn olmaya, çocuklarla temas kurmaya ve onları yetiştirmeye duyulan ihtiyaçları karşılamak
Hane işleri	Toplum üyelerinin fiziksel sağlığının korunması, çocuk bakımı	Bazı aile bireylerinin diğerlerinden ev hizmetlerini alması
Ekonomik	Küçüklerin ve toplumun engelli üyelerinin ekonomik desteklenmesi	Bazı aile üyeleri tarafından diğerlerinden maddi kaynakların alınması (sakatlık durumunda veya hizmet karşılığında)
Birincil sosyal kontrol	Aile üyelerinin çeşitli	Aile ilişkilerinde uygunsuz

	yaşam alanlarındaki davranışlarının ahlaki düzenlemesi, ayrıca eşlerin, ebeveynler ve çocukların, yaşlı ve orta kuşak temsilcileri arasındaki ilişkilerde sorumlulukların ve yükümlülüklerin düzenlenmesi.	davranışlar ve ahlaki normların ihlali için yasal ve ahlaki yaptırımların oluşumu ve sürdürülmesi
Manevi iletişim	Aile üyelerinin kişisel gelişimi	Aile üyelerinin manevi karşılıklı zenginleşmesi. Evliliğin dostça temelini güçlendirilmesi
Sosyal statü	Aile üyelerine belirli bir sosyal statü sağlanması	Sosyal ilerlemeye duyulan ihtiyaçların karşılanması
Boş zamanları değerlendirme/dinlenme	Toplumsal yapının yeniden üretilmesi. Boş zaman geçirmenin rasyonel organizasyonu. Dinlenme alanının sosyal kontrolü	Boş zamanı birlikte geçirmeye duyulan ihtiyaçların karşılanması, dinlenme ile ilgi alanların karşılıklı zenginleştirilmesi
Duygusal	Bireylerin duygusal istikrarı ve psikolojik terapileri	Bireylerin ailede psikolojik korunması, duygusal destek alması. Kişisel mutluluk ve sevgi ihtiyaçlarının karşılanması
Cinsel	Cinsel kontrol	Cinsel ihtiyaçların karşılanması

Kaynak: Zritneva, E.İ. (2006: 23).

Modern ailenin işleyişinin özellikleri. Evlilik, bir erkek ve bir kadının, karı kocanın, cinsel ve soyunun devamı, ihtiyaçların gerçekleştirilmesi için birlikte olmalarını ima eder. Evlilik ve aile kurumlarıyla olan tüm bağlar ile cinsellik onlardan hala nispeten bağımsızdır: cinsel arzular sadece kendi eşleri ile ilgili olarak ortaya çıkmazlar, evlilik deneyimleri büyüdükçe eşlerin cinsel etkinliği ve ilgisi düşebilir, sıklıkla koca ve karının samimi arzularının uyumsuzluğu ortaya çıkar, vb. Ancak buna rağmen, cinsel işlev, evlilik ve aile ilişkilerinde önemli bir rol oynar ve büyük ölçüde ailenin psikolojik mikro iklimini belirler.

Eşlerin karşılıklı sevgisi büyük ölçüde cinsel ihtiyaçların doyumunun niteliğine, onları düzenlenmenin özelliklerine ve eşlerin çocuk sahibi olma sorununa olan tutumuna bağlıdır. Cinsel memnuniyetsizlik ve uyumsuzluk, boşanmanın (genellikle gizli) ve sinir hastalıklarının başlıca nedenlerinden biridir. Bazı verilere

göre, cinsel sorunlar dahil olmak üzere ailenin hane içi zorlukları, nörolojik hastaların% 65'i için karakteristiktir (Zritneva, 2006: 26).

Böylece, cinsel işlev, aile üyelerinin davranışlarının cinsel yönelimini karşılamakla gerçekleştirilir ve ayrıca toplumun biyolojik yeniden üretimini sağlar, yani, her bir ailenin üreme işlevinin temelidir.

Ailenin üreme işlevi, yaşamın yeniden üretimine, yani çocukların doğuşuna, insan soyunun devam etmesine dayanır. Bu işlev, tüm diğer işlevlerin unsurlarını içerir, çünkü aile sadece niceliksel olarak değil, aynı zamanda nüfusun niteliksel olarak yeniden üretilmesine katılır. Bu her şeyden önce, insanlığın bilimsel ve kültürel başarılarının yeni nesle tanıtılması ile, sağlığının korunmasıyla ve ayrıca Kharchev ve Matskovsky'nin belirttiği gibi “çeşitli biyolojik anomalilerin yeni nesillerde üremesini” önlenmesiyle bağlantılıdır (Kharchev ve Matskovski, 1978: 14).

Eğer eskiden Kazakistan'da büyük ailelerin türü yaygınsa, şimdi tüm ailelerin yarısından fazlasında tek veya iki çocuk vardır ve çocuksuz aileler oranı yükselmektedir. Üç ya da dört çocuğu olan aileler gittikçe azalmaktadır. Bunun birkaç nedeni bulunmaktadır: kentsel yaşamın yaygınlaşması, sanayi sektöründeki kadınların kitlesel istihdamı, batı kültürünün yaygınlaşması, değerlerin dönüşümü, ihtiyaçların artması, maddi ve konut sorunları, vb.

Doğum oranındaki düşüşle birlikte, ailelerin yapısı da değişmektedir. Esas olarak iki kuşaktan oluşmaktadır: ebeveynler ve çocuklar. Günümüzde, üç veya dört kuşağı birleştiren aileler çok azdır. Bunun da tarihi bir açıklaması var: “küçük” aile (eşler ve çocuklar) nerede ve ne zaman akrabalarının destekleri olmadan tek başına hayatta kalmakta zorlanırsa orada büyük aile olarak yaşamaktadır.

Ortalama aile büyüklüğünün azalması, aile bağlarının zayıflamasına yol açmakta ve aile ilişkilerinin dengesizleşmesinde nesnel bir etken olarak hareket etmektedir.

Bir çocuğun doğumuyla, aile eğitim işlevi yerine getirmeye başlar ve hem yetişkinler hem de çocuklar ailede yetiştirilir. Ailenin genç kuşak üzerindeki etkisi özellikle önemlidir. Bu nedenle, ailenin eğitim işlevinin üç yönü vardır:

- çocuğun kişiliğinin oluşumu, yetenekleri ve ilgilerinin geliştirilmesi, çocuklara toplumun biriktirdiği sosyal deneyimin yetişkin aile üyeleri (anne, baba, büyükbaba, büyükanne, vs.) tarafından aktarılması; bilimsel dünya

görüşlerinin, işe ilişkin ahlaki tutumunun gelişmesi; onlara toplulukçuluk duygusunu, vatandaş ve sahip olma ihtiyacını, birlikte yaşama ve davranış normlarına uymanın öğretilmesi; onların zekasının zenginleştirilmesi, estetik ve fiziksel gelişimlerinin desteklenmesi, sağlığın teşvik edilmesi ve hijyenik kültür becerilerinin geliştirilmesi;

- aile ekibinin, her üyesine hayatı boyunca sistematik eğitimsel etkisi;
- onların kendi kendine eğitmeye aktif olarak katılmalarını teşvik eden ebeveynler (ve diğer yetişkin aile fertleri) üzerindeki çocukların sürekli etkisi.

Aile ilişkilerinin sadece ebeveynlerin çocuklarına ve çocukların birbirlerine bir şeyleri aktarması değil, aynı zamanda çocukların da ebeveynlerine bir şeyler verdiğini söyleyen Amerikan sosyoloğu Sard'ın fikrini inkar etmek imkansızdır.

Çocukların bu "hediyeleri" şunlardır:

- aile içi ilişkilerin zenginleştirilmesinde;
- aile menfaatlerinin genişletmesinde;
- ömür boyuna süren duygusal memnuniyetin sağlamasında;
- yaşamın geçtiği aşamalara dönme olasılığın sağlamasında;
- yaşam süreçlerini ve “yaşamın gerçek anlamını” daha derin bir şekilde içselleştirilmesinde, anlaşılmasında (Aktaran: Zritneva, 2006: 26-27).

Bu işlevlerin başarısı, ailenin eğitim potansiyeline bağlıdır. Ailenin eğitim potansiyeli, ailenin pedagojik yeteneklerini belirleyen şartlar ve araçların kompleksidir. Ailenin eğitim potansiyeli, maddi ve yaşam koşulların, ailenin büyüklüğü ve yapısının, aile ekibinin gelişimi ve üyeleri arasındaki ilişkilerinin, ideolojik ahlaki, duygusal ve psikolojik karakterin ve ebeveynlerin çalışma ortamın, yaşam deneyimin, eğitimi ve mesleki niteliklerin içerir. Büyük önem taşıyan şey, baba ve annenin kişisel örnekliği, ailenin geleneğidir. Ayrıca, aile içindeki iletişimin doğası, diğerleriyle olan iletişimi, yetişkinlerin pedagojik kültür seviyesi (başta anne ve baba), aralarındaki eğitim görevlerinin dağılımı, ailenin okul ve halk ile arasındaki karşılıklı ilişkinin eğitimsel değeri de dikkate alınmalıdır.

Aile eğitimi, birincilik, süreklilik ve devamlılık, istikrar ve duygusallık ile karakterize edilir. Aile, manevi kültürün gelişimi, bireyin sosyal yönelimi, davranış motiflerinin üzerinde en aktif etkiye sahiptir. Bir çocuk için toplumun bir mikromodeli olan aile, sosyal tutum sistemi ve yaşam planlarının oluşturulmasında

en önemli faktör olarak ortaya çıkıyor. Toplumsal kurallar, toplumun kültürel değerleri, etik standartlar öncelikle ailede öğrenilir. Aile, evlilik davranışının örneğini ve numunesini verir.

Ailenin birkaç çocuğu varsa, tam teşekküllü bir aile ekibinin oluşumu için doğal koşullar ortaya çıkar. Bu, her aile üyesinin hayatını zenginleştirir ve ailenin eğitim işlevinin başarılı bir şekilde yerine getirilmesi için uygun bir ortam yaratır.

Aile ilişkileri araştırmacıları, ailenin iletişimsel işlevine artan bir önem atfetmelerine neden olmaktadır. Bu işlevin aşağıdaki bileşenlerini şu şekilde gösterebiliriz:

- üyelerinin medya, edebiyat ve sanat ile ilişkilerinde aile arabuluculuğu;
- üyelerinin doğal çevresi ve onun algısının doğası ile ilgili çeşitli bağlantıları üzerindeki ailenin etkisi;
- aile içi iletişimin organizasyonu.

Eğer aile bu işlevin yerine getirilmesine yeterince dikkat ederse, bu durum eğitim potansiyelini önemli ölçüde artırır. Çoğunlukla, iletişimsel işlevi ile (bazen bağımsız bir işlev olarak sayılır) ailenin psikolojik ikliminin oluşturulmasına bağlıdır. Ve modern koşullarda, ailenin “bireyin psikolojik korunmasında” önemi büyük ölçüde artmıştır.

Bir ailenin daha fazla veya daha az kararlı bir duygusal özelliği genellikle psikolojik bir iklim olarak adlandırılır (eşanlımlı psikolojik bir atmosferdir). Bu, aile iletişiminin bir sonucudur, yani, aile üyelerinin toplam ruh halinin, onların manevi deneyimleri ve endişelerinin, birbirlerine, diğer insanlara, işe ve çevreleyen olaylara olan ilişkileri sonucunda ortaya çıkar.

Ailenin psikolojik iklimi, ailenin bir araya gelmesine katkıda bulunan veya engelleyen psikolojik koşulların kompleksidir. Çoğunlukla, evlilik ruhunun birliği, ailenin ortak yaşam tarzı ve içindeki ilişkilerin doğasını dikate alarak buna ahlaki-psikolojik iklim denir.

Psikolojik iklim, bir kez ve sonsuza dek verilen değişilmez bir şey değildir. Her ailenin üyeleri tarafından oluşturulur ve onun nasıl olacağı onların çabalarına bağlıdır.

Pek çok araştırmacı, ailenin psikolojik iklimini olumlu ve olumsuz olarak ikiye ayırır. Uzun süreli gözlemlerin ve anketlerin sonuçlarına göre çeşitli durumlara ve

ailenin yaşamı nasıl şekillendiğine bağlı olarak ailelerin oldukça büyük bir kısmında çelişkili bir psikolojik iklim vardır.

Ailenin hane konforunun otomatik olarak olumlu bir psikolojik ortam sağladığı konusunda yaygın bir yanlış anlama vardır. Tabii ki, çoğu zaman diğer olumsuz koşullarla etkileşime giren ailenin hane içi zorlukları psikolojik iklimi olumsuz durumunu kışkırtır. Fakat, yüksek maddi zenginlik ve hane konforu olan birçok aile psikolojik rahatsızlık yaşar. Ailenin olumsuz psikolojik iklimi, depresyonlara, kavgalara, zihinsel gerginliğe, olumlu duygularda eksikliğe yol açar. Eğer aile üyeleri bu durumu iyi yönde değiştirmeye çalışmazsa, o zaman ailenin varlığı sorunlu hale gelir.

Cinsel, üreme, eğitim işlevleri aile ekonomisinin temeline bağlıdır, sonuçta hiçbir aile hane ekonomisi, aile bütçesi olmadan bir şey yapamaz. Aile geçim kaynağının toplumsal üretimine katılır, yetişkin üyelerinin imalatı harcadığı gücünü yeniden kazandırır, kendi işini yürütür, bütçesine sahiptir ve tüketicilik faaliyetlerini düzenler. Bütün bunlar birlikte ele alındığında, ailenin ekonomik işlevini oluşturur.

Ekonomik işlevin aile ekibinin ilişkileri üzerindeki etkisi iki yönlü olabilir: Ailede eşler, yaşlı ve genç kuşaklar arasındaki hane sorumluluklarının adaletli bir şekilde dağıtılması, kural olarak, eşlerin ilişkilerinin, çocukların ahlaki ve emek eğitiminin güçlendirilmesini desteklemektedir.

Ailede hane sorumluluklarının adaletsiz bir şekilde dağıtılması, çoğunlukla onların kadına yüklenilmesi ve erkeğin “reis” olarak, çocukların ise sadece tüketici olarak davranmasının etkisi kesinlikle olumsuz olacaktır.

Modern ailelerde, kadınların hane işleri erkeklerden 2-3 kat daha fazladır. Buna ek olarak, erkeğin aile içindeki geleneksel rolü önemli ölçüde değişmiştir, artık tek ekmek sağlayan değildir. Bütün bu faktörler evlilik ilişkilerini negatif olarak etkilemekte ve çocukların yetiştirilmesine olumsuz yönde katkıda bulunmaktadır.

Aile yönetimi problemi, yani aile reisi konusu ekonomik işlevi ile yakından ilgilidir. Kocanın bölünmemiş otoriteye sahip olduğu aileler, nadiren karşılaşırlar (bu, ataerkil ilişki türü). Eşler arasında eşitlikçi (eşit) ilişkiler daha sık gerçekleşir. Bazı ailelerde, liderlik rolü karısına verilir, aile bütçesi onun tarafından yönetilir, çocukların eğitimi ve tüm ailenin boş zamanının organizasyonundan o sorumludur.

Bunlar kadının alışılmamış işlevleridir, bu nedenle bu durum normal olarak kabul edilemez, sonuçta ailenin psikolojik dengesi bozulabilir.

Çoğu aile için eşlerin aile yaşamının organizasyonuna yaklaşık eşit katılımıyla karakterize edilir. Tabii ki, bu aile yönetiminin en ilerici ilkesidir. Bu durumda eşlerin eşitliği aşağıdaki gibi olmalıdır: kadının daha yetkin olduğu konularda, öncelik ona ait olmalı, ve bir takım başka konularda karar verme hakkı erkeğe ait olmalıdır.

Sosyal normların aile üyeleri tarafından yerine getirilmesi, özellikle de kendi davranışlarını bağımsız olarak sosyal normlarla tam uyum içinde inşa etme yeteneğine sahip olmayanlar, birincil sosyal kontrolün işlevini belirler. Bu, yaşlı insanlar, çocuklar ve herhangi bir fiziksel rahatsızlık çeken aile üyeleri ile ilgilidir. Günümüzde, boş zaman ve dinlenme organizasyonunda ailenin işlevi önemli ölçüde artmaktadır. Çünkü boş zaman en önemli toplumsal değerlerden biridir, kişinin fiziksel ve manevi gücünü geri kazanmanın vazgeçilmez bir aracı, kişiliğin tam gelişiminin sağlanması açısından önemlidir.

Aile hayatı çok yönlüdür. Kısaca sadece ana başlıca işlevlerini inceledik. Ancak bu analiz aynı zamanda ailenin, bireyin gelişimine ve toplumun en önemli ihtiyaçlarına katkıda bulunmasına çeşitli bireysel ihtiyaçları karşılanmasına yönelik bir değerlendirme olarak kabul edilebilir.

Toplum, ailenin belirli bir tipini oluşturarak aileyi nasıl etkilerse, ailenin de toplumun gelişimi ve yaşam tarzı üzerinde önemli bir etkisi vardır. Aile, toplumun ekonomik ve sosyal gelişimini hızlandırmada, genç neslin eğitilmesinde, her insanın mutluluğu elde etmesinde önemli bir rol oynar.

2.2. Kuramsal Çerçeve

Aileye yönelik bir dizi teorik ve metodolojik yaklaşımların değerlendirilmesi, onun gelişiminde genel olarak anlamlı olanları tespit etmeyi mümkün kılar. Bu konuyu ele almadan önce, özel bilimsel sorunları çözmek, ailenin sosyal doğasını, özellikle onun tarihi formlarının tezahürünü anlamak zordur. Dolayısıyla, aile çalışmasında, onun sosyal özünü tanımlayarak, evrimsel, işlevsel, ampirik, etolojik ve bilimsel yaklaşımları ortaya koymak şartlı olarak mümkündür.

2.2.1. Evrimsel Yaklaşım

Genellikle, Antik Çağda, Ortaçağ'da, Rönesans'ta, Yeni zamanda "ataerkil teorinin" egemen olduğu kabul edilir. Toplumun ana birimi olarak ailedeki erkek egemenliği hakkında Aristoteles, J.J. Rousseau, A. Comte ve diğerleri bahsetmiştir (Antonov, 2007: 38).

XIX. yüzyılın ortasına kadar aile esas olarak toplumun bazı mikromodelleri gibi temsil edilir, dolayısıyla, sosyal ilişkiler aileden türetilmiş, sırayla toplumun kendisi çeşitli bilim adamları, filozoflar ve tarihçiler tarafından otoriterliği, itaat vb gibi tüm içsel ataerkil bileşenlerle bir ataerkil aile gibi yorumlanmıştır. Bu nedenle, insanlığın kökenine ilişkin ortaya çıkan ilgi, aile yaşamı üzerindeki tarihsel yaklaşımın daha da gelişmesine ivme kazandırmıştır. Bu dönemde, ilk cinsel ilişkilerin düzensizliği hakkında fikirlerin oluşması söz konusudur. Millar'ın (soyun anne tarafından devam ettiği, antik halklar arasındaki kadınların yüksek konumu), Yeniş'in (kadınların yüksek sosyal statüsüne bağlı olan "topluluk evliliğinden" karışık cinsel ilişkiyi ayırmış) eserlerinden bahsediyoruz (Aktaran: Chernyak, 2004: 34).

Egzogamlı anasoy ile değiştirilen ilk karışık cinsel ilişkinin varlığı (promiscuous) ile bağlı fikirlere dayanarak, kaynakları J.F. Lafitau, J.J. Bachofen ve D.F. McLennan olan aileye evrimsel bir yaklaşım oluşmuştur. Onların kitapları, "Amerikalı vahşilerin ahlakı, eski zamanların ahlakları ile karşılaştırıldığında" (1840), "Anne hakları" (1861), "İlkel Evlilik" (1865), aile tarihi ve anaerki sorunlarının, eski zamandaki anaerki ve onun dini ve yasal doğasının araştırılmasına temel atmıştır (Shevchenko, 2011: 18).

Lafitau, İroqezler ve Gurgonlar'ın toplumsal düzenini ve geleneklerini tanımlamıştır. Özellikle, karı koca ayrı bir aile birimi oluşturmadığını; kalıtımın temeli anne soyu tarafından oluştuğunu; eğer çocukları varsa, annenin ailesine ait olduğunu ve sırasıyla onunla kaldığını belirtmiştir.

Bachofen kendi çalışmasında, temeli sözde "anne hakları" ve kadının toplumdaki yüksek konumu olan bireysel aile ve evliliğe doğru ilerleyerek tüm halkların içinden geçtiği belirli bir durum olarak heterizm kavramını ortaya koyar. Ona göre sınırsız cinsel ilişkilerin varlığı babalık gerçeğini ortaya koymaya izin vermemiştir. Çocuğun kökeni anne tarafından kurulmuştur (anne hakları); anne ve

tek ebeveyn olarak güvenilir şekilde bilinen kadın, kadının egemenliği şeklini alarak yüksek saygı ve onura sahip olmuştur; monogaminin oluşumu "fidye"ye (belli bir süreye kadar kadın yabancı kişilere verilmiş) izin veren eski emirlerin ihlali olmuştur; heterizm, anne hukukuna dayanan bireysel bir evlilikle değiştirilmiş ve sonra insani gelişmenin en yüksek aşaması olan- babalık (paternity) kurulmuştur (Aktaran: Shevchenko, 2011: 18-21)..

Benzer sonuçlara McLennan da gelmiştir. Aynı zamanda, o grup içindeki evliliği yasaklayan, "egzogami" olarak adlandırılan yeni bir fenomen keşfetti (bu durumda eşler başka bir grubun üyeleri arasından seçiliyor). Ancak, soy kavramının yorumlanmasında Bachofen ile aynı fikirde değildi. McLennan, soyu aile topluluğu (veya genişletilmiş bir aile) olarak değil, aileden önce gelen bir sosyal form olarak görmüştür. Gelişim sürecinde, aile üç aşamadan geçer: karışıklık - annelik hak - babalık hak (Aktaran: Shevchenko, 2011: 18-21).

Böylece, her iki bilim adamı da birbirlerinden bağımsız olarak, aile ve evlilik biçimlerinin tarih boyunca değişkenliği, yanı sıra, "anne hakkının" önceliği, yani anaerkinin ataerkinden önce geldiği hakkında aynı fikire gelmiştir.

Anaerki fikri, ailenin tarihi gelişimi, J. Leubbock, M. Kovalevsky, L. Sternberg, I. Kohler ve özellikle L. Morgan, F. Engels gibi bilim insanları tarafından desteklenmiştir. A. Westermarck, E. Taylor, E. Grosse, K. Starke, K. Kautsky ve özellikle G. Man, çalışmalarında yeni aile teorisinin keskin bir eleştirisini yapmışlar (Chernyak, 2004: 41).

Aile ve evlilik biçimlerinin değişkenliği fikri ile ilgili evrimsel yaklaşımdaki en önemli örnek, Morgan'ın (1935) çalışmalarında bulunmuştur. Morgan "Aile fikrinin" belirli bir aşama boyunca dönüştürüldüğünü belirtmiştir:

- 1) karışıklık (Promiscuity); Karışıklık, sosyal normlar tarafından düzenlenmeyen, içgüdüsel temelinde cinsel ilişki; akrabalık düşüncesi yoktur.
- 2) kan ailesi (kan bağına dayanan akrabalık); Kan ailesi, cinsel ilişkiye sadece aynı nesle ait olanlar arasında izin verilir; bir grup evliliğidir - bir neslin tüm üyeleri bir aileyi oluşturur.
- 3) punalual ailesi; Punalual ailesi, ilk önce kadının tarafından olan en yakın kan akrabalar arasında cinsel ilişki yasaklanır ve daha sonra bu yasak aynı neslin uzak akrabalarında uzatılmıştır. Hala bir grup evliliği vardır, bu aynı nesile,

ama farklı soylara ait insanlar arasındaki evliliğdir. İstisna olarak, bir erkek ve bir kadın arasında sabit ve uzun süreli bağlar ortaya çıkmaya başlar.

4) Syndiasmic (sindiasmos - çiftleşme) ailesi; Syndiasmic ailesi, bir erkek bir kadınla birlikte yaşıyor; evlilik bağı kolayca bozulur, çocuklar anneleriyle birlikte kalır; gerçek biyolojik baba ilk olarak bilinmiştir.

5) tek eşli aile; Tek eşli aile, bir erkek ile bir kadın arasındaki, yalnızca erkeğin iradesiyle sonlandırılabilir yakın bir ilişki ile karakterize edilir; oluşumunun asıl nedeni, özel mülkiyetin ortaya çıkması ve onu miras olarak bırakmak isteğidir.

Morgan "soy" ve "aile" kavramları arasında bir ayrım yapmıştır. Soyun, üyeleri kendi aralarında evlilik ilişkisine girmediği egzogami bir grup olduğuna işaret ediyor. Dolayısıyla, ilkel soy ailelerden oluşmamıştır. Bu nedenle, soyun ilk şekli, egzogami-endogami evlilik ilişkilerine ve ortak, kolektif mülkiyete dayalı annelik soyudur, aynı zamanda eşleşmiş birlikler vardır. Anasoydan ("anaerki") babasoya ("ataerki") geçişinin temel nedeni olarak, ortak mülkiyetin ayrışması, belirli bir ekonomik bağımsızlık kazanması ve aileyi tek eşliliğe dönüştürerek özel mülke geçişi yer alır. Morgan, tek eşli aileyi soyluk toplumunda son derece dengesiz olan evli çiftlerden ayırt etmiştir. Çünkü, onlarda ekonomik bağımsızlık, özel mülk ve miras yoktur (Morgan, 1935: 51-55).

Daha sonra, bu fikir Engels tarafından ele alınmış ve geliştirilmiştir. Tek eşli ailenin bireysel sevginin sonucu olmadığını, koca egemenliğinin ekonomik koşullarının bir ifadesi olduğunu vurgulamıştır. Daha sonra mülkünü veya servetini miras alacak olan çocukların doğması, tek eşliliğin asıl amacıdır (Engels, 2009: 17).

Evrimsel yaklaşım çerçevesinde çalışan birkaç Rus bilim insanlarından bahsedebiliriz. Örneğin, Kovalevsky, egzogaminin ilkel karışık toplumlarda çatışmalar ve düşmanlıkları ortadan kaldırmanın bir aracı olarak ortaya çıktığını belirtmiştir. Özü şu şekilde olan bir hipotez öne sürdü: Okyanus kabileleri ve Amerika'nın yerlileri olarak Semitlerin, Slavların, Almanların, Aryanların kabileleri ve diğer halklar tarihsel yolculuklarına anasoyu temel alarak başladılar, ama anaerki değildi. Bu nedenle, uygar insanlar ve vahşilerin ailenin gelişmesindeki farklılıklardan uzak durmak gerekir (Kovalevsky, 1939: 54-59).

Tolstov, bir yandan da karışık ilişkiler arasındaki çelişkileri, diğer yandan üretim faaliyetlerinin geliştirilmesi için duyulan ihtiyaçları ortadan kaldıran üretim cinsel tabular (mevsimsel üretim çalışmaları sırasında herhangi bir cinsel ilişkiyi yasaklayan) kavramını geliştirmiştir. Egzogaminin ortaya çıkışını cinsel, üretim tabularının işleyişi ile ilişkilendirmiştir (Tolstov, 1935).

Sorokin, evrimci yaklaşımın dört ana noktasına işaret ediyor: “Modern etnografya ve kültürel tarihin elde ettiği sonuçları burada ayrıntılı bir şekilde tarif etmemize gerek yoktur. Yalnızca baskın yönün ana hükümlerini belirtmek yeterli olacaktır, yani: 1) çalışılan halkların hemen hepsinde, anasoy yani soyun anne/kadın tarafından devam ettiği, babasoy yani soyun baba/erkek tarafından devam etmesinden önce gelmiştir, 2) cinsel ilişkilerin ilk aşamasında, geçici (genellikle kısa ve rastgele) monogamik ilişkilerle birlikte, bu dönemin özelliği olan evlilik ilişkilerinin geniş özgürlüğü hüküm sürmektedir, 3) evliliğin evrimi, cinsel yaşam özgürlüğünün kademeli olarak sınırlandırılmasından başka bir şey değildi, ya da başka bir ifadeyle, bu veya başka kadına (yada ... erkeğe) evlilik hakkı olan bireylerin sayısındaki kademeli bir düşüştü. Evrim, bir grup evliliğinden bireysel evliliğe bir geçişti...” (Sorokin, 1911).

Tarih boyunca özel anlamını koruyarak biçimini değiştiren sosyal kurum olan ailenin incelenmesi evrimsel yaklaşımın özüdür. Aynı zamanda, evrimcilik, çeşitli tarihsel dönüşümlerden bağımsız olarak tüm tarihsel biçimlere ortak olan ailenin özünün değişmezliğini koruyan evrensel ve genel olanlara dikkat çekerek onun değişmezliği fikrini kabul etmez.

2.2.2. İşlevsel Yaklaşım

Ailenin bir sosyal kurum olarak incelenmesinde işlevsel yaklaşıma göre, aile ilişkileri, sosyal bir fenomen olarak ailenin sosyokültürel işlevlerine odaklanan ailenin yaşam biçiminden, aile yapısından kaynaklanır ve evlilik, ebeveynlik ve akrabalık ile ilgili sosyo-kültürel roller sistemine dayanır.

Bu yaklaşımın kurucusu E. Durkheim, bilimsel araştırma çabalarını ailenin doğasında var olan uyum ve dayanışma mekanizmaları üzerine, aile anomisinde, boşanma gibi olumsuz faktörlerin etkisine bağlı olan aile dengesizliğindeki eşlerin rolü üzerine yoğunlaştırmıştır. Durkheim, kadınların boşanma nedeniyle erkeklerden

daha az intihara meyilli olduğuna inanmıştır. Bilim adamı, boşanmayla intihar arasında, bu fenomenlerin her ikisinin de sebebinin aynı olduğunu - sosyal normların çökmesini düşünerek bir tür paralel düşünce geliştirmiştir. O, kentleşme vb. etkisi altında ailenin bir dizi önemli işlevlerini kaybetmekte, gönüllü evlilik olasılığı nedeniyle (ebeveynler arasında anlaşarak kurulan evliliği değiştiren) daha dengesiz bir hale gelmekte olduğu gerçeğine dikkat çekmiştir. Ayrıca, sırasıyla aile üyelerinin sayısındaki azalmanın aile dayanışmasını azalttığını belirtmiştir (Durkheim, 1994: 80-84).

İşlevsel yaklaşımın gelişimine önemli bir katkı da E. Westermarck tarafından yapılmıştır. "İnsan Evliliğinin Tarihi" adlı eserinde, evliliğin sadece hamilelik varlığında ve çocukların doğması durumunda evlilik olarak tanındığını, yani evliliğe dayanan aile değil, ailenin varlığı nedeniyle evliliğin kurumsallaştığını belirtmiştir. Ailenin tarihi formları, belirli bir sırayla gelişmesi olarak kabul edilir. Aynı zamanda, paralel gelişim çizgilerini yürüterek, ailenin tarihi formlarına neden olarak enest yasağından evlilik türlerinin değişimi ve ekzogaminin oluşumunu göstermiştir (Aktaran: Chernyak, 2004: 36). "İlkel monogami" teorisinin kurucusu olan Westermack, biyolojik faktörün tarihteki rolünü abartır. Bu, "ebeveyn içgüdülerinin" insanlıkta kök saldığı gerçeği nedeniyle gelecekte aile korumasının içgüdüsel yorumlamasından doğmuştur denilebilir.

İşlevselcilerin en önemli başarılarından biri, babalık ve annelik sorunlarının ve onların sosyokültürel fenomen olarak birbirleriyle ilişkilerinin incelenmesidir. Evrimciliğin büyük bir rakibi olan İngiliz sosyologu ve antropologu B. Malinowski, biyolojik babasının belirsizliğine rağmen çocuklara topluma ait olma meşruiyetini sağlayan akrabalığın baba tarafından yayılmasının ve sosyal babalığın tarihsel gerçeklikte güçlendirilmesinin temelini görmüştür. İlkel halklar hakkında gerçekleştirilmiş gözlemleri sonucunda elde edilen verilere dayanarak, Malinowski, toplumun temel birimi olarak ailenin ataerkil teorisini savunarak, insanlık tarihinin ilk aşamalarında karışıklık ve herhangi bir grup evliliğinin varlığını reddetmiştir (Malinowski, 1998: 44-45).

Çalışmalarında G. Murdock, kültürün fizyolojinin bir fonksiyonu olmadığını, saf bir biçimde sosyal bir fenomen olduğunu, ancak doğal değil yapay olduğunu iddia etmiştir. Belirli bir ortamda hayatta kalmak için, bir kişinin fizyolojik olarak

değişmesi gerekmez, sosyalleşmeyle aktarılan kültürünü, becerilerini değiştirmesi yeterlidir. İnsan (kültürden farklı olarak) binlerce yıldır anatomik olarak değişmemiştir, bu da formları son derece değişken bir kültür için geçerli değildir (Murdock, 2003: 86). Murdock'un çalışmalarında, tarihsel-evrimsel ve işlevsel yaklaşımlar birbirini tamamlar.

İşlevsel yaklaşımın temsilcileri aile işlevlerinin diğer sosyal kurumlara tarihsel geçişinin analizine çok dikkat ederler. W. Ogburn, bu fikirlerin kurucusu olarak kabul edilir. O, ilk önce aile sorumluluklarını başka kurumlara devretme fikrini formüle etmiştir. Bununla, aile tarafından gerçekleştirilen işlevlerinin zayıflamakta, dini, eğitimsel, terbiyelik, üreme gibi başka işlevlerinin zayıflamakta olduğunu belirtmiştir (Aktaran: Shevchenko, 2011: 24).

İşlevsel yaklaşımın seçkin temsilcilerinden biri olan K. Zimmerman, ailenin araştırılmasında devletle ailenin karşılıklı ilişkisinin önemli olduğuna dikkat çekmektedir. Farklı tarihsel çağlarda, iki zıt pozisyon başarılı bir şekilde var olabilir. Örneğin, aile ile devlet arasında, bireyin aileye ve dolayısıyla topluma karşı sorumluluğuyla ilgili olarak eşit bir ilişki veya diğer taraftan devlete karşı kişisel sorumluluğunun üstünlüğü olabilir (Aktaran: Chernyak, 2004: 39). Böylece, yeni dönemde, aileyi kiliseden, devletten vb. bağımsız bir özerk kurum olarak değil, ailenin devlet kurumları tarafından yönetim ve düzenleme nesnesi olarak incelenmesine yönelik bir yaklaşım ortaya çıkmıştır.

2.2.3. Uygulamalı (Ampirik) Yaklaşım

Uygulamalı (ampirik) yaklaşım on dokuzuncu yüzyılda ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşımın destekçileri, aileyi, oluşumu, işleyişi ve parçalanma öyküsü olan küçük bir sosyal grup olarak görürler. Burada dikkat, aile üyelerinin duygusal yakınlığına, onların ihtiyaçları ve istekleri üzerine odaklanır ve işlevsel yaklaşımı hatırlatmaktadır.

Ampirik yaklaşımın kurucusu Fransız sosyologu F. Le Play, aileyi, dayanışma eğilimi nedeniyle kuşak değiştirirken kendiliğinden istikrarlı olan en küçük toplum olarak görmüştür. Dış çevrenin, ailenin biçimini belirleyen insanların ekonomik yaşamında belirleyici faktör olduğuna ve dolayısıyla aile biçimi sosyal süreçleri etkilediğine inanmıştır. Buradan Le Play, toplumun anlaşılabilmesi için ailenin

anlaşılması gerektiğine inandığı ünlü formülünü türetir. Ampirik bir araştırma yöntemi olarak Le Play, organizasyonu çocuk yetiştirmekle ilgili aile hayatındaki yapısal değişiklikler ile doğrudan bağlı olan aile içi işleyişin çeşitliliği ve ailenin mikro çevresinin nicel bir ifadesi olarak aile bütçesi analizini seçmiştir. O, Farklı Avrupa ülkelerinde nüfusun çok sayıda sınıfına ait üç yüzden fazla aileyi bizzat kendisi inceleme görevini üstlenmiştir. Her birinin monografilerini hazırlamak için en az bir hafta ve bazen bir ay boyunca çalışmış, yani sadece maddi hayatın ayrıntılarını değil aynı zamanda duygular, tutkular ve genel olarak zihinsel ve ahlaki yaşamını da incelemiştir (Aktaran: Shevchenko, 2011: 26-28).

Ayrıca, kentleşme ve sanayileşmenin baskısı altında ebeveynlerin ve çocukların ayrılmasında, babanın otoritesinin zayıflatmasında görülen aile ilişkilerinin dengesiz doğasına da dikkat çekmiştir. Le Play ilk kez temel aile tipleri kurmaya çalışmıştı: ataerkil, istikrarsız, istikrarlı veya radikal. Sınıflandırması, genç nesle miras yoluyla mülkiyet transferi ilkesine dayanıyordu. Onun tarafından önerilen, sosyal ilişkileri ölçmek ve teşhis etmek için gösterge arama tekniği daha sonra modern aile sosyolojisinde yaygın olarak geliştirilmiştir (Aktaran: Chernyak, 2004: 45).

2.2.4. Etolojik Yaklaşım

Etolojik yaklaşımın kökenleri, C. Darwin'in "İnsanın Kökeni ve Cinsel Seçim"(1873) adlı kitabının ortaya çıkmasına atfedilmelidir. Bu yaklaşımın temsilcileri, insan davranışının örtülü, içgüdüsel temellerini anlamaya çaba göstererek karşılaştırmalı etoloji yöntemleri üzerinde çalışırlar. Ayrıca, başlangıçtaki evlilik şekli olarak karışıklığın (promiscuity) varoluşunu reddediyorlar çünkü, bunu, çocukların ebeveynlere olan içgüdüsel gereksinimleri ve yetişkinlerin ebeveynliğe olan içgüdüsel gereksinimlerine bir çelişki olarak görüyorlar (Dolnik, 1996: 35).

Etolojik yaklaşımın destekçileri, tarihsel dönem insanlığı dört evlilik-aile ilişkileri sistemiyle bulduğuna inanıyor: 1) grup evliliği; 2) poligini (bir erkeğin birkaç kadınla evliliği); 3) poliandri (bir kadının birkaç erkekle evliliği); 4) monogami (bir erkeğin bir kadınla evliliği). Monogami iki forma ayrılır: a) ömür boyuna monogami; b) boşanmaya izin veren monogami (Shevchenko, 2011: 30).

Ailenin kökeni hakkında etolojik bakış açısı, ilk baştan atalarımızın monogamisini ima ettiği için çok özgündür. Evriminin bir aşamasında monogami, erkeklerin kadınlara bakımı ile ilgili insan atalarının grup evliliği ile desteklendiğini savunurlar. Bu iki evlilik biçiminin bir arada bulunması yeterince uzun olmuştur. Çeşitli evlilik-aile ilişkilerinin biçimlerine geçiş, yaşam koşullarındaki değişikliklerle ilişkiliydi, bu nedenle, çiftçiler için monogami, çobanlar-göçebeler için ise poligini daha uygun olmuştur. Bu yaklaşım çerçevesinde cinsiyetlerin evlilik davranışlarının biyolojik motiflerinde anlamlı bir fark bulunmuş, bu evlilik ilişkileri döneminde açıkça egemenliğinters çevrilmesi gibi bir olgudur. Monogami, doğal seleksiyon açısından kesin bir ideal değildir. Biyolojik evrimin ortasında, doğal seleksiyonun insan üzerindeki etkisi, sosyalleşmede gerekli genetik dışı olarak aktarılan bilgilerle göz ardı edilir.

2.2.5. Bilimsel Yaklaşım

Bilimsel yaklaşımın ana noktaları şunlardır: kişilerarası ilişkiler; etkileşimde olan bireylerin birliği olarak kabul edilen aile; eşlerin anlaşması; aile değerlerinin uzlaştırılması; aile sistemlerinin işleyişi; Ben ve Öteki; yapısal aile organizasyonudur. Bu yaklaşımın yaratıcıları ve destekçileri olarak W. James, C. Cooley, W. Thomas, F. Znanietzky, J. Piaget, S. Freud, R. Hill ve diğerleri bilinir (Bim-Bad ve Gavrov, 2010: 72).

Amerikalı sosyolog Hill tarafından hem kurumsal hem de grup paradigmalarına ait eş zamanlı olarak kavramlara sahip olan aileleri araştırmanın beş yaklaşımı belirlenmiştir: kurumsal - tarihsel yaklaşım (evrimcilik), yapısal - işlevsel yaklaşım, etkileşimci - rol analizi, durumsal - psikolojik yaklaşım; gelişimsel bir yaklaşım (aile yaşam döngüsüne dayanan) (Aktaran: Antonov, 2007: 90). Böylece, aileyi araştırmada teorik şemalar ve kavramlar analizinde Hill tarafından büyük katkı sağlanmıştır.

2.3. Konu İle İlgili Araştırmalar

2.3.1. Aile İle İlgili Genel Araştırmalar

Sosyal düşünce tarihinde aile ve evlilik ilişkileri, araştırmacıların önemli ilgisini çekmiştir. Bilimde, XIX yüzyılın ortasına kadar aile toplumun bir mikro

modeliydi, tüm sosyal ilişkiler aileden türetilmişti; aile değerleri sistemini etkileyen belirleyici faktörler olarak, hakim üretim tarzı, yaşam tarzı, sosyal ilişkilerden hareket etmişti; “aile” ve “evlilik” kavramları eş anlamlıydı; tek eşli aile, aile yaşamının ana örgütlenme şekliydi.

Sosyologların aile kurumuna olan ilgileri bu bilimin ortaya çıkmasıyla yani, XIX yüzyılın ortasından başlamıştır. Bu dönemde, aile, özellikle antropologlar ve etnograflar (L. Morgan, J. Mc-Lennan, F. Le Play, J. Bachofen, J. Lubbock ve diğerleri tarafından incelenmiştir. Onlar, alan çalışmaları ve ilkel toplumların gözlemleri sırasında toplanan geniş deneysel verilere dayandılar. Aile çalışmasındaki sosyolojik yön, E. Durkheim "Aile Sosyolojisine Giriş" (1888), M. Weber "Yasal Gelişimdeki Eş ve Anne" (1907), Ch. Cooley "Sosyal Organizasyon" (1909), F. Muller-Lier "Aile" (1911), W. Goodsell "Evlilik ve Aile Tarihi" (1915), S. Zimmermann "Aile ve Medeniyet" (1917) vb. bilim adamlarının eserleri ile temsil edilir. E. Durkheim, ailenin “daralma” yasasını, geniş bir akraba çevresinden “evli aileye” kadar daha dar bir gruba formüle etmiştir (Durkheim, 1991: 131-133). Ailenin oluşumunun ana hükümleri, bu sorunla ilgili kendi yaklaşımları gerekçesinde aile ilişkilerini ekonomik olanlardan ayırmaya çalışan E. Durkheim, F. Le Play ve F. Engels'in yazılarında ortaya konulmuştur (İsakovich, 2007:).

Shevchenko (2011: 35), aile çalışmalarında şu geleneklerin geliştiğini belirtmiştir: tarihsel (J.F. Lafitau, J. Millar, D. Yenish, J. Bachofen, J. Mc-Lennan, J. Lubbock, M. Kovalevsky, L. Shtenberg, I. Kohler, vb.); evrimci (L. Morgan, F. Engels, M. Kovalevsky, S. Tolstov, Y. Semenov, M. Cosven, G. Spencer, vb.); işlevsel (E. Durkheim, E. Westermarck, B. Malinowski, G. Murdoch, W. Ogburn, P. Sorokin, K. Zimmermann vd.); ampirik (F. Le Play, E. Engel); etolojik (Ch. Darwin, V. Dolnik); bilimsel (sosyo-psikolojik) gelenek (E. Burgess, W. Thomas, Ch. Cooley, J. Piaget, S. Freud vd); sosyobiolojik (E. Wilson, C. MacDonald, P. Burge, vb.); ekonomik (G. Becker, R. Pollack, O. Williamson, vb.).

Aile sorunlarının gelişimine önemli bir katkı, diğer birçok bilim adamları, özellikle de A. Giddens, T. Parsons, V. Satir, J. Pleck, D. Popenoe ve diğerleri tarafından yapılmıştır.

Rusya'da aile ve evlilik sorunlarının gelişimine B. Malinovsky, P. Sorokin, I. Sakhanov, vb. önemli katkı sağlamıştır. Etnografik gözlemlerde bulunarak, genetik

sosyolojinin ilkelerine, yani ailenin, soyun, mülkiyetin, siyasal gücün gelişmesinin başlangıç noktalarının incelenmesine bağlı kalmışlar. Örneğin, P. Sorokin sadece ailenin evrimini değil aynı zamanda istatistiklerini, tipolojisini, dış ve iç ilişkilerini de incelemiştir. Aile sorunlarını ayrıntılı olarak incelediği “Modern Ailenin Krizi” adlı eseri, yaygın olarak bilinmektedir. Ailenin geleneksel biçimlerine geri dönüşünü krizinden çıkış yolu olarak görmüştür, ancak tarihin başka döneminde (Sorokin, 1993: 140).

Sovyet bilim adamları, A. Antonov, A. Vishnevski, S. Golod, M. Matskovski, V. Medkov, A. Harchev vd. tarafından aile sosyolojisinin gelişimine büyük katkı sağlanmıştır. Önde gelen bilim adamlardan biri, Kharchev'in (2003), Sovyet Sosyolojisine önemli katkısı, aile sosyolojisinin teorik gelişimi ile ilişkilidir. Matskovsky (1987), sosyalizm koşullarındaki toplum, devlet ve aile arasındaki etkileşimin sorunlarını incelemiştir. Golod (1998), Rus sosyolojisinde, küçük nükleer ailenin yeni sosyal koşullarda sürdürülmesi sorununu gündeme getiren ilklerin biridir. Antonov ve Medkov (1996) ailenin yapısını, mikrososyolojisini incelemeye devam etmiştir. Onların yazılarında, aile çöküş halinde ve onun normal bir varoluşa dönmesi için toplum ve devlet tarafından büyük çaba ve maliyet gerektirir iddiası vardır. Yukarıda bahsettiğimiz bilim adamları, toplumun işleyişindeki kurumsal değişikliklerin önemini vurgulayarak, geniş bir aileden uzaklaşmanın tarihsel gelişimi hakkında görüşler ileri sürmüşlerdir. Sosyologlar, Andreyeva ve Gulyga (1990), Antonov (1988), Babosov (2001), Chernyak (2003) vd. aile işlevlerin dönüşümünü ve ailedeki sosyal normlarının zayıflamasını aile yaşamındaki gerilemenin nedenlerinden biri olarak incelemişler.

Türkiye’de aile ve aile ile yakından ilgili olan evlilik, akrabalık, bireyler arası etkileşim gibi konularda çok sayıda kuramsal ve ampirik çalışma yapılmıştır. Türkiye’de aile ve evlilik sorunlarının gelişimine Z. Gökalp, M. Avcı, M. Eröz, İ. Doğan, İ. Ortaylı, İ. Özgüven, E. Kongar, vb. büyük katkı sağlamıştır. Gökalp’ın (2005: 67) çalışmasında, Eski Türk toplumundaki kadının konumu, Türkler arasında kadına verilmiş hak ve gösterilmiş saygı hakkında önemli bilgiler yer almaktadır.

Avcı’nın (2010) çalışmasında, Eski Türkler’de hâkim olan tek eşlilik ve çok eşliliğe izin veren gelenekler, kadının devlet yönetiminde, toplum menfaatlerinde, aile içinde ve ekonomik hayatta eşi ile eşitliği yansıtılmıştır. Eröz, İslamiyet öncesi

Türk ailesinin özelliklerini, aile içi ilişkileri inceleyerek ailenin hiyerarşik yapısında genelde güç ve otorite babanın elinde olduğunu belirtmiştir (Eröz, 1991: 3-6). Güngör'ün (1999) çalışması ise, İslamiyet etkisindeki Türk ailesi, yeni dinin getirdiği değişiklikler ve Türklerin göçebe hayattan yerleşik hayata geçmesiyle birlikte aile yapısında meydana gelen kimi değişiklikler ile ilişkilidir.

Türkiye'de 1950'lerden başlayan sanayileşme süreci ile birlikte toplumsal birtakım değişimlerin yaşanması, bu değişimlerin en önemli nedenlerinden biri olan kırsal göç sorunu Işık'ın (2005) çalışmasında yansıtılmıştır. Ayrıca, kırsal göçün aile üzerindeki etkisi olarak aile üyeleri arasındaki sosyal ve ekonomik ilişkilerin azalması, geleneksel Türk aile tipi yerine aralarında daha az hiyerarşik ve geleneksel ilişkiler bulunan aile tiplerinin ortaya çıkması ve kadının çalışma hayatına katılımı nedeniyle aile içerisindeki rolünün ve fonksiyonunun değişmesi gibi sorunlar Gürbüz'ün (2007), İçli'nin (1999), Kaygalak'ın (2006) çalışmalarında incelenmiştir.

Kadınların çalışma hayatına girmelerinin önemli nedeni olarak ekonomik koşullar (Ortaylı, 2009: 58), yanında toplumsal yaşama katılmak, kişiliğini geliştirmek, başarı kazanarak mutlu olmak, boş zamanlarını değerlendirmek, kendine olan güvenini geliştirmek gibi sosyo-kültürel nedenler ile açıklanmaktadır (Doğan, 2009: 52).

Karay (1981:89), kadınların çalışma hayatına katılmalarının aile üyelerine etkileri, ailedeki işlevlerine olumsuz yansımaları, aile içi sorunlara neden olması gibi konuları incelemiştir.

Aile ile ilgili çalışmaların içinde, ailedeki "alt gruplar" onların değişimi, şekillenmesi, işleyişi ve görevleri (Özgüven, 2000), tarihsel süreçte ailenin giderek küçülme eğilimi, sanayi toplumlarında ailenin bazı işlevlerini başka kurumların üstelenmesi (Adak, 2005) hakkındaki çalışmalar önemli yer alır.

Aile ile ilgili çalışmalarıyla Aydın (2011) Türkiye'de aile sosyolojisinin gelişimine, özgün bir katkı sağlamaktadır. Yazar, ailedeki değişimleri olumlu ve olumsuz diye ikiye ayırmak gerektiğini, ailesel olarak görülen birçok sorunların sırf ailesel sorunlar olmadığını, toplumda başlayan ve ailenin içine kadar giren toplumsal sorunlar olduğunu, ailenin bugünkü durumunu analiz eden ve geleceğe yönelik çözümler üretilmesi gerektiğini öne sürmektedir.

Türkiye'de aile yapısı ve onun tarihsel değişimine adanan çalışmalar arasında,

İlber Ortaylı'nın (1984, 2001), Alan Duben'in (2002, 2014) çalışmalarını ve Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü tarafından yapılan "Sosyo-kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi" (1992) isimli çalışmasını anmak gerekir.

T.C. Başbakanlık ASAGEM tarafından gerçekleştirilen "Aile Yapısı Araştırması" (2006) ve T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yapılan "Türkiye'de Aile Yapısı Araştırması" (2011), Türkiye'deki aile ve toplum yapısı ile ilgili önemli temel veriler içermektedir. Ülke genelini kapsayan bu çalışmalarda, hanehalkı özellikleri, evlilik, aile içi ilişkiler, akrabalık ilişkiler, çocuklar ve yaşlılara karşı yaklaşım başta olmak üzere, aile içi değer ve tutumlar ile aileye ilişkin sorunlar hakkında bilgiler ortaya konulmuştur. T.C. Başbakanlık ASAGEM tarafından yapılan diğer bir önemli araştırma, "Türkiye'de Aile Değerleri" (2010) araştırmasıdır. Bu çalışmada, günümüz Türk toplumundaki değişim ve dönüşümle ilişkili olarak değerler sistemi ve yapıları incelenmiştir.

Öte yandan son elli yıllık dönemde aile ile ilgili olarak, toplum bilimcilerden İbrahim Yasa (1996), ve Emre Kongar'ın (1972) araştırmalarının yeri önemlidir.

Araştırma konumuz ile, yani kazak ailesi ile yakından ilişkili çalışmaların ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmesi gerektiği düşünülerek, aşadaki çalışmalar analiz edilmiştir.

2.3.2. Kazak Ailesi İle İlgili Çalışmalar

Kazakların geleneksel aile ve evlilik ilişkilerinin sorunları, yanı sıra toplumun yaşam sisteminin diğer önemli yönleri her zaman 18-19. yüzyılın ve 20.yüzyılın başlarındaki devrim öncesi³ araştırmacılarının odak noktası olmuştur. Doğal olarak, bu tür çalışmalar yalnızca bilimsel çıkarlar için teşvik edilmemiştir, onlar büyük ölçüde sömürgeci yönetiminin pratik amaçları ile açıklanmıştır ve özel eserlerde yansıtılmıştır (Masanov, 1966: 82).

³Rusya'da 2017 yılında Çarlık Rusyası'nın yıkılması ve yerine Sovyetler Birliği'nin kuruluşu ile sonuçlanan Şubat ve Ekim Devrimleri gerçekleşmiştir. Şubat Devrimi sonucunda monarşi/ Çarlık Rusyası yıkılmış ve ikdidar Geçici Hükümete geçmiştir. (https://kk.wikipedia.org/wiki/Ақпан_төңкерісі). Ekim Devrimi sonucunda Geçici Hükümet devrilmiş ve yerine Sovyetler Birliği kurulmuştur. (https://kk.wikipedia.org/wiki/Қазан_төңкерісі).

20. yüzyılın ortalarındaki ve 21. yüzyılın başlarındaki bu konu ile ilgili mevcut literatürler iki kategoriye ayrıt edilebilir. Birinci kategori, genel çalışmalar ve bu çalışmalarda aile ve evlilik ilişkileri, değişen bir derecede ana problem bağlamında ele alınmıştır. İkinci kategori ailenin ve evliliğin hem teorik hem de spesifik araştırmalara adanmış özel çalışmalardan oluşmaktadır. Bu nedenle, yalnızca konu ile doğrudan ilgili olan eserler analiz edilmiştir.

20.yüzyılın 20'li ve 30'lu yıllarındaki Kazakların aile ve evlilik ile ilgili çalışmalar. Bizi ilgilendiren aile ve evlilik konuları 20. yüzyılın 20'li ve 30'lu yıllarında başlıca dergi makaleleri veya bildiri kitapları şeklinde yeterince yansımıştır. Tabii ki, bu yayınların bir kısmı Sovyet totaliter sisteminin o yıllarda gerçekleştirdiği kültürel, politik, sosyal ve ekonomik dönüşümlerin çıkarları doğrultusundadır. Sınıf mücadelesinin, partiyizimin, ateizmin, ulusal kimliğin reddinin, bütün eskileri ve geleneksel olan her şeyi yok sayan ilkeleri, onları doğrudan etkilemiştir.

Çalışmalarında bu sorunu ilk ele alanlardan biri, Kazak şiirinin klasiği M. Zhumabaev olmuştur. Onun 1922 yılında Orenburg'ta yayınlanan dört ciltten ve onbeş bölümden oluşan "Pedagoji" adlı kitabı Kazak çocuklarının sosyalleşmesine ilişkin özel bir bölüme sahipti. Yazar, genellikle Kazaklar tarafından kabul edilen bebeği geleneksel beşiğe yerleştirmenin özelliklerini rasyonel ve olumsuz yönleri de dahil olmak üzere özelliklerini bilimsel ve kamusal biçimde gösterebilmiştir (Zhumabaev, 1922: 31-35).

Bazı önemli çalışmalar, Kazak kadının durumuna, özgürlüğünün önemine, yerleşik ev içi görevlerinin dağılımına ve aile içi ilişkilerinin düzeltilmesine, sıradan insanlar üzerinde ağır bir yük oluşturan kalın mal⁴ ödemenin olumsuz yönlerinin açıklanmasına adanmıştır (Mendeshev,1925).

1920'lerdeki Kazakların kültürünü ve yaşamını açığa çıkaran B. Kuftin tarafından yapılan etnolojik makalede, aile ile ilgili ilgilendiğimiz bilgileri, kadının aile içindeki ve toplumdaki konumunu buluruz. Yani, yazar “çok eşliliğe rağmen aile yaşamında ... kadın önemli bir özgürlüğe, ayrıca, zenginlerin büyük karısı ise her ne

⁴Gelinin ailesine damat ya da onun ailesi tarafından ödenilen şeylere/eşyalara-kalın mal denir. Kazak geleneksel kültürü ansiklopedi sözlüğü. Қазақ дәстүрлі мәдениетінің энциклопедиялық сөздігі. <https://translate.academic.ru/қалыңмал/ru/xx/>

kadar dıştan ölçülü bir derecede göreneklerle sınırlı olsa da saygıya sahip olduğunu vurgulamaktadır. Bir kadının oyu oldukça sık kabile meclislerinde etkilidir. Evdeki ve göç sırasındaki zor işlerin çoğu onun üzerindedir” (Kuftin, 1926: 10-11).

Göçebe ve yerleşmiş kazak köylerinin ekonomik, kabilelik ve istatistiksel durumunu kapsamlı bir şekilde analiz eden V. Sokolovsky'nin çalışmasında incelenen döneme ait kalın mal ödeme ve evlilik konusunda değerli bilgiler vardır. O İncelenen köylerde kalın mal ödeme geleneğinin, Kazaklar tarafından yapılan evliliklerin %99'unda gözlemlendiğini ileri sürüyor. Yazar, kalın mal ödemenin korunmasını "otlak ve sığır yetiştirme çiftliğindeki kadının işgücünün değeri" ile açıklamıştır. Aynı zamanda, V. Sokolovsky, Kazakların, Özbeklerin aksine, bir kadının doğrudan satın alma aşamasından çoktan ayrıldığını itiraf ediyor. Evlilik teklifi/kız isteme genellikle çocukları çok küçükken ebeveynleri arasında meydana gelir ve karşılıklı hesaplamalar onlarca yıl boyunca gerilir, ... ve evliliklerin sonuçlanmasından sonra, hediye alışverişi devam eder (Sokolovsky, 1926: 20). Bu özel noktalar 1920'lerin ortalarında geleneksel evlilik ve aile normlarının sürekliliği ve istikrarını koruduğunu göstermektedir.

Shtusser tarafından yayınlanan makalede, erken evliliklerin olumlu ve olumsuz yanları ele alınmıştır. Erkekler ve kızlardaki en küçük, geçerli olan ve ortalama evlilik yaşını içeren, istatistik veriler dahil olmak üzere ülkedeki evlilik yaşıyla ilgili ve ayrıca yaşlı kuşağın erken evliliklere karşı tutumu ile ilgili detaylı bilgiler verilmiştir (Shtusser, 1929).

İncelediğimiz konu 1926'da SSCB Bilimler Akademisi tarafından gerçekleştirilen Kazakistan keşif gezisinin antropolojik ekibinin çalışmaları sonucunda yeni bir gelişme gerçekleşti. Aynı yılın yazında, onlar tarafından Batı Kazakistan'ın Aktyubinsk ve Adaevsk ilçelerinden ve 1927'de Kuzey-Doğu Kazakistan'ın Kazak ilçelerinden önemli bilimsel bilgiler toplanmıştır.

Rudenko'nun makalesi, yukarıdaki iki ilçedeki Kazakların antropolojik özelliklerine adanmış, onların aralarındaki baskın evliliklerle ilgili özel veriler içermektedir. Ankete katılan 780 Kazak arasındaki evliliklerin karşılaştırılmasından, kaydedilen evliliklerin ağırlıklı olarak belirli bir soy, kuşak veya kabilenin içinde olduğu tespit edilmiştir. Onlar tarafından, "küçük kabileler ile ilgili olarak

ekzogamiye rağmen büyük kabileler ve kabile gruplarında evliliklerin ağırlıklı olarak endogam olduğu" tespit edilmiştir (Rudenko, 1927: 90).

Rudenko'nun (1930: 55-58) Semipalatinsk eyaletinin Buhtarma ve Zaisan ilçelerindeki Kazaklarının yaşamını araştıran başka bir makalesi özellikle önemlidir. Bu makalede, yerel Kazak nüfusunun hayati faaliyet sistemi ve aile döngüsünün özellikleri üzerinde ayrıntılı olarak durur. Onun tarafından, isim verme, katılımcılar listesi ve bu aile kutlamalarının eşlik ettiği tören eylemleri sırasında olmak üzere, çocuğun beşikteki konumunun bir açıklaması verilmiştir. Kalın mal ödenmesiyle ekzogami evliliğin çeşitli yönleri, Kazakların diğer Türk halkları ile ilgili akrabalıklarının kurulmasının özellikleri, belirli bir aşiret grubuna katılımı, vb. onun vizyonu dışında kalmamıştır.

Baronov (1927) tarafından yapılan 1500 kişinin incelenmesini kapsayan bir aile sağlığı çalışmasında, Batı Kazakistan'ın Aktobe ve Adayevsky ilçelerindeki Kazak ailelerinin bileşimi hakkında değerli bilgiler buluyoruz. Aile muayene kartında, onlara ailenin reisi, onların baba veya anne tarafından akrabalık ilişkileri, aile üyelerinin yaşı ve maddi refahları ile ilgili özel başlıklar dahil edilmiştir. Aynı ayrıntılı yaklaşım onlara kadının ailedeki konumunu ve ev işlerinin dağılımını tespit etmek için düzenlenmiştir.

Baronov'ın Kuzmina ile birlikte yayınladığı bir diğer makalesinde o zamana kadar araştırılmamış Kazak kadınlarının üreme işlevleri üzerinde durulmuştur. Bu konuyu açıklarken, yazarlar, Aktobe, Ural ve Semipalatinsk eyaletlerinin kadın nüfusunun yaklaşık 1500 temsilcisinin bilgileri ve cevaplarına yer vermişlerdir. Bu yazarlar, kazak kızlarının evliliğinin nedenlerini, evlilik yaşını, çocukların doğuş zamanını ve onların sayılarını ortaya koyan gözlemleriyle Kazak ailesini anlamaya çabalamışlardır. Ayrıca, onlar 18-20 yaşlarındaki ankete katılan kadınların% 90'ının evli ve % 50'sinin çocuk sahibi olduğunu tespit etmişlerdir (Baronov ve Kuzmina 1930: 30).

Araştırdığımız konu, Isakov'un (1936: 43-44) makalesinde de aydınlatılmıştır. Onun araştırması 1935 yılında Güney Kazakistan bölgesinin Şauldir ilçesindeki yazar tarafından toplanan saha materyallerine dayanıyor. Makalede, eski geleneksel normların hâkim olduğu yerde kadın ve erkek arasındaki emeğin dağılımı gösterilmiştir. Yazar tarafından, spesifik materyaller üzerinde Ekzogami evliliğin

korunması; kalın mal ödeme ile evlilik şeklinin yaygınlığı; yerel kolhozcular⁵ arasındaki çok eşlilik gibi geleneksel evliliğin en önemli yönleri incelenmiştir.

XX yüzyılın 40'lı ve 50'li yıllarında konu ile ilgili çalışmalar. Belirtilen yıllarda, öncekilerden farklı olarak, üzerinde çalıştığımız sorun, sadece SSCB Bilimler Akademisinin Mikluho-Maklaya adını taşıyan Etnografi Enstitüsü'nün başındaki bilimsel personel tarafından değil aynı zamanda yerli uzmanlar tarafından geliştirilmeye başlanmıştır. Buna büyük ölçüde, 1945'te SSCB Bilim Akademisi'nin Kazak şubesinde Vaihanov adını taşıyan Tarih, Arkeoloji ve Etnografya Enstitüsü olarak açılıp sonra 1946'da özgür Kazak SSC Bilim Akademisi'ne dönüştürülen yapıya katkıda bulunmuştur.

İncelenen sorun ünlü folklorcu ve etnograf Sabitov'un pekçok yayınlarına yansıtılmıştır. Onun tarafından 1946'dan 1956'ya kadar Doğu Kazakistan, Semipalatinsk, Zhambyl, Alma-Ata ve Taldy-Korgan illerindeki Kazakların aile-evlilik ilişkilerinin belirli yönlerine değinen birkaç makale yayınlanmıştır. Bunlar, her şeyden önce, çalışılan bölgelerdeki çok eşlilik ve amengerlik⁶, ebeveynler arasındaki evlilik anlaşması (beşik kertmesi, çocukluğundan nişanlanması), kalın mal ödeme ve kız kaçırma gibi kaybolan geleneklerle ilgilidir. Özellikle, kadının sadece ailedeki değil, kamusal yaşamdaki, akrabalık sistemdeki konumunun değişmesi dahil olmak üzere aile ilişkilerinin demokratikleşmesine dikkat çekmiştir. Aynı zamanda, araştırmacı, Kazak kolhoz çiftliklerinin aile ritüellerindeki halk geleneklerinin istikrarına dikkat çekmektedir (Sabitov, 1948, 1950, 1956).

1947 yılında "Kolhoz ailesinin hayatını incelemeye, ayrıca eski ve hayatta kalan aşiret ilişkileri biçimlerinin tespitine önem verilmiştir". Kazakistan'ın Güneydoğu bölgesine yönelik kapsamlı antropolojik, etnografik araştırmalar gerçekleştirilmiştir (Cheboksarov, 1949:16).

Korbe'nin makalesini 1949 yılı yazında Almatı ilinin Kegen ilçesindeki "Stalin" kolhozunu ve Cambıl ilinin Çu ilçesindeki "Belbasar" kolhozunu araştıran SSCB Bilimler Akademisinin Mikluho-Maklaya Etnografi Enstitüsü'nün yürüttüğü araştırma materyalleri oluşturmaktadır. Bu makalede üç-dört kuşağı kapsayan Kazak

⁵ Kolhoz (коллективное хозяйство/kollektivnoye hozyaystvo), kolektif tarımcılık kelimelerinin kısaltılmış halidir. SSCB'nde tarım sektöründe örgütlenen, kolektif çiftçilik için oluşturulmuş bir girişimdir (<https://ru.wikipedia.org/wiki/Колхоз>). Kolhozcu ise, çiftçi, kolhozun üyesidir.

⁶ Bkz. Amengerlik (Levirat). <https://www.sosyoloji.gen.tr/evlilik-turleri-nelerdir/>.

ailelerinde geleneksel normların ve adetlerin kalıcılığını korulduğunu belirtmiştir. Bu, öncelikle, kadının aile içi ilişkilerindeki konumunu, özellikle yaşlı neslin varlığındaki ya da hem yakın akrabalarından, hem de tanıdıklarından, arkadaşlarından veya komşularından gelen misafirleri de kapsayan ilişkileri ifade eder. En büyük ilgi çeken nokta, yazarın evlilik meselelerinde “eski ile yeninin mücadelesini” izleme çabasıdır. Birincisine, "kolhoz egzogamisinin" gizli kalın mal ödeme, iki eşlilik, gelinin zorla veya gönüllü "kaçırılması" ile ilgili "hayatta kalan" fenomenlerin kalıcı yönlerini dahil eder. Yazar, yeni fenomenleri, gençlerin kaderlerine karar verme rolündeki yaygın artışla ilişkilendirir (Korbe, 1950: 84-86).

Araştırma konumuzun bazı sorunları, Kokchetav ilinin materyallerine göre belirtilen yıllarda yapılmış Valikhanov'un (1953) tezinde yansıtılmıştır. Kazak kolhoz köyünün hayatını inceleyen yazar, ayrıca Kazakların aile ve evlilik ilişkilerindeki modern eğilimleri ile birlikte üzerinde çalışılan ailelerin kompozisyonu ve sayısını, aile içi ilişkileri ve onlara eşlik eden törenler ve geleneklerli ortaya koymaya çalışmıştır.

Bizim araştırdığımız konulardan bazılarını, Batı Kazakistan İlinin Zhanibek ilçesinin Kazaklarına yönelik Vostrov'un (1956) tez çalışmasında değinilmiştir. Bu tez çalışmasında diğer sorunların yanı sıra, hem devrim öncesi İç veya Bukey ordaki hem de 1950'inci yıllar dahil olmak üzere Sovyet dönemindeki Kazakların ailesi ve evliliği dikkate alınmıştır.

İncelenen sorunun 20. yüzyılın 50'li yılları ile ilişkin bölümde, Kazak nüfusunun aile -evlilik ilişkileri alanında değişiklikler izlenmiştir. Yazar, gençlerin evlilik sırasındaki bağımsızlıklarını, ebeveynleri arasındaki evlilik anlaşmasını, kalın mal ödeme, zorla evlendirmeler gibi bu tür geleneklerin ortadan kalkmasını, düğün ritüellerinin basitleştirilmesini, evliliklerin sicil memurluğu aracılığı ile sonuçlandırılmasını, ulusal olarak karışık ailelerin oluşmasını göstermektedir. Somut örneklerde, küçük ve bölünmemiş bir ailenin temel ortak biçimleri, kompozisyonu ve büyüklüğü, çocuk sayısı, sosyal üretime katılımı ve aile gelirin yapısı ve ailenin ekonomisi hakkında bilgiler verilmektedir. Aile liderliği, görevlerin dağılımı, ailedeki kadın ve çocukların konumu ve çocuk yetiştirmede halk gelenekleri gibi aile ilişkileri ile ilgili bölümlerin incelenmesinde de aynı sistematik yaklaşımı benimsemiştir.

Sorunun 1960-1980'lerde incelenmesi. Söz konusu dönem, hem Kazakların aile-evlilik ilişkilerinin geleneksel ve modern durumunu hem de onun tarihçesini yansıtan etnografik olanlara doğrudan bağlı etnografik çalışmalara dayanan bu tür çalışmaların yayınlanması ile karakterize edilir. Cetusu Kazak kolhozluk çiftliğindeki aile ve aile hayatı hakkında ayrıntılı veriler, Kazak SSC TAEE'nin bilim adamlarının ortak monografisinde yer almaktadır (Karmysheva, 1967). Araştırmanın önemli bir bölümü ailenin biçimini ve kompozisyonunu, aile içi ilişkileri, akrabalık bağları, evlilik, düğün ve çocuk doğumuna eşlik eden törenler ve gelenekleri etkileyen modernliğe ayrılmıştır.

Araştırılan sorun, yerli araştırmacıların, özellikle monografik çalışmaların yeni gelişmeleriyle önemli ölçüde zenginleştirilmiştir. Örneğin, aile-evlilik ilişkilerinin gelişiminin yasal yönleri 1917-1970 yy. dahil olmak üzere Zhakipova (1971) tarafından incelenmiştir.

Önemli yerli etnograf Argynbaev, üzerinde çalıştığımız sorunun gelişimine, hem teorik hem de ampirik materyallerle zenginleştiren önemli bir katkı yapmıştır. Örneğin, 1973 yılında yayınladığı monografisinde, geleneksel bir Kazak ailesinin şeklini, türlerini ve yapısını, aile ilişkilerinin özelliklerini ve aile ritüelini, yanı sıra devrim öncesi Kazakistan'daki en yaygın evlenme şekillerini kapsamlı bir şekilde analiz eden ilklerden biridir. Eserinde 20 yıldan fazla bir sürede Kazakistan'ın çeşitli bölgelerinde topladığı etnografik materyallerle destekleyerek Sovyet döneminin aile-evlilik ilişkilerinin bileşenlerini özetlemiştir (Argynbaev, 1973: 285-310).

1980'lerde aile ve evlilik üzerine yapılan araştırmaların özelliklerinin ilki, Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal Bilim Akademisinin Valihanov Tarih, Arkeoloji ve Etnografya Enstitüsü ve Rusya Bilimler Akademisinin Mikluho-Maklaya Etnografi Enstitüsü'nün etnograflarının çalışmaları ile birlikte El Farabi Ulusal Üniversitesinin etnologlarının önemli katkısıdır. İkincisi, yerli etnograflar Rus meslektaşlarının, yanı sıra Moldova, Belarus, Özbekistan ve Kırgızistan'ın bilim adamlarının örneğini izleyerek etno-sosyolojik araştırmalar olmak üzere yeni yöntemler konusunda uzmanlaşmaya başlamıştır. Ülkede bu yönde ilklerden biri Kauanova'nın (1982) çalışmasıdır. O Kazakistan'da işçilerin yaşam tarzı, aile yaşamı ve etnokültürel özelliklerini incelemek için böyle bir disiplinlerarası yaklaşım kullanmıştır.

Bu yeni bilimsel alan, Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal Bilim Akademisinin Valihanov Tarih, Arkeoloji ve Etnografya Enstitüsü'nün aşadaki planlı çalışmalarını yerine getirme konusunda pratik bir uygulama bulmuştur (Kalış, 2013: 15-16).

1983-1986 yıllarında Almatı ve Taldıkorgan illerinde yapılan "Kazakistan halklarının modern kırsal ailesinin günlük yaşamında yeni ve geleneksel" başlıklı çalışmada;

1983-1986 yıllarında Almatı şehrinde, Almatı, Cambul illerinde yapılan "Kazakistan halklarının kültürünün etnik yönleri" başlıklı çalışmada;

1988-1989 yılları arasındaki "Kuzey Kazakistan'ın çağdaş kırsal nüfusunun günlük yaşamında yeni ve geleneksel (Kostanay ve Pavlodar illerinin verileri temelinde)" başlıklı çalışmada yeni bir araştırma yöntemi uygulanmıştır.

Gristenko (1989), Arkalyk'ta gerçekleştiği etno-sosyolojik bir çalışmanın materyallerine dayanarak 1970-1980'lerdeki mono-etnik ve ulusal karma evliliklerin istikrarı ve gerginliği kavramının gelişmesine belirli bir katkıda bulunmuştur.

Kazakistan Cumhuriyeti bağımsızlığını kazandıktan sonraki yıllardaki konu ile ilgili çalışmalar. Bu dönemdeki aile ile ilgili ilk çalışmalardan biri olan Naumova'nın (1991) Kuzey, Doğu, Orta ve Güney Kazakistan'ın yerli halkları arasındaki çağdaş etno-kültürel süreçlere yönelik çalışmasında aile yapısı ve aile ilişkileri, ulusal-karma ailelerin yeni ve geleneksel kutlamaları, çok etnikli bir ortamdaki Kazakların etnik bilinç özellikleri, vb. hakkında değerli bilgiler sunmuştur.

Ünlü yerli etnoarkeolog Toleubaeva'nın (1991) değerli yazılı kaynakların yanı sıra 15 yıl boyunca Kazakistan'ın 14 ilinde ve Rusya Federasyonu'nun 2 ilinde toplanan saha materyallerine dayanan araştırmasında aile ritüellerinin gelişimine önemli bir katkı yapılmıştır. Bu çalışma, Kazakların ritüel ve mitolojik faaliyetleri bağlamında hem teorik hem de ampirik veriler içermektedir.

Mustafina'nın (1992) Güney Kazakistan'daki Kazakların geleneksel görüşleri, kültürleri ve ayinleri, kutlamaları ilgili çalışması yukarıda belirtilen çalışmaya çok yakındır. Yazarlar, günlük ibadetler bağlamında, İslamın halkın günlük aile, kamusal ve manevi yaşamına nüfuz etmesi ve işleyişini gösterirler. Abdulina'nın, 1970'lerde ve 1990'ların başındaki Cetisu'yun kırsal nüfusu arasındaki etnik ve kültürel süreçleri analiz eden araştırmasının ikinci bölümünde, bölgede yaygın olan ailelerin tipleri ve kompozisyonlarına, aile ilişkileri sistemine, evliliğin çeşitli yönlerine, boşanma

sorunlarına, vs. özel önem verilmiştir (Abdulina, 1997: 98-106). Galimova'nın (2000) araştırmasında, Kazakların günümüzdeki aile ve evlilik ilişkilerinin çeşitli sorunları Kuzey Kazakistan'ın dört ilinin materyalleri temelinde yansıtılmıştır.

Araştırdığımız konunun etno ve sosyokültürel yönleri, Taraz ve Almatı kentlerinde bulunan Kazakların etno-sosyolojik çalışmalarına dayanan Akılbaeva'nın (2001) ve Shalgınbaeva'nın (2002) araştırmalarında yer almıştır.

Karşılaştırmalı materyaller açısından incelenen etno-sosyolojik çalışmalar arasında, Shaukenova'nın (2002) yayınları değerlidir. Etnik ilişkilerin çeşitli yönlerini ve Kazakistan Cumhuriyeti'nin ana etnik gruplarının etkileşimlerini inceleyerek, o etnik bilinç ve bireylerin sosyalleşme sürecindeki kimliğin tipolojik niteliğine büyük önem vermiştir. Ruslarla karşılaştırıldığında Kazakların tek etnikli ailede ve yerde yaşamayı önemli ölçüde tercih ettiğini belirtmiştir. Ayrıca cumhuriyetin batı, kuzey ve güney bölgelerindeki katılımcıların ulusal karma evliliklere karşı tutumlarını ortaya koymaktadır.

Zhanazarova (2004) tarafından yürütülen modern Kazakistanlı ailenin sorunlarının sosyolojik incelenmesi özel bir önem taşır. Çalışmasında, evlilik ve aile ilişkilerinin tarihi türlerini ve biçimlerini, onların gelişiminin dinamiğini analiz eder, farklı tarihsel aşamalardaki aile faaliyetlerinin özelliklerini ortaya çıkarır, piyasa koşullarında aile yaşamının normal işleyişini engelleyen ve tek ebeveynli ailelerin, gayri meşru çocukların ortaya çıkmasına neden olan sebepleri ve motifleri ortaya koyar.

Zhamanbalaeva'nın (2002) monografisinin temelini, ergenlerin sosyal sapkın davranışlarının karakterizasyonu dahil olmak üzere genç neslin statüsü, rolü ve sosyal fonksiyonlarının sosyolojik bir incelemesi, onların sapkın davranışlarının analizi oluşturur. Gençliğin temel belirtileri ve özelliklerinin sosyo-demografik bir grup olarak gösterilmesi, sapkın davranışları içeren, en önemli eğitim kurumlarının işleyişi dahil olmak üzere sosyalleşmelerinin özelliklerinin belirlenmesi bizim için ilgi çekicidir..

Abdirayımova (2005) ve Abdikerova'nın (2005) sosyolojik araştırmaları yukarıdaki bahsettiğimiz çalışmaya benzer çalışmalardır. Bu çalışmalarda, Modern Kazakistan'da gençliğin ve bireylerin sosyalleşmesinin özellikleri, çeşitli tipleri, türleri, faktörleri ve mekanizmaları analiz edilir.

Baudiyarova'nın (2009) tezinin temelini, 1980-2000'lerde Güney Kazakistan'ın kırsal nüfusunun tek ulusal ve ulusal karma evliliklerinin sürdürülebilirlik ve istikrar faktörleri oluşturmuştur. Bu konu ayrıca Güney Kazakistan'ın modern kırsal Kazak ailesinin yapısına ve işlevlerine yönelik Zhaksıbekov'ın (2009) etno-sosyolojik araştırmasında da incelenmiştir. Toleubaeva'nın (2010), çok çeşitli karşılaştırmalı materyaller ve saha etnografik kaynaklarına dayanarak yazılmış doktora tezi Kazakların ve komşu Orta Asya cumhuriyetlerinin diğer yerli etnik gruplarının aile ayinlerinin incelenmesinde önemli bir katkıda bulunmuştur.

Kazak ailesinin yapısı, Kazakların aile ve evlilik ilişkileri ile ilgili çalışmalar arasında Kalysh'ın (2013) Kazakistan'ın tüm büyük bölgelerinden 1978–2010 yıllar arasında sahadan toplanan etnografik materyallerine (görüşme, sohbet, gözlem) ve Kazakistan'ın çeşitli bölgelerinde 1984-2000 yıllar arasında yapılan etno-sosyolojik araştırmalara dayanan monografisinin yeri önemlidir.

Bu şekilde, yukarıda incelediğimiz çalışmalar, Kazak nüfusunun geleneksel ve modern aile ve evliliğin sorunlarının tespit edilmesine belirli bir katkı sağlamıştır. Aynı zamanda, pek çok konu yerli çalışmalarda henüz yeterince ele alınmamıştır. Örneğin, çoğu yayın, incelenen sorunun yalnızca bölgesel yönlerini ele almış ve içerdikleri materyaller bölgesel niteliktedir, konu üzerinde genelleme çalışmaları yetersizdir. Dış temasları ve sosyal işlevleri de dahil olmak üzere ailenin iletişimsel ilişkiler incelenmemiş ve tartışılmamış olarak kalmaktadır. Modern evliliklerin doğası ile ilgili göstergelerin geliştirilmesi önemli ilgi gerektirir, özellikle kazak ailelerinde evlilik ilişkilerindeki istikrar ve çatışma nedenleri gibi Türkistan İlindeki kazak aileleri dahil olmak üzere günümüz Kazak ailesinin yapısı, aile ve evlilik ilişkileri ve sorunları hakkında gerekli verilerin yetersizliği ve elde mevcut verilerin güncelliğini kaybettiği hissedilmektedir. Bu nedenle, tanımlayıcı bir niteliği taşıyan bu tez çalışmasında, sorunun analiz edilmesi amaçlanmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM - KAZAK AİLESİ VE EVLİLİK İLİŞKİLERİ

Kazak ailesinin bugünkü durumunu anlamak için geçmişte Kazaklar arasında geçerli olan “klasik” geleneksel ailenin yapısını ve evlilik ilişkilerinin ele alınması gerekir. Bu gerçekten yola çıkarak bu bölümde 19.Yüzyıl ve 20.yüzyılın başlarındaki ve Soviyetler Birliği dönemindeki Kazakların aile evlilik ilişkileri hakkında genel bilgiler yer alacaktır. Daha sonra Kazakistan'ın Bağımsızlığı sonrası yıllardaki Kazakların aile ve evlilik ilişkileri değerlendirilecektir. Ayrıca iki temel yaklaşım, muhafazakar-kriz ve liberal-ilerliyeci paradigma bağlamında Kazakistan'daki aile kurumunun bugünkü durumu analiz edilecektir.

3.1. 19.Yüzyılda ve 20.Yüzyılın Başlarında Kazakların Aile ve Evlilik İlişkileri

Aile ve evlilik ilişkileri, Rus araştırmacılar tarafından, Kazaklar dahil olmak üzere Orta Asya halklarının geleneksel yasal kültürünün ayrılmaz bir parçası olarak ele alınmış ve yerel adetler listesine ayrıntılı olarak kaydedilmiştir. Yasal normların incelenmesinde elde edilen veriler, daha sonra etnografik çalışmaların temeli olan Orta Asya halklarının ayinlerinin ve günlük yaşamının etnografik tanımları ile desteklenmiştir. Kazak toprakları, Rusya'nın ilgisini erken çekmiş ve zaten 18. yüzyılda bir kısmı İmparatorluğun parçası haline gelmiş, bu nedenle Kazakların kültürü ile ilgili çalışmalar nispeten erken başlanmış. Sonuç olarak, 20. yüzyılın başlarında Rus araştırmacılar ve yerel aydınların temsilcileri tarafından, göçebe hayatı ve Kazakların ritüel yaşamının çeşitli yönlerini aydınlatan önemli olgusal materyaller biriktirmiştir.

1917 devrimi ve sonraki siyasal dönüşümler, göçebe bozkır nüfusunun yaşamını düzenleyen yeni yasama projeleri Rus yasalarının göçebelerin yasal sistemine girmesiyle başlayan Kazakların geleneksel kültürünün yıkım süreci 20. yüzyılın 30'lu yıllarında zirveye ulaştırmıştır. Geleneksel ekonomik yapısındaki değişim, yarı-yerleşime ve daha sonra tamamen yerleşik bir yaşam tarzına geçiş, Kazakların yüzyıllar boyunca sahip olduğu tarihsel olarak geçerli göçebelik yaşam tarzı ve aile yapısının dönüşümünün temel sebebi olmuş ve sonuç olarak aile-akrabalık grupları içindeki geleneksel toplumsal bağların bozulmasına yol açmıştır.

Analiz edilen fenomenlerin istikrarlı işleyişinin, modern koşullardaki uyum

biçimlerinin nedenini anlamak için geçmişe dalmak ve bir kez daha geçmişte Kazaklar arasında var olan “klasik” geleneksel ailenin yapısını ve evlilik ilişkilerinin geçmişini incelemek gerekir. 19. yüzyılda ve 20. yüzyılın başlarında Kazaklar dışarıdan evlilik (egzogami) pratiğini korumuşlar, yakın akrabalar arasındaki evliliklere izin verilmemiştir. Egzogamik engel katı bir şekilde uygulanmış, fakat evlenecek bir partnerin seçiminde ortak bir atanın beşinci ve on üçüncü nesilleri arasında değişkenlik göstermiştir. Mevcut verilere göre, egzogami engeli yedi kuşak içerisinde hüküm sürmüştür. Sekizinci kuşakta erkek veya kadın soyundan olan gerçek aile bağları önemini yitirmiştir. Geleneğe göre, evlilik sadece iki kişinin birliği olarak değil, eşlerin boşanması veya birinin ölümü halinde bile devam eden, iki soyun uzun süreli bir birliği olarak görülmüştür. Bu nedenle, evlilik sırasında, gelin ve damadın ailelerinin sosyal ve milli-dini bağlılıkları belirleyici faktörler olmuştur. Bu durum, istisnalar olmadığı anlamına gelmez, aynı zamanda zengin aileler yoksul ailelerden gelin almış, ama daha çok genç kadın olarak ya da damatın dul kalması, boşanması durumunda almışlardır. Örf-adetlere⁷ göre karışık evlilikleri yasaklayan katı bir yasa sabit değildi. Kazaklar için en çok arzu edilen evlilikler Kırgızlarla ve Karakalpaklarlaydı, çünkü onlar “maddi ve manevi kültürün her yönüyle Kazaklara daha yakındı” (Argynbaev, 1989: 248). Ancak, tercih daima etnik olarak homojen evlilikler içinde kalmıştır. Evlilik yasakları, karı kocanın akrabaları ile potansiyel evlilik ortakları olarak ilişkilerinde vardır. Dulun kayınpederle evlenme hakkı yoktu, ancak levirat⁸ geleneğine göre vefat eden kocasının kardeşleri ve büyük erkek kardeşlerinin oğulları ile evlenebilirdi (Grodekov, 1889: 29). Geleneksel yasalara göre, eşi hayattayken eşinin küçük kız kardeşi ile evlenme hakkı yoktu, ancak eşinin ölümü durumunda sorarat⁹ geleneğine göre böyle bir evliliğe izin verilirmiştir. Hiçbir koşulda, dul erkek eşinin ablası ile

⁷Kazak halkının hukuk sistemin örf-adet hukuku oluşturmuştur. Bu sistem daha önceki dönemlerde "adat" olarak adlandırılmış. Yasalaştırılmış örf-adet normları, birçok değişimler ve eklemelerle Kazak toplumunda ana düzenleyici normlar olarak çok erken başlanıp 1917 yılına kadar devam etmiştir. Абдрахманова А. К. Қазақстан Республикасы құқық жүйесінің қалыптасуындағы әдет-ғұрып нормаларының ролі. <http://melimde.com/azastan-respublikasi-i-jjesini-aliptasuindafi-edet-frip-normal.html>

⁸ Levirat, kadının ölen kocasının kardeşi ile evlenmesidir. Sosyoloji. Evlilik Türleri Nelerdir. <https://www.sosyoloji.gen.tr/evlilik-turleri-nelerdir/>

⁹Sororat, erkeğin ölen karısının küçük kız kardeşi/baldızı ile evlenmesidir. Sosyoloji. Evlilik Türleri Nelerdir. <https://www.sosyoloji.gen.tr/evlilik-turleri-nelerdir/>

evlenme hakkı yoktu, çünkü o her zaman küçük kız ve erkek kardeşleri için ikinci anne sayılırdı (Argynbaev, 1989: 248-249). Ayrıca, örf-adetler, erkeklerin annelerinin kız kardeşleri ile, kadınların kendi erkek kardeşleri ile evliliklerini yasaklamıştır. Şeriat normları, göçebelere yavaş yavaş yayıldı, fakat "klasik" İslam'ın evlilik normları tam olarak bozkır nüfusu tarafından kabul edilmemişti. Örneğin, kardeşlerin farklı ailelerden gelen kız kardeşlerle evlenmeyi yasaklayan kural Kazaklar tarafından yerine getirilmemiştir. Üstelik, böyle bir evlilik çok arzu edilirdi, çünkü iki aile arasındaki bağları birkaç yönde daha güçlendirmekteydi (Zagryajeski, 1876: 155). Şeriat'ın açıkça yakın akrabalar arasındaki evliliklere izin vermesine rağmen, Kazaklar için evlilik partneri seçerken egzogamik normlar aşılabilir bir bariyer olarak kalmıştır. Egzogami yasağının ihlali, kamu tarafından sert bir şekilde suçlanmıştır. Bu örnekler bir kez daha sadece Orta Asya İslamının bölgesel özelliklerini değil, aynı zamanda Kazakların toplumsal örgütlenmesinin bir özelliği olan kolektiflik ilkesinin birey üzerindeki önceliğini de vurgulamaktadır.

Kazaklar arasındaki en yaygın evlilik şekli, kız isteme ve "kalın mal" ödeme yolu ile evlenmek olmuştur. Evlilik meseleleri, iki kabile düzeyinde çözülmüş, çoğunlukla evlenen gençlerin istekleri dikkate alınmamıştır. Genellikle gelin ve damat, taraflar evlilik konusunda bir anlaşmaya ulaştıktan sonra ilk defa bir araya gelirler.

Kalın mal ödenmeden evlilik, olağanüstü durumlarda yapılmış. Örneğin, aralarındaki dostluk bağlarını güçlendirmek ve akrabalık bağı kurmak için iki erkek arkadaşın çocuklarının, çoğu zaman henüz doğmamış çocuklarının evliliği hakkında anlaşması ile ya da değişim evliliğiyle, (Karşılıklı Kuda) yani iki kabile "kalın mal" ödemediği bir birilerinden gelin alırlar.

Kazaklar için başka bir evlilik şeklide kız kaçırma suretiyle gerçekleştirilen evliliktir. Geleneksel kültürde, nişanlısı ya da onun babası tarafından evlilik anlaşmasının ihlali damatın nişanlısın kaçırmasına sebep olmuştur.

Damadın tarafından kendi nişanlısının kaçırılması örf-adet normlarına göre ciddi bir suç sayılmıyordu. Genellikle, damadın ailesinin gelinin akrabaları lehine küçük bir para cezası ödenmek suretiyle sorun çözülmüş oluyordu.

Çok daha ciddi bir suç, başka birinin nişanlısının kaçırılmasıydı. Böyle bir eylem kaçırılan kızın nişanlısının bütün kabilesine hakaret olarak kabul edilirmiş ve

elbette kabile büyüklerinin derhal müdahalesini gerektirmiş ve kaçırma davası geleneksel biyeler/beyler mahkemesinde¹⁰ görülürmüş. Genellikle, gelinin kaçırılması, ailesiyle bir evlilik anlaşmasının yapılması imkansız hale geldiğinde ya da damadın ailesinin gelin için talep edilen kalın malı ödeme imkanı olmadığında gerçekleşiyordu. Böyle bir evliliğin yasallığı, gelinin damadın evine girmesiyle belirlenirdi. Kazakların geleneksel kültüründe, gelini kaçırmak yolu ile evlilik, kız isteme ve "kalın mal" ödeme yolu ile evlilikle birleşti. Gelini kaçırma yolu ile evlilik, kız isteme yolu ile başlanıp gelini kaçırma ile sona ererdi ya da gelini kaçırmadan başlanıp kız isteme ve doğun ile sona ererdi (Argynbaev, 1989: 254).

19. yüzyılda ve 20. yüzyılın ilk çeyreğinde Kazaklar arasında mevcut olan örf-adetler ve şariat sisteminin normlarına göre gelin, düğün kutlamalarının ikinci gününde, gelinin evinde düzenlenen dini evlilik töreninden (nikah kıymak) sonra yasal olarak evli sayılmıştır.

Orta Asya halklarının yasal normlarının araştırmacıları, 19.yüzyılda 20. yüzyılın başlarında Kazaklar arasında bireysel aile şeklinin baskın olduğunu belirtmiştir. Kazakları araştıran tanınmış araştırmacı Kurilev, Kazak toplumunun sosyal organizasyonuna yönelik eserlerinde, geleneksel göçebe toplumunda aile biçiminin doğrudan ekonominin türüne (göçebe, yarı göçebe) bağlı olduğunu belirtmiştir. Arşivlere, yazılı kaynaklara ve kendi saha araştırmalarına dayanarak, Kurilev 19.yüzyılda ve 20.yüzyılın başlarında göçebe Kazaklar arasına küçük aile ile yarı göçebelerde büyük, bölünmemiş ailenin egemen olduğunu savunmuştur (Kurilev, 1995: 140–170). Ancak, ekonomik alandaki ve yerleşim yapısındaki ciddi değişikliklere rağmen, 19.yüzyılda ve 20.yüzyılın ilk yarısında Kazaklar için yaşlı erkeğin otoritesi ve yetkisi ile birleşmiş küçük aile şeklinin baskın kaldığı unutulmamalıdır. Elbette, öncelikle kapsamlı bir çiftliği yürüten yarı yerleşik Kazaklarla ilgili istisnalar vardı. Fakat elimizdeki kaynakların analizinin gösterdiği gibi büyük, bölünmemiş ailelerin yüzdesi küçük ailelerden önemli ölçüde daha azdı. 19. yüzyılın ikinci yarısında göçebe Kazak hanelerinin önemli bir kısmının kış

¹⁰XIX. yüzyılın başına kadar Kazakların kendilerine ait geleneksel biyeler/beyler mahkemesi olmuştur. Bunlar, cezai, mülkiyet, aile içilik ve diğer suçlarla ilgilenmiş ve toplumun yasal hayatını düzenlemiştir. 1920'lerden başlayarak, Çarlık Rusya hükümeti geleneksel biyeler mahkemesini kademeli olarak kaldırmıştır (Kabildinov ve Kayıpbaeva, 2008: 177).

yerleşimine geçişi kaydedildi, ama kış konutları da yazlık çadır (otağ) gibi ayrı bir küçük aileye aitti. Birkaç kuşağın bölünmeden bir arada yaşaması ve dolayısıyla birkaç ailenin yaşadığı büyük evler hakkında ne literatürlerde ne saha araştırmalarında bahsedilmiştir (Artykbaev, 2007: 187). Göçebelerde, ailenin bölünmesi genellikle her yeni nesilde meydana gelmiş. Bu bakımdan, Kazakların bilinen tüm aile formları büyük değil, çekirdek aile olarak tanımlanabilir (Hazanov, 2002: 228)

Geleneksel Kazak normlarına göre, oğulların bağımsız bir haneye ayrılması, onların yetişkin olması, evlenmesi ve kapasitesinin tanınmasının ardından gerçekleşiyordu. Bununla, oğulların evliliği kesinlikle yaş büyüklüğüne göre gerçekleşmişti, hiç kimsenin büyük oğulundan önce küçük oğlun evlendirme hakkı yoktu. Baba, ayrı haneye bölünmüş oğluna mülkünün bir bölümünü, yani enşi¹¹ vermek zorundaydı - sığır, gelinin çeyizi, çadır gibi. Babası hayattayken bütün oğulları için ayrı hane yapamadıysa, bu sorumluluk ailenin vefat eden başkanının sosyal statüsünü devralan en büyük oğlu tarafından üstlenirdi. Ayrı yaşayan çocuksuz bir oğlunun ölümü halinde, onun bütün mülkü babasının evine devredilirdi. Kızların da enşi alma hakkı vardı ve onu evlendikten ve ilk çocuğunun doğumundan sonra alabilirdi. Ancak, enşi tamamen kocalarının mülkiyetine geçerdi ve aslında çeyizin bir parçasıydı.

Babanın veya büyükbabanın ocağı (Kara Şanırak) tarafından birleşmiş özel küçük aileler, aile ile ilgili bir grup oluşturuyordu. Adetlere göre en sık küçük oğlu ebeveynleriyle birlikte yaşamaya devam ederdi ve dolayısıyla babasının ölümünden sonra mülkünü miras alırdı (Levchin, 1832: 167-184).

Böylece, geleneksel Kazak ailesinin “klasik” versiyonu bir ya da iki kuşak evli erkeği (tek bir aile içinde soyağacı kesimleri) içeriyordu, yani yaşlı adam, karısı ve evlenmemiş çocukları, çocuklarından biri genelde en küçük oğlu evlendikten sonra ailesyle birlikte babasının evinde kalıyordu. Eğer ailenin reisi en küçük ya da tek oğul ise, yaşlı anne babası da onunla yaşıyordu. Bazen evli büyük oğul, bir sonraki kardeşi evlenene kadar ailesiyle birlikte kalırdı. Çoğunlukla, yaşlı adamın ailesi ile birlikte onun genç evlenmemiş erkek ve kız kardeşleri yaşıyordu. Yaşlı adamın ailesi

¹¹Enşi, Kazak geleneğinde oğul evlenip babasının evinden ayrıldığında ebeveynleri tarafından çocuğa verilecek mülk payıdır (<https://kk.wikipedia.org/wiki/Енши>).

ile birlikte onun genç evlenmemiş erkek ve kız kardeşleri yaşaması da nadir değildi. Babası evli oğlu için ayrı bir hane yaptığında onunla birlikte evlenmemiş kardeşin, onun içinde evlendikten sonra sahip olabileceği enşi ve onun gelecekte evlenmesi için ödenecek kalın mal olarak belirli bir sayıda sığır vererek göndediği durumlar vardır (Grodekov, 1889: 45). Dolayısıyla, ailelerin bileşimi değişebilir ve ekonomik faktörlere ve her bir ailenin iç döngüsüne bağlıdır, aynı zamanda özel mülkiyete sahip olan evli bir çift Kazak toplumunun en küçük sosyal hücresi olarak kalmıştır.

Yukarıda belirtildiği gibi, 19.yüzyılda ve 20. yüzyılın başlarında Kazaklarda bölünmemiş, daha doğrusu geniş aileler olmuştur, ama onlar oldukça geçiciydi. Evli oğulları herhangi bir nedenlerden dolayı çoğu zaman ekonomik sebeplerden dolayı babasının evinde yaşamaya devam ederdi ya da ayrı çadır ve sığır sürülerine sahip olmasına rağmen tam enşi payını alarak babasının evinden bir süre daha ayrılmıyordu (Grodekov, 1889: 46). Bu küçük aileler, (otau) ilk fırsatta baba hanesinden tamamen ayrılmaya çalışırlar. Yaz aylarında, ayrı yaşayan oğullarının ve torunlarının aileleri baba/dede ocağının (büyük ev) etrafına toplanırlardı ve bir süre bir köy oluştururdu.

3.2. Sovyet Döneminde Kazakların Aile ve Evlilik İlişkileri

Sovyet döneminde Kazakların aile ve evlilik ilişkilerinin incelenmesinde önemli ölçüde düşüş olduğunu belirtmemiz gerekir. Bununla birlikte, Sovyet etnograflarının “ataerkil feodal kurumların” ortadan kaldırılmasına ilişkin ideolojik yansımalarını bir kenara bırakarak, 20. yüzyılın ikinci yarısında bir Kazak ailesinin tasvirini, o zamanın yayınlarında yer alan bazı gerçeklere dayanarak yeniden inşa etmeye çalışacağız. İstatistikler, Sovyet döneminde Kazak ailelerinin sayısında bir düşüş olduğunu göstermektedir. Baskın aile şekili olarak bir, en fazla iki kuşak evli erkekten oluşan küçük monogami aile kalıyor. Ailenin en karakteristik çeşidi, ebeveynleri ve evlenmemiş çocuklarından oluşan, ataerkil ailedir.

Bununla birlikte, babasız, anne sorumluluğundaki tek ebeveynli ailelerin (özellikle İkinci Dünya Savaşı sırasında) sayısı artmıştır (Karmysheva, 1967: 185). Üyeleri birlikte yaşayan ve ortak bir haneye sahip, ana gelirleri bir araya getiren ve ortak giderleri olan bölünmemiş aileler çok daha az yaygın olmuştur. Bölünmemiş aileler, genelde iki erkek kardeşin ailelerinin ekonomik birlikteliğini temsil eder.

Çünkü bunlardan biri hayvancılık alanında çalışır ve dolayısıyla çoğu zaman evde bulunmaz, diğeri ise köyde çalışır ve köyde sürekli olarak ikamet eder (Karmysheva, 1967: 190-195).

Evli oğulları ayırmak geleneğe göre gerçekleşir, ama minorat¹² göreneği eskisinden daha az katı bir şekilde devam etmiştir. Ebeveynler nadiren yalnız yaşarlardı, ancak babanın evinde, onun hanesin miras olarak evli oğullarının herhangi biri ile yaşayabilirdi. Minorat göreneğinin zayıflamasını etkileyen ana faktörlerden biri, nüfusun mesleki istihdamının özgüllüğüydü. Eğitim almak, yeni meslekler edinmek için gençler kendi köylerinden ayrılıyorlar. Yaşlı ebeveynlere bakım görevi köyde kalan oğulun omuzlarına düşer. Oğulları olmayan ailelerde, ebeveynler evli kızının evinde yaşarlar. Ve bu, daha önce olduğu gibi kamuoyu tarafından kınanmamıştır (Argynbaev, 1980: 304).

Sovyet zamanında, evlilik ritüel tasarımının belirgin bir sadeleştirilmesi söz konusudur ve öğrenci ve komsomol düğünleri yaygın hale geliyor. Sovyet dönemi yazarlarına göre, yeni evlilerin yaşlı akrabalarından kaçınma göreneği, kayınvalide ve gelinin geleneksel ilişki biçimini tamamen ortadan kaldırmış ve kalın mal, levirat ve sororat evliliği, poligami, kızı kaçırmak gibi geleneksel kurumlar Sovyet yasaları tarafından yasaklanmıştır (Argynbaev, 1980: 302-315). Kazakların geçmişinden gelen bazı “olumlu” geleneklerin Sovyet döneminde var olmaya devam etmesini, kendisini daha “ilerici” halklara ve Sovyet liderliğine haklı göstermek girişimiydi. Sovyet yaşam tarzıyla modernize edilen ritüeller, “biçimsel olarak ulusal ancak içerikte sosyalist gelenekler” olarak düşünüldü, yasaklanmış gelenekler ise gizli bir biçimde var olmaya devam eden geçmişin rahatsız edici ve zararlı kalıntıları olarak algılandı ve onların ortadan kaldırılması Sosyal ilerlemeye doğru bir adım olarak kabul edilmiştir (Argynbaev, 1980: 315). Zorunlu ve koşulsuz eski temellerin kırılması ile ilgili toplumsal ilerleme anlayışının yeni bir klişesi, kamu bilincinde kesin bir şekilde oturmuştur. Sovyet etnografları tarafından ayrıntılı olarak tarif edilmiş, eşler, yaşlı ve genç kuşaklar arasındaki ilişkilerinin idealize edilmesi, aile içindeki mülkiyet ilişkilerinin yeni sistemi, (aslında, büyük ölçüde, ideolojik tutum

¹²Minorat, ailenin genç akrabasına öncelik (ve bazen de münhasır) verilerek mülkün devirildiği miras sistemidir. Словари и энциклопедии на Академике. <https://dic.academic.ru/dic.nsf/lower/16138>.

kisvesi altında tasarlanmış), sosyalist bilincin yeni bir biçime dönüşümü Kazaklar için ulusal görenek olarak görünür. O zamanın yayınlarında çelişkili görüşlerle sık sık karşılaşılabilir. Örneğin, Sovet dönemdeki kazakların yaşamını inceleyen araştırmacılardan biri, Sabitov'e göre kabile üyeliğinin "Sovet döneminde Kazak köylerinde üretimde veya toplumsal yaşamda hiçbir anlamı yoktur" (Sabitov, 1956: 192). Aynı zamanda, yazar evlilik partnerini seçerken ekzogami engelinin korunduğunu ve genç erkeğin kendi kabilesinden bir kızla evlenmekten kaçındığını ileri sürmüştür (Sabitov, 1956: 202).

3.3. Bağımsız Kazakistan'da Kazakların Aile ve Evlilik İlişkileri

Kazakistan bağımsızlık kazandığından sonra ülkede ulusal kültürün yeniden canlanması ile karakterize edilen yeni bir tarihi aşamaya geçmiştir. Halen Kazak toplumunda gerçekleşen sosyal süreçler karmaşık ve çoğunlukla çelişkilidir. Sovyet döneminde gizli bir biçimde var olan birçok gelenek şimdi "yeraltından" ortaya çıkmıştır ve kamuoyu tarafından halkın gelenekleri olarak kabul edilmektedir. Fakat zaman durmuyor, yaşam tarzı ve zihniyet yapıları değişmektedir ve dolayısıyla geleneksel kültürün, yeni ekonomik ve sosyal koşullara uyum sağlaması gerekir. Modern gelenekler, 19. yüzyılda ve 20. yüzyılların başında varolan "klasik" biçimlerden uzaktır, ancak bazılarının istikrarlı çekirdeğinin korunması, dünyadaki geleneksel vizyonu, çevreleyen alanı ve içindeki kişinin kimliğini tanımlamak için etkili mekanizmalardan biri olmaya devam etmesi gerçeği Kazaklar için önemini korumaktadır.

Bugüne kadar, kırsal alanlardaki en yaygın aile tipi, bir ya da iki kuşak evli akrabaları içeren ailedir. Kentsel koşullarda, ailenin büyüklüğünde düşüş var ve bu muhtemelen ayrı küçük dairelerde yaşama özellikleriyle ilgilidir. Özellikle şehirdeki gençlerin ebeveynlerinden ayrı yaşamaya çaba göstermelerine rağmen, aile içindeki yaşlı erkeğin otoritesi devam eder, bu da aile-akrabalık grubun geleneksel sosyal organizasyonunun zamana yenik düşmediğinin altını çiziyor. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yavaş yavaş solmakta olan minorat geleneği, şu anda zorunlu değildir. Ebeveynler nadiren yalnız yaşarlar, ancak onlarla birlikte evli oğullarından herhangi biri yaşayabilir, bu mutlaka küçük oğlu değildir. Bu gerçek artık Kazaklar tarafından babanın mülküne sahip olma geleneğinin ihlali olarak

değerlendirilmemektedir. Evli oğullar arasındaki geleneksel miras dağıtım sistemi korunur, ancak babanın payı ebeveynlerin evinde kalan oğuluna geçiyor ve geri kalanı ise bir miktar para, ev, araba, ev aletleri, mobilya vb şeklinde enşi alınırlar. Sovyet sonrası dönemde kendi soyuna ve şecere bilgisine olan ilgisinin artması, bir kabile içindeki yedi nesile kadar evlilik bariyerinin korunmasına katkıda bulunmuştur. Bu geleneğin ihlali "kabul edilemez bir suç" olarak kabul edilir ve oldukça nadir gerçekleşir.

Komsomol ve öğrenci düğünleri, bunun yanında, beşik kuda, karşılıklı kuda gibi geleneksel evlilik biçimleri geçmişte kalmıştır. Genel olarak, günümüzde, hem kırsal hem de kentsel ortamlardaki düğün ritüellerinin geleneksel "klasik" yapıyı koruduğu söylenebilir: gelin ve damadın buluşması sırasında kız isteme-anlaşma, sonra düğün yapılır. Klasik bir düğün (kız isteme ile) iki aşamaya ayrılır: birincisi, gelinin evinde, damadın kız istemeye geldiği sırada, ikincisi damadın evinde gerçekleşir. Ancak, geçmişte, daha önce de belirtildiği gibi, gelin, hala ebeveynlerinin evindeyken, genç bir eşin statüsüne geçiyordu, şimdi damadın evinde yapılan geleneksel betaşar¹³ töreni asıl olay olarak kabul edilir. Aynı zamanda betaşar hala damadın akrabaları tarafından evliliğin sembolik olarak tanınmasıdır. Gelinin ebeveynlerinin evindeyken gençler evli sayılmaz, çünkü damadın evine gelince dini nikah yapılır ve ondan sonra gençler evli sayılır, daha sonra da yasal olarak kayıt yaparlar.

Kazakların düğün ayinlerinde en istikrarlı gelenek, gelin için çeyiz hazırlığıdır. Kaynaklara göre, Komsomol ve öğrenci düğünleri sırasında bile, bu gelenek, kızların evlilik için hazırlanması olarak değerini korumuştur. Çeyizlerin bileşimi gelenekseldir: gündelik ve bayramlık kıyafetler, takılar, yatak takımları, çeşitli halılar, sofrta takımları, mobilyalar, vb. Yani bir ev yaşamı için gerekli olan bütün eşyaları içerir.

Kalın mal ödemek, esas olarak Kazakistan'ın güney bölgelerinde değerini korurken, ülkenin kuzeyinde ve batısında, özellikle de Sovyet döneminde bu gelenek gözlenmemiştir. Günümüzde, kalın mal ödeme göreneği, Kazakistan'ın bazı

¹³Betaşar, Kazakların gelin geldiğinde yapılacak geleneklerinden biridir. Genç (yeni evlenen) gelinin yüzünü açmak ve onu halka tanıtmak. (<https://el.kz/kz/news/archive/беташар-дегеніміз>). Ayrıca geline kocasının ailesini, akrabalarını ve ahaleyi tanıştırmaya amacındaki Kazakların düğün törenlerinden biridir (<https://ru.wikipedia.org/wiki/Беташар>)

bölgelerinde gelinin ailesine verilen geleneksel hediyeler ve düğün masraflarını damadın ailesinin üstlenmesi ile değiştirilmesine rağmen geleneksel bir tasarım olarak önemini korumaktadır.

Kazakistan'ın farklı bölgelerinde geleneksel kültürün bireysel öğelerinin istikrarının farklı olduğu belirtilmelidir. Ruslaştırmaya maruz kalan alanların sakinleri (ülkenin kuzeyi, batısı), günümüzde geleneksel davranış kalıplarının korunmasında, belirli yaşam olaylarının geleneksel gerekçesi ve tasarımında daha pasiftir. Güney bölgelerinin nüfusu, aksine, geleneksel kültür temellerinin muhafazakar bir biçimde korunmasını aktif olarak desteklemektedir. Bu bölgelerde kalın mal ödeme pratiği, aile içindeki geline olan geleneksel ilişkilerinin biçimleri, aile-akrabalık grubunun üyeleri arasında geleneksel sosyal hiyerarşi devam etmektedir.

Geleneksel davranış normlarının bireysel ailelerin günlük yaşamları üzerindeki etki derecelerine bağlı olarak, evliliğin sona ermesi ile ilgili konular da göz önünde bulundurulur. Gelenek gereği, boşandıktan sonra çocuklar babanın ailesinde kalır ve onlar tarafından (genellikle yeni ailesinde) veya yakınları, en sık ebeveynleri tarafından yetiştirilir. Çocukları annenin yetişmesine, yalnızca onun eski kocasının kabilesinde kaldığında ve bir daha evlenmemeye söz verdiği durumda verilir. Böylece, oğullarının miras aldığı ailenin mülkiyeti babanın ailesinde kalır. Günümüzde, boşanma durumunda tüm mülkiyet sorunlarının resmi devlet mevzuatı temelinde çözülmesine rağmen, kocasının ailesinin (aile-akrabalık grubunun) yavrularını büyütme haklarının korunmasını amaçlayan kriz durumunun çözülmesine yönelik geleneksel normlar hem kadının hem de çocuklarının gelecek kaderini etkilemektedir. Oldukça sık, kocasının ailesi, eski gelininden (“babanın ailesinin geleneklerine göre”) oğullarının en azı birin yetiştirmeye bırakmasını istiyor. Kadının, çocuklarını kocasının akrabalarının yetiştirmesini (“kendi kabilesinde kalmasına izin vererek”) istediği ve kendisi tekrar evlenerek yeni bir ailede yaşadığı durumlar vardır. Ortak kanla ilgili geleneksel fikirlerin istikrarı, yaygın akraba çocuklarını (baba tarafından) çocuksuz ailelerin evlat edinme gelenekleri ve ölen babanın kardeşlerinin ailelerinde yetimler yetiştirme geleneğinden görebiliriz. Hem emperyal otoriteler hem de Sovyet liderliği tarafından yürütülen kabilelik organizasyonu ile ciddi mücadeleye rağmen, kabilelik kimlik unsurlarının

günümüzde önemini kaybetmediğini ve modern Kazak toplumunun temel değer yönelimlerinin belirlenmesinde önemli faktörler olarak kaldığını kabul etmek gerekir. Hem günlük yaşamda hem de göreneklerin uygulanmasında kişilerarası iletişimin düzenlenmesi bu geleneksel sosyal bağlantılar sistemi aracılığıyla gerçekleşir. Akrabalık bağının gücü, ekonomik dönüşümden daha güçlü olduğu kanıtlanmıştır. Sürdürülebilir bir şecere organizasyonu, öncelikle göçebe toplumlar için karakteristiktir ve göçebe bir ortamda bilgi ve mülkiyet haklarının aktarılmasının özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte, Kazakların yarı göçebe ve daha sonra tamamen yerleşik bir yaşam tarzına geçişi sırasında, değerini kaybetmemiştir.

3.4. İki Temel Paradigma Bağlamında Kazakistan'da Aile Kurumu

Aile, en eski ve en temel kurumlarından biri olarak, toplumun diğer sosyal kurumları gibi kendi tarihine ve değişim eğilimlerine sahiptir. Günümüzde sosyoloji teorisinde, aileyi, onun tarih sürecindeki değişimlerini araştırmanın iki temel paradigmasını ayırt edebiliriz: Muhafazakar teori ve Liberal teori.

İlk paradigmanın destekçileri, ailenin yok olma tehdidi altında olduğuna ve bu sosyal kurumun temellerini güçlendirmek gerektiğine inanmaktadır. “Muhafazakar-kriz paradigmasına” (A. Carlson, R. A. Nisbet, A. I. Antonov, V. M. Medkov, Z. Zhanazarova ve diğerleri) ait bilim adamları, ailedeki değişimleri, küresel aile krizinin bir tezahürü, tüm aile yaşam tarzının düşüşü olarak görüyorlar. Aile, temel işlevlerini yerine getirmemekte ve bu, yalnızca bir kurum olarak ailenin krizi değil, bütün toplumun değerlerinin de krizi anlamına gelmektedir. Yeni sosyal ve ekonomik koşullar olma sürecinde, toplum geniş aile, istikrarlı evlilik değerlerinden insanların kendini gerçekleştirme, kişisel başarılar arzusunda ifade edilen aile dışı değerlere doğru ilerlemektedir. Başka bir deyişle, gruba yönelimden kendine yönelime doğru sosyal bilinçte niteliksel değişim olmaktadır. Dolayısıyla, yeni nesillerin doğumu ve yetiştirilmesinin temel ihtiyaçları ve ailenin üreme ve sosyalleşme gibi temel işlevlerinin aile tarafından gerçekleştirilmesi arasında toplumda antagonizm oluşmaktadır (Shevchenko, 2011: 39).

İkinci paradigmanın ana fikri, ailenin eski biçimlerine dayanan esasen yeni alternatif aile yapılarının ortaya çıkacağı yönündedir. Dolayısıyla, liberal-ilerici paradigmanın destekçileri (E. Burgess, A. G. Vishnevsky, S. I. Golod, W. James, M.

Aydın ve diğerleri), aile ile meydana gelen değişikliklerin olumlu olduğunu, aile biçimlerinin "çoğulculuğuna" katkıda bulunduğuna inanmaktadır. Mevcut olumsuz eğilimler sadece dönüşüm sürecinin eksikliğini ve tamamlanmamışlığını göstermektedir. Buna göre, aile politikasının temel görevleri, olayların nesnel akışını hızlandırmak, aile alanındaki “dönüşüm” süreçlerini tamamlamak ve aile durumuna ilişkin “ileri” seviyedeki ülkelere “ulaşmak” olmalıdır (Shevchenko, 2011: 44).

Böylece, “liberal-ilerici paradigma”ya aksine muhafazakar-kriz eğiliminin destekçileri, büyük aile (birçok çocuğu olan) ve aile hayatında yüksek önemi var olan aile değerlerinin yeniden canlanması için mekanizmalar bulmaya odaklanmanın gerekli olduğuna inanıyorlar. Burada, değerler konusunu, onun merkezi yerini belirleyerek ele alan “eylem paradigmasının” avantajı belirtilmelidir, evrimsel modelin destekçileri ise benzer bir sorun teşkil etmiyor, bu da önemli bir dezavantajdır.

Kazak bilim insanları yukarıdaki iki paradigmanın ana hükümlerine bağlı olarak iki gruba ayrılabilir. Örneğin, Zhanazarova’ya (2015: 237) göre Kazakistan’da aile derin bir kriz yaşamakta: Aile dengesi bozulmakta, aile bağları, ve değer yönelimleri kopmaktadır. Yaşamın yaygın bir şekilde bireyselleşmesi, sosyal sorumluluğu genişletmek için tasarlanmış kişisel bilinçin artması ile geçerli olan bireyin ve toplumun çatışması gibi hareket etmektedir.

Svadbina, krizin gözlendiği aile parametrelerinin (sosyal kurum, küçük grup, sosyal topluluğun şekli veya ekonomik hücre) belirlenmesinin gerekli olduğunu düşünerek “çatallanma noktası” kavramını kullanır. Ona göre, aile krizinin nedeni aile ekonomisinin çöküşü ve bu durumdan çıkmanın tek yolu küçük bir aile işletmesinin statüsünü geri kazanmasıdır (Svadbina, 2000: 74).

Gurko, aile kurumunda krize işaret eden gerçekler olarak aşağıdakileri belirtmiştir: Tek çocuklu ailelerde artış; bekar annelerin çoğalması; biyolojik olarak çocukları ile ilgisi olmayan ebeveyn sayısının artması (evlat edinen ebeveynler, üvey anne, üvey baba); babanın eğitim rolünün kriz durumu; çocukları ebeveyn bakımından yoksun kılan boşanma sayısındaki artış; evlilik sayısındaki azalma; doğurganlıkta düşüş (Gurko, 1995: 108).

Liberal-ilerici paradigmanın destekçileri arasında Vishnevski'yin pozisyonuna dikkat edilmelidir. O modernleşme süreci çerçevesinde, genel olarak olumlu olan

geleneksel aile tipinden modernliğe geçişle gerçekleşen ailenin dönüşümüne işaret etmiştir (Vishnevski, 2000: 70).

Bolatova, tezinde, mevcut aile modellerinin çeşitliliği olgusuna işaret etmektedir. Ayrıca, hem yabancı hem de yerli araştırmacılar tarafından, bu çeşitliliğin küresel ve ulusal özelliklere sahip olan ve değer paradigmalarının değişmesinde ifade edilen derin toplumsal değişimlerle ilişkilendirdiğini belirtmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra egemen olan geleneksel paradigmaya gelince, onun yeri, yenilikçi, kişi merkezli, merkeziyetçi, ana odak noktası, davranış stratejisi seçiminde bireysel özerklik ve kendini geliştirme olan paradigma ile değiştirilmiştir. Bu değişimler normatif-değer anomisine düşürülmemelidir. Bu, geleneğin, dış otoritenin, sorumluluk kurumunun katı düzenleyici rolünün değişmesi ile, bireyin hayatının amaçlarını, yönelimlerini, ideallerini belirlemede rasyonellik olanakları ile ilgilidir (Bolotova, 2006: 71-74).

Genel kültürel anlamda, değer önceliklerinde değişiklikler meydana gelmektedir, insan hayatının kendisi özel bir önem taşımakta, kişisel gerçekleşme değer hedefli karakter kazanmaktadır. Toplumsal değişimlerin sonucunda, kadınların ekonomik ve sivil bağımsızlığı, erkeklerin bireyselleşmesine eşlik eden eğilimler giderek kadınlara uzanmaktadır. Çocukların "şiddet içermeyen" sosyalleşmesinin çeşitli stratejileri, onların bağımsızlığına, kişilerarası iletişimde karşılaşılan zorlukların ve yaşam problemlerinin üstesinden gelme yeteneğine dayanır. Tabii bütün bunlar, bireylerin yüksek bir düzeyde ahlaki gelişimi anlamına gelir, onsuz, eşler arasındaki ve çocuklar ile ilişkilerde maliyetler hariç tutulmaz. Bu durumda, ailenin evlilik türü tüm karmaşıklık ve kırılabilirlik içinde ortaya çıkar: onun oluşumu ve korunması, kalıplara, yani basit ve anlaşılır, önceden programlanmış eylemlere indirgenemez. Kriz eğilimleri, ataerkil standartlardan yeni değer yönelimine geçişle bağlantılıdır.

Bize göre, ailenin dönüşümü hakkında, ancak krizden değil, bir aile modelinden diğerine geçişe eşlik eden geleneksel biçiminden modern olana geçiş hakkında konuşmak gerekir. Dolayısıyla, evlilik-ebeveynlik-akrabalık ilişkilerinin gerçekleşmesinde gözlemleyebildiğimiz değişimler, "geleneksel" bir aileden "modern" bir aileye yönelik geçişin bir sonucu olarak düşünülebilir. Bu geçişin çok uzun olduğu ve "aile gelişiminde" olumsuz yönlerin ortaya çıkmasına neden olduğu ve bundan modern ailen idealine geçişi hızlandırmaya ihtiyaç duyulduğu

belirtilmelidir. Bu nedenle, bu değişikliklerin yalnızca aile krizinin bir tezahürü değil, toplumun kendisinin krizi olduğuna inananların görüşü ile aynı fikirde olamayız. Bu, büyük ölçüde ailenin etkinliğini değerlendirmek için kriterler konusunun detaylandırılmamasından kaynaklanmaktadır.

Modern yerli sosyoloji bilimi, Kazakistan'da ailenin gelişimindeki eğilimlerin analizinde bir dizi kavramsal yaklaşım sunmaktadır. Fikir çeşitliliği göz önüne alındığında, hepsi üç ana pozisyon çevresinde toplanır:

- 1) Sosyo-kültürel modernleşmenin etkisi altında geleneksel ailenin modern bir aileye normal dönüşümü gerçekleşmektedir. Tarihin nesnel akışına uygun olarak aile ilişkileri, ilk sanayileşme koşullarındaki aileden sanayileşme sonrası aileye sürekli dönüşerek sosyal gelişimin birkaç aşamasına maruz kalmaktadır. Geleneksel ailenin dönüşümü, nesnel faktörlerin etkisi altında kaçınılmaz olan, ilerici bir devrim olarak kabul edilir. Gelişiminde, Kazakistan aileleri, bu genel tarihsel sürece dahil edilir;
- 2) Kazakistan'da aile kurumunun krizi, devrimci bir biçimde derin bir bozulma yaşanmaktadır;
- 3) Aile dönüşümü, Kazakistan ailesinin modernleşmesinin gerçekleştiği kriz-durumdur. Bu bir anlamda dünya çapındaki bir süreçtir (Zhanazarova, 2010).

Aynı zamanda Bolotova, gelişmiş ülkelerde aile dönüşümü sürecine eşlik eden en önemli altı olumsuz nitelikteki yönleri not etmektedir:

- 1) Aile yaşamının çekiciliğinin azalması. Değer sisteminde özgürlük hakkında olumsuz ve yüzeysel bir fikir oluşmakta ve bunu onlar çeşitli aile sorumlulukları ile sınırlamamayı tercih ederler. İrlanda ve Finlandiya, 15 yaşın üzerindeki 1000 kişi başına 500-550 kişinin evlilik (evli kadın-evli erkek) yaşadığı en düşük evlilik oranlarında farklılık göstermektedir; İspanya, İsveç, İsviçre - 575-630 kişi; Amerika Birleşik Devletleri'nde - 572-626 kişi;
- 2) Gelişmiş ülkelerde boşanma sayısı artmakta ve sorun büyümeye devam etmektedir. Ortalama olarak her üç evlilikten biri, ABD'de her iki evlilikten biri boşanmayla sonuçlanmaktadır;
- 3) Doğum oranında azalma. Birçok ülkede, artık yalnızca genişlemenin yokluğu değil, aynı zamanda nüfusun basit üremesinin yokluğu söz konusudur.

Bilinçli olarak neslin devam ettirmeyi reddeden ailelerin sayısı artıyor. Örneğin, İtalya'da çocuksuz ailelerin oranı %19.1'dir;

4) Aile kurumunun ve resmi olarak istikrarlı evliliğin statüsünün düşmesi. Evlilik öncesi ilişkiler giderek daha az kınanmakta, diğer yandan insanların deneme evliliği fikrine duyduğu sempati artmaktadır. Almanya'da, örneğin, gençlerin %50'si bu fikri paylaşıyor;

5) Tek ebeveynli ailelerin oranının artması. İsveç'te, bu tür aileler -%30, ABD'de -%23.9, Avusturya'da -%19;

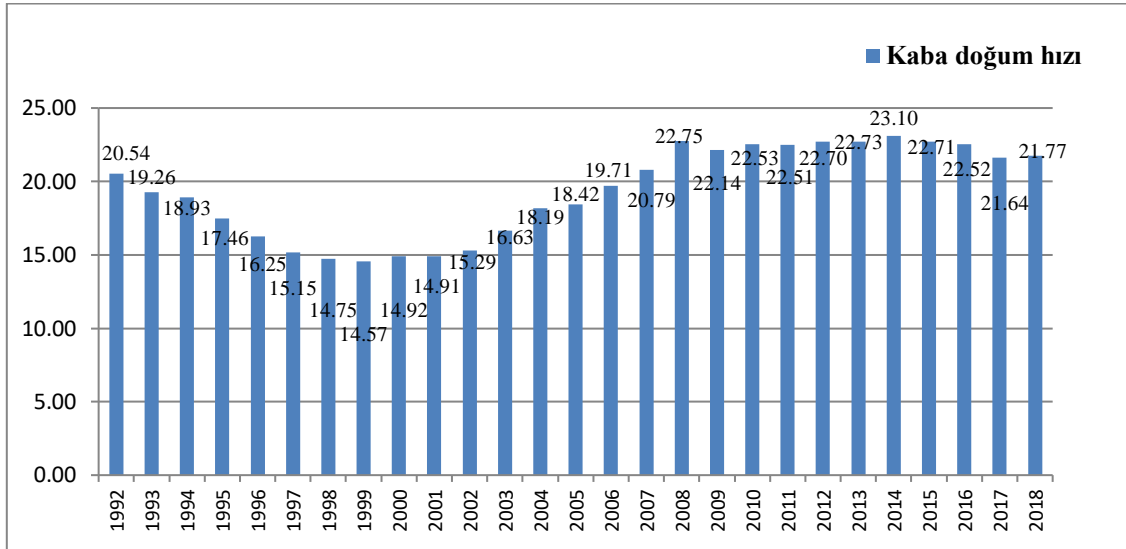
6) Kabul edilebilir bir yaşam tarzı haline gelen yalnızlık, giderek daha fazla onay alıyor. Örneğin, 1940'ta Almanya'da bekar insanlar %9,8' iken, şu anda %30,2'ye yükselmiştir (Bolotova, 2006: 88-93).

Kazakistan özelinde durumun benzerliğini birçok yönden belirtmek gerekmektedir. Günümüzde Kazakistan'da aile kurumu, boşanma oranındaki artış, doğum oranındaki düşüş, evlilik dışı doğan ve terk edilmiş çocuk sayısındaki artış, nikahsız birlikteliklerdeki artış, aile-içi şiddet gibi "aile yaşamının krizi" olarak adlandırılabilir sorunlar ve tehlikeler ile karşı karşıya gelmektedir (Baibakhov, 2018: 316). Aynı zamanda, aile, onun dönüşüm sürecini etkileyen çeşitli sosyal, ekonomik, politik, kültürel faktörlerin etkisine maruz kalmaktadır. Bu sorunları daha ayrıntılı olarak dikkate almak gerekir.

Doğum oranı. Kazakistan'da 2000'dan 2014'e kadar kaba doğum hızı binde 14,92'den 23,1'e yükselmiş (Şekil-1).

Şekil-1'de görüldüğü gibi Kazakistan'ın bağımsızlığının ilk yıllarında devamlı olarak kaba doğum hızında belirgin düşüş gerçekleşmiştir. 1992' de kaba doğum hızı bin kişiye 20,54 iken, 1999'de ise 14,57'e düşmüştür. En yüksek doğum 2014 yılında gerçekleşmiş ve onda sonraki yıllarda doğum hızında tekrar düşüş izlenmekte ve 2018'de binde 21,77 olmuştur.

Şekil-1: 1992-2018 Yıllardaki Kaba Doğum Hızı (Bin kişi başına)

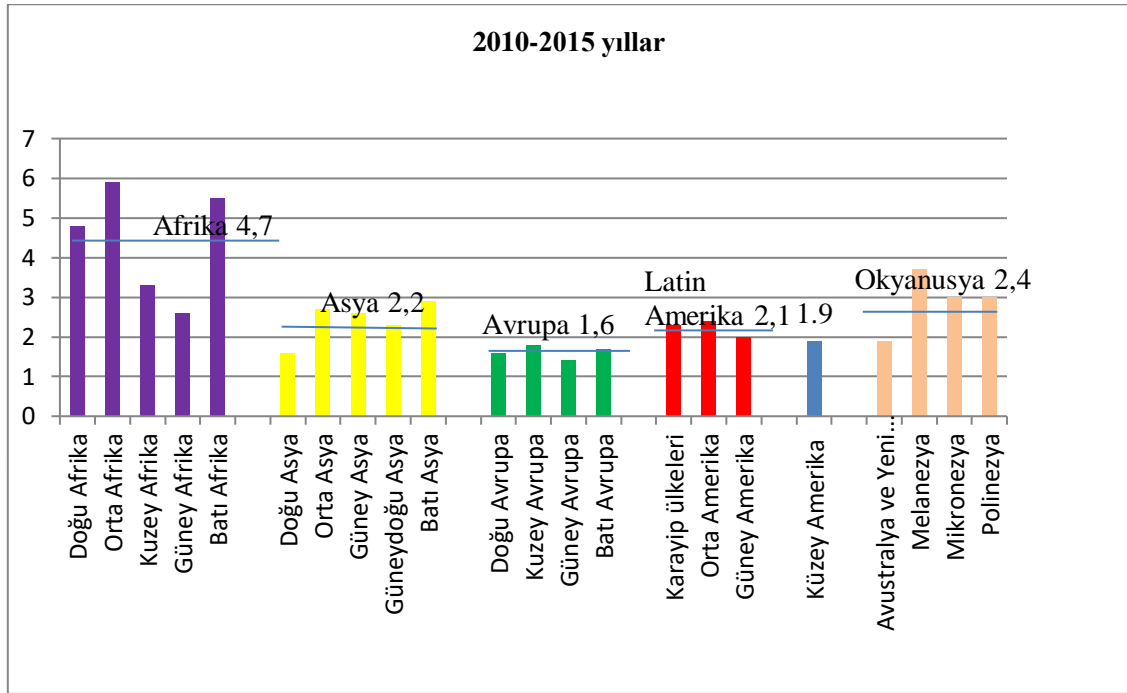
Kaynak: Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal Ekonomi Bakanlığı İstatistik Komitesi

2017 yılında Kazakistan'da toplam doğurganlık hızı 2,73 (KCUEBİK) olarak Dünyada birçok ülkeden yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Birleşik Milletlerin rafine tahminlerinin 2017 yılındaki revizyonu, geçtiğimiz on yılda, toplam doğurganlık hızının birçok ülkede önemli ölçüde düştüğünü ve tüm dünyada 1950-1960'a kıyasla 2010-2015 yıllarda neredeyse iki katına, kadın başına 5,0 çocuktan 2,5'e, gerilediğini doğrulamıştır. Dünya nüfusu için doğurganlık hızı tahminlerinin orta varyantı (inşa edilmiş olasılıklı doğurganlık tahminleri kümesinin ortalama varyantı), dünyadaki toplam doğurganlık hızının 2030-2035 yıllarında kadın başına 2,3 çocuk olacağını ve düşmeye devam edeceğini göstermektedir (Cherbakova, 2017).

Araştırmacılara göre ekonomik olarak gelişmiş ülkelerde toplam doğurganlık hızı daha düşüktür. Birçok Avrupa ülkesi, ABD, Güney Kore ve Avustralya bu ülkeler arasındadır. Araştırmacılara göre toplam doğurganlık hızının düşüş nedeni, çocuk ölümlerinin azalmasıyla kadınların daha az çocuk sahibi olması, gebelikten korunmanın yaygınlaşması, daha fazla kadının eğitim ve iş yaşamına katılımıdır (www.bbc.com).

Toplam doğum hızının yenilenme düzeyini aştığı ülke sayısı (kadın başına 2,1 çocuk) 1970–1975 yıllarda 182 iken, 2010–2015 yıllarda 117'ye düşmüş ve bu düzeyin altında kalan ülke sayısı ise 83'e yükselmiştir. Bu, verilerin sunulduğu toplam ülke sayısının% 41'ini temsil etmektedir (Şekil 2).

Şekil-2: Dünyadaki Temel Bölgelerin Alt Bölgerine Göre Toplam Doğurganlık Hızı, 2010-2015 Yıllar, Kadın Başına Çocuk Sayısı

Kaynak: Birleşmiş Milletler, Ekonomik ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı, Nüfus Bölümü. Dünya Nüfus Beklentileri: 2017 Revizyonu

Rusya, (toplam doğurganlık hızı 1,70), Beyaz Rusya (1,64) Ukrayna (1,49) gibi eski Sovyet Birliği ülkelerinin çoğunluğu bu ülkeler arasında yer almaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumunun verilerine göre 2015'te 2,15; 2016'da 2,11 seviyesinde olan toplam doğurganlık hızı 2017 yılında ise 2,07 (TÜİK) ile Türkiye de nüfusun yenilenme düzeyinin altında olan ülkelere dahil olmuştur.

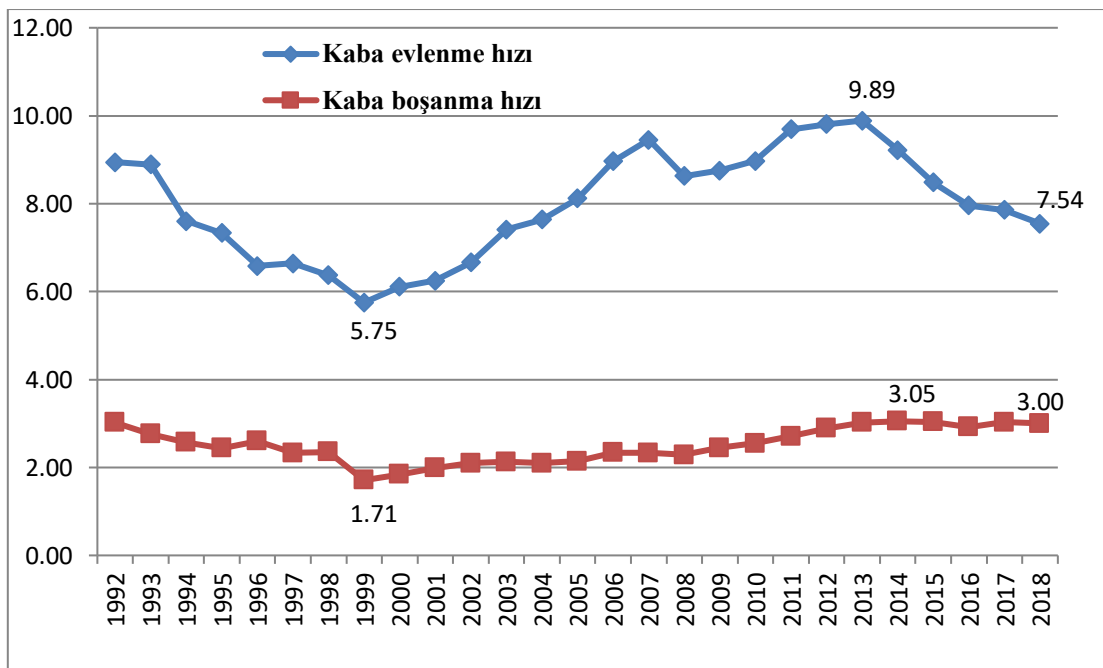
Karşılaştırma için, 2017 yılında toplam doğurganlık hızı Orta Asya'nın diğer ülkelerinde, Tacikistan'da 3,3; Kırgızistan'da 2,95; Türkmenistan'da 2,8; Mogolistan'da 2,7; Özbekistan'da 2,5 olmuştur (Knoema.ru/atlas). Buradan 2017 yılındaki toplam doğurganlık hızı 2,73 ile Kazakistan, Orta Asya ülkelerinin arasında sadece Özbekistan ve Mogolistan'dan önde olduğunu görülmektedir.

Çocukların doğumu, aile gelirini azalttığı ve onların bakım maliyetlerini arttırdığı için, özellikle genç ailelerin ekonomik durumunu etkiler. Bu bağlamda, Antonov, ailede doğan ikinci çocuğun, özellikle ilk çocuğun iki yaşına geldiğinde, her iki ebeveynin de emek aktivitesine rağmen, aileyi yoksulluk sınırının altına

attığını belirtmektedir. Bu nedenle, Antonov, çocukların aile yoksulluğunda bir faktör olarak hareket edebileceği sonucuna varmaktadır (Antonov, 2011).

Evlilik ve Boşanma. Kazakistan'da evlilik sayısı 1992 yılından 1999'a kadar 147045'den 85872'e, yani evlenen çiftler sayısı 61173'e devamlı olarak azalmıştır. 2000 yılında durum iyiye doğru değişmeye başlamış ve 2000'de 90 bin 873 iken 2018 yılında %51,6 artarak 137 bin 797' olmuştur. Kaba evlenme hızı ise 2018 yılında binde 7,54 olarak gerçekleşmiştir (KCUEBİK).

Şekil 3: 1992-2018 Yıllardaki Kaba Evlilik ve Boşanma Hızı (Bin Kişi Başına)

Kaynak: Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal Ekonomi Bakanlığı İstatistik Komitesi

Şekil 3'de görüldüğü gibi Kazakistan'ın bağımsızlığını kazandığından sonraki yıllarda evlilik hızının en yüksek düzeyi, binde 9,89 olarak 2013 yılında gerçekleşmiştir. Ancak, bu yıldan sonraki yıllarda evlilik oranı devamlı olarak düşmektedir. En düşük evlilik hızı ise binde 5,75 olarak 1999 yılında kaydedilmiştir.

Boşanmada durum daha karmaşıktır: 1992 yılından 2018'e kadar ele alırsak, boşanma sayısı 49 bin 692'den 54 bin 797'ye, yani boşanan çiftlerin sayısı 5 bin 105 artmıştır. Şekil 3'de görüldüğü gibi kaba boşanma hızının en düşük düzeyi, kaba evlenme hızı en düşük olan 1999 yılında kaydedilmiştir. Ondan sonraki yıllarda kaba boşanma hızı sürekli yükselmekte ve endişe verici rakamlara ulaşmaktadır. Günümüzde evlenen her üç çiftten birinden fazlası boşanmaktadır. Örneğin, 2018

yılında evlenen çiftler sayısı 137 bin 797, boşananlar sayısı ise 54 bin 797 olmuş (KCUEBİK), yani evlenen çiftlerin yaklaşık %40'ı boşanmıştır.

Elimizdeki verilere göre ülkedeki boşanmanın asıl nedenleri olarak ilk sırada aile içi şiddet yer almakta, ikinci neden olarak erkeklerin finansal yönden yetersiz durumu, ailenin geçimini sağlayamaması, üçüncü sırada ise eşinin alkol, uyuşturucu veya kumar bağımlısı olması gelmektedir. Aldatma dördüncü sırada, cinsel memnuniyetsizlik boşanma nedeni olarak en son sırada yer almaktadır (www.ktk.kz). Bu verilerinin bilimsel araştırmalara dayanmadığını ve bu sorun ile ilgili yapılan bilimsel araştırmaları bulamadığımızı belirtmemiz gerekir.

Bolotova' ya (2006: 90) yaşamın yüksek hızla ilerlemesi, akıllık, kariyerle ilgili kitsel tavırlar, her şeyin menfaat ve kar üzerine inşa edildiği yüksek bir kentleşme düzeyi, tüm bunlar evliliğin sosyal mekanizmasını buzmuştur.

Aileyi, onun istikrarını olumsuz etkileyen yıkıcı faktörler olarak şunlara dikkat çekmektedir.

1. Ayrı konut. Çoğunlukla, genç aileler için, bağımsız bir yaşam alanı edinememesi nedeniyle akrabalarla birlikte yaşama ihtiyacı vardır ve bu nesiller arasında ve aile içindeki gerginliği artırır;
2. Hanehalkı görevlerinin eşit olmayan dağılımı. Kentsel ortamlarda, birçok erkek ailedeki ekmekçi rolünü kaybetmekte, aynı zamanda kadın, geleneksel görevlerine ek olarak para kazanmak zorunda kalmaktadır;
3. Aile çatışmaları. Bu durum, çatışmaların aile içinde çözemedikleri anlamına gelir. Çeşitli tartışmalara, kavgalara, vb. yol açan aile içi gerginliğin meydana gelmesinin, normal bir fenomen olduğu unutulmamalıdır. Bununla birlikte, bunların çözüme kavuşturulmaması aile yaşamı alanındaki nihilizmin yüksek derecesini göstermektedir.
4. Hedonistik/hazcı yaşam tarzı;
5. Aile ortamındaki psiko travmatik (psychotraumatic) gerçeklik.

Kürtaj. Aile dönüşümünün olumsuz yönlerini düşünürken çok önemli olduğuna inandığımız, Kazakistan'daki kürtaj sorununu not etmemek mümkün değildir. Her yıl, planlanmamış bir çocuğun doğumunu istemeyen binlerce genç kadın, hamileliğin sonlandırılmasına karar vermektedir.

Kazakistan'da toplam kürtaj sayısı 2002 yılında 124 bin 523 iken 2011 yılında % 23,5 azalarak 95 bin 288 olmuştur. Ayrıca, en yüksek kürtaj sayısı 133 bin 097 ile 2007 yılında kaydedilmiştir (Kasymova ve Zhakupova, 2014: 391).

2016 yılında, ülkede 79 bin kadın, hamileliğini yapay olarak sonlandırmıştır. Resmi istatistiklere göre, Kazakistan'daki her üç kadından biri en az bir kez hamileliğine erken son vermiştir (İvanilova, 2017). Bu rakamlar toplumda ve devlette derin sorunların varlığına işaret etmektedir.

Bunlar Kazakistan Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı'nın resmi verileridir. Ancak, bildiğiniz gibi, toplumda olan her şey resmi organlarca izlenemez. Bu durum gerçekleşen kürtajlar ile de ilgilidir. Günümüzde, kontraseptif ilaçların geniş seçimine, bunların bulunabilirliğine ve kürtajın sonuçlarıyla ilgili bilginin mevcut olmasına rağmen, kadınlar ameliyata başvurmaya devam etmektedir ve yalnızca tıbbi alanda değil. Birçoğu bu sorunu kendi başlarına, uzman klinikler dışında çözmeye çalışırlar. Bu arada çeşitli araçların devreye gireceği bellidir.

Doktorlar, gençler arasında kürtajın artmasından endişe etmektedir. Kazakistan'da 2016 yılında gerçekleşen 79 bin kürtajın binden fazlası, daha doğrusu 1418' i 15-17 yaşlarındaki, 16 kürtaj vakası ise 15 yaş altında olan gençler tarafından gerçekleştirilmiştir.

Görüldüğü gibi istatistikler yaklaşıktır, yasa gereği 18 yaşın altındaki kızların ebeveynlerinin izni olmadan kürtaj yaptırımlarına izin verilmez. Bu da onların resmi olmayan kürtaj yöntemlerine başvurabileceğine işaret etmektedir.

Kamuoyu Araştırma Merkezi tarafından yapılan, Kazakistanlı gençler arasında istenmeyen gebelik olayları ile ilgili, ülkenin her bölgesinden 15 ila 19 yaş arasındaki 4360 gençin katıldığı bir çalışmanın sonuçları, bu yaş grubundaki kızların %16,7'sinin hamile olduğunu göstermiştir. Çoğu durumda, hamilelik doğumla sona ermektedir. Yüzde 16'sında düşükler gerçekleşmiş, %22'si kürtaj yaptığını, bunların arasında da onun içinde %2'si ev koşullarında kürtaj yaptığını itiraf etmişlerdir (SIOM / KAM, 2018: 27).

Kazakistan'da kürtaj toplumda doğum kontrol aracı olmaya devam etmektedir. Her ailenin, hamileliği sonlandırmak veya uzatmak için bağımsız olarak karar verme hakkı bulunmaktadır. Genellikle kürtaj, sadece tıbbi nedenlerden değil, sosyal ve tıbbi faktörlerden dolayı da oluşmaktadır.

Özellikle, çoğu durumda bu yapay kürtajların kadınlarda ikincil kısırlığa neden olması, ayrıca, gebeliğe yapay son verme ve kürtaj sonrası komplikasyonlar nedeniyle kadınların bazılarının çeşitli üreme bozukluklarından muzdarip olması kaygılandırıcı durumdur. Başka bir deyişle kürtaj sonrası en korkunç tanı kısırlıktır. Şu anda ülkede, evli çiftlerin yüzde 17'si veya her beş evlilikten biri bu sorunla karşılaşmaktadır (İvanilova, 2017). Bütün bunlar, sadece bireysel ailelerin sıkıntılarına yol açmakla kalmamakta, aynı zamanda seyrek nüfuslu Kazakistan için demografik göstergelerin seviyesini azaltarak tüm devletin gelişmesini tehdit etmektedir. Özellikle seyrek nüfuslu Kazakistan için bu sorun büyük önem taşımaktadır.

Kazakistan'da kürtaj oranı dünyanın en yüksek oranlarından biridir. Kürtajları önleme sorununa bir çözüm olarak, yalnızca "nüfusun çocuğa olan ihtiyacını, orta ve yüksek üreme standartları seviyesine kadar artırarak nüfusun azalmasının üstesinden gelmeyi" amaçlayan uygun bir aile ve demografik politikayı uygulamak gerekir.

Parçalanmış aile. Modern toplumda, parçalanmış aileler dahil olmak üzere birçok geleneksel olmayan aile modelleri bulunmaktadır. Belirleyici bir kriter olarak çocuğun yetiştirilmesinin ve bakımının bir ebeveyn tarafından, özellikle anne tarafından gerçekleştirilme durumu yer alır. Parçalanmış ailelerin sebepleri arasında boşanma, eşlerden birinin ölümü, ebeveynin yalnızlığı koşulu ile planlanmamış evlilik dışı doğum bulunmaktadır. Daha önce parçalanmış aileler ağırlıklı olarak eşin ölümü nedeniyle olmuşsa, bugünlerde temel faktör, artık toplum tarafından olumsuz olarak değerlendirilmeyen boşanma olmaktadır, dahası, onun kamuoyu ile normal, bazen olumlu bir fenomen olarak algılanması söz konusudur. Bu durumda çocukların varlığı, evlilik birliğinin dağılmasının önünde bir engel değildir, ebeveynlerden biri ile kalan çocukların sayısı artmaktadır.

Günümüzde ülkede parçalanmış ailelerin sayısı artmaktadır. 1999 yılına kıyasla, parçalanmış ailelerin oranı 2009 yılında % 6,8'e yükselmiştir. 400 binden fazla kadın 700 binden fazla çocuğu, 60 binden fazla erkek 300 binden fazla çocuğu yetiştirmektedir, yani çocukların %15,1'i anneleri ile, %6,4'ü ise babaları ile yaşamaktadır (2030 yılına kadar KC'nin Aile ve Cinsiyet Politikası Kavramı, 2016: 32). Bu, her beş çocuktan biri parçalanmış bir ailede yaşıyor demektir .

Kazakistan'daki demografik eğilimler, aile reisi kadın olan tek ebeveynli ailelerin gelecekte de artacağına işaret etmektedir. Çocuklu çiftlerin boşanma oranlarının mevcut dinamikleri ile, ölüm oranı ve evlilik dışı doğumlardaki artış ile, yaşamlarının bir bölümünü tek ebeveynli bir ailede geçirecek çocukların oranının artacağı tahmin edilmektedir. Bu durumda, onları, devletin destekleme sorunu önem kazanmaktadır. Bugünlerde, tamamlanmamış/parçalanmış aileler “belirsizlik ve tam bir sosyal güvensizlik durumundadır”. Kazakistan'da, bekar bir anne, ev içi sorunları çözmekle, çocuk yetiştirmekle birlikte aynı zamanda, para kazanması gerekir, başka bir deyişle, üretim ve ebeveyn rollerinin birleşimi ortaya çıkmaktadır. Bazı Avrupa ülkelerinde, sosyal ödemeler, maddi yardımlar ve çeşitli garantiler, ailenin güvenli bir şekilde işleyişini sağlar ve bu durumda bekar bir anne, zamanını yalnızca çocuğun (çocukların) yetiştirmeye ayırabilir.

Günümüzde, parçalanmış/tamamlanmamış aileler, aileye ilişkin devlet politikasının bilimsel gerekçesi ve en savunmasız ailelere yardım etmek için etkili önlemler geliştirmek amacıyla ayrı araştırmayı gerektiren önemli bir sorundur. Bu kategorideki ailelerin ortaya çıkmasının nedenleri çeşitli faktörler olabilir: yüksek düzeyde boşanma, erken planlanmamış evlilik dışı doğum, yüksek ölüm oranı, tek ebeveynli aile oluşumunda bilinçli yönelimler olarak karşımıza çıkar. Sosyal dönüşümler döneminde, tamamlanmamış ailelere devlet desteği sağlamak gereklidir, çünkü tam ailelerde zorluklar ortaya çıkıyor ise, o zaman bekar ebeveynler için ne kadar zor olduğu düşünülebilir.

Birlikte Yaşama. Son yıllarda, resmen kayıtlı olmayan evlilik ilişkileri (birlikte yaşama) giderek daha popüler hale gelmektedir. “Birlikte yaşama, nikahsız oluşturulan birlikteliktir, iki kişinin cinsel ilişkileridir” (Giddens, 2005:293). İnsanların "ömür boyunca" bir evlilik ihtimaline olan inancını yitirmesi ve boşanma koşulları içeren çeşitli zorluklar (maddi, konut vb) ile bağıntılı olarak evlilik birliğini resmileştirmek için acele etmemekteler. Birlikte yaşayan çiftlerde ertelenen doğumların çoğunluğunun temelinde aynı sebepler vardır.

Mevcut duruma bakarak, birlikte yaşayan çiftlerin çoğunluğunun, ortaklarının iradesine uyararak birlikte yaşamayı kabul ettiğini görebiliriz. Birlikte yaşamayı başlatanlar, kural olarak, erkeklerdir. Birçokları için, böyle bir ilişki kurmanın nedeni partnerin doğru seçiminde belirsizliktir. Birlikte yaşama ilişkilerini oluştururken,

zaman faktörünün önemli olduğu belirtilmelidir. Yani, ortaklar ne kadar uzun süre böyle bir ilişki içinde ise, bu ilişkileri resmi hale getirme olasılığı o kadar düşük olur. “Böyle bir evlilikte, insanlarda belirli bir geçicilik, ilişkilerde ciddi olmamak duygusu oluşur, yani, insanın hayatında olağan olan çok şeyler gibi: geçici iş, geçici arkadaşlar vb. Eğer, ailede aldatma veya başka bir şey gerçekleşirse, karı ya da koca (gayri resmi) sadece şeylerini toparlar ve gider” (Bolotova, 2006: 86).

Şu anda, birlikte yaşamayı normal bir olgu olarak kabul eden insanların bu tür ilişkilere ilişkin algılarının gittikçe artan bir şekilde liberalleşmesi gözlemlenmektedir. Bu, yakın gelecekte birlikte yaşayan çiftlerin sayısının azalmayacağını ve hatta bu tür ilişkinin destekçilerinin sayısında bir artış bile olabileceğini göstermektedir.

Cariyelik. Geleneksel olmayan diğer bir aile modeli de cariyeliktir. Modern koşullarda, bu modelin özü, erkeğin yasal olarak tanımlanmış bir ilişki içinde ve paralel olarak başka bir kızla ilişkisi olması ve ondan evlilik dışı çocuk sahibi olmasıdır, veya erkek eski karısıyla ilişkisini korur ve bir cariye ile de evlenir. Başka bir deyişle, erkeğin çocuklarla “meşru” bir ailesi olur, aynı zamanda, metresi ve ondan da çocukları vardır. Erkek, her iki ailesine dair ebeveyn işlevlerini yerine getirir. Genelde kadınlar bu durum hakkında bilgilendirilir ve buna karşı değildir. Bu aile modelinin varlığı iki ana faktöre bağlıdır: 1) kadınların bu aile biçimine hoşgörülü tutumu; 2) erkeklerin cariye ve çocuk sağlama yeteneği (özerk potansiyel). Günümüzde, bu tür aileler vardır ve özellikle toplumun "yüksek" katmanlarında popülerdir. Bu tür ilişkiler giderek moda trendi haline gelmektedir.

Misafir evlilik, bir aile ilişkilerinin modeli olarak hafta içinde eşlerin (ve onların çocukları) birbirinden ayrı yaşayan ve hafta sonunu veya tatili birlikte geçiren iki kişinin resmi evliliğe girmelerini içerir. Çocukların yokluğu durumunda eşler ayrı ayrı yaşayabilir (kendi evinde veya akrabalarıyla) ve gerektiğinde buluşurlar. Böyle bir evlilik, fiilen, birbiriyle buluşmakta olan, ancak yasal sorumlulukları var olan bir erkekle bir kadın arasındaki normal ilişkiden, farklı değildir. Bu tür ilişkilerde, eşler buluşma zamanını kendileri belirler, dolayısıyla, birbirinden sıkılmazlar ve birbirini rahatsız etmezler. Bu tür bir ilişki, özellikle kendi kariyerleriyle meşgul olan insanlar arasında talep halindedir. Misafir evlilik, 1980'de ABD'de ortaya çıkmıştır. Ancak

bugün "her günlük" ailenin modaya döndüğü söylenebilir. E. Toffler, bu aile tipini geleceğin ailesinin en uygun modeli olarak belirtmiştir (Toffler, 1999: 157).

Böylece, bugün, ailenin ve onunla bağlantılı süreçlerin incelenmesi ile ilgili iki, liberal-ilerici ve muhafazakar-kriz paradigması arasındaki çatışma güncel olarak kalmaktadır. Her iki paradigmanın da olumlu ve olumsuz yanları vardır. Bazı yazarların bahsettiği aile krizinin birkaç nesnel koşulda gerçek olmadığına inanıyoruz. Aynı zamanda, aile dönüşümünün gözlemlenen olumsuz yönleri, devletin aile politikasının tutarsızlığını ve her zaman sosyal yönelimli olmadığını açıkça göstermektedir.

Mevcut aşamada Kazakistan'daki aile kurumu, doğurganlığın düşüşü; aile ve evlilik ilişkilerinin dengesizliği; evlilik sadakatı ilkesinin zayıflaması; boşanma, risk altındaki ailelerin ve parçalanmış aileler sayısının artışı; terk edilmiş çocuklar sayısının artışı; çocuk yaştaki evliliklerin artışı; sosyalleşme süreçlerinin deformasyonu; nesillerin sosyo-kültürel devamlılığının ihlali, yalnızlık olgusunun bir yaşam tarzı olarak kurumsallaşması ile karakterize edilebilir.

Ailenin sorun alanı, ekonomik (finansal) nitelikteki sorunlar, doğum oranındaki azalma, aile ve evlilik ilişkilerinin dengesizliği, yüksek boşanma oranı, parçalanmış aileler, terk edilmiş çocuklar, çocuk yaştaki evliliklerin artışı, kürtaajlar ve geleneksel olmayan aile modelleri gibi olumsuz yönleri içerir. Ailenin geleneksel temelleri bozulmakta, bireysel değerler oluşmaktadır. Bu, ailenin ve evliliğin krizde olduğu anlamına gelmez, bunun yerine, temelinde her iki cinsiyet için de partner seçmede mutlak özgürlük, eşitlikçi ilişkiler, kendini gerçekleştirme için geniş fırsatlar, nesiller arası temasların genişlemesi gibi olgular temelinde onların değişimleri anlamına gelir. Tabii ki, aile ve evlilik kurumları, yirmi birinci yüzyılda eski tarihsel biçimlerine dönmeyecekler. Zira geniş çeşitlilik, tüm aile faaliyet alanlarının modernizasyonundan kaynaklanmaktadır. Kazakistan toplumunun çeşitli kısımlarının ihtiyaçlarını karşılayan mevcut aile modellerinin çeşitliliği, var olma hakkına sahiptir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM - ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde, "Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri", "Aile yapısı ve kompozisyonu", "Evlilik ve boşanma", "Aile içi ilişkiler", "Akrabalık ilişkileri", "Ailede çocuk ve çocuk ile ilgili düşünceler", "Aile ve toplum hayatı ile ilgili çeşitli konulardaki düşünceler" gibi temel başlıklar altında araştırmanın nicel ve nitel verileri sunulmaktadır. Söz konusu başlıklar altında önce nicel veriler analiz edilmiş, ardından nitel veriler yorumlanmıştır.

Nicel verilerin analizinde IBM SPSS Statitics 22 programı kullanılmıştır. Araştırma verileri yerleşim yeri, cinsiyet, yaş vb. gibi farklı değişkenler açısından analiz edilmiştir. Ele alınan araştırma soruları belli başlıklar altında tasnif edilerek, daha kolay analiz edilmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Nitel araştırma Türkistan şehri ve Kentau ilçesine bağlı köylerde 10 erkek ve 10 kadın olmak üzere toplam 20 kişi ile görüşülerek gerçekleştirilmiştir. Görüşülen kişilerin eğitim durumları değişiklik arzetymekte ve ortaokul, kolej, üniversite mezunlarından oluşmaktadır. Mesleki bakımdan da hayli farklı bir grubu temsil etmektedir. Görüşülen kişiler arasında ev hanımı, öğretmen, emekli, tezgâhtar, öğrenci, müdür, kasap, gazeteci, kamyon şoförü, pastaneci, çiftci, memur, teknisyen gibi toplumsal yapının değişik meslek gruplarından temsilciler yer almaktadır.

4.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri tablo 4'te sunulmaktadır. Ankete katılan kadınların oranı (%55,8), erkeklerden (%44,2) biraz daha fazladır (Tablo-4).

Tablo-4: Katılımcıların Cinsiyeti ve Yaşına Göre Dağılımı

Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri		N	%
Cinsiyeti	Erkek	258	44,2
	Kadın	326	55,8
	Toplam	584	100
Yaşı	18-29 yaş	169	28,9
	30-49 yaş	294	50,4
	50 yaş ve üzeri	121	20,7
	Toplam	584	100

Anket yapıldığı sırada erkek ya da kadın seçimi yapılmayıp, gönüllü olarak ailenin 18 yaş üzerinde olan bir üyesine anket uygulanmıştır. Katılımcıların %28,9'u

18-29, %50,4'ü 30-49 yaş aralığı, %20,7'si 50 yaş ve üzeri grubunu oluşturmaktadır ve genel olarak yaş ortalaması 38,4'tür.

Ankete katılan bireylerin % 53,9'u şehirde % 46,1'i köyde yaşamaktadır (Tablo-5). Tablodan görüldüğü gibi, ankete katılanların %71,7'si evli, %18,1'i bekar, %5,3 boşanmış, %2,6'sı dul, %1,2'si eşinden ayrı yaşamakta ve %1,1'i resmi evliliksiz olarak birlikte yaşamaktadır. Ankete katılanların %5,3'nin boşanmış olması, bölgedeki boşanma sorununa işaret etmektedir ve üstelik %1,2'sinin eşinden ayrı yaşaması bu oranı daha da artırabilir. Çünkü, eşlerin ayrı yaşaması genelde boşanmanın ilk aşaması olarak sayılır.

Tablo-5: Katılımcıların Yerleşim Yeri ve Medeni Durumuna Göre Dağılımı

Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri		N	%
Yerleşim yeri	Şehir	315	53,9
	Köy	269	46,1
	Toplam	584	100
Medeni durum	Evli	411	70,4
	Bekar	98	16,8
	Boşanmış	41	7,0
	Dul	19	3,2
	Eşinden ayrı yaşıyor	7	1,2
	Sivil evlilikte (Birlikte yaşıyor)	8	1,4
	Toplam	584	100

Katılımcıların çoğunluğunun orta okul mezunu (%35,8) olduğu görülmektedir (Tablo-6). Katılımcıların %34,6'sı üniversite mezunu ya da üniversitede eğitimine devam etmektedir, %28,8'inin eğitim seviyesi özel orta öğretim, yani kolej mezunu veya kolejde eğitimine devam etmektedir.

Tablo-6: Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri		N	%
Eğitim durumu	İlkokul	-	-
	Orta okul	209	35,8
	Özel orta öğretim/Kolej	168	28,8
	Yüksek /Üniversite	202	34,6
	Diğer	5	0,8
	Toplam	584	100

Mesleklerine göre katılımcıların çoğunluğunu oluşturan öğretmenler (anaokul, orta okul, kolej, lise, üniversite, vb.eğitim kurumlarında çalışanlar) %21,6 ile ilk sırada yer almaktadır. Tablo-7'de görüldüğü gibi, ikinci sırada %15,9 ile

çiftçilik/hayvancılık yapanlar, üçüncü sırada %14,4 ile işçiler, dördüncü sırada ise %13,3 ile öğrenciler yer almaktadır. Ayrıca, katılımcıların %9,9'u kendilerini işsiz olarak belirtmesi, bölgedeki özellikle köylerde (işsizlerin %36,2'si şehirlerde, %63,8'i köylerde yaşamaktadır) işsizlik sorununun olduğuna işaret ettiğini düşünmekteyiz. Bununla birlikte, işsizlerin %13,8'i üniversite, 22,4'i kolej mezunları olduğunu belirtmek istiyoruz.

Tablo-7: Katılımcıların Mesleklerine Göre Dağılımı

Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri		N	%
Meslek	İşçi	84	14,4
	Doktor	8	1,4
	Öğretmen/eğitmen	126	21,6
	Polis	3	0,5
	Devlet memuru	14	2,4
	İş adamı	17	2,9
	Esnaf	27	4,6
	Çiftçi/çoban	93	15,9
	Öğrenci	78	13,3
	Emekli	32	5,5
	Evhanımı	36	6,2
	İşsiz	58	9,9
	Diğer	8	1,4
	Toplam	584	100

Gelir açısından baktığımızda, %31,5'lik oranla katılımcıların çoğunluğunun toplam aylık aile geliri 390-520 dolar arasında olduğunu görüyoruz (Tablo-8).

Tablo-8: Katılımcıların Toplam Aile Gelirine Göre Dağılımı

Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri		N	%
Toplam aile geliri	50 000 KZT' den az (130 \$)	36	6,2
	50 000 – 99 000 KZT (130- 260 \$)	54	9,3
	100 000 – 149 000 KZT (260- 390 \$)	72	12,3
	150 000 – 199 000 KZT (390 -520 \$)	184	31,5
	200 000 – 249 000 KZT (520 – 660 \$)	121	20,7
	250 000- 299 000 KZT (660 – 790 \$)	59	10,1
	300 000 – 400 000 KZT (790 – 1050 \$)	37	6,3
	400 000 – 500 000 KZT (1050 - 1300 \$)	14	2,4
	500 000 KZT ve üzeri (1300 \$ ≤)	-	-
	Cevapsız	7	1,2
	Toplam	584	100

Tablodan görüldüğü gibi onlardan sonra %20,7 ile toplam aylık aile geliri 520-660 dolar arasında olanlar gelmektedir. Toplam aylık aile geliri 1050-1300 dolar

arsında olanların oranı %2,4 iken, 1300 doların üzerinde olan hiç kimse bulunmamaktadır. Bu tabloda dikkat çeken bir durum, katılımcıların %15,5'inin toplam aylık aile geliri, 130 doların altında (%6,2) olan çok düşük ve 130-260 dolar arasında (%9,3) olan gruptakilerin oluşturmasıdır. Bu gruptakilerin daha ayrıntılı analiz edildilmesi sonucunda onların çoğunluğu (%71,1) köyde yaşayanlar olduğu ortaya çıkmıştır.

Konut mülkiyeti açısından bakıldığında oturlan konutun ev sahipliği (ane babası ile, yakın akrabaları ile birlikte yaşamakta olan katılımcıların hepsi dahil edilmiştir) %78,9 olarak yüksek orandadır (Tablo-9).

Tablo-9: Katılımcıların Konut Mülkiyeti Durumlarına Göre Dağılımı

Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri		N	%
Konut Mülkiyeti	Ev sahibi	461	78,9
	Kiracı	114	19,5
	Diğer	9	1,6
	Toplam	584	100

Katılımcıların %19,5'i kiracı olarak yaşamakta ve kiracı onların büyük çoğunluğunun kentte yaşadığı ortaya çıkmıştır (%79,8).

4.2. Aile Yapısı ve Kompozisyonu

Günümüzde modern aile tipolojisiyle ilgilenen çoğu araştırmacılar bazı terminolojik çelişkilere rağmen iki aile tipin tanımaktadır: küçük, basit ya da çekirdek (latineden, "nucleus" - çekirdek) ve geniş, karmaşık veya bölünmemiş. Bu doğrultudan yola çıkarak katılımcıların hangi bir aile türünde ve kimlerle yaşamakta olduğunu net bir şekilde belirlemeye özen gösterilmiştir. Bu başlık altında, hane yapısı, hanehalkı büyüklüğü ve hanede yaşayan birey sayısına ilişkin bilgiler sunulmaktadır.

"Hanenizde halen kimlerle beraber oturuyorsunuz?" sorusuna verilen cevaplar temelinde katılımcıların yaşadığı aile tipleri ortaya koyulmuştur (Tablo-10). Tablodan görüldüğü gibi bölgede en yaygın olanı %59,3'lik oranla çekirdek ailelerdir. Bu aile tipi şehirde %62,5 olup, köylere (%55,4) kıyasla daha yüksek orandadır. Tek ebeveynli ve parçalanmış aileler de çekirdek aileler içinde yer almaktadır. %36,6 oranla bölgede en yaygın ikinci aile tipi olan geniş aile, aksine köylerde şehire göre daha yüksektir. Tek kişilik hane ise, şehirde %4,8 köylerde %0,7 olarak toplam

%2,9 oranında görülmektedir. Hanedeki kişi sayısı ortalaması 5,2'dir. Bu ortalama 2009 yılındaki nüfus sayımına göre 5 kişi olan (KCİK, 2011b: 14) Türkistan (Güney Kazakistan) ilinin aile büyüklüğünün ortalamasına paralellik göstermektedir.

Tablo-10: Yerleşim Yerine Göre Katılımcıların Yaşadığı Hanelerin Yapısı

Hane yapısı	Şehir		Köy		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Tek kişilik aile	15	4,8	2	0,7	17	2,9
Çekirdek aile	197	62,5	149	55,4	346	59,3
Geniş aile	98	31,1	116	43,2	214	36,6
Diğer	5	1,6	2	0,7	7	1,2
Toplam	315	100	269	100	584	100

2009 yılındaki nüfus sayımına göre Kazakistan'da 4.391.759 hane halkı bulunmaktadır. Ülke genelinde en yaygın olan çekirdek aile % 52,9 (şehirlerde %51,7 köylerde %54,8) oranındadır. Bunun içinde çocuklu ve çocuksuz evli bir çiftten oluşan aileler baskındır. En yaygın ikinci aile tipi ise geniş aile, %29,8 (şehirlerde %26,3, köylerde %35,5) oranındadır. Tek kişilik haneler %14,6 oranla (şehirlerde %18,5, köylerde %8,2) üçüncü sırada, dördüncü ve en sayısı az aile tipi - kompozit aile (çekirdek aile bulunmayan birden fazla kişiden oluşan hane) %2,7'yi (şehirlerde % 3,5, köylerde %1,5) kapsar. Kazakistan'da çekirdek ailelerin oranı 1999 yılında % 61,7 iken 2009'da %52,9'a gerilmiş. Geniş ailelerin oranı ise 2009 yılında % 29,8'e ulaşmış. Bu oran, 1999'da % 22,6 düzeyindeydi. Ayrıca tek kişilik hanelerin oranı ve kompozit ailelerin oranında artış kaydedilmiştir. Ülke genelinde 1999 yılında 3,6 kişi olan ortalama hane halkı büyüklüğü 2009 yılında değişmeden aynı büyüklükte kalmıştır (KCİK, 2011a: 51-52).

Bu konu, araştırma alanımızı oluşturan Türkistan ili bağlamında ele alındığında, 2009 yılında Türkistan (Güney Kazakistan) ilinde 5,0 kişi (şehirde %4,3, köyde %5,7) olan ortalama hane halkı büyüklüğü, ülke genelindeki ortalama hane halkı büyüklüğünden (3,6) daha yüksek olduğu görülmektedir (KCİK, 2011a: 52). Söz konusu ilde çekirdek (iki kuşak) ailelerin yaygın olduğu görülmektedir (Tablo-11).

Toplamda, Türkistan ilinde çekirdek aile tipi, 1999 yılında ortalama %60,4 iken 2009'da %53,6'ya gerilmiştir. Şehir ve köyde yaşayan çekirdek ailelerin oranı çok yakındır. Burada, çekirdek ailenin en yaygın alt tipi, toplamda %44,2'e ulaşan

çocuklu ya da çocuksuz evli bir çift tarafından temsil edilmekte, onları %9,6'lık oranla tek ebeveynli (çocuklu babalar ve çocuklu anneler) aileler takip etmiştir. 1999 yılında bu göstergeler, sırasıyla %51,3 –%9,1 olmuştur. Yaygınlığı açısından ikinci sırada olan geniş aile ise %38,1'a yükselmiş. Bu oran 1999 yılında 22,6 idi. Ayrıca bu aile tipinin şehirde köyle kıyasla daha düşük olduğu görülmektedir.

Tablo-11: 2009 Yılındaki Nüfus Sayımına Göre Türkistan (Güney Kazakistan) İlindeki Hanelerin Yapısı

	Hanehalkı Sayıları			Hanehalkı Oranları		
	Toplam	Şehir	Köy	Toplam	Şehir	Köy
Toplam Hanehalkı	490738	227160	263578	100	100	100
Bunun içinde;						
Tek kişilik haneler	30654	21579	9075	6,3	9,5	3,4
Çekirdek aileler	264245	121778	142467	53,8	53,6	54,1
- çocuklu veya çocuksuz evli çiftlerden oluşan haneler	217019	94050	123049	44,2	41,4	46,7
- çocuklu annelerden oluşan haneler	40291	24085	16206	8,2	10,6	6,2
- çocuklu babalardan oluşan haneler	6855	3643	3212	1,4	1,6	1,2
Geniş aileler	187078	76634	110444	38,1	33,7	41,9
Diğer	8761	7169	1592	1,8	3,2	0,6

Kaynak: KCİK. (2011b). Kazakistan Cumhuriyeti Haneleri. Cilt 2, 4-6

Türkistan ili (Güney Kazakistan), 2009 yılında, ulkedeki geniş aileler oranının (%38,1) en yüksek olduğu il olarak kaydedilmiştir. Bu ili %37,1 ile Kızılorda ili, %36,9 ile Almatı ili takip etmiştir. Kızılorda ve Almatı da kazakların yoğun yaşadığı il olduğunu belirtmek gerekir (KCİK, 2011b: 4)

Kalysh, cumhuriyetin tüm büyük bölgelerinden 1978–2010 yıllar arasında sahada toplanan etnografik materyallerine (görüşme, sohbet, gözlem) ve Kazakistan'ın çeşitli bölgelerinde 1984-2000 yıllar arasında yapılan etno-sosyolojik araştırmalara dayanan Kazakistan'ın mono ve çok etnikli bölgelerindeki aile-evlilik ilişkilerinin güncel sorunları incelendiği monogafisinde, bölünmemiş büyük aileler, güçlü akrabalık bağlar ve ilişkilere sahip olan Kazaklar ve Özbekler dahil olmak

üzere öncelikle türk etnik grupların karakteristiği olduğunu ifade etmiştir (Kalysh, 2013: 36).

Ayrıca, sahada toplanan materyallerine dayanarak Kalysh, aşağıdaki bilgileri ifade etmiştir; Türkistan ilinde geniş aileler, iki, daha az sıklıkta üç evli çiftten oluşmaktadır. Bunlarda çocuklu ebeveynlerden oluşan ve oğullardan birinin ailesini içeren (genç torunları dahil) babanın bölünmemiş ailesinin alt tipi baskındır. Onların sayısı şehire göre kırsal alanda daha çoktur. Çocuklu ve çocuksuz iki veya daha fazla kardeşlerin evli çiftinden oluşan geniş ailelerin başka bir tipi, nadiren karşılaşır. Bu tür aileler, kardeşlerin biri ayrı yaşayabilmesi için diğer evin inşası veya satın alınması için fon biriktirinceye kadar varlığını sürdürmeye devam eder (Kalysh, 2013: 31-32).

Bölgedeki tek ebeveynli ailelerin oranı (%9,6) ülke genelindeki ortalama %11,9 olan tek ebeveynli aileler oranından düşük olduğu ve şehirlerde kırsal alanlardan daha sık görülmektedir. Onlar genellikle bekar annelerin aileleri, dullar ve boşanmış kadınlar tarafından temsil edilirler. Bunlarda çocuklu babalardan çocuklu anelerin sayısı daha fazladır. Boşanan veya dul çocuklu erkeklerin boşanan veya dul çocuklu kadınlara göre yeni bir evliliğe girme olasılığı daha yüksek olduğunu söyleyebiliriz.

Son yıllardada, bu tür aileler genellikle eşlerin boşanması nedeni ile ortaya çıkmakta ve ayrıca kural olarak çocuklar anneleriyle birlikte kalıyorlar. Ve bu gibi durumlarda babalar ya tek başına kalırlar ya da yeniden evlenirler. Ailenin tek ebeveynli bir biçimde işleyişinin hem kısa hem de uzun vadeli olabileceği belirtilmelidir. Sonuçta, bu döngü aşağıdaki durumlar nedeniyle tek ebeveynli aile olmaktan çıkar: aile kurmak, yetişkin çocukların ayrılması, ölüm vb.

Kalysh (2013: 34), bu tür ailelerin Kazaklar ve diğer Türk etnik grupların temsilcileri veya İslam'ı tanıyanlar arasında nadiren olduğunu ve sadece şehirlerde bulunduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte, 2009 yılında Türkistan ilinde %6,3'lik oranla tek kişilik haneler de, ülke genelindeki %14,6 olan tek kişilik haneler oranından (KCİK, 2011b: 4) düşük olduğu belirtilmelidir. Kazak ailesinin yapısı ile ilgili elde edilen nitel araştırma verilerine göre çocuklu ebeveynlerden oluşan ve oğullardan birinin ailesini içeren (genç torunları dahil) babanın bölünmemiş ailesinin alt tipi baskındır. Araştırma bölgemizde Kazakistan'ın diğer bölgelerine göre

bölünmemiş geniş ailelerin sayısı fazla ve özellikle bu tür aileler Kazaklar ve Özbeklerin karakteristiğidir. Ayrıca büyük ölçüde, bu tür ailelerin korunması, geleneksel başlangışın, ekonomik uyumun, ve akrabalık yakınlığın sağlamlığı ile açıklanmaktadır.

“Eşler ve çocukları ile beraber dedesi, ninesi ve diğer kardeşlerinin bir hanede yaşaması bizi ilimizde diğer iller ve bölgelere göre daha çok olduğunu düşünüyorum. Zaten böyle kalabalık aileler, bizim ilimizdeki nüfusun çoğunluğunu oluşturan Kazaklar ve Özbeklere aittir. Diğer etnik gruplarda böyle aileler çok nadiren karşılaşır. Bu kazakların eskiden devam eden geleneksel bir durumdur.”(K16)

“Oğulu gelini, torunları, bazen diğer çocukları ile birlikte yaşayan aileler tabiki Türkistan ilinde çok sayılır. Ben bu görüşe katılıyorum. Baba evinde oğularının biri kalır eskiden geleneksel olarak küçük oğlu kalırdı günümüzde bu gelenek çok korunmuyor. Ebeveynler oğulları ile ilgili koşulları esas alarak hangisi ile beraber kalacağını tercih ederler. Bu tercihte oğullarının ebeveynleri ile kalmak isteği ve eşinin davranışları önemli. Hatta çoğunlukla karısının davranışı iyi ve hoşgörülü olan oğulu ile beraber kalmayı tercih ederler.” (K19)

“Bizim bölgede dede, nine, oğul gelin, torunları, ve diğer kişilerin yaşadığı ailelerin çok olduğuna inanıyorum. Ebeveynleri ile birlikte yaşamak, onlara bakmak, ilgilenmek, isteklerini hakkı ile yerine getirmek sadece çocuklarının birine nesip olur. Çoğunlukla küçük oğlu ile kalırlar. Bu milletimizin bir geleneğidir. Bu geleneğin açıklaması bence şudur; Ebeveynler çocuklarını evlendirip, belirli bir mülkünden belirli bir payını vererek ayrı ev yapmayı kendi ebeveynlik görevi olarak kabul ederler. Tüm büyük çocukların ayrı ev, ayrı aile yaptıktan sonra küçük oğulları ile kalan hayatını sürdürüyorlar.” (K4)

Öte yandan, bu tür ailelerin bölünmesi genellikle yukarıda belirtilen nesnel nedenlerle değil, bunun yaşlı ebeveynleri üzebileceği yönündeki geleneksel düşünceyle ertelenir. Onların ölümlerinden sonra, bölünme hemen hemen her zaman gerçekleşir. Sadece bu bölgede değil, aynı zamanda Kazakistan'ın her yerinde, ebeveynleri yalnız bırakmak hâlâ ayıp/kınanması gereken davranış olarak kabul edilir.

“Anne babası hayatta iken onlarla oğullardan biri beraber yaşıyor, diğer hem erkek hem de kız çocukları onlara yardım ederler, onların maddi manevi ihtiyaçlarını yerine getirmeye çalışırlar. Kural olarak, öyle olmalı, ebeveyerimizi basımızın tacı etmek bize kanla verilen geleneksel özelliklerimizin biridir, milli terbiyemiz de buna öğretir ve en önemlisi asıl dinimiz onu emir eder. Maalîsef ebeveynlerine kütü davrananlar, yalnız bırakanlar veya yaşlılar evine teslim edenler var. Onlar büyük hata ve günah yapmaktadır.” (K20)

“Bizim ilimizde ya da diğer bölgelerde nerede olsa olsun kazaklar için ebeveynlerini yalnız bırakmak, onları yaşlılıklarında bakımsız bırakmak çok ayıptır. Ebeveynler bütün hayatını çocuklarına adar ve çocukları için çok fedakarlıklar yaparlar. Yaşlandığında çocuklarından karşılığını almaması onları çok üzer. Ebeveynlerini çeşitli bahanelerle yalnız bırakan oğulları kınıyorum, affedilmez hareket yaptığını, büyük ayıp, günah yaptığını düşünüyorum. Öyle bir evlattan Alah korusun!” (K6)

“Ebeveynlerin her ikisin ya da birin yaşlılığında yalnız bırakmak onları çok üzer. Onlar oğullarının birinin ailesi ile torunları ile sevgi, saygı ve huzur içinde yaşamalı. Ne olursa olsun oğulları ebeveynlerin yalnız bırakmamalı.” (K11)

Bu konuda dikkatimizi çeken bir husus tüm görüşen kişiler ebeveynlerine oğullarının bakmaları gerektiğini, oğullarının biri ile birlikte yaşaması gerektiğini söylemektedir. Katılımcıların verdiği cevaplardan dolayı erkek çocuğu olmayam kişiler yaşlandığında kiminle yaşaması gerektiğine ilişkin soru sorulmuştu. Bu soruya alınan cevaplara göre erkek çocuğu olmayan ebeveynler kızı ile (kızlarının biri ile) birlikte yaşamalı, onlara kızı (kızlarından biri) bakmalı, ama bu istenmeyen bir durumdur.

“Ebeveynler oğlu ile birlikte yaşamalı bu halkımızın eskiden gelen sabit ve yaygın bir geleneği, insanların bilinçinde derin oturmuş düşünce. Ancak oğlu yoksa ister istemez kızının ailesi ile birlikte kalmak zorundalar, kalırlar. Tabi böyle olmasını kimse istemez.” (K18)

“Erkek çocuk soyun devamı, ebeveynler evinin, aile mirasının sahibi, aile işleri devam ettirici ve ebeveynleri yaşlandığında onlara bakacak, bu sabit geleneksel düşünce. Herkes buna uyumaya çalışır. Eğer oğulu yoksa yapacak bir şey yok, kızı ile yaşarlar.” (K2)

“Bazen yaşlı ebeveynlerine oğlu ve gelininden kızı daha iyi ilgilenebilir, onlar için kızının evinde daha huzurlu ve mutlu olabilir. Ama halkımızın geleneğinden kaynaklanan toplumun baskısından dolayı kendilerini rahatsız hissederler ve ondan dolayı kızının ailesinde kalmak istemezler.” (K3)

Görüşülen kişilerin çekirdek aile ile ilgili düşünceleri yorumlandığında katılımcıların ister ülke genelinde, ister bölgede çekirdek aileler oranının artmasını doğal bir eğilim olarak kabul edildiği görülmektedir. Kimi katılımcılar çekirdek ailenin çoğalmasını günümüzdeki sosyo-ekonomik gelişim ve genç neslin daha büyük olanlardan ekonomik bağımsızlığı, yanı sıra ebeveynlerden ayrı bir aile olarak yaşamakla ilgili isteği ile ilişkili olduğuna inanmaktadır.

“Bizim yaşadığımız il dahil ülkemizde aileler sayısı artmaktadır. Bu ailelerin çoğunluğu çekirdek aile olması doğal bir şeydir. Çünkü, ebeveyn evinde sadece çocuklarından biri kalır, diğerleri kendi ailesi ile ayrı yaşıyorlar.”(K6)

“Ebeveynler evinden ayrılan ailelerin çoğunluğu çocuklu veya çocuksuz eşlerden oluşan ailelerdir.” (K1)

“Eşler ayrı eve çıktığında eşlerin birinin kardeşi veya yeğen, hala, teyze, amca, dayı, gibi diğer akrabalarının onlarla beraber yaşamaları çok nadiren karşılaşıyor. Onlar kendi çocukları ile yaşıyorlar.” (K11)

“Evli çocukları büyük evden, ebeveyn ailesinden ayrılırlar. Büyük evde ebeveynler ve diğer bekar kardeşlerle beraber sadece evli oğullarından biri yaşıyor. Dolayısıyla eşler ve çocuklarından oluşan ailelerin fazladır.” (K20)

“Şimdiki gençler ekonomik bağımsız olmak, özgür olup, her durumda kendileri karar almayı istiyorlar. Bu ebeveynleri ve akrabaları ile birlikte yaşama durumunda mümkün olmadığını, davranışları ve eğlemlerinin sınırlı olduğunu düşünüyorlar.” (K3)

“Çoğunluk gençler bekar veya evli olarak iş, eğitim,vb.sebeplerden dolayı köyden şehire ya da bir şehirden diğerine gitmek zorundalar. Dolayısıyla sadece eşler ve çocuklarından oluşan aileler, özellikle şehirlerde artmaktadır.” (K19)

Katılımcıların aile tipleri ile ilgili görüşlerinden tek ebeveynli ailelerin artmasından endişe ettikleri görülmektedir. Katılımcılar tek ebeveynli ailelerin

çoğunlukla annesi ve çocuklarından oluşan ailelerin giderek artmakta olduğunu ve bunun temel nedeni boşanma olduğuna inanmaktadır. Kimi katılımcılar tek ebeveynli ailelerin kazaklar ve diğer türk etnik grupların temsilcileri veya İslam'ı tanıyanlar arasında nadiren olduğunu ifade edmektedir.

“Son yıllardada, tek ebeveynli aileler sayısı giderek artıyor. Bu tür aileler genellikle eşlerin boşanması nedeni ile artıyor ve kural olarak çocuklar anneleriyle birlikte kalıyorlar. Haberlerden doymayı bir kenara bırakalım, çevremizde, tanıdıklarımızın içinde boşananlar ve bundan dolayı tek ebeveynli aile olarak kalanlar sayısı çoğaldığını görüyoruz.” (K11)

“Tek ebeveynli ailele, eşlerinin vefat etmesi, boşanma ve evliliksiz çocuk sahibi olma nedenlerinden ortaya çıkmaktadır. Günümüzde çoğunluğu boşanma nedeninden olduğuna inanıyorum. Onların sayısının çoğalması da bundan yani eşlerin boşanmasındadır.” (K14)

“Günümüzde ülkemizde boşanma oranı çok yüksek olduğu görülmektedir, bundan dolayı tek ebeveynli ailelerin sayısı fazla ve artmaktadır.” (K5)

“Ülkemizde boşanma oranının yüksek olduğunu, dolayısıyla tek ebeveynli ailelerin de sayısının arttığını inanıyorum. Ancak Kazakistan'da çok etnik gruplar yaşıyor, kazaklardan diğer etnik gruplar arasında boşanma oranı yüksek olduğu için Ülke genelinde yüksek olduğunu düşünüyorum. Kazaklar baskın olarak yaşayan Kazakistan'ın güney bölgelerinde boşanan bireylerin Ruslar ve diğer etnik gruplar ağırlıkla yaşayan kuzey bölgelere göre daha az olduğuna inanıyorum.” (K17)

“Bizim kültürümüzde, dinimizde ve halkımızın geleneğinde de aile büyük değere sahiptir. Devletimiz ve toplumumuz da ailenin sağlam olmasını, aile üyelerinin huzur ve mutluluk içinde yaşaması için desteklemeye çalışıyorlar. Ama yenide aileler parçalanıyor, tek ebeveynli aileler artıyor. Tam bilmiyorum, yenide kazaklar, özbekler ve diğer türk etnik grupları arasında ülkemizde yaşayan diğer etnik gruplara göre daha az olduğunu düşünüyorum.” (K16)

“Bizim dinimiz aileye büyük önem veriyor. Maalifef buna rağmen ailenin günümüzde değeri düşüyor, kolay kolay parçalanıyor. Yeni de, İslam dini temsilcileri arasında bu tür ailelerin az olduğunu düşünüyorum. Günümüzde gençlerin dini bilimleri, dine olan ilgileri artıyor, bu eğilimin ailenin sağlam olmasına büyük katkısı olacağına inanıyorum.” (K12)

Tek ebeveynli aileler arasında çocuklu babalardan çocuklu anelerin sayısı daha fazladır. Bazı katılımcılara göre erkeklerin boşanmış ya da dul kalan çocuklu kadınlara göre yeni bir evliliğe girme olasılığı daha yüksektir. Bu gibi durumlar, çocuk yetiştirmek ve ev işlerinde zorluklar çeken erkeklerin yeni evliliğe girmeyi uzun süreye ertelememesi ile açıklanmaktadır.

“Boşanma durumunda belirli bir özel durumlar dışında genelde çocuklar annesi ile beraber kalırlar. Bence çocuklu kadınların erkeklerden fazla olduğunun tek nedeni budur. Öte yandan çocuklu babaya ev işlerini, çocuk bakımı ile ilgili işleri yerine getirmek zordur, çoğunluğu bu zorluklara dayanamazlar. O yüzden uzun süre beklemeden kendisi için eş, çocukları için anne bulmaya çalışır. Kadınlar ise çocuklarının geleceğini merak ediyorlar, özellikle boşananlar yeni evlilikten çekiyor ve dolayısıyla yeni evliliğe girmeye acele etmiyorlar.” (K6)

“Boşanmış veya dul kalmış erkekler için kadınlara göre yeni evlilik yapma biraz kolay olduğunu düşünüyorum. Hatta boşanmış erkekler bazı durumlarda genç, bekar kızlarla evlenirler. Kadınlar için bu konuda özellikle köyde yaşayanlar arasında toplumun baskısı, dedikodular, toplumdaki klişeler ve düşünceler gibi çeşitli engeller ve sıkıntılar var.” (K3)

4.3. Evlilik ve Boşanma

Evlilik, tarihsel ve kültürel temelleri olan bir ilişkiler sisteminden oluşmaktadır. Her toplum aileye kurumsal bir değer kazandırmak amacıyla evlenmeyi kendine özgü çeşitli normlarla çerçevelemiştir. Evlilik ilişkilerinin düzenleyici normları, tarihsel süreç içinde kültürel yapıda varlığını sürdürerek günümüze kadar gelen unsurları ve günümüzün şartlarında şekillenen kuralları içerirler. Bu başlık altında, Türkistan ilindeki kazakların evlilik ve boşanma ilişkilerinin çeşitli yönlerinin daha yakından tanınmasını sağlamak amacıyla araştırma kapsamında toplanmış veriler yer almaktadır.

4.3.1. Evliliğin Önemi

Araştırmanın nitel verilerine göre, evlilik, aile ve aile değerlerinin temelidir. Aile, doğrudan evliliğin katkısı ile kurulmakta ve evlilik kurumuyla birlikte var olmaktadır. Bu açıdan evliliğin önemi ortadadır. Görüşülen kişiler bu önemi gerektiği kadar vurgulamaktadırlar.

Katılımcılara evlilik ve evliliğin önemi ile ilgili ne düşündüğü, aile hayat için

evliliğin gerekli olup olmadığı konusundaki düşünceleri sorulmuştu. Ailenin evlilik ile oluşacağını vurgulanarak evlilik çok önemli, değerli, kutsal bir şey olarak kabul edilmektedir. Aşk, saygı, sevgi, şefkat, sadakat, güven, mahremiyet, doğruluk ve dürüstlük gibi değerler çevresinde değerlendirilmektedir. Söz konusu değerler toplum için de vazgeçilmez değerler olduğu bellidir. Bu bağlamda, evliliğin aile ve toplumdaki değeri ve önemi konusunda net bir düşünce birliği vardır. Öte yandan, beklendiği gibi toplumun aile hayatındaki gerekli koşul olarak kabul etmektedir.

“Evlilik insan hayatındaki en önemli bir adımdır. Bu adımla hayatını diğer bir insanla bağlar. Evliliğin değeri bilmek, onu devam ettirebilmek, sahip çıkmak daha da önemli. Evlilik ile insan yeni yuva kurur, yeni, kendi aile hayatını başlar.” (K11)

“İnsanlar yalnız yaşamazlar, erken ya da geç kendi yarısını bulurlar. Evlilik, bu iki insanın bir olmasını, hayatını birbirleri ile bağlamasına gerçekleştirir.” (K8)

“İnsanlar evlilik temelinde aile kururlar. Bence, bir aile sahibi olmak çok değerli ve güzel bir şeydir. Ama, evliliğe, aile kurmaya çok ciddi ve büyük sorumlulukla yaklaşmak gerekir. Herkes evlilik kararını iyice düşünüldüğü, bu adıma hazır olup olmadığını değerlendirilerek almalıdır. Bu karar sadece kendi hayatı ile değil diğer bir kişinin hayatı ile ilgilidir.” (K20)

“Evlilik ailenin, dolayısıyla toplumun var olması için gerek olan en önemli şeydir. Doğru bir evlilik temelinde iyi bir aile oluşur, iyi ve güçlü bir aile sağlam toplumun, devletin temelidir. Evlilik kurumu, hem birey hem toplum hem de devlet tarafından hafif alınmamalı.” (K16)

“Tabiki, evlilik insan hayatında çok önemli. İnsan evlilik ile kendi ailesini kurar, soyunun devamını sağlar. Evlilik olmadığı yerde doğru bir aile ya da soyun devamı söz konusu olamaz. Bunu nikahsız birlikte yaşayanlar için söylüyorum.” (K14)

“Aile, insan için, toplum için çok önemlidir. İnsana ailenin verebildiği sevgi, huzur, sıcaklık şevkat ve manevi desteği diğer kimse veremez. Tabi bu arada aile evliliksiz olamaz.” (K10)

4.3.2. Evlilikte Duygusal Bağın Önemi

Evlilikte aşk ve sevginin, yani duygusal bağın, yeri ve önemi nedir? Duygusuz akıl temelli kurulan (hesap ile evlilik/mantık evliliği) bir evlilik mümkün mü? Duygu veya akıl, hangisi insan evlenirken ön plana çıkıyor ve hangisi çıkmalıdır? Bu sorular

çerçevesinde katılımcıların farklı görüşleri ortaya çıkmaktadır. Gerek hesap ile evlilik (mantık evliliği), gerekse aşk ve sevgi temelli evlilik katılımcılar tarafından farklı değerlendirilmektedir. Katılımcılar her iki evliliğin de hem olumlu ve hem de olumsuz yanlarının olabileceğini ifade etmektedir. Kimi aşk evliliğini kimi hesap evliliğini saçma bulup reddetmektedir. Kimi hesap ile gerçekleşen evliliğin daha sorunsuz olduğunu ve uzun sürdüğünü, kimi ise tersine aşk ile gerçekleşen evliliğin daha sağlam olduğunu iddia etmektedir. Bunun yanında bazıları da aşkın bir gün sona ereceğine inanmakta, bu nedenle evliliğin aşka göre yapılmaması gerektiğini ifade etmektedir.

“Aşk ve sevgi evlilikte mutlaka gerekli. Eğer eşler birbirlerini seviyorlarsa iyi olsun kütü olsun her durumda birbirlerin destekliyor, sıkıntılara birlikte karşı duruyorlar. Hesap ile evlilikte böyle bir birlik ve desteğin olacağını sanmıyorum.” (K4)

“Hesap ile evlilik ya da akıl evliliği hangi adı vererseniz veriniz, bu yanlış bir şey. Evlilikte aşk ve sevgi önemlidir, bu duygular temelinde eşler arasında saygı olur. Saygı ise evlilikte en önemli olan şedir. Eşlerin birbirlerine olan saygısı, evliği güçlü ve mutlu kılar. Kişilerin kendi ya da birbirlerinin menfatı için evlilik yapması doğru değildir. Hesap evliliği bence tamamen saçmalık.” (K18)

“Kendi ya da ailesinin çıkarları doğrultusunda insanlar hesap evliliğini yapmaktadırlar. Böyle bir evlilikte huzur ve mutluluk söz konusu değil. Eşlerin her birinin ailede belirli görevleri var, onları yerine getirerek bu evliliği sürdürüyor. Bu evliliklerin çoğunluğu erte ya da geç boşanma ile sonuçlanır, ya da çocuklarının olmasına dayalı olarak devam edebilir.” (K12)

“Hesap ile evliliğe katılmıyorum. Eşlerin aldatması hesap evliliğinde aşk evliliğine göre daha fazla olacağını düşünüyorum. Eşler kendi aralarında olmayan duyguyu dışarıdan arayacaklar.” (K19)

“Hesap ile evlilik olur. Böyle evliliklerde daha sorunsuz oluyor ve boşanma da daha az oluyor diye düşünüyorum. Aşk ve sevgi geçici ya da zamanla değişebilen duygulardır. Aşk zamanla nefrete dönüşebilir ya da bitiyor. Birbirlerine aşk olarak, severek evlenen bazı kişiler karşılaştığı sıkıntılara dayanamadan kolay ayrılıyorlar. Yani aralarında olan duygu bağı onları sıkıntılara karşı birlikte tutamıyor. Buna karşı sağ solunu düşünerek, gelecekle ilgili belirli bir hesaplar yaparak evlenen kişilerin evlikleri daha huzurlu ve mutlu olacağına inanıyorum. Böyle evliliklerde eşler

arasında olan saygı, şefkat ve dürüstlük gibi değerler büyük sevgiye yol açabilir.”
(K6)

“Bu evlilikten bunu elde edebilirim. İşte başarılı olmamı sağlayacak, kariyerim ükselecek, bana çok büyük kapıları açacak, imkanlar sağlayacak, vb çıkarlar temelinde hareket ederek evlilik yapmayı yanlış buluyorum. Öte yandan evliliğe aşk olduk, birbirimizi seviyoruz gerisi önemli değil diye yaklaşmak ta doğru değil. Evlilikte aşk, sevgi gibi duygu bağlılığı gerekli, ama bununla birlikte evlenecek kişiler geleceklelerini, çevresindeki gerçek sosyal koşulları dikkate alarak, iyice düşünerek karar almaları gerekir.” (K13)

Evlilikte aşk, hesap (akıl, mantık), sevginin rolü ile ilgili bir sorgulama ister istemez insanların kendi praktiklerine, yaşanan örneklere dayanmaktadır. Toplumda her durum ile ilgili sayısız örnek bulmak mümkündür. Bazı yerlerde aşk evliliği, bazı yerlerde hesap (akıl,mantık) evliliği gerçek huzuru sağlamış olabilir. Bunun için tek bir kural yok gibidir. Katılımcıların değişik yorumlar yapmış olmaları, değişik seçeneklere yakın olmaları da bunu göstermektedir. Herkes kendi özelliğinden hareket ederek bir görüşünü ifade etmektedir. Ne aşk, ne hesap (akıl,mantık) kendi başına evliliği sürdürmektedir; asıl olan her ikisinin birlikteliğidir. Toplumun ortak görüşleri de burada birleşmektedir.

“Evlilikte aşk ve sevgi ile olan duygusal bağ yeterli değil. Evlencek kişilerin kültürü, dini, sosyal ekonomik durumu da önemli. Ö yüzden evlilikte belirli hesaplar yapılması gerekir.” (K17)

“Aslında aşk ve sevgi çok önemlidir ama belirli hesaplar temelinde evlenerek geleceğin garanti alınmasında bir sakınca yok olduğunu düşünüyorum.”(K2)

“Hesap evliliği olur. Ama aşk ve sevgi evliliğin devamı için gerekli. Aralarında duygu bağı, aşk ve sevgi olmayan eşler arasında huzur ve mutluluk olmaz diye düşünüyorum. Gelecekte eşler arasında aşk ve sevgi bitse bile saygı kalıyor. Hesap evliliği saygıya dayanan bir evlilik olduğundan dolayı olur. Ama ben sevginin olmadığı bir ortamda saygının devam edebileceğine inanmıyorum. İnsan sevmediği birine saygı duymaz.”
(K9)

“Aşk olmak, bu duygunun heyecanı yaşamak insan yaşamındaki güzel şeylerdir. Ben evlenmek için kız aradığım sırada bir güzel, eğitilmiş, iyi bir işe sahip iyi bir kızla

tanıştım. Yakın arkadaş olarak ilişkimiz devam etti, onun beni sevdiğini hissediyordum, bana iyi eş olabileceğini düşünüyordum. Bununla birlikte ailesi zengindi, bana iyi imkanlar sağlayabilirdi. Başka bir deyişle eşim olmaya ideal bir adaydı. Ama her zaman bana ikimizin ilişkimizde bir şey eksik gibi gelirdi. Zaten ne eksik olduğunu biliyordum. Onun ideal bir eş olacağına kendimi ne kadar inandırmaya çalışsamda onu sevmediğimi ve ona aşk olamayacağımı anladım ve ondan ayrıldım. Sonra eşimle tanıştım, bu safer durum çok farklı oldu, tanıştığımızdan itibaren ilişkimiz duyguya dolu oldu, büyük sevgi ile, aşk heyecanını yaşayarak evlendik. Çok Şükür şimdi çok mutluyuz. Bahsettiğim o kıza evlenmediğim için çok memnunum, şükür ediyorum. O yüzden evlilikte kesin aşk ve sevgi olmalı, çıkarlar doğrultusunda evlenmeye karşıyım.” (K20)

4.3.3. İlk Evlenme Yaşı

İlk evlenme yaşı, evlilik ilişkilerinde önemli bir toplumsal göstergedir. Araştırma kapsamında ilk evlenme yaşı hakkındaki sorudan alınan yanıtlara göre; evlenen bireylerin %6,5’inin 18 yaşın altında evlendiği görülmektedir (Tablo 12). Örneklem üçten birinden fazlası (%35,8) 22-25 yaşları arasında, yaklaşık üçten biri (%29,1) 26-29 yaşları arasında evlenmiştir. 18-21 yaşları arasında evlenenler %21,5, 30 yaşın üzerinde evlenenler ise %7,1 oranındadır. Tablo 12’den görüldüğü gibi Türkistan ilinde Kazaklar arasında evliliklerin büyük çoğunluğu (%64,9) 22-29 yaşları arasında gerçekleşmektedir.

Tablo-12: İlk Evlenme Yaşı

		Sayı	%
Evlendiğinizde siz kaç yaşındaydınız?*	18 yaş altında	31	6,5
	18-21	103	21,5
	22-25	171	35,8
	26-29	139	29,1
	30+	34	7,1
	Toplam	478	100

* Bu soruya medeni durumu bekar olan 98, sivil evlilikte olan 8, toplamda 106 kişi cevap vermemiştir.

Türkistan ili genelinde kazakların ilk evlenme yaşı olarak yüksek oranda tercih edilen 22-25 yaş grubunda yerleşim yerine göre önemli bir farklılık göstermektedir. Kırdaki bu yaş grubunda evlenenlerin oranı %40,3’iken kentte ise %31,6’dır (Tablo-13).

Tablo-13: Yerleşim Yeri, Cinsiyeti ve Yaş Grubuna Göre İlk Evlenme Yaşı

Evlendiğinizde siz kaç yaşındaydınız?*	18 yaş altı	18-21	22-25	26-29	30 yaş üstü	Toplam
Toplam	6,5	21,5	35,8	29,1	7,1	100
Yerleşim Yeri						
Kent	4,9	17,4	31,6	37,6	8,5	100
Kır	8,2	26,0	40,3	19,9	5,6	100
Cinsiyeti						
Erkek	4,2	15	36,2	34,7	9,9	100
Kadın	8,3	26,8	35,5	24,5	4,9	100
Yaş Grubu						
18-29	6,6	18,7	31,9	42,8	0	100
30-49	4,1	22,2	35,4	29,3	9	100
50 +	11,6	22,3	39,6	18,2	8,3	100

*Bu soruya medeni durumu bekar olan 98, sivil evlilikte olan 8, toplamda 106 kişi cevap vermemiştir.

Kentte 26-29 yaşları arasında evlenenlerin oranı (%37,6) en yüksek olduğu görülmektedir. Tam tersine, kırdaki 26-29 yaş aralığında evlenenler %19,9'luk oranla 18-21 yaşları arasında evlenenler oranından da (%26) daha düşüktür. Tablo 13'te görüldüğü gibi kırdaki evlilik kentle kıyasla daha erken yaşta gerçekleşmektedir. Örneğin, kırdaki 25 yaş altında evlenenlerin oranı %74,5 iken şehirde bu oran %53,9'dur. Kentte 18 yaş altı evlenenlerin % 4,9 oranında iken bu oran kırdaki biraz daha artarak %8,2 ulaşmaktadır. 30 yaş üstü evlilik yapanlar ise kentte kırdaki kıyasla daha yüksektir. Bu veriler birlikte değerlendirildiğinde ilk evlenme yaşının köyden şehire doğru gidildikçe yükselmiş olduğu ifade edilebilir.

Hem 18 yaşın altında evliliklerde (erkeklerde %4,2, kadınlarda % 8,3) hem de 18-21 yaş grubunda yapılan evliliklerde kadınların oranı erkekler için daha yüksektir (sırasıyla %26,8, %15). Bu bulgu, kazaklarda genel bakış itibarıyla kadınların erkeklerden daha genç yaşta evlendiklerini göstermektedir. 22-25 yaş grubunda gerçekleşen evliliklerin oranının hem yüksek hem de cinsiyetin her ikisinde de oranların birbirine yakın olduğu görülmektedir (erkeklerde %36,2, kadınlarda %35,5). Erkeklerin %34,7'si 26-29 yaşları arasında evlenirken, kadınların %24,5'inin bu yaş grubunda evlendiğine dair bulgu da yukarıdaki bulgularla paraleldir. Erkekler arasında 30 yaşından sonra evlenenlerin oranı %9,9 iken kadınlar arasında %4,9'dur.

Yaş gruplarına göre dağılımına bakıldığında, halen 18-29 yaş grubundaki kişilerin

çoğunluğunun ilk evlilik yaşı 26-29 yaş aralığında toplanmaktadır. 30-49 yaş ve 50 yaşın üzerindeki yaş grubunda ise ilk evliliğinin en yüksek oranı 22-25 yaş aralığında gerçekleşmiştir (%35,4 ve %39,6). Ayrıca, 50 yaşın üzeri yaş grubunda yer alan kişiler arasında ilk evlilik yaşı 18 yaşın altında olanların oranı (%11,6) diğer yaş gruplarına göre daha yüksektir. Tablodan görüldüğü gibi 25 yaşın altında evlenenlerin oranı 18-29 yaş grubunda %57,2, 30-49 yaş grubunda %61,7 ve 50 yaş üzeri grubunda %73,5'tir. Bu bulgular, yaşa bağlı olarak ilk evlilik yaşının yükseldiğini göstermektedir. Ancak, kazakların ilk evlenme yaşının yıllar itibariyle yükselme eğiliminde olmasına rağmen yine de evliliklerin çoğunluğunun yirmili yaşlarda gerçekleştiğini görülmektedir.

Katılımcıların ilk evlenme yaşı ile ilgili dikkat çeken en önemli nokta; yasanın öngördüğü evlenme yaşının altında evlenenlerin (erkeklerde %4,2, kadınlarda %8,3) olmasıdır. Kazakların geleneksel kültüründe kızın erkeğin evine getirilip, betaşar töreni yapıldıktan sonra çiftler evli sayılır. Betaşar töreninden sonra aynı günü dini nikah yapılır, resmi kayıt ise en sonundan yapılır. Yani, betaşar-kültürel evlilik, nikah-dini evlilik, resmi kayıt-yasal evlilik olarak açıklanabilir. Bazen çiftler evliliklerini resmi kayıt etmeye acele etmiyorlar, bazıları birkaç ay sonra ya da ilk çocuğunun doğum zamanı yaklaştığında yaparlar. Bu olgu 18 yaş altı evliliklerin açıklanmasında faydalı olabilir.

4.3.4. Uygun Evlenme Yaşı

Araştırmaya katılanlara "Size göre erkek ve kadın için en uygun ilk evlenme yaşı kaç olmalıdır?" sorusu sorulmuştur. Bu soruya alınan cevaplara göre her iki cinsiyet için de uygun bulunan ilk evlenme yaşı 22-25 yaş aralığında (erkeklerde %36,3, kadınlarda %40,6) yoğunlaşmaktadır (Tablo 14).

Tablo-14: Erkek ve Kadın İçin Uygun Evlenme Yaşı

Uygun Evlenme Yaşı	Erkek		Kadın	
	Sayı	%	Sayı	%
18 yaş altında	11	1,9	28	4,8
18-21	109	18,6	212	36,3
22-25	212	36,3	237	40,6
26-29	195	33,4	98	16,8
30+	57	9,8	9	1,5
Toplam	584	100	584	100

Erkekler için ikinci sırada %33,4 ile 26-29 yaş aralığı gelirken, kadınlar için

%36,3 ile 18-21 yaş aralığı gelmektedir. Örneklemin %4,8'i kadınlar için en uygun evlenme yaşının 18 yaş altı olduğunu düşünürken aynı yaş kategorisini erkekler için en uygun ilk evlenme yaşı olarak düşünenlerin oranı %1,9'dur. Buna karşı, erkekler için 30 yaş üzerini ilk evlenme yaşı olarak uygun olduğunu düşünenlerin oranı %9,9 iken kadınlar için bu oran %1,5'e düşmektedir.

Tablo-14'te görüldüğü gibi katılımcıların büyük bir oranını (%33,4), erkekler için uygun ilk evlenme yaş olarak 26-29 yaş aralığı olduğunu belirtmektedir. Bu yaş aralığını kadınlar için uygun olarak belirtenlerin oranı ise %16,8'dir. Kazaklar arasında erkekler için 25 yaş altı, bireylerin %56,8'i tarafından ideal ilk evlilik yaşı olarak görülürken, kadınlar için bu oran %81,7'dir. Beklenildiği gibi erkek için ideal görülen ilk evlilik yaşı, kadın için ideal görülenden biraz daha yüksektir. Kazakların evliliklerinde de genellikle erkeğin yaşının kadından büyük olması şeklindeki bir eğilim söz konusudur. İlk evlenme yaşı ile ilgili toplumsal kabul, erkeklerin kadınlardan 5 yıl kadar daha geç evlenmeleri gerektiği şeklindedir. Aşağıda erkek ve kadın için uygun evlenme yaşı konusundaki araştırma verileri çeşitli değişkenlere göre dağılımı analiz edilmiştir.

4.3.4.1. Erkek İçin Uygun Evlenme Yaşı

Türkistan ilinde Kazaklar arasında erkek için uygun olduğu düşünülen evlilik yaşının %18,6 ile 18-21, %36,3 ile 22-25, %33,4 ile 26-29 ve %9,8 ile 30 yaş üzeri yaş grupları olduğu görülmektedir (Tablo-15).

Tablo-15: Yerleşim Yeri, Cinsiyet ve Yaş Grubuna Göre Erkek İçin Uygun İlk Evlenme Yaşı

Erkek için uygun evlenme yaşı	18 yaş altı	18-21	22-25	26-29	30 yaş üstü	Toplam
Toplam	1,9	18,6	36,3	33,4	9,8	100
Yerleşim Yeri						
Kent	1,3	16,5	33	37,5	11,7	100
Kır	2,6	21,2	40,2	28,6	7,4	100
Cinsiyeti						
Erkek	3,1	22,5	36,4	28,7	9,3	100
Kadın	0,9	15,6	36,2	37,2	10,1	100
Yaş Grubu						
18-29	1,2	15,4	46,7	31,4	5,3	100
30-49	2,1	17,3	30,6	38,4	11,6	100
50 +	2,5	26,4	35,5	24	11,6	100

Kentte yaşayanların %16,5'i 18-21 yaş aralığının erkekler için ideal ilk evlenme yaşı olduğunu, kırdaki yaşayanların ise %21,2'si bu yaş grubunu erkekler için ideal ilk evlenme yaşı olarak belirtmişlerdir. Kentte yaşayanların %33'ü 22-25 yaş aralığını ve %37,5'i 26-30 yaş aralığının erkekler için ideal evlenme yaşı olarak uygun bulmuştur. Kırdaki yaşayanların ise %40,2'si 22-25 ve %28,6'sı ise 26-29 yaş aralığının erkekler için ideal evlenme yaşı olduğunu belirtmiştir.

Tablo-15'te görüldüğü üzere kentte yaşayanların çoğunluğu (%37,5) erkekler için ideal evlenme yaşının 26-29 yaşları arasında olduğunu düşünürken kırdaki yaşayanların ise çoğunluğu (%40,2) erkekler için ideal evlenme yaşının 22-25 yaşları arasında olduğunu düşünmektedir. 30 yaş üstü yaş grubunun erkekler için ideal evlenme yaşı olarak düşünenlerin oranı kentte kırdakiya göre daha yüksek olduğu görülmektedir (kentte %11,7, kırdaki 7,4).

Erkek için ideal evlenme yaşının cinsiyete göre değerlendirdiğinde; Her iki cinsiyette de 22-25 ve 26-29 yaş aralıklarının erkek için uygun evlilik yaşı olarak düşünenlerin oranı yüksektir (sırasıyla, erkeklerde %36,4 ve %28,7, kadınlarda %36,2 ve %37,2). Erkeklerin 22,5'i erkek için ideal evlenme yaşının 18-21 yaş aralığı olduğunu düşünürken, kadınların ise %15,6'sı bu yaş grubunun erkek için ideal evlenme yaşı olduğunu düşünmektedir. 25 yaş altı grupların erkek için ideal evlenme yaşı olduğunu ileri süren erkeklerin oranı %62 iken kadınların oranı ise %52,7'dir. Buna yanı sıra, kadınların %37,2'si 26-29 yaş aralığını erkek için ideal evlenme yaşı olduğunu belirtmiştir. Erkeklerin ise %28,7'si bu yaş aralığının erkek için ideal yaş olduğunu belirtmiştir. Bu bulgular birlikte değerlendirildiğinde, kadınların, küçük yaş gruplarının erkek için ideal evlenme yaşı olarak bulmadığı ortaya çıkmaktadır. Yani, erkeklerin erken yaşta evlenmelerini doğru görmüyorlar. Bu, erkeğin evlendiği eşinden daha büyük olmasına ilişkin kazakların değer yargılarının da bir ifadesi olarak düşünülebilir.

Erkek için uygun evlenme yaşı ile ilgili bulgulara yaş gruplarına göre bakıldığında, katılımcıların çoğunluğunun 22-25 yaş aralığını belirttiği görülmektedir. İkinci sırada 26-29 yaş aralığını erkek için uygun evlilik yaşı olduğunu düşünenler yer almaktadır. 50 yaş üstü yaş grubunda 18-21 yaş aralığını erkek için uygun evlenme yaşı olduğunu belirtenlerin oranı diğer yaş gruplarından yüksek olduğu görülmektedir.

4.3.4.2. Kadın İçin Uygun Evlenme Yaşı

Türkistan ilinde Kazaklar arasında kadın için uygun olduğu düşünülen evlilik yaşının %8,4 ile 18 yaş altı, %34,4 ile 18-21, %38,9 ile 22-25, %16,8 ile 26-29 ve %1,5 ile 30 yaş üzeri yaş grupları olduğu görülmektedir (Tablo-16).

Tablo-16: Yerleşim Yeri, Cinsiyet ve Yaş Grubuna Göre Kadın İçin Uygun Evlenme Yaşı

Kadın İçin Uygun Evlenme Yaşı	18 yaş altı	18-21	22-25	26-29	30 yaş üstü	Toplam
Toplam	4,8	36,3	40,6	16,8	1,5	100
Yerleşim Yeri						
Kent	4,1	35,2	39,4	19,4	1,9	100
Kır	5,6	37,5	42	13,8	1,1	100
Cinsiyeti						
Erkek	5	42,3	39,9	12	0,8	100
Kadın	4,6	31,6	41,1	20,6	2,1	100
Yaş Grubu						
18-29	6-3,5	47-27,8	75-44,4	39-23,1	2-1,2	100
30-49	15-5,1	113-38,4	118-40,1	42-14,3	6-2,1	100
50 +	7-5,8	52-43	44-36,4	17-14	1-0,8	100

Yerleşim yerine göre kadınlar için uygun görülen evlilik yaşına bakıldığında, hem kentte, hem de kırdaki yaşayanların büyük çoğunluğu (sırasıyla, %35,2, %42) 22-25 yaş aralığını kadınlar için uygun evlenme yaş aralığı olarak belirtmiştir. Kadın için ideal evlenme yaşı olarak 18-21 yaş aralığının ikinci sırada gelmektedir. Bu yaş aralığını kentte yaşayanların %35,2'si, kırdaki yaşayanların %37,5'i kadın için ideal evlenme yaş olduğunu ileri sürmektedir. Kadın için ideal evlenme yaşı olarak 26-29 yaş aralığını belirtenler oranı kentte 19,4, kırdaki ise 13,8'dir. Kent ve kır arasında kadınlar için uygun evlenme yaşı ile ilgili en belirgin farklılık 26-29 yaş grubunda görülmüştür.

Katılımcıların cinsiyetine göre kadın için uygun evlenme yaşı ile ilgili veriler değerlendirildiğinde, erkeklerin çoğunluğu (%42,3) kadınlar için ideal evlenme yaşı olarak 18-21 yaş aralığını uygun buldukları, kadınların çoğunluğu ise (%41,1) kadınlar için ideal evlenme yaşı olarak 22-25 yaş aralığını uygun buldukları görülmektedir. Erkeklerin %39,9'ı 22-25 yaş aralığını, kadınların ise %31,6'sı 18-21 yaş aralığını kadınlar için uygun evlenme yaşı olduğunu düşünmektedir. Kadın için ideal evlenme yaşının 26-29 yaş aralığı olduğunu söyleyen erkeklerin oranı %12 iken, kadınların oranı %20,6'dır. İki cinsiyet arasında kadınlar için uygun evlenme

yaşı ile ilgili en belirgin farklılık 18-21 yaş aralığı (erkeklerin %42,3'ü, kadınların %31,6'sı) ve 26-29 yaş aralığında (erkeklerin %12'si, kadınların %20,6'sı) görülmüştür. 25 yaşın altını kadınlar için ideal evlenme yaşı olduğunu belirten erkekler oranı %87,2 iken kadınların oranı ise %77,3'dir. Bu bulgular, erkeklerin kadınlara göre daha erken yaş grupların kadın için ideal evlenme yaşı olarak bulunduğunu göstermektedir.

Katılımcıların yaş gruplarına göre kadın için uygun evlenme yaşı konusundaki düşüncelere bakıldığında çoğunluğun Türkistan ilindeki Kazaklar arasındaki genel eğilime paralel olarak 22-25 yaş aralığını uygun bulduğu görülmektedir. Kadınlar için uygun evlenme yaşı olarak 18-21 yaş aralığı ikinci sırada gelmektedir. Yaş küçüldükçe kadın için uygun evlilik yaşınının 26-29 yaş aralığı olduğunu belirtenlerin oranının da yükseldiği görülmektedir.

Nitel araştırma kapsamında, Evlilikte evlenme yaşı önemli midir? Evlilik yaşı erkek ve kadın için kaç olmalı? Eşlerin yaşlarında fark olmalı mıdır? Evlilik yaşı ile ilgili ne düşünüyorsunuz? şeklinde sorular katılımcılara sorulmuştur. Evlilikte evlenme yaşınının önemli olduğu vurgulanmaktadır. Erkek için 25-30 yaş aralığının kadın için 20-25 yaş aralığının evlenme yaşı olarak uygun olduğu konusunda net bir düşünce söz konusudur. 30 yaşın üzerinde evlenmeni her iki cinsiyet için kimsenin doğru bulmadığı ortadadır. Ayrıca, kadının 20 yaşın altında iken evlenmesi gerektiğini ifade edenler çok az sayıda olsada bulunmaktadır. Kimi evlilikte eşlerin aynı yaşta olmasını daha doğru olduğunu, kimi ise erkeğin kadından yaşının büyük olmasını daha doğru olduğunu iddia etmektedir. Olması gereken yaş farkı ise 3-7 yaş arasındadır.

“Tabi evlilikte yaş önemlidir. Çok erken yaşta çok geç yaşta evlenmek doğru değil. İnsan hayatında her aşama için uygun yaş var bence. Erkek 25 yaşından sonra evlenmeli, bu yaştaki erkek eğitimini tamamlamış, bir iş sahibi olur, en önemlisi şımarıklıktan ayrılır. Hayata farklı bakmaya, sorumlulukları hissetmeye başlarlar. Kadın için ise 20 yaşın üzeri uygun yaş evlilik için. Kocasının karısından 4-5 yaş büyük olması gerekir. Bu fark biyolojik açıdan, sosyal ekonomik durum açısından önemli.” (K20)

“Erkeğin 25-30 yaş aralığında, kadının ise 20-25 yaş aralığında evlenmesini doğru buluyorum. Eşlerinin arasında 5-6 yaş fark olması gerektiğini düşünüyorum. Kadınlar erkeklere göre daha erken ergen yaşa girirler. O yüzden ikisi de bu yaşlarda evlenmeye hazır olur. Örneğin erkek üniversiteden mezun olur, iş sahibi olur, aile geçimini sağlayabilir. Kadın ise bu yaşlarda hayattaki önemli sorumlulukları öğrenmiş olur, aile hayatına, anne olmaya hazır olur. Kadının üniversitete eğitimini devam etmesi, mezun olup olmaması, işinin olup olmaması önemli değil bence. Onları evlilikten sonra da elde edebilir.” (K15)

“Kocasının karısından yaşı büyük olmalı. Bu kadının erkeğe tabi olmasının temelidir. Evlilikten sonra kadının davranışları değişir, kocasının isteklerine göre kendisini ayarlar. Eşit yaşta olan eşler arasında bu konuda çok tartışmalar çıkar, çoğu durumlarda kadın erkeğe tabi olmak istemiyor. Bence eğer kadın erkeğe tabi olursa, kocasını aile reisi olarak kabul ederse ailede huzur ve mutluluk olur.” (K17)

“Kadın 18 yaşı geçtikten sonra evlilik için hazır olur ve geçiktirmeden o yaşlarında evlenirse hem kendisi için, hem kurulacak ailesi için, hem de toplum için daha iyi olacağını düşünüyorum. Erkek için durum biraz farklı, ailesinin geçimi için gelir getirebilmesi gerekir, en azından iş sahibi olmalı.” (K12)

“Eşlerin eşit yaşta olması daha iyi. Her konuda görüşleri, istekleri benzer şekilde olur ve daha iyi anlaşılırlar.” (K5)

Hem erkek hem de kadın için evlenme yaşının yükselme eğiliminin olduğunu ifade etmektedir. Kimileri bu eğilimi doğru buluyorlar ve evliliğin uzun sürmesi ve sağlam olmasında katkısı var olduğuna inanmaktadır. Kimileri ise tam tersine bu eğilimin eşlerin ayrılmasının temel nedenlerinden biri olduğuna ve ailenin üreme işlevi için zararlı olduğuna inanmaktadır.

“Günümüzde evlilik yaşı yükselmekte. Bunun en temel sebebi, ekonomik durumla ilgili olduğunu düşünüyorum. Şu anda insanlar maddi değerler çok önem veriyorlar. Önce iyi iş bulmam, araba, ev satın almam, biraz maddi durumumu iyileştirmem gerek diye evliliği erteliyor. Öte yandan özgür olmak istiyorlar. Evlenerek, aile kurarak özgürlüğünü kaybetceğine inanıyorlar.” (K14)

“Bugünde eski yıllara göre gençlerin biraz geç evlenmesi yaygın olmakta. Bence bu durum, günümüzdeki koşullarla ilgili. Eğitim alayım, iş bulayım, kariyer yaşayım,

biraz para biriktireyim diye evliliği ertelemek zorundalar. Aslında buna katılıyorum, aile hayatı için hazırlarını yaparak evlenirler.” (K18)

“Evlilik ile ilgili erkeğin kararı önemli olduğu belli. Erkekler maddi koşullardan dolayı geç evleniyorlar. Diğer yandan onlar üniversite mezunu, iş sahibi olan kızlara evlenmeyi tercih ederler. Bu durum kadınların geç evliliğine yol açmaktadır. Bu geç evliliklerden dolayı ailelerde çocuk sayısı azalmakta.” (K9)

4.3.5. Eşi İle Tanışma Şekli

Bilindiği üzere, evlilik kendiliğinden gerçekleşmez, bunlara birçok faktör katkıda bulunur ve bu faktörlerin arasında gelecekteki eşlerin tanışma şekili önemlidir. Araştırma bulguları, şartlı olarak altı göstergede birleştirilerek sunulan çeşitli tanışma şekilleri arasından katılımcıların üçten bir kısmı (%33,9) kendi aktivitelerini ve inisiyatiflerini belirttiğini göstermektedir (Tablo-17).

Tablo-17: Eşi İle Tanışma Şekli

	Tanıştırdılar	Sayı	%
Eşiniz ile nasıl tanıştınız (kim tanıştırdı)?*	Arkadaşlarım	136	28,5
	Komşularım	17	3,6
	İş (okul) arkadaşlarım	70	14,6
	Ebeveyerim	32	6,7
	Akrabalarım	58	12,1
	Kendim	162	33,9
	Diğer	3	0,6
	Toplam	478	100

*Bu soruya medeni durumu bekar olan 98, sivil evlilikte olan 8, toplamda 106 kişi cevap vermemiştir.

Tablodan görüldüğü gibi katılımcıların cevaplarında eşi ile tanışmasında ve seçiminde doğrudan yardımcı olmuş yakın arkadaşlarının önemi %28,5 ile ikinci sırada, iş (okul) arkadaşlarının önemi %14,6 ile üçüncü sırada yer aldığı görülmektedir. Bununla birlikte, ebeveynlerin ve komşuların etkisine kıyasla akrabaların rolü ile ilgili biraz öncelik görülmektedir. Örneğin, yanıt verenlerin %6,7’si ebeveynlerin, % 3,6’sı komşuların önemli belirtirken, %12,1’i akrabalarının yüksek önemini belirtmiştir.

Yerleşim yerine göre eşlerin tanışma şekli ile ilgili bulgular değerlendirildiğinde kentte %36 ile, kırdada %31,6 ile, her ikisinde de katılımcıların çoğunluğu eşleri ile kimsenin katkısı olmadan kendileri tanıştığı görülmektedir

(Tablo-18). Hem kentte hem de kırdaki eş ile tanışmada yardımcı olan faktör olarak arkadaşlar ikinci sırada gelmektedir (kentte %29,6, kırdaki %27,3). Eşlerin tanışma konusunda kırdaki akrabaların rolünün kente göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu oran kentte %8,9 iken kırdaki %15,6'ya yükselmektedir. Aynı eğilim, kentte %2,4, kırdaki %4,8 olarak komşuların rolü için de geçerlidir. Tersine, kentte arkadaşlarının ve iş (okul) arkadaşlarının sayesinde eşi ile tanışanlar oranı kırdaki göre daha yüksektir.

Tablo-18: Yerleşim Yeri, Cinsiyeti ve Yaş Grubuna Göre Eşi İle Tanışma Şekli

Eşiniz ile nasıl tanıştınız (kim tanıştırdı)? *	Tanıştırdılar, %							Toplam
	Arkadaşlarım	Komşularım	İş (okul) arkadaşlarım	Ebeveynlerim	Akrabalarım	Kendim	Diğer	
Toplam	28,5	3,6	14,6	6,7	12,1	33,9	0,6	100
Yerleşim Yeri								
Kent	29,6	2,4	15,8	6,0	8,9	36,0	1,2	100
Kır	27,3	4,8	13,4	7,3	15,6	31,6	0	100
Cinsiyeti								
Erkek	28,6	2,8	15,0	7,1	10,3	35,7	0,5	100
Kadın	28,3	4,2	14,3	6,4	13,6	32,5	0,7	100
Yaş Grubu								
18-29	30,7	2,2	15,4	5,5	7,7	38,5	0	100
30-49	28,6	3,8	14,3	7,1	12,0	33,5	0,7	100
50 +	26,5	4,1	14,9	6,6	15,7	31,4	0,8	100

*Bu soruya medeni durumu bekar olan 98, sivil evlilikte olan 8, toplamda 106 kişi cevap vermemiştir.

Tablo-18'de görüldüğü üzere araştırmaya katılan erkek ve kadınların büyük bir kısmı (erkeklerde %35,7, kadınlarda %32,5) kimsenin katkısı ve yardımıyla tanışarak evlendiğini ifade etmiştir. Eşi ile tanışma konusunda, kadınlar için akrabalar ve komşuların önemi erkeklere göre yüksek olduğu görülmektedir. Örneğin, kadınların %13,6'sı akrabalarının, %4,2'si komşularının aracılığı ile eşleri ile tanışmıştır. Erkeklerde ise bu gösterge, sırasıyla %10,3, %2,8' dir. Diğer tanışma türlerinde ise oranların her iki cinsiyette de birbirine benzer olduğu görülmektedir.

Eşi ile tanışma şekiline yaş grubuna göre bakıldığında, 18-29 yaş grubunda eşi ile kimsenin yardımıyla kendisi tanıştığını (%38,5) ve bu konuda arkadaşların (%30,7), iş arkadaşlarının (%15,4) önemini söyleyen bireyler oranının diğer yaş gruplarına göre daha fazla olduğu görülmektedir. Aksine, 50 yaşın üzer yaş grubunda

eşleri ile tanışması konusunda akrabalarının (%15,7), ve komşularının (%4,1) rölü ve önemi belirtenler diğer yaş gruplarına göre daha yüksektir. İncelediğimiz konu ile ilgili akrabaların önemini ileri süren katılımcıların oranı 50 yaş üzeri yaş grubunda %15,7 iken, 30-49 yaş grubunda %12'ye, 18-29 yaş grubunda ise %7,7'ye azalmaktadır. Komşularla ilgili bulgularda da buna benzer durum izlenmektedir. Bu bulgular, katılımcıların yaşları küçüldükçe, akrabaların ve komşuların öneminin düştüğünü göstermektedir.

Katılımcıların cevaplarında ebeveynlerin çocuklarının gelecekteki seçimindeki rolünün zayıf gösterilmesine rağmen - gerçek hayatta ve pratikte, onların çözümlerinin çok daha yüksek olduğunu ve belirleyici bir rol oynadıklarını düşünmekteyiz. Nadir istisnalar dışında, yeni evlilerin hayatının ilk aşamasında tüm organizasyonel, finansal, maddi, hane, konut ve diğer sorunlar ebeveynler tarafından genel olarak çözülür. Kalysh'a (2013: 254) göre böyle bir aktivite ve vesayet, Avrupalılara göre Kazaklar dahil Türk etnik grupların temsilcilerine daha karakteristik olduğunu belirtmiştir.

Bu şekilde, araştırma bulguları, Kazaklar arasında bir evlilik partneri seçiminin çeşitli olduğunu, hem geleneksel hem de yeni eğilimlerin iç içe geçmiş olduğunu göstermektedir. Bu konudaki belirleyici rolün gençlerin ayrıcalığına geçişi, ebeveynlerin ve yakın akrabalarının oğlunun veya kızının evliliğinin organizasyonuna katılmalarından uzaklaştırılması anlamına gelmez. Bu faktörün değeri, şu andaki kazaklar arasında yer alan gerçek eğilimler yansıtılan biraz sonra verilecek bulgular temelinde tartışılacaktır.

4.3.6. Eşi İle Tanışma Yeri

Araştırma kapsamında, incelediğimiz bölge örneği üzerinde gelecekteki eşler için genel kabul görmüş tanışma yerleri ele alınmıştır. Burada, katılımcıların yanıtlarında, kesinlikle, aşağıdaki iki gösterge baskındır; %41,2 ile her türlü partiler ve %28,5 ile iş (okul) yeri (Tablo-19). Bunlar özünde, gençlerin kendilerine ilgi alanları ve görüşleri, yaşları, eğitimi, sosyal, mesleki ve diğer faktörler açısından yakın olan ikinci yarısını başarıyla buldukları onların hayatındaki en ilginç ve olaylı zamanlarla ilişkilidir.

Tablo-19: Eşi İle Tanışma Yeri

Eşiniz ile nerede tanıştınız?*	Tanıştılar (%)						Toplam
	İşte, (okulda)	Çeşitli partilerde	Sokakta	Komşulukta yaşamıştık	Başka bir Yerde	Cevaplamakta zorlanıyorum	
Toplam	28,5	41,2	5,6	11,3	9,6	3,8	100
Yerleşim Yeri							
Kent	29,2	42,1	6,9	9,3	9,7	2,8	100
Kır	27,7	40,3	4,3	13,4	9,5	4,8	100
Cinsiyeti							
Erkek	27,7	41,8	6,1	10,8	9,4	4,2	100
Kadın	29,1	40,7	5,3	11,7	9,8	3,4	100
Yaş Grubu							
18-29	29,7	41,7	6,6	8,8	13,2	0	91-100
30-49	28,6	45,1	5,6	9,4	9,0	2,3	100
50 +	27,3	32,2	5	17,3	8,3	9,9	100

*Bu soruya medeni durumu bekar olan 98, sivil evlilikte olan 8, toplamda 106 kişi cevap vermemiştir.

Tablodan görüldüğü gibi katılımcılar, üçüncü sıranı komşuluğa (%11,3) vermiştir. Kural olarak bu faktörden önce, erken çocukluktan, okuldan başlayarak, daha sonra güçlü bir duyguya dönüşen uzun bir tanıdık gelir. Sadece gençler arasında değil, ebeveynleri arasında da olan yakın iletişim, tarafların karşılıklı olarak yakınlaşmasının lehinedir. Kazakların "İyi bir komşu uzak bir akrabadan daha iyidir" sözü boşna değildir. Komşuları ile sevinçleri ve sıkıntıları paylaşarak, iletişim kurarak, farklı yaşam koşullarında ve durumlarda birbirlerine yardım ederek günlük, haftalık, her zaman görüşürler. Bu eğilim özellikle kırdaki belirgin, kentte ise daha az fark edilir.

Bir sonraki yere, katılımcılar başka bir yerin önemini koymuşlardır (%9,6). Katılımcıların cevaplarının sonunda, %5,6 ile evin, mahallenin yakınlarında, köyün, kasabanın veya şehirin diğer kısmında bulunabilen sokak gelmektedir.

Yerleşim yerine göre eşlerin tanışma yerine bakıldığında komşu çevresinden evlenenler kırdaki kente göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu oran kentte %9,3 iken kırdaki %13,4'e yükselmektedir. Diğer tanışma yerleri ile ilgili kent ve kır arasında fazla bir farklılık bulunmamaktadır.

Cinsiyete göre eşi ile tanışma yerine ilişkin bulgular değerlendirildiğinde katılımcıların çoğunluğu (erkeklerde %41,8 kadınlarda %40,7) eşi ile çeşitli

partilerde tanışarak evlendiğini ifade etmiştir. Diğer tanışma yerlerinde de her iki cinsiyette oranların birbirine benzer olduğu görülmektedir.

Tüm yaş gruplarında çoğunluğu eşleri ile çeşitli partilerde tanışmıştır. Eşi ile çeşitli partilerde tanıştığını belirtenlerin oranı %45,1 ile 30-49 yaş grubunda diğer yaş gruplarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu gösterge 18-29 yaş grubunda %41,7, 50 yaş üzeri grubunda ise %32,2'dir. Eşi ile işte (okulda) (%29,7) ve başka yerde (%13,2) tanışarak evlendiğini söyleyenlerin oranı 18-29 yaş grubunda diğer yaş grupları ile kıyasla daha yüksektir. Burdaki başka bir yer, bir gezi, dinlenme, yürüyüş, planlanmamış buluşmalar vb. olabilir. Böyle planlanmamış ve beklenmedik buluşmalar, sonunda sadece arkadaşlığa değil, zamanla daha fazla bir şeye büyüyebilir... Öte yandan, sinema, dinlenme alanı vs. gibi diğer yerlerin gençlerin tanışmasındaki önemini dışlamıyoruz. 50 yaş üzeri yaş grubunda ise eşi ile komşulukta yaşayanlar oranının diğer yaş gruplarına göre daha fazla olduğu dikkat çekmektedir. Bu yaş grubunda eşi ile komşulukta yaşayanlar oranı %17,3 iken 30-49 yaş grubunda %9,4'e, 18-29 yaş grubunda ise %8,8'e azalmaktadır.

Bu bulgular katılımcıların yaşı küçüldükçe komşuluk çevresinden evlenenlerin azaldığını göstermektedir. Öte yandan gençlerin gelecekteki eşi ile tanışma yeri olarak çeşitli partiler (düğünler) ile birlikte iş (okul) ve başka yerlerin de yaygın olduğu görülmektedir.

4.3.7. Evlilik Öncesi Tanışma ve İlişki (flört) Süresi

Evlilikle ilgili nihai kararı belirten zaman aralığı da dahil olmak üzere gelecekteki yeni evlilerin tanışma ve iletişim süresi, evlilik öncesi ilişkilerin önemli bir göstergesidir. Anket sonuçları, bu soruya verilen cevapların önemli bir dağılımını göstermektedir. Katılımcılara göre evlilik öncesi tanışma (flört) süresi bir aydan bir yıla kadar uzanan evlilikler ilk sırada yer almaktadır. Hem kentte hem de kırdaki kazakların cevaplarında gözlemlediğimiz budur (Tablo-20).

Burada, bu göstergeyi artırma yönünde bazı düzeltmeler yapmanın gerekli olduğunu düşünüyoruz. İlk olarak, tanışma kesin ve görecelidir. Belki de katılımcılarımız, cevaplarında ilk faktörü, kararlı bir şekilde iletişim kurmaya başladıkları ve doğal olarak bu ilişkilerin daha fazla bir şeye dönüşerek sonuçta düğüne yol açtığı süreni dikate almışlardır. Bununla birlikte, bildiğimiz gibi, böyle

bir ilişkiden önce, gençlerden birinde sempati oluşur, ama genç her zaman cesarete, olgunluğa sahip olmadığından hemen “belirleyici” eylemlere başlamayabilir. Bu nedenle, göreceli tanışmadan hedeflenen kesin tanışmaya kadar, bir aydan birkaç yıla kadar süre, yani bunun için uygun bir fırsat bulunana kadar yeterli zaman geçebilir. Bu nedenle 1-3 ay sürelik tanışmanın önemi, yukarıdakiler ışığında algılanmalıdır.

Tablo-20: Evlilik Öncesi Tanışma ve İlişki (Flört) Süresi

Eşiniz ile evlilik öncesi tanıştığımız (ilişkiniz) ne kadar süre devam etti?*	Evlilik Öncesi Tanışma Süresi (%)							Toplam
	1 aydan az	1-3 ay	4-6 ay	7-12 ay	1-2 yıl	2-3 yıl	3 yıl ve üzeri	
Toplam	11,1	27,6	15,7	21,3	12,4	7,1	4,8	100
Yerleşim Yeri								
Kent	10,1	26,3	16,6	21,0	13,4	7,3	5,3	100
Kır	12,1	29,0	14,7	21,7	11,3	6,9	4,3	100
Cinsiyeti								
Erkek	9,9	28,2	15,0	20,6	14,1	7,0	5,2	100
Kadın	12,1	27,2	16,2	21,9	10,9	7,2	4,5	100
Yaş Grubu								
18-29	9,9	27,4	14,3	23,1	12,1	8,8	4,4	100
30-49	10,9	26,7	16,5	20,7	12,8	7,1	5,3	100
50 +	12,4	29,7	14,9	21,5	11,6	5,8	4,1	100

*Bu soruya medeni durumu bekar olan 98, sivil evlilikte olan 8, toplamda 106 kişi cevap vermemiştir.

Kırda yaşayan katılımcılar arasında, yasal kayıtlarından önce gelin ve damadın kısa bir süre tanıdığı evliliklerin oranının büyük olduğu görülmektedir. Örneğin, evlilik öncesi tanışma sürecinin 1 aydan az ve 1-3 ay süre devam ettiğini söyleyenlerin oranları birlikte, kentte %36,4, köyde ise %41,1'dir.

Cinsiyete göre evlilik öncesi tanışma sürecinde önemli bir farklılık görülmemektedir.

Yaş gruplarına göre belirgin bir farklılaşma olamamakla birlikte 50 yaşın üzerindeki yaş grubunda evlilik öncesi tanışma sürecinin 1 yıldan fazla sürdüğünü söyleyenlerin oranı (%21,5) diğer yaş gruplarına göre düşüktür (18-29 yaş grubunda %25,3, 30-49 yaş grubunda %25,2). Bu durumda, toplumsal değişimlere bağlı olarak daha genç kuşaklarda evlilik öncesi tanışma süresinin uzandığını söyleyebiliriz.

4.3.8. Evliliğin Gerçekleşme Biçimi

Evliliğin gerçekleşme biçimi evlilikle ilgili önemli konuların biridir. Aile

tarihiyle ilgili araştırmalarda endüstri öncesi toplumlarda evliliklerin bireylerin kendi seçimlerinden ziyade ailelerin kararıyla gerçekleştiği, bireylerin kendi seçimleriyle evlenmelerinin ancak günümüz toplumunda yaygınlaşabildiği vurgulanmaktadır. Araştırma kapsamında evliliğin nasıl gerçekleştiği ve en iyi evlilik biçimi ile ilgili sorulara yer verilmiş ve bu konuda veri toplanmıştır.

Evliliğin gerçekleşme biçimi ile ilgili bulgulara göre, evli bireylerin %33,3'ünün ailesinin onayı ile, %15,3'ünün ailesinin bilgisi dışında ve %4,6'sının ailesinin karşı olmasına rağmen, toplamda %53,2'sinin eşi ile tanışıp, anlaşarak evlendiği tespit edilmiştir (Tablo-21). Katılımcıların %24'ünün evliliği (%14,2'si ailesinin seçimine rıza göstererek, %9,8'i ise mecbur olarak ailesinin kararı ile) ailesinin seçimi ile gerçekleşmiştir. Ayrıca, örneklemin daha bir önemli oranı (%22,8) eşi ile kacırarak/kaçırılarak¹⁴ evlendiği görülmektedir.

Katılımcıların yaklaşık yüzde onu (%9,8) evliliğe ilişkin görüşüne bakılmaksızın evlilikleri ailesinin kararı ile gerçekleştiğini belirtmiştir. Bu tür evlilikler (kentte %8,1, kırdada 11,7) ve kaçırma yoluyla gerçekleşen evliliklerin (kentte %19,8, kırdada %26) kırdada kente göre oranı daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Tersine, eşi ile tanışıp anlaşarak evlenenler ise kentte kırsal alana göre daha yüksektir (kentte %57,1, kırdada %48,9). Eşleriyle tanışarak, anlaşarak evlenmek bağlamında, kentler köye kıyasla daha fazla imkan sunmaktadır. Özellikle, köylerin sosyal kontrol açısından daha sıkı bir işlev gördüğü dikkate alınırrsa, kentte bu durumun gevşemiş olduğu dile getirilebilir.

Cinsiyete göre katılımcıların evliliğinin gerçekleşme biçimine bakıldığında gençin/kızın evliliğe ilişkin rıza gösterip göstermediğine bakılmaksızın ailesinin kararı ile gerçekleşen evlilikler ile erkeklere göre kadınların daha sık karşılaştığı görülmektedir. Erkeklerde bu gösterge %7,5 iken, kadınlarda %11,7'ye

¹⁴Gnmzde Kazakistan'da evliliğin kaçırılma yolu ile gerçekleşmesinin iki çeşidi bulunmaktadır. İlki, eşler anlaşarak, kızın rızası ile erkek tarafından kaçırılması. Bu tür evlilik toplum tarafından normal olarak kabul edilir, buna genel olarak kaçırılma denir ama aslında bu tanışıp anlaşarak gerçekleşen evliliktir. Buna kaçırma demenin nedeni, kız isteme, kız uzatma (kızı uğurlamaya adanan kutlama) gibi çeşitli törenlerin yapılmamasındandır. İkincisi, kızın rızası olmadan, bazen yakından tanımadığı veya hiç tanımadığı erkek tarafından kaçırılmasıdır. Kaçırılma yolu ile gerçekleşen evlilik, aslında budur ve geleneksel evliliğin gerçekleşme biçimi olarak devam etmektedir. Bizim araştırmamızda kaçırma yolu ile gerçekleşen evlilik olarak bu ikinci türü kabul edilmiştir. Ayrıca kaçırma yolu ile evlilik geleneksel evliliğin gerçekleşme biçimi olarak ancak Kazakistan'ın güney bölgelerinde korunmuş olduğunu söylenbilir.

yükselmektedir. Evliliği kaçırılma/kaçırma yolu ile gerçekleşenlerin arasında da kadınların oranı %24,2 ile erkeklerden fazladır. Erkeklerde bu oran %21,1'dir. Ailesinin seçimine rıza göstererek evlenenler arasında erkeklerin oranı kadınlara göre daha fazla olduğu dikkati çekmektedir.

Tablo-21: Evliliğin Gerçekleşme Biçimi

Eşinizle evliliğiniz nasıl gerçekleşti?*	Tanışıp, anlaşarak ailemin onayı ile	Tanışıp, anlaşarak ailemin bilgisi dışında	Tanışıp, anlaşarak ailemin karşı çıkmasına rağmen	Ailemin seçimi, benim kararım ile	Ailemin kararı, benim görüşüm önemli değildi	Kaçırma yolu ile	Toplam
Toplam	33,3	15,3	4,6	14,2	9,8	22,8	100
Yerleşim Yeri							
Kent	34,8	16,2	6,1	15,0	8,1	19,8	100
Kır	31,6	14,3	3,0	13,4	11,7	26,0	100
Cinsiyet							
Erkek	35,2	14,6	4,7	16,9	7,5	21,1	100
Kadın	31,7	15,8	4,5	12,1	11,7	24,2	100
Yaş Grubu							
18-29	38,4	18,7	4,4	16,5	7,7	14,3	100
30-49	32,0	15,8	5,6	13,9	9,8	22,9	100
50 +	32,2	11,6	2,5	13,2	11,6	28,9	100

*Bu soruya medeni durumu bekar olan 98, sivil evlilikte olan 8, toplamda 106 kişi cevap vermemiştir.

Yaş grubuna göre evliliğin gerçekleşme biçimine bakıldığında kaçırma yolu ile ve gençin/kızın evliliğe ilişkin görüşüne önem verilmeden ailesinin kararı ile gerçekleşen evliliklerin büyük yaştakiler arasında gençlere göre daha fazla olduğu görülmektedir. Örneğin, kaçırma yolu ile gerçekleşen evlilikler 50 yaş üzeri yaş grubunda %28,9 iken, bu gösterge 30-49 yaş grubunda %22,9'a, 18-29 yaş grubunda ise % 14,3'e düşmektedir. Aynı durum, 50 yaş grubunda %11,6, 30-49 yaş grubunda %9,8, 18-29 yaş grubunda %7,7 olarak gençin/kızın evliliğe ilişkin görüşlerine bakılmaksızın ailesinin kararı ile gerçekleşen evliliklerde de izlenmektedir. Bu bulgular ışığında yukarıda bahsettiğimiz iki evliliğin gerçekleşme biçimlerinin gittikçe azalma eğiliminde olduğunu söyleyebiliriz. Öte yandan gençler arasında tanışıp anlaşarak evlenme, yani kendi seçimleriyle evlenmelerin yaygınlaştığı görülmektedir.

4.3.9. Evliliğin En İyi Gerçekleşme Biçimi

Evliliğin gerçekleşme biçimi veya evlilik kararının verilme tarzı konusunda yukarıdaki soruya ek olarak katılımcılara en iyi veya ideal evlilik tarzı sorulduğunda; Katılımcıların %82 oranla büyük çoğunluğu (%68,8'i ailesinin onayı ile, %9,9'u ailesinin onayı önemli değil, %3,3 ailesinin karşı olmasına rağmen) eşlerin kendileri tanışıp anlaşarak evlenmesini, evliliğin ideal gerçekleşme biçimi olarak belirtmiştir (Tablo-22).

Tablo-22: Evliliğin En İyi Gerçekleşme Biçimi

		Sayı	%
Size göre evliliğin en iyi gerçekleşme biçimi nedir?	Tanışıp, anlaşarak ailesinin onayı ile	402	68,8
	Tanışıp, anlaşarak ailesinin onayı önemli değil	58	9,9
	Tanışıp, anlaşarak ailesinin karşı çıkmasına rağmen	19	3,3
	Ailesinin seçimine rıza göstererek	72	12,3
	Ailesinin kararı ile, gençlerin görüşü önemli değil	12	2,1
	Kaçırma yolu ile	21	3,6
	Toplam	584	100

Tablodan görüldüğü gibi ailesinin seçimine rıza göstererek evlenmeyi, evlenmenin en iyi biçimi olarak görenler ise %12,3 oranla ikinci sırada yer almaktadır. Katılımcıların %3,6'sı kaçırma yolu ile evlenmeyi, %2,1'i ise evlenecek gençlerin görüşüne bakılmaksızın ailesinin karar ile evlenmeyi evliliğin iyi gerçekleşme biçim olarak ileri sürmektedir. Kaçırma yolu ile evlenmek vahşilik, barbarlık olarak toplum tarafından ciddi kınanması ve yargılanmasına rağmen evliliğin gerçekleşme yolu olarak devam ettiği görülmektedir.

Katılımcıların %68,8'i evlenme konusunda ailesinin onayını almak gerektiğini, %12,3'ü bu konudaki ailesinin seçimine uyum sağlamak gerektiğini belirterek büyük çoğunluğu (%81,1) evliliğin gerçekleşmesindeki ailenin önemini göstermektedir. Yukarıda, kazaklar arasında evlilik partneri ile tanışma konusunda belirleyici rolün gençlerin ayrıcalığına geçişi ve bu durum ebeveynlerin ve yakın akrabalarının oğlunun veya kızının evliliğinin organizasyonuna katılmalarından uzaklaştırılması anlamına gelmediğini söylemiştik. Çünkü, çoğu durumda, gelecekteki yeni evliler, ebeveynlerine evlenme kararı hakkında bilgi verirler, rızasını alırlar ve eylemlerinin çoğunu onlarla koordine ederler. Bu evliliğin en iyi

gerçekleşme biçimi ile ilgili veriler, işte evlilikle ilgili ailenin rölü hakkında dediklerimizi doğrulamaktadır.

4.3.10. Boşanma Sebebi İle İlgili Düşünceler

Boşanma, ülkemizdeki aile ile ilgili en önemli sorunlardan biridir. Kazakistan bağımsızlığını aldığı 1991 yılından itibaren 28 yıl içinde yaklaşık beş yüz bin kişi boşanmıştır. Günümüzde her evlenen üç çiftin biri boşanmaktadır (KCUEBİK).

Araştırma kapsamında bireylere “Sizce aşağıdaki sebeplerden hangileri boşanmanın temel sebebidir?” sorusu sorularak boşanma hakkındaki düşünceleri alınmıştır. Katılımcıların verdiği cevaplara göre temel boşanma sebepleri tablo 23’te sıralanmıştır. Katılımcılara göre boşanmanın temel sebebi olarak %51,2 ile maddi sorunlar ilk sırada gelmektedir (Tablo-23). Bunu eşler arasında karşılıklı anlayışın olmaması (%43,3) ve (davranışların uyumsuzluğu) akrabaların etkisi (%31,5) takip etmektedir. Böylece ilk grubu oluşturan boşanma sebepleri %31-%51 değerleri arasındadır.

Tablo-23: Boşanma Sebepleri İle İlgili Cevapların Dağılımı, % (3 cevaba kadar seçilebilirler)

Sıra	Boşanma Sebepleri	%
1	Maddi sorunlar (para yetersizliği, konut sorunu, işsizlik)	51,2
2	Karşılıklı anlayışın olmaması (davranışların uyumsuzluğu)	43,3
3	Akrabaların aile içi ilişkilere karışması	31,5
4	Ahlaksız davranış (içki, kumar)	26,0
5	Ailedeki bireylere (eşine, çocuklara vb.) karşı kötü muamele	22,4
6	Kıskançlık, güvenin olmaması	21,9
7	Sorumsuz ve ilgisiz davranma	20,5
8	Ahlaki kısıtlamaların olmaması, istediği her şeyi yapmak	17,5
9	Aldatma	13,9
10	Cinsel uyumsuzluk	8,7
11	Sosyal ağların etkisi, İnternet	7,2
12	Duyguların solması (Yeni aşk)	7,0
13	Aile kurumunun, aile değerlerinin krizi	6,2
14	Boşanma prosedürlerinin «kolaylığı»	4,5
15	Çocuk olmaması (kısırlık)	4,1
16	Diğer	7,4

Tablodan görüldüğü üzere boşanma sebeplerinin ikinci grubunu, %20-%26 değerleri ile ahlaksız davranış (%26), ailedeki bireylere karşı kötü muamele (%22,4), kıskançlık, güvenin olmaması (%21,9), sorumsuz ve ilgisiz davranma (%20,5), gibi sebepler oluşturmaktadır. Sınırsız özgürlük (%17,5) ve aldatma (13,9) boşanma

sebepleri olarak üçüncü grupta yer almaktadır. Tabloda yer alan diğer boşanma sebeplerinin oranı ise %10'un altındadır.

Katılımcıların çoğunluğu temel boşanma sebebi olarak maddi sorunlara işaret etmekle birlikte evli çiftlerin boşanmasına yol açan önemli sebepler olarak karşılıklı anlayışın olmaması, akrabaların aile içi ilişkilere karışması, ahlaksız davranış, kötü muamele, kıskançlık gibi sebepleri belirtmektedir. Bu nedenle, ülkemizdeki yüksek orandaki boşanmaların sebeplerin sadece maddi sebeplerden aramanın doğru olmadığını düşünüyoruz. Maddi faktör önemlidir, fakat, çiftlerin ilişkileri sağlamsa, duygusal bağları güçlü ise, bir birlerine güvenirlerse maddi sorunların üstesinden gelebileceği bellidir. Bu, evlilikte önemli olan duygusal bağ, sorumluluk, saygı ve güven gibi unsurların zayıflama, bireylerin ailenin birliği ve bütünlüğünü korumaya gayret etme çabalarının azalma eğilimini göstermektedir. Örneğin, 2018 yılında boşanan çiftlerin %73'ünün ortak çocukları vardır (stat.kz). Bu eğilim, günümüzde aralarında ortak çocuklarının olma durumu da çiftlerin boşanmasına engel olabilemediğini göstermektedir. Öte yandan genelde boşanmanın bu sebeplerinin biri diğerlerinin ortaya çıkmasına neden olduğu belirtmelidir. Örneğin, maddi sorunlar ahlaksız davranışlara ve kötü muameleye ya da ahlaklı kısıtlamaların olmaması kıskançlık ve aldatmaya yol açabilir.

Nitel araştırma kapsamında görüşülen kişilere evli çiftlerin boşanmasının temel sebepleri hakkında ne düşündüğü ile ilgili soru verilmiştir. Boşanmanın toplumun sağlam olmasında, devletin gelişmesinde olumsuz etkisinin olduğu ve bu sorunun sonucu olarak çeşitli sorunların ortaya çıkmakta olduğu konusunda katılımcıların oybirliği söz konusudur. Kimi katılımcılar boşanma sebebini maddi sorunlardan ararken, kimileri aile değerlerinin, kişisel ilişkiler niteliğinin değişimine dikkati çekmektedir. Kimileri boşanma sebebi olarak bir sorunun diğer birkaç sorunun ortaya çıkmasına neden olduğunu ifade etmektedir. Kimileri ise, boşanmanın eskisi gibi toplum tarafından kınanmadığına, olumsuz algılanmadığına işaret etmektedir.

“Günümüzde ülkede boşanma oranı yüksektir. Çiftlerin boşanmasının temel sebebi maddi sorunlarda olduğunu düşünüyorum. Ülkede işsizlik sorunu var, bundan dolayı maddi sorunlar ortaya çıkıyor ve sonuçta bu sıkıntılar ve sorunlara dayanamayan çiftler boşanmaktadır.” (K2)

“Boşanmanın sebebin sadece tek bir sorundan doğru değil. Ailede çeşitli sorunlar yaşanıyor ve bir sorun diğerine yol açıyor. Örneğin, maddi sorunlar içki gibi kötü alışkanlığın, bu kötü muamelenin, anlaşmazlıkların oluşmasına neden olabilir.” (K20)

“Genel olarak devletimizde, özellikle bizim bölgede işsizlik sorunu vardır. Birçok ailelerde erkekler başka bölgelere, genelde batı ve kuzeye çalışmaya gidiyor ve ailesinden 1-6 ay süre uzakta kalıyor. Bu da kıskanç, aldatma gibi sorunlara ya da erkeğin o çalıştığı bölgede yeni bir aile kurmasına yol açıyor. Sonuçta aile parçalanıyor, en fazla çocuklar zarar görüyor.” (K6)

“Haberlere, istatistik verilere bakmaya gerek yok, tanıdığımız çevremizde çok boşanan bireyler var. Tabi kimse böyle bir kader istemez, çeşitli durumların ve farklı boşanma sebeplerinin olduğunu düşünüyorum. Ama genel olarak insanların aile, evlilik ile ilgili görüşleri değişiyor, toplum boşanmaya eskisi gibi olumsuz bakmıyor.” (K19)

“İnsanlar değerleri, görüşleri değişmekte. Eskiden çevresindeki kişilerin, toplumun kınamasından korkarak/çekilerek ya da çocuklarının geleceğini düşünerek boşanmaya gelmemek için her şeyi yaplardı. Şimdi ise kendi istekleri herşeyden öncedir”. (K17)

“Toplum eskisi gibi boşanmaya tepki göstermiyor, kınanmıyor.” (K3)

“İnsanlar, ünlü şarkıcı,aktör, sanatçı gibi belli, meşhur insanları ları takip ederler. Böylece, bazen bu insanların hayatından örnek alıyorlar. Onların çoğunluğu sık sık evleniyorlar, boşanıyorlar ve bu durum medyada çok geniş kapsamda yayınlanıyor. Bu açıdan bizim ülkemizdeki sanatçılar insanları olumsuz etkilemektedir.” (K4)

Boşanmayı az da olsa olumlayanlar da bulunmaktadır. Boşanma sayısının artmasını, toplumun gelişimi ve bireylerin özgürlüğü ile değerlendirmektedir. Bu durumu normal bulanlar, kültürün, geleneklerin, belirli klişelerin baskısına rağmen bireylerin kendi özgürlüğüne, isteklerine öncelik vermekte olduğunu ifade etmektedir.

“Günümüzde ise bireyler toplumun karşı tepkisine rağmen kendi isteklerine göre hareket etmektedir. Bu eğilimi giderek toplumda kabul görülmeye başlamıştır. Örneğin eskiden boşanma çok ayıptı, boşanan kişi toplumda bazı rahatsızlıklara maruz kalırdı. Şimdi ise bu duruma insanlar normal bakıyorlar.” (K8)

“Tabi boşanmanın artmasını doğru bulmuyorum. Ama bu eğilim, çiftlerin kendi duyguları ve isteklerine, özgürlüğe önem verdiğini gösteriyor. Çiftler bu evlilikte mutsuzlarsa, birbirlerini sevmiyorsa, kültür, gelenek, klişeler, vb. gibi faktörlerden dolayı evliliğini sürdürmeye çalışmazlar.” (K9)

Kimi katılımcılar ise meselenin önemli bir başka yönüne işaret etmektedir. Buna göre bireyler sırf devlet tarafından sağlanan yardımlardan yararlanmak için formal olarak boşanmaktadır ve ondan dolayı boşanma sayısı artmaktadır.

“Bazı insanların devletten yardım almak için gelirini gizlemek, rüşvet, evraklarda sahtecilik gibi çeşitli yasadışı hareketlere vardığı durumlara sık sık karşılaşıyoruz. Şimdi sırf bu yardımlardan yararlanmak için, özellikle sıra ile ücretsiz ev almak için bireyler formal olarak boşanıyorlar. Bu durumdan akrabalarının, çocuklarının, vb kişilerin haberi yoktur, onlar normal aile olarak hayatlarını sürdürüyorlar, ama resmi boşanmış durumda. Bu yalan veya saçma değil, böyle yapan birkaç kişiyi biliyorum.” (K11)

“Devlet tarafından tek ebeveynli ailelere bazı destekler sağlanıyor, yardımlar veriliyor. Eğer büyük aile ise daha da fazla yardımlar alabilir. Bundan dolayı bazı vicdansız kişiler formal olarak boşanıyorlar, tabi bu durumu oldukça gizliyorlar.” (K18)

Araştırmamızda boşanma olgusu derin bir şekilde incelenmemiştir. Çünkü, ülkemizdeki boşanma sorunu, ayrı, kapsamlı araştırmayı ve belirli çözümlerin bulunmasını gerektiren en önemli soruların biridir.

4.4. Aile İçi İlişkiler

Aile bireyleri, günlük yaşamlarının önemli bir kısmında, aynı hanede beraber yaşadıkları bireylerle ilişki içinde bulunurlar. Bu ilişkilerin niteliği, aile yaşamının önemli bir göstergesidir.

Günümüzde aile ilişkilerinin doğası, geçmişte Kazak kırsal ailesinin özelliği olanlardan çok farklıdır. Kazak halkı da dahil olmak üzere cumhuriyetimizin nüfusunun yaşamında meydana gelen derin sosyo-ekonomik ve kültürel dönüşümler ve kadınların profesyonel ve sosyo-politik faaliyetlerinin artması, modern bir ailenin oluşumunda ve eşler ve diğer aile üyeleri arasındaki karşılıklı ilişkilerde önemli

değişiklikler yapmıştır. Toplumsal işkilerin demokratikleşmesi, üyelerinin yasal statüsü de dahil olmak üzere ailenin iç yapısını da etkilemiştir. Bu durumda, aile reisliği doğasının, eşler arasındaki ilişkinin, aile sorumluluklarının dağılımının, vb. incelenmesi oldukça önemlidir. Bu, aile içi ilişkiler başlığı altında hanehalkı üyelerinin düzenli olarak bir araya geldikleri zamanlar, aile reisliği, ev işlerinin dağılım ve eşler arasında çatışmaya neden olan konularla ilgili bulgular yer almaktadır.

4.4.1. Hanehalkı Üyelerinin Düzenli Olarak Biraraya Geldikleri Zamanlar

Araştırma kapsamında katılımcılara aile üyelerinin düzenli olarak biraraya geldikleri zamanlar hakkında soru verilmiştir. Elde edilen cevaplara bakıldığında büyük oranda aile bireylerinin çoğunlukla akşam yemeklerinde (%87,8) bir araya geldikleri görülmektedir. Öte yandan hafta sonlarında (%78,1) ve sabah kahvaltısında (%67,3) bir araya gelen ailelerin oranlarında da yukarıdaki orandan biraz az olmakla birlikte fazla düşük olmadığı görülmektedir (Tablo-24).

Tablo-24: Hanehalkı Üyelerinin Bir Araya Geldikleri Zamanlar (%)

Ailenizin üyeleri düzenli olarak ne zaman bir araya gelirler?	Sabah kahvaltısında	Akşam yemeğinde	Hafta sonlarında
Kent	64,1	83,8	81,9
Kır	71,0	92,6	73,6
Toplam	67,3	87,8	78,1

Tablodan görüldüğü gibi aile bireylerinin bir araya gelme zamanları ile ilgili oranlara bakıldığında sabah kahvaltısı ve akşam yemeğinde bir araya gelme oranlarında kent ve kır arasında azıcık bir farklılık görülmektedir. Hem sabah kahvaltısında (kentte %64,1, kırdaki %71) hem de akşam yemeğinde (kentte %83,8, kırdaki %92,6) kentte bir araya gelen aileler oranı köye göre daha düşük olduğu görülmektedir. Buna karşılık kentte yaşayan ailelerin hafta sonlarında bir araya gelme oranı daha yüksektir (kentte %81,9, kırdaki %73,6).

4.4.2. Aile Reisliği

Gerçek aile ilişkilerinin ana göstergelerinden biri, aile reisliği ve diğer yetişkin aile üyelerinin yetkisi meselesidir. Bu arada "aile reisi" kavramının içeriğinin temelden değiştiğini vurgulamamız gerekir. Şimdi bu, ailenin diğer tüm üyelerinin

ona sorgulamadan tabi olması anlamına gelmiyor. Bu kavram şu anda, evin, binaların, kişisel arsanın kaydedildiği, ayrıca, onun ailesine, akrabalarına ve halka karşı çeşitli yükümlülüklerle ilişkin sorumluluğu için belirli bir kişinin ailenin reisi olarak tanınması ile desteklenmektedir.

Katılımcılara aile ve aile ilişkilerinde reisin kim olması gerektiği hakkında sorulmuştur. Genel olarak, beklendiği gibi katılımcıların %62,7 ile büyük çoğunluğu aile reisinin erkek olması gerektiğini belirtmiştir (Tablo-25). Ailede reis olmaması gerektiğini ileri sürenler %32,3 oranla ikinci sırada yer almaktadır. Aile reisinin kadın olması gerektiğini söyleyenlerin oranı ise sadece %3,6'dır.

Tablo-25: Yerleşim Yeri, Cinsiyet ve Yaş Grubuna Göre Aile Reisliği İle İlgili Cevapların Dağılımı

Sizce aile reisi kim olmalı?	Erkek	Kadın	Ailede reis olmamalı (eşitlik olmalı)	Cevaplamakta zorlanıyorum	Toplam
Toplam	62,7	3,6	32,3	1,4	100
Yerleşim Yeri					
Kent	59,7	4,4	35,2	0,7	100
Kır	66,2	2,6	29,0	2,2	100
Cinsiyet					
Erkek	70,2	1,9	25,6	2,3	100
Kadın	56,8	4,9	37,7	0,6	100
Yaş Grubu					
18-29	53,3	3,6	40,2	2,9	100
30-49	62,9	5,1	31,0	1,0	100
50 +	75,2	0	24,8	0	100

Tablodan görüldüğü gibi aile reisinin erkek olması gerektiğini belirtenler oranı kentte kıra göre daha düşüktür (kentte %59,7, kırdaki %66,2). Buna karşılık, ailede reis olmaması gerektiğine inananlar %35,2 ile kentte yüksek olduğu görülmektedir. Bu oran kırdaki %29'dur. Aile reisinin kadın olması gerektiğini söyleyenlerin oranı kırdaki %2,6 iken kentte %4,4'e ulaşarak bir yükseliş izlenmektedir.

Cinsiyete göre aile reisliği ile ilgili bulgulara bakıldığında her iki cinsiyette de çoğunluk aile reisinin erkek olması gerektiğini belirtmesine rağmen belirgin bir farklılık görülmektedir. Örneğin, aile reisinin erkek olması gerektiğine inanan erkeklerin oranı kadınlara göre daha fazladır (erkeklerde %70,2, kadınlarda 56,8).

Kadınların %37,7 ile büyük bir kısmını aile reisinin olmaması gerektiğini söylemiştir. Bu oran erkeklerde %25,6'dır.

Yaş gruplarına göre aile reisliği ile ilgili bulguların değerlendirildiğinde yaş grupları arasında önemli bir farklılıklar görülmektedir. Aile reisinin erkek olması gerektiğini söyleyenlerin oranı 50 yaşın üzerindeki yaş grubunda diğer yaş gruplarına göre daha yüksektir (%75,2). Bu oran 30-49 yaş grubunda %62,9, 18-29 yaş grubunda ise %53,3'tir. Ayrıca, aile reisi olmaması gerektiğini belirtenlerin oranı 50 yaşın üzeri yaş grubunda diğer yaş gruplarına göre daha düşük olduğu, aile reisinin kadın olması gerektiğini belirten kimsenin bulunmadığı görülmektedir. Buna karşılık, aile reisinin olmaması ve ilişkilerin eşit olması gerektiğini belirtenlerin 18-29 yaş grubunda, diğer yaş kategorilerinden daha yaygın olduğu (% 40,2) belirtilmelidir. Bu gösterge 30-49 yaş grubunda %31, 50 yaşın üzerindeki grupta % 24,8'dir. Bu, genç neslin eşler arası eşitliğe ayarlandığını, diğer yaş kategorilerindeki katılımcılara göre aileyi daha demokratik bir şekilde inşa etmeye yaklaştığını gösteriyor.

Nitel araştırma verilerine göre, aile reisinin olması gerektiğine ilişkin net bir görüş birliği söz konusudur. Aile reisinin olmaması gerektiğine, aile üyeleri, özellikle eşlerin eşit olması gerektiğine inanan katılımcılar az da olsa bulunmaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğu aile reisinin mutlaka erkek olması gerektiğini ifade etmektedir. Bunu, uzun yıllar boyunca devam eden kazakların gelenekleri ile bağlamaktadır.

“Küçük bir grup, topluluk olarak ailenin mutlaka bir başkanı olmalıdır. Aile, birkaç bireyden oluşuyor, dolayısıyla o bireylerin ilişkilerini düzenlemek, yönetmek gerekir. Aile reisi olmazsa düzen ve huzur olmaz.” (K20)

“Aile reisi olması gerektiğine katılıyorum. Aile üyelerini kontrol ediyor, onların ilişkilerini düzenliyor, ailevi önemli kararları alıyor. Bizim gelenegimize göre aile reisi mutlaka erkektir.” (K19)

“Ailede gerçek durum biraz farklı olabilir. Fakat bizim gelenegimize göre, büyüklerimizden aldığımız terbiyelerimize göre ailenin reisi erkek olması gerekir. Kadının yönettiği iş iyi olmayacak.” (K15)

“Tabiki aile reisi olmalı. Ailedeki ilişkiler ne kadar demokratik olmasına rağmen, erkeğin yeri baskın olmalı.” (K3)

“Benim ailemde reis annemdir. Babam ev işlerini annemin daha iyi yürüttüğünü, daha doğru kararlar verdiğini kabul ediyor. Hepimiz ona tabiyiz, bu durumdan herkes memnun bence.” (K7)

“Biz çok özel bir halkız. Erkeği her zaman ailenin başı, ekmek getircisi, çeşitli tehlikelerden koruyucusu olarak kabul ederiz. Bu bizim geleneğimizde, derin bilinçimizde vardır. Şimdiki gençlerin eşitlik hakkındaki düşüncelerini mantıksız bir şey olduğunu düşünüyorum.” (K16)

Kimi katılımcılar aile reisi konusunda erkek veya kadın olmasına bakılmaksızın aileye gelir getiren kişiye işaret etmektedir. Aynı zamanda, aile üyelerinin eğitim durumunun da önemli olduğunu ifade etmektedir. Kimine göre ailedeki en yaşlı büyük olan kişi aile reisidir.

“Ailede kim fazla gelir getirise onun konumu yüksek olur, onun sözü daha geçerli olur ve dolayısıyla o aile reisidir.”(K9)

“Biz çoğunlukta hiç düşünmeden aile reisi erkek diyoruz. Bu bir gelenek, toplumun kabul gördüğü bir davranış, öte yandan alışkanlık ta olabilir. Ama gerçek durum farklı. Bazı ailelerde kadın çalışıyor, kocasından daha fazla gelir getiriyor, bazı ailelerde tek ekmekçi kadındır. Böyle ailelerde aile reisi tabi kadındır.” (K6)

“Bence genelde ailedeki yaşlı büyük olan kişi ailenin reisi olarak kabul edilir. Ama daha fazla gelir getiren, eğitim seviyesi en yüksek olan veya yüksek makamdaki işe sahip olan kişinin aile başkanı olması günümüzde karşılaşılan durumdur.” (K1)

Nitel araştırma kapsamında görüşülen kişilere aile reisliği meselesine ek olarak ailede önemli konularda kimin karar verdiği ve genelde ailede kararın nasıl alınması gerektiği, son sözü kimin söylemesi gerektiği ile ilgili sorular sorulmuştur. Aile, aralarında çok yakın bağ olan bireyler grubu, birlik ve beraberlik yuvasıdır. Bu özellik karar alma sürecine de yansımaları gerekir. Bu bakımdan ailevi meselelerde kararların ailenin tüm üyelerinin katılımı ile alınması bir gerekliliktir. Böyle bir ortamda karar alırken "son sözü" kimin söylediği hakkında söz etmek gerekmez.

Ancak, ailevi konularda karar almaya tüm aile fertlerinin katılımı bütün aileler için geçerli değildir.

“Ailevi tüm önemli kararları birlikte alırız. Son söz benimdir, sadece benim dediklerim olmalı gibi bir tavır yoktur.” (K11)

“Ailede kararlar birlikte, ortak alınması gerekir bence. Karar alınırken aile üyelerinin görüşleri, katılıp katılmadığı ile ilgili önemlidir. Ben eşimin, çocuklarımla katılımı ve onayı ile karar alırım.” (K18)

“Her aile üyesi ailede önemli yerinin olduğunu hissetmeli. Bu his karar alma ile de ilgili. Ailece birlikte alınan karar daha doğru ve herkes için faydalı olur.” (K4)

“Çok çeşitli kararlar var. Kimi kararlarda öncelik eşime verilir, kimi kararlarda ise bende olur. Kimi kararları alırken çocuklar da dahil olur. Bu alınacak kararın niteliğine bağlıdır. Örneğin, ev, araba, inşaat, bahçe, büyük bir miktarda para harcama ile ilgili kararlar alındığında öncelik benimdir, beyaz eşya satın alma, evin tamiri, misafir ağırlama, çocuğun eğitimi gibi konularda eşime öncelik verilir. Çocuklarla ilgili bazı kararlarda, ailece dinlenme, sayahat gibi konularda çocuklar da dahil edilebilir.” (K19)

“Genelde son sözü babam söylüyor ve son kararı babam alır. Ama annem babamı kendi isteklerine göre ikna edebilir. Ö yüzden bizim ailemizde önemli kararların berber alındığını söyleyebilirim. Kararın aile üyeleri tarafından birlikte alınması doğru buluyorum.” (K13)

Kimilere göre son söz erkeğindir. Ailede kararı erkeğin alması gerekir. Bu ailede baba rolü baskındır. Böyle bir ailenin pek demokratik eğilime yatkın olduğu da söylenemez.

“Ailede son kararı erkek verir ve her zaman böyle olmalıdır.” (K2)

“Baba yeri baskın olmalı ailede. Dolayısıyla ailevi kararları baba, yani erkek almalı. Dedelerimizin kadının saçını uzun ve aklı kısa dediği boşna değildir.” (K10)

“Aile üyeleri görüşlerini söyleyebilir, ama son sözü erkek söylemeli.” (K14)

Bazı katılımcılar ise meselenin başka bir yönüne işaret etmektedir. Buna göre son sözü kimin söylediği ya da kararları kimin aldığı önemli değildir.

Önemli olan doğru ve mantıklı şeyin kim tarafından söylendiğidir. Ailevi kararlar mantıklı ve doğru olana dayanmalı, onu kimin söylediği önemli değil. Kim doğru ve mantıklı şeyler söylüyorsa, onun sözü dinlenmeli ve onun kararı uygulanmalı.

“Ailevi kararlar aile lehine olmalıdır. O yüzden, karar alınacak meselede kim daha fazla bilgili olsa ve mantıklı öneri verirse o karar vermeli.” (K12)

“Konu ile ilgili bütün aile fertlerinin görüşleri dinlenmeli. Farklı fikirler içinden uygun olanını seçilmeli ve ona göre karar alınmalıdır.”(K8)

“Alınacak karar aileyi ilgilendiren karar olursa üyelerinin fikirleri alınarak bir karara varırlar. Eğer ailenin tek üyesini ilgilendiren bir karar olursa herkes fikrini söyler fakat o kişi kendi kararını alır. Burada son sözü kim söylemesi gerekir diye bir şey yok.” (K20)

“Kararı kimin aldığı değil, doğru kararın alınması önemlidir. Meseleye göre ailenin herbir yetişken üyesi tarafından karar alınabilir.” (K5)

4.4.3. Ev İşlerinin Dağılımı

Araştırma kapsamında evlilik deneyimi yaşayan bireylerden evde ev işlerinin genellikle kim veya kimler tarafından yapıldığı hakkında sorulmuştur. Bu soru ile elde edilen veriler Tablo-26’da sunulmuştur.

Tablo-26: Yerleşim Yeri, Cinsiyet ve Yaş Grubuna Göre Ev İşlerinin (Sorumluluklarının) Dağılımı

Evinizde ev işleri genellikle kim veya kimler tarafından yapılır?*	Erkek	Kadın	Aile fertleri beraber (karı koca)	Erkeğin ve kadının olarak ayrılır	Toplam
Toplam	1,3	32,2	45,4	21,1	100
Yerleşim Yeri					
Kent	1,6	28,7	47,8	21,9	100
Kır	0,9	35,9	42,9	20,3	100
Cinsiyet					
Erkek	1,9	26,3	48,8	23,0	100
Kadın	0,8	37,0	42,6	19,6	100
Yaş Grubu					
18-29	1,1	20,9	49,4	28,6	100
30-49	1,9	36,5	44,7	16,9	100
50 +	0	31,4	43,8	24,8	100

*Bu soruya medeni durumu bekar olan 98, sivil evlilikte olan 8, toplamda 106 kişi cevap vermemiştir.

Evde ev işlerinin genellikle aile fertleri tarafından beraber yapıldığı

görülmektedir. Örneklemin yarısına yakın bir kısmı (%45,4) ev işlerini beraber yaptığını, yani eşlerin aile sorumluluklarını yerine getirmede bir birlerine yardım ettiğini belirtmiştir. Ev işlerinin kadın tarafından yapıldığını söyleyenler %32,2 ile ikinci sıradadır. Katılımcıların %21,1'i ev işlerinin erkeğin ve kadının olarak ikiye ayırdığını belirtmişler. Ev işlerinin erkek tarafından yapıldığını belirtenler ise sadece %1,3'dir.

Yerleşim yerine göre cevapların dağılımına bakıldığında ev işlerinin kadınlar tarafından kırdan kente göre daha fazla yapıldığı görülmektedir. Bu oran kentte %28,7 iken kırdan %35,9'a yükselmektedir. Ev işlerinin aile fertleri tarafından beraber yapıldığını belirtenler ise aksine kentte daha yüksektir (kentte %47,8, kırdan %42,9). Ev işlerini erkeğin ve kadının olarak ayıranlar oranı kentte %21,9, kırdan %20,3 olarak birbirine benzerdir.

Tablo-26'da görüldüğü gibi her iki cinsiyette de çoğunluğu ev işlerinin karı koca dahil aile fertleri tarafından beraber yapıldığını belirtmesi ile birlikte bu gösterge erkeklerde kadınlara göre daha fazladır (erkeklerde %48,8, kadınlarda %42,6). Ev işlerinin genellikle kadın tarafından yapılır" seçeneği ikinci sırada geliyor. Bu cevap seçeneğine ilişkin iki cinsiyet arasında belirgin bir farklılık görülmektedir. Ev işleri kadın tarafından yapıldığını belirten erkekler oranı %26,3 iken bu seçeneği belirten kadınlar oranı %37'ye yükselmektedir. Ev işlerinin erkeğin ve kadının olarak ayırdığını söyleyen erkeklerin oranı %23 iken kadınların oranı %19,6 ile biraz daha düşüktür.

Yaş gruplarına göre ev işlerinin kim veya kimler tarafından yapıldığı değerlendirildiğinde bütün yaş gruplarında katılımcıların çoğunluğu ev işlerinin aile fertleri tarafından beraber yapıldığını belirtmiştir. Ev işlerinin aile fertleri tarafından beraber yerine getirilmesinin 18-29 yaş grubunda, diğer yaş kategorilerinden daha yaygın olduğu (% 49,4) görülmektedir. Bu gösterge 30-49 yaş grubunda %44,7, 50 yaşın üzerindeki grupta %43,8'dir. Ev işlerinin kadın tarafından yapıldığını belirten katılımcılar oranı "aile fertleri beraber" seçeneğinden hemen sonra geliyor. Bu cevap seçeneği, 30-49 yaş grubunda en fazla kaydedilmiştir (% 36,5). Diğer gruplarda bu seçenek daha az karşılaşıyor. 50 yaşın üzerindeki yaş grubunda ev işlerinin kadın tarafından yapıldığını belirtenler oranı %31,4 ve 18-29 yaş grubunda ise %20,9'dur.

Gençler arasında ayrıca aile sorumluluklarının dağılımının cinsiyete göre erkeğin ve kadının olarak bölme seçeneği çok popülerdir. Ev işlerinin dağılımının bu türü bu yaş grubunda %28,6 ile kaydedilmiştir. Diğer yaş gruplarına gelince, 30-49 yaş grubundaki katılımcılar arasında bu seçenek % 16,9, 50 yaşın üzerindeki katılımcılarda ise %24,8 olarak görülmüştür.

4.4.4. Eşler Arasında Çatışmaya Neden Olan Konular

Araştırma kapsamında katılımcılara eşler arasındaki çatışmaya neden olabilir aile hayatı ile ilgili konular sunulmuş ve onların hangisinin daha sık çatışma nedeni olduğu sorulmuştur. Söz konusu sorudan elde edilen sonuçlar Tablo-27’de sunulmuştur.

Tablo-27: Yaş Grubuna Göre Eşler Arasında Çatışmaya Neden Olan Konular

Ailenizde ilişkilerde çatışmalara ne tür konular yol açıyor?	18-29 yaş aralığı	30-49 yaş aralığı	50 yaş üzeri	Toplam	
				Sayı	%
Maddi konular	37,3	38,7	25,6	168	35,1
Cinsel memnuniyetsizlik	0	1,9	0	5	1,0
Konut niteliğindeki sorunlar	25,3	18,4	14,0	89	18,6
İlgi ve ihtiyaçların uyumsuzluğu	7,7	5,3	15,7	40	8,4
Görevlerin eşit olmayan dağılımı	3,3	4,1	0	14	2,9
Eşlerin birinin ailesi, akrabaları, arkadaşları vb. ile ilişkilere bağlı sorunlar	8,8	12,0	9,1	51	10,7
Eşlerin birinin alkol, kumar alışkanlığı	3,3	2,6	11,6	24	5,0
Güvenmemek, kıskançlık;	7,7	8,7	6,6	38	8,1
Çocuklar ile ilgili sorumluluklar (eğitime farklı yaklaşımlar, karşılıklı anlayış eksikliği)	5,5	6,4	9,9	34	7,1
Diğer	1,1	1,9	7,5	15	3,1
Toplam	100	100	100	478	100

Eşler arası çatışmalara neden olan konuların başında %35,1 ile maddi sorunlar, %18,6 ile konut niteliğindeki sorunlar, %10,7 ile eşlerin birinin ailesi, akrabaları, arkadaşları vb ile ilişkilerine bağlı sorunların geldiği görülmektedir. Bu verilerin yaş gruplarına göre değerlendirilmesinin yararlı olduğu düşünülmüştür.

Tablo-27’de görüldüğü üzere 30-49 yaş grubunda %38,7 ile, 18-29 yaş grubunda %37,3 ile, 50 yaşın üzeri grubunda ise %25,6 ile tüm yaş gruplarında, katılımcıların çoğunluğu aile ilişkilerinde çatışmaların, her şeyden önce maddi sorunlar doğurduğunu belirtmiştir. Bu bulgular parasal fon yetersizliği, maddi

problemler modern aile ilişkilerinde çatışmalara neden olan başlangıç nokta olduğunu göstermektedir. Eşler arasında çatışmaya yol açan durum olarak konut-ev içi niteliğindeki sorunlar 18-29 yaş grubunda katılımcıların diğer yaş kategorilerine göre daha keskindir (%25,3). Bu sorun 30-49 yaş grubunda %18,4 ile ikinci sırada gelirken 50 yaş üzeri katılımcılarda %14 ile üçüncü sırada geliyor. Konut sorunu, bu aşamada ülke genelindeki büyük sorunlardan biri olarak bilinmektedir. Bu nedenle, bu seçeneğin, yanıt verenlerin üç kategorisinde de baskın olanlardan biri olması şaşırtıcı değildir.

Eşlerin birinin ailesi, akrabaları, arkadaşları vb ile ilgili ilişkilerinden başka bir deyişle yakınları ile ilişkilerinden kaynaklanan sorunlar 30-49 yaş grubunda diğer yaş gruplarına göre daha fazla yaşandığı görülmektedir (%12). Bu gösterge, diğer iki yaş grubunda biraz daha az olmakla birlikte birbirlerine benzer orandadır (18-29 yaş grubunda %8,8, 50 yaşın üzeri grubunda %9,1).

50 yaş üzerindeki bireylerde eşler arasındaki ilişkilerde ilgi ve ihtiyaçlarının uyumsuzluğu (%15,7) ve eşlerin birinin alkol, kumar alışkanlığı (%11,6) diğer yaş gruplarına göre daha sıklıkta çatışmaya neden olması dikkati çekmektedir. Bu nokta, onların çocuklarının büyümesi, ebeveyn ailesinden ayrılıp kendi ailesini oluşturması, maddi sorunlar arka plana kaybolarak karşılıklı ilişkilere yol vermesi gerçeğiyle açıklanabilir. Eşlerin birbirine odaklanması, ilgi ve ihtiyaçların uyumsuzluğundan dolayı çatışmalara yol açabilir. Öte yandan, insanların sadece şu andaki çatışmaları değil genel olarak evlilik hayatında yaşanmış çatışmaları dikkate alarak cevap verdiği unutulmamalıdır. Eşlerin birinin alkol, kumar alışkanlığından kaynaklanan sorunlar oranının da bu yaş grubunda yüksek olmasının nedeni bundan olabilir. Bu sorundan kaynaklanan çatışmaların gençler arasında düşük olduğu sevindirici bir durumdur.

4.5. Akrabalık İlişkileri

Kazak aile yapısının önemli yönlerinden biri de aile akrabaları ile olan ilişkileridir. Kazak ailesinin yakın ve uzak akrabalar ile olan ilişkileri aile bireylerinin hayatında anlamlı bir yer tutar; başka bir evde yaşıyor olsa da anne, baba, kardeş ve diğer akrabalarla ilişkiler bireyler için önemlidir. Kazak ailelerinin hiçbir zaman kendi içinde kapalı bir sosyal sistem olmadıkları bilinmektedir. Onlar birçok bağlarla sadece

komşulukta bir mahalede yaşayan akrabaları ile değil aynı zamanda ülkenin diğer illeri ve ilçelerine, şehirlerine, bölgelerine dağılmış, ayrıca yurt dışında yaşayan akrabaları ile ilişki içindedir. Kazakların hem kırsal hem de kentsel ortamlarda sürdürülebilir ve yakın geleneksel aile bağları ve ilişkileri, ifadelerini kan ve evlilikle yakınlığa dayanan çok çeşitli formlarda bulur. Örneğin, Kazaklar arasındaki akraba çevresi popüler bir atasözü ile açıkça belirtilmiştir: “*Erdin üç curtı bar- öz curtı, nagaşı curtı, kayın curtı*”. Yani erkeğin üç akrabalık bağ grubu vardır: baba tarafından kan akrabaları (öz curtı), anne tarafından akrabaları (nagaşı curtı) ve eşi tarafından akrabaları (kayın curtı). Kimi araştırmacılara göre bunlara evli oğullarının ve evli kızlarının (kudalar) akrabaları da eklenebilir (Kalysh, 2013: 146).

Elbette, erkeğin soyundan doğrudan belirlenen kan akrabalığı, akrabalığın en önemlisi olarak kalmaktadır. Burada kan akrabalık bağları, belirli bir kabile grubuna, aşirete ve zhuze ait tek bir atadan yedi nesile (yedi ata) kadar gözle görülür bir şekilde takip edilebilir. Bunlar “gerçek kan akrabalığından, ayrıca hayali soy çizgilerinden, bağlantılardan” ilerlemiş ve geleneksel Kazak toplumunun temel başlangıcı olarak hizmet etmiştir. (Alimbay, 1998: 100; Artykbaev, 2005: 224). Bu kavramın sadece sosyo-kültürel ve tarihsel-etnik bir anlamı değil, aynı zamanda büyük ölçüde biyolojik bir yorumu da vardı (yedi nesilden daha az evliliğin zararlılığı). Yani, aynı baba soyundan gelenlerin (bir babanın çocukları, torunlar, vs) yedi nesile kadar evlenmesinin yasaklanmasıdır. Buna göre, günümüzde baba tarafından yakın akrabalar arasında, sadece belirtilen yedi nesli değil, aynı zamanda daha çok, on ila on beş nesile ulaşan katı bir evlilik yasağı bulunmaktadır. Kalysh’a (2013: 147) göre bunun nedeni, Sovyet iktidarının kurulmasından sonra 1920-1930'lardaki şiddetli ve baskıcı olanlar da dahil olmak üzere çeşitli sosyo-ekonomik reformların bir sonucunda, ayrıca II. Dünya Savaşıdan sonra bu egzogami bariyeri kontrol edebilen ve sekizinci ila onuncu nesiller arasında tek bir kabile içinde evlilik birliklerinin yaratılmasına izin veren Kazak halkının en iyi, bilge temsilcilerini kaybetmesidir.

Kazaklar arasında kendi soyağacını ve secere bağlılığını bilmek sadece yaşlıların değil, aynı zamanda orta ve genç kuşakların temsilcilerinin de karakteristiği olduğunu ve bu özellikle Kazak nüfusunun baskın olduğu iller ve ilçelerde göze çarptığını söyleyebiliriz. Kendi soy ağacını yedinci nesile kadar

bilmeyenler veya hatırlamakla uğraşmayanlar için, insanların uzun zamandır aşağıdakileri söyledikleri tesadüf değildir: "yedi atasın bilmeyen-yetesiz" yani, yedi atasını bilmeyen - bir cahildir (Artykbaev, 2003: 147). Aynı zamanda, özellikle çok etnili bir nüfusa sahip olan ülkenin bazı kuzey bölgelerinde, gençler ve orta nesil temsilcileri, baba tarafından yedi atalarının adlarını her zaman hatırlamadığını da söylememiz gerekir.

Akrabalık ilişkileri başlığı altında akrabalık ilişkilerin önemi, akrabalık karşılıklı yardım geleneği, akrabalık yardım geleneğine yönelik bireylerin tutumları ve akrabalarla görüşme sıklığı ile ilgili verilere yer verilmiştir.

4.5.1. Akrabalık ilişkilerin Önemi

Aile yapısı ile ilişkin meselelerde akraba ilişkileri çok önemlidir. Eğer ailenin çevresi, muhit ve iletişim kanalı meselesi söz konusu olduğunda akraba ilişkilerinin birincil derecede önemli olduğu söylenmesi gerekir. Yukarıda bahsettiğimiz gibi kazaklar arasında akrabalık çevre ve kapsam çok geniştir. Kazaklar arasındaki akrabalık yardım ve destek geleneği yıllardır devam etmektedir.

Akrabalık ilişkilerin bireyler arasında önemini değerlendirmek amacıyla katılımcılara "Siz için akrabalık ilişkiler ne kadar önemli?" şeklinde soru sorulmuştur. Alınan cevaplar, Türkistan ilinde Kazakların akrabalık ilişkilere büyük önem verdiğini göstermektedir. Katılımcıların %89,5 ile büyük çoğunluğu (%61,1'i çok önemli, %28,4'ü önemli) akrabalık ilişkilerin önemli olduğunu belirtmiştir (Tablo-28). Çoğunluğu gençler olan katılımcıların %8,1'i bu ilişkinin göreceli önemini belirtmişse, sadece %2,4'ü akrabalık ilişkilerinin önemli olmadığını belirtmiştir.

Tablo-28. Akrabalık İlişkilere Verilen Önem (Yaşa Göre)

Siz için akrabalık ilişkiler ne kadar önemli?	Çok önemli	Önemli	Göreceli önemli (orta)	Önemli değil	Hiç önemli değil	Toplam
18-29	55,6	30,2	11,2	3,0	0	100
30-49	59,9	27,5	9,5	3,1	0	100
50 +	71,9	28,1	0	0	0	100
Toplam	61,1	28,4	8,1	2,4	0	100

Tablodan görüldüğü gibi 18-29 yaş grubu ve 30-49 yaş grubunda bazı katılımcılar akrabalık ilişkilerin göreceli önemi ve önemli olmadığına dikkat çektiyse, bu seçeneklerin 50 yaşın üzeri grubunda kayıt edilmediği görülmektedir. Örneğin, 50 yaşın üzerindeki

yaş grubunda, akrabalık ilişkilerin göreceli öneme sahip olduğunu yada önemli olmadığını belirten tek bir katılımcı olmamışsa (katılımcıların% 100'ü akraba ilişkilerinin çok önemli ve önemli olduğunu belirtmiştir), 30-49 yaş grubunda bu gösterge %9,5, gençler arasında (18-29 yaş) ise % 11,2' dir. Dahası, katılımcıların 18-29 yaş grubunda %3'ü, 30-49 yaş grubunda ise %3,1'i akrabalık ilişkilerin önemli olmadığını ifade etmiştir. Bu bulgular ışığında akrabalık ilişkiler değerinin yaşa bağlı olarak dönüşümü, akrabalara yönelik tutumlarının değişimi hakkında söylenebilir.

Nitel araştırma kapsamında katılımcıların akrabalık ilişkilere genel olarak nasıl baktığı, böyle bir ilişkileri nasıl değerlendirdiği, akrabaları ile nasıl bir ilişki içindedir, akraba ilişkilerinin olumlu-olumsuz yanlarının neler olduğunu tespiti için sorular sorulmuştur. Akrabalık ilişkilerin önemli olduğu ve sürdürülmesi gerektiği tüm katılımcılar tarafından kabul edilmektedir. Akrabalar, mutluluğu ve hüznü paylaşan aileden sonraki en yakın kişiler ve ortamdır. Çoğu katılımcılara göre her zaman, her durumda akrabaların yardımı ve desteğine güvenilebilir. Ama akraba yardımı ve desteğine her zaman güvenmemek gerektiğini, akrabaların sadece gösterdiği yardımın geri döneceğinden emin olduğunda yardıma geleceğini söyleyenlerde bulunmaktadır.

“Akrabalık ilişkiler çok önemlidir. Akrabalarım ile iyi ilişki kurmaya çalışıyorum ve elimden gelince onlara yardımda bulunmak istiyorum. Bizim halkımızın akrabalık çevresi çok geniştir, bütün akrabalar ile ilişkiyi sürdürmek mümkün olmasa bile en yakın akrabalarla ilişkiyi üzmemek gerekir.” (K18)

“Akraba ilişkilerine oldukça önem veriyorum. Çocukları da akrabalarla iyi ilişkide olsun istiyorum. Bizim dinimiz akrabalarla iyi ilişkide olmayı buyuruyor, kültürümüz de bunu öğretiyor.” (K15)

“Akraba ilişkileri sürdürülmesi gerekir. Aile üyelerinden sonra her zaman yardıma koşan akrabalarlardır. Bir işi halletmede, sorun yaşadığımızda ve çeşitli durumlarda onların desteğine güvenebiliriz. Doğrusu, büyük amaçlara ulaşmak için, büyük işlerde başarılı olmak için akraba yardımı ve desteği lazım olur diye düşünüyorum.” (K17)

“Sevinç ve mutluluk paylaştıkça çoğalır, musibet ve acı ise paylaştıkça azalır. Bunalrı paylaşacağımız ilk kişiler akrabalarımızdır.” (K20)

“Akrabalarla iyi ilişkide olmalıyız. Elimizden geldiğince birbirlerimize yardım etmeliyiz.” (K16)

“Akrabalık yardım konusuna katılmıyorum. Akrabalar herkese yardım vermeye çalışmıyor, senden bir beklentisi varsa veya sana gösterdiği yardımın karşılığı olacağına emin olduğu durumda yardıma gelir.” (K10)

“İnsan her hedefine kendi imkanları ile ulaşması gerek. Ben akraba yardımını beklemiyorum, onlara yardım da etmek istemiyorum.” (K6)

Akraba ilişkilerinde zayıflama ciddi bir eğilim olarak ortaya çıkmaktadır. Kimi katılımcılara göre bunun temel nedenleri bir modern toplumunun koşullarıdır. Kimi ise akraba ilişkileri dahil her ilişkinin çıkaralar üzerinde kurulduğunu ifade etmektedir. Kimine göre kırsal alanlarda kentlere göre akrabalık bağlar daha iyi korunmakta ve akrabalık ilişkiler daha iyi sürdürülmektedir.

“Akraba ilişkilerinin eskisi gibi bulmuyorum. Şimdi akraba ziyareti sadece özel günlerde, partilerde veya kendisinin davetiyesi ile yapılır. Hiçbir sebep olmadan sadece selam verip, hallerini öğrenmek için ziyarete gitmek çok nadirdir. Bu eğilim bugünkü koşullar ile ilgili bence.” (K11)

“Giderek zayıflamakta. Eskisi gibi değil, şimdi akrabalar birbirlerini sık ziyaret etmiyorlar, yardıma koşmuyorlar. Akrabaları ziyarete zaman bulamıyoruz, öte yandan bir sebep olmadan ziyarete gitmek doğru değil gibi. Bence bu yaşadığımız dönemin koşullarıdır.” (K14)

“Tabi günümüzde akrabalık ilişkiler eskisi gibi değil. Örneğin, eskiden köyden şehire eğitim için, çalışmak için gelenler çoğunlukla akrabalarının evinde kalıyordu. Şimdi böyle durumlar çok nadir, hatta yok sayılır. Köyden şehire gelenler yurtlarda ya da kiralık evlerde kalırlar. Bunun sebebi, şimdi köyden şehire gelen kişiler için şehirde kalacak yer mesesinde akrabaları dışında çok çeşitli imkanlar var, diğer yandan onlar serbest olmak istiyorlar.” (K20)

“Bence her ilişki çıkarlara bağlı, akraba ilişkiler de dahil. Eğer senin maddi durumun iyise, yüksek konuma sahip olursanız akrabalarınız çok olur ve seninle iyi ilişki

kurmaya çalışıyorlar. Eğer durumun öyle değilse akrabaların içinde seninle iyi ilişki kurmak isteyenlerde az olur.” (K2)

“Kentlerde akrabalık ilişkilerin önemi giderek azalmaktadır. Çünkü, kentlerde insanlar iş, okul, üniversite arkadaşları ile ilişkilere daha çok önem veriyorlar. Akrabalık ilişkilere köylerde daha önem verdiğini düşünüyorum.” (K15)

“Akrabalık ilişkiler köylerde daha sağlamdır. Çoğunlukla birbirlerine yakın otururlar. Köydeki çiftlik, tarım, hayvancılık işlerinde, başka da mevsimlik çalışmalarda birbirlerine yardım ederler.” (K19)

4.5.2. Karşılıklı Akrabalık Yardım Geleneği

Kazaklar arasında sadece aile üyeleri tarafından değil, aynı zamanda akrabaları, ayrıca kabilesi (aşireti) tarafından karşılıklı birbirlerine sunulan yardım ve destek eskiden devam eden yaygın bir gelenektir. Akrabaların yardımı ve desteği özellikle oğullarını veya kızlarını evlendirirken fark edilir. Bu hem çeşitli evlilik ayinlerinin, törenlerinin organizasyonu hem de düğün kutlamasının yapılması ile ilgilidir. Yakınlık ve maddi durumuna bağlı olarak, akrabalar yeni evlilerin ebeveynlerine para veya hediyeler (eşyalar, mücevher, mobilya, cihazlar, tabaklar, vb.) ile yardım ederler. Aynı önemli yardım cenaze ve anma törenlerinde (yedi, kırk, yüz günlük, yıllık aslar/kuran bağışlama vb.) akrabaları tarafından sağlanır.

Daha az katılım ve dolayısıyla masraflar miktarı daha az diğer aile kutlamalarıyla ilişkilidir: çocuğun doğumu, çocuğunun okul, kolej veya üniversiteden mezun olması, evli bir oğlunu ebeveynlerin evinden ayırdığında ev, daire satın alması veya bunlardan biri doğal afetlerden (sel, ateş vb.) muzdarip olduğunda, vs. Elbette, onlar da sırayla benzer neşeli veya hüzünlü durumlarda akrabalarının desteğine güvenebilirler. Aynısı, yeni bir evin inşasında, çiftlik binalarının tamirinde, her türlü mevsimlik tarımsal çalışmalarda, vb. karşılıklı emek yardımı gelenekleri için geçerlidir. Komşular gibi akrabalar da, ayrıca, onlar bazı acil sebeplerden ötürü bir yere ayrıldığında veya yokluğunda, çocuklarına, evine ve çiftliğine bakarlar.

Aynı zamanda, bu tür yardımların yakın akrabaların nerede yaşadığına - aynı mahallede, şehirde, ilçede veya ilde yaşadığına bağlı olmadığı belirtmelidir. Gelenek gereği, onlar hepsi mümkün olduğunca oraya gelir, bir araya toplanır ve elinden

gelen yardımı gösterir. Bir sebeplerden ötürü oraya gidemeyecek olanlar, gidecek akrabalar aracılığı ile para ya da diğer hediyelerini iletirler.

Bu geleneğin günümüzdeki yaygınlığı hakkında katılımcılara soru verilmişti. Türkistan ilinde Kazaklar arasında akrabalık karşılıklı yardım ve destek geleneğinin yaygınlığı ile ilgili veriler Tablo-29'da sunulmuştur.

Tablo-29: Kazaklar Arasında Akrabalık Karşılıklı Yardım Geleneğinin Yaygınlığı

Size göre Kazaklar arasında akrabalık karşılıklı yardım geleneği ne kadar yaygın?	oldukça yaygın	yaygın, ama giderek kaybolmakta (azalmakta)	az yaygın	cevaplamakta zorlanıyor	Toplam
Toplam	41,3	44,8	9,6	4,3	100
Yerleşim Yeri					
Kent	38,7	46,4	10,8	4,1	100
Kır	44,2	43,1	8,2	4,5	100
Cinsiyeti					
Erkek	40,3	46,9	9,3	3,5	100
Kadın	42,0	43,3	9,8	4,9	100
Yaş Grubu					
18-29	43,2	36,1	13,6	7,1	100
30-49	39,8	45,6	10,2	4,4	100
50 +	42,1	55,4	2,5	0	100

Katılımcıların %44,8 ile çoğunluğu Kazaklara arasında akrabalık karşılıklı yardım geleneğinin yaygın, ama giderek kaybolmakta olduğunu düşünmektedir. Bu geleneğin oldukça yaygın olduğunu belirtenler %41,3 iken az yaygın olduğunu belirtenler oranı ise %9,6'dır.

Alınan cevaplara yerleşim yerine göre bakıldığında, kentte yaşayanların %46,4'ü, kırdaki yaşayanların %43,1'i Kazaklar arasında akrabalık yardım geleneğinin yaygın, ama kaybolmakta olduğunu belirtmiştir. Bu cevap seçeneğinin kentte ilk sırada, kırdaki ise ikinci sırada yer aldığı belirtilmelidir. Kentte yaşayanların %38,7'si akrabalık yardım geleneğinin oldukça yaygın olduğunu, %10,8'i ise az yaygın olduğunu belirtmiştir. Kırdaki yaşayanların içinde akrabalık yardım geleneğinin Kazaklar arasında yaygın, ama kaybolmakta olduğunu söyleyenler, oldukça yaygın olduğunu söyleyenlerden (%44,2) çok az fark ile %43,1'i oluşturmaktadır. Az yaygın olduğunu söyleyenler ise kırdaki %8,2'dir. Bu bulgular, kazaklar arasında akrabalık yardım faaliyetlerinin giderek azalma eğiliminde olduğunu ve bu azalmanın kentte kırsal alana göre daha hızlı gerçekleştiğini göstermektedir.

Cinsiyete göre Kazaklar arasında akrabalık yardım geleneğinin yaygınlığına bakıldığında önemli farklılık görülmemektedir. Ancak, bu göstergeler, katılımcıların yaşına bağlı olarak belirgin farklılık göstermektedir. Örneğin, genç ve orta kuşakların temsilcileri, akrabalık karşılıklı yardımlaşmanın önemine 50 yaşın üzerindekiilere göre daha az odaklanmaktadır. Akrabalar arasında karşılıklı yardımlaşmanın az yaygın olduğunu belirtenler oranı 50 yaş üzeri grubunda %2,5 iken, bu oran 30-49 yaş grubunda %10,2'ye, 18-29 yaş grubunda ise %13,6'ya artmaktadır. Ve bu şaşırtıcı değil, çünkü gençler ve orta kuşak temsilcileri akrabalık karşılıklı yardımla birlikte, arkadaşlarının, okul ve iş yoldaşlarının desteklerine güveniyorlar. Buna karşılık, 50 yaş üzeri grubunda bu geleneğin kazaklar arasında yaygın, ama kaybolmakta olduğunu ileri sürenler diğer yaş gruplarına göre daha fazladır (%55,4). Bu gösterge 30-49 yaş grubunda %45,6, 18-29 grubunda ise %36,1'dir.

4.5.3 Akrabalık Karşılıklı Yardım Geleneğine Yönelik Tutumları

Belirtilen akrabalık karşılıklı yardım geleneğine yönelik katılımcıların tutumlarının tanımlanması aynı derecede önemlidir. Akrabalık karşılıklı yardım geleneğinin yararlı olduğunu düşünüyor musunuz? şeklinde sorulan soruya aşağıdaki cevaplar alınmıştır. Elde edilen veriler, katılımcıların çoğunluğunun bu gelenek hakkındaki olumlu tutumlarını göstermektedir (Tablo-30). Katılımcıların %68,8'i akrabalık karşılıklı yardım geleneğinin gerekli ve yararlı olduğunu, %16,6'sı hem yararlı hem de zararlı olabilir olduğunu belirtmişse, sadece %6,7'si gereksiz ve zararlı olduğunu belirtmiştir. %7,9'u ise bu soruyu cevaplamakta zorlanmıştır.

Tablo-30: Kazakların Akrabalık Karşılıklı Yardım Geleneği İle İlgili Tutumları/Düşünceleri

Akrabalar arasındaki karşılıklı yardım geleneğinin yararlı olduğunu düşünüyor musunuz?	Gerkli ve yararlı	Hem yararlı hem de zararlı olabilir	Gereksiz ve zararlı	cevaplamakta zorlanıyor	Toplam
18-29	61,5	16,6	10,1	11,8	100
30-49	64,3	19,4	7,5	8,8	100
50 +	90,1	9,9	0	0	100
Toplam	68,8	16,6	6,7	7,9	100

Tabloda sunulan verilerden 50 yaş üzeri grubunda akrabalık karşılıklı yardım geleneğinin gerekli ve yararlı olduğunu belirtenlerin oranı %90,1 ile diğer yaş

gruplarına göre önemli ölçüde fazla olduğu görülmektedir. Bu oran 30-49 yaş grubunda %64,3, 18-29 yaş grubunda ise %61,5'tir. Buna karşılık gençler arasında bu geleneğin gereksiz ve zararlı olduğunu belirtenlerin oranı daha fazladır (%10,1). Bu cevap seçeneğinin belirtenler 30-49 yaş grubunda %7,5 iken, 50 yaşın üzeri grubunda ise hiç kaydedilmemiştir. Bu bulgular gençlerin esas olarak hayatta çoğunlukla kendilerine güvendiğini, daha az sıklıkla akrabalar yardımına odaklandığını göstermektedir.

4.5.4. Akrabalarla Görüşme Sıklığı

Nitel araştırma verilerine bakıldığında akrabalarla görüşme sıklığı ve derecesi, toplumda farklı bakış açılarından değerlendirildiği görülmektedir. Akrabalarla sık görüşmek istiyorlar ama bunun genellikle mümkün olmadığı da ortadadır.

Akrabalarla görüşmeler çoğunlukta çeşitli partiler (düğün, doğum gün, kız uğurlama töreni, kuran başışlama ve hatıra törenleri, vb), bayramlar gibi özel günler ve cenazelerde gerçekleşmektedir. Kimi katılımcılar çok yakın akrabaları ile sık görüştüğünü diğerleri ile sadece parti, cenaze gibi özel günlerde görüştüğünü söylemektedir. Kimileri ise akrabaların görüşme biçiminin değiştiğine dikkat çekmektedir. Akrabalar arasındaki görüşmeler, eskisi gibi canlı değil çoğunlukla iletişim araçları (Telefon, bilgisayar, vb.) ve onların yardımı ile sosyal ağlar üzerinden (Whats App, telegram, facebook skype, vs) gerçekleşmektedir.

“Akrabalar ile görüşmeye önemli olduğunu düşünüyorum. Akrabalarımın davet ettiği çeşitli partilere katılmaya özen gösteriyorum. Akraba ilişkilerine bu partilerin iyi katkısı olduğuna inanıyorum.” (K20)

“Tabi sık görüşmek, ziyaret etmek, sohbet etmek iyidir. Ama günümüzde bu mümkün olmuyor, zaman bulamıyoruz ya da başka da sebeplerden dolayı sık görüşme fırsatımız oylmıyor maalesef.” (K11)

“Çok yakın akrabalarımınla sık görüşüyorum. Ziyarete gidiyorum, kimi konularda danışıyorum, sohbet ediyoruz. Ama bütün akrabalar ile sık görüşmek mümkün değil ve lüzüm de yok diye düşünüyorum. Diğer akrabalar ile düğünlerde, çeşitli partilerde ve cenazelerde görüşüyorum.” (K4)

“Akrabalar sık görüşürlerse aralarındaki ilişki sağlam ve iyi olur. Birbirlerinin dertlerinden haberleri olur gerekirse yardım verir, aynı zamanda sevinçlerini paylaşır.” (K19)

“Akrabalarla görüşmek için şu anda zaman bulmak zordur. Bu günlerde insanlar çok meşgul ve çok önemli şeyler için hiç boş zaman bulamaz hale geldiler. Örneğin, kimi bireyler ailesi ile vakit geçirmeye, çocuklarının terbiyesi ve eğitimine zaman bulamıyorlar.” (K12)

“Şimdi akrabalar ile canlı görüşme çok nadiren olur, görüşmeler genelde telefon, sosyal medya aracılığı ile gerçekleşiyor. Bunun olumlu olumsuz yönlerinin olduğunu düşünüyorum. Böyle görüşme tabii canlı görüşme gibi olmaz. Diğer yandan akrabaların ne kadar uzak mesafede olduğuna bakılmaksızın iletişimde olmasını sağlar.” (K10)

“Eskiden önemli bir konuda danışmak için, karar almak için akrabalar bir araya gelirdi. Şimdi her şeyi telefonda konuşup hal edilebilir, son zamanlarda sosyal medyada grup kurmak ve orada danışmak çok yaygın hale gelmiştir. O grubun içinde planladığı işler, karşılaştığı sorunlar, yapılacak kutlamalar gibi çok çeşitli konularda konuşulur, tartışılır, danışarak kararlar alınır.” (K14)

“Günümüzde akrabalık ilişkileri sosyal medyada gerçek hayata göre daha iyi sürdürülmekte. Örneğin, WhatsApp'ta kardeşler, yeğenler, gelinler gibi çeşitli akrabalık grupları oluşturuyorlar ve orada iletişim kururlar.” (K5)

4.6. Ailede Çocuk ve Çocuk ile İlgili Düşünceler

Ailelerin çocuğa sahip olup olmamaları veya sahip oldukları çocuk sayısı, aile içi ilişkiler açısından önemli olduğu kadar ülkemizdeki demografik eğilimlerin bir göstergesi olması bakımından da önemlidir. Ailede çocuk ve çocuk ile ilgili düşünceler başlığı altında ailelerin sahip oldukları çocuk sayısı, istenen çocuk sayısı, ailede çocuğun değeri, çocuk bakımı, çocuk ile ilgili düşünceler ve ailenin çocuklardan beklentileri ile ilgili veriler yer almaktadır.

4.6.1. Ailelerin Sahip Oldukları Çocuk Sayısı

Türkistan ilindeki ailelerin sahip olduğu çocuklar sayısı ile ilgili oranlar tablo-31’de sunulmaktadır. Örnekleme üzerinden elde edilen verilere bakıldığında il genelinde en yüksek oranda 4 ve 3 çocuk sahibi olan aileler (sırasıyla % 22,8 ve %21,7), ikinci

sırada 2 ve 1 çocuğu olan (sırasıyla %15,7, %13,4) ailelerin olduğu görülmektedir. Üçüncü sırada %10,3 ile 5 çocuğu olan aileler ve %6,5 ile 6 çocuğu olan aileler yer almaktadır. 7 ve daha fazla çocuk sahibi olan ailelerin oranı %2,3, çocuğu olmayan aileler ise %7,3 orandadır.

Tablo-31: Ailelerin Sahip Oldukları Çocuk Sayısı

Çocuklar Sayısı	Kent		Kır		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Çocuğu yok	19	7,7	16	6,9	35	7,3
1 Çocuk	35	14,2	29	12,6	64	13,4
2 Çocuk	48	19,4	27	11,7	75	15,7
3 Çocuk	53	21,5	51	22,1	104	21,7
4 Çocuk	56	22,7	53	22,9	109	22,8
5 Çocuk	21	8,5	28	12,1	49	10,3
6 Çocuk	12	4,8	19	8,2	31	6,5
7 +	3	1,2	8	3,5	11	2,3
Toplam	247	100	231	100	478	100

*Bu soruya medeni durumu bekar olan 98, sivil evlilikte olan 8, toplamda 106 kişi cevap vermemiştir.

Tablo-31'de görüldüğü gibi ailerin sahip oldukları çocuk sayısı yerleşim yerine göre önemli farklılıklar göstermektedir. Hem kentte hemde kırdaki 4 çocuğu olan aileler çok benzer oranla ilk sırada yer almaktadır (kentte %22,7, kırdaki %22,9). İkinci sırada yer alan 3 çocuğu olan ailelerde de aynı durum izlenmektedir (kentte %21,5, kırdaki %22,1). 5, 6, 7 ve daha fazla çocuğu olan ailelerin oranı kırdaki yaşayanlar arasında kentte yaşayanlara göre daha fazla olduğu görülmektedir. Örneğin, 5, 6,7 ve daha fazla çocuğu olan ailelerin oranı kırdaki %23,8 iken kentte bu oran %14,5'e düşmektedir. Buna karşılık 1 ve 2 çocuğa sahip olan ailelerin oranı kentte kırsal alana göre daha yüksektir (kentte %33,6, kırdaki %24,3).

Kazak ailesi, bilindiği gibi çocuğa büyük önem vermektedir. Çocuk, insanın hayatına anlam kazandırmakta ve aile kurmanın temel amaçlarından biridir. Çocuk, çeşitli duygular ve değerlerin temeli olan bir dünyadır. Aile, çocuk merkezli bir yapı olarak düşünülmektedir. Evlilik, çocuk temelli bir sistem olarak görülmektedir. Bu anlamda çocuk, geniş bir alana işaret etmektedir.

Çocuk bazen bir zenginlik, bazen bir güçtür. Bir gösteriş alanıdır, bir hırs, kibir meselesidir. Tam tersi çocuksuzluk ise bir eksiklik, ayıplanma meselesidir. Çocuk, hem doğru hem de yanlış olanların bir birleşimini, çatışmasını ve karışıklığını sunan

bir alandır. Çocuk, kendisi üzerinden bir yaşam tarzının, dünya görüşünün, söylem düzeninin, algıların olduğu bir alandır. Bu bakımdan çocuk, ailede ve aile ilişkilerinde merkezi bir aktördür.

4.6.2. İstenen Çocuk Sayısı

Araştırma kapsamında bireylere şartlar uygun olursa kaç çocuğa sahip olmak istediğine ilişkin soru sorulmuştur. Elde edilen verilerden ailelerin çoğunluğunun 4 ve 5 çocuk sahibi olmak istedikleri görülmektedir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu 4 (%34,8) çocuğa sahip olmak istediklerini belirtmiştir (Tablo-32). Bunun yanında katılımcıların %20,2'si 5 çocuğa, %18,2'si 3 çocuğa, %14,2'si 2 çocuğa sahip olmak istediklerini belirtmiştir. 1, 6, 7 ve daha fazla çocuğa sahip olmak isteyen bireyler oranı yüzde onun altındadır (sırasıyla, %3,9, %6,3, %2,4). Çocuk sahibi olmak istemeyen bireyler bulunmamaktadır. Bu, kazak ailesin için çocuğun büyük önem taşıdığını, onların çocuğa büyük bir değer atfettiklerini ve çocuğu aile hayatının bir anlamı olarak kabul ettiklerini göstermektedir.

Tablo-32: İstenen Çocuk Sayısı

Çocuklar Sayısı	Kent		Kır		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Çocuk istemeyen	0	0	0	0	0	0
1 Çocuk	14	4,4	9	3,4	23	3,9
2 Çocuk	56	17,8	27	10,0	83	14,2
3 Çocuk	54	17,1	52	19,3	106	18,2
4 Çocuk	117	37,2	86	32,0	203	34,8
5 Çocuk	57	18,1	61	22,7	118	20,2
6 Çocuk	13	4,1	24	8,9	37	6,3
7 +	4	1,3	10	3,7	14	2,4
Toplam	315	100	269	100	584	100

Bu bulgular ışığında henüz evlenmeyenler ve çocuk sahibi olmayanlar dahil 1,2,3 çocuğa sahip olanlar arasında 4 çocuğa sahip olmak isteyenler oranı yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Örneğin, 4 çocuğa sahip olanlar oranı %22,8 iken 4 çocuğa sahip olmak isteyenler ise %34,8'dir. Ancak, 4,5 çocuğu olanlar dahil yukarıdakilerin içinde 6, 7 ve daha fazla çocuğa sahip olmak isteyenler oranı hakkında aynısı söylenemez. Çünkü, 6, 7 ve daha fazla çocuğu olan aileler oranı %8,8 iken 6,7 ve daha fazla çocuğa sahip olmak isteyen bireyler oranı ise %8,7'dir.

Tablo-32'de yer alan istenen çocuk sayısına bakıldığında kent ile kırsal arasında farklılık görülmektedir. Hem kentte yaşayanların hem de kırsal yaşayanların çoğunluğu 4 çocuğa sahip olmak istediklerini belirtmiştir (kentte %37,2, kırsal %32). Kentte %18,1 ile, kırsal 22,7 ile 5 çocuğa sahip olmak isteyen bireyler ikinci sırada yer almaktadır. Kentte 2 çocuğa sahip olmak isteyenler %17,8 ile üçüncü sırada gelirken, kırsal üçüncü sırada %19,3 ile 3 çocuğa sahip olmak isteyen bireyler gelmektedir. Kentte yaşayanlar arasında 1,2,3 çocuğa sahip olmak isteyen bireylerin oranı %39,3 iken, bu oran kırsal yaşayanlar arasında %32,7'ye düşmektedir. Buna karşılık 6, 7 ve daha fazla çocuğa sahip olmak isteyen bireyler kırsal %12,6, bu oran kentte ise %5,4'dır. Bu bulgular, genel olarak kentte yaşayan bireyler, kırsal yaşayanlara göre daha az çocuğa sahip olmak istediklerini göstermektedir. 26/12/2011:518-IV Sayılı Kazakistan Cumhuriyeti'nin Evlilik ve Aile Kanununa göre 4 çocuğu bulunan aileler "büyük aile" (çok çocuklu) statüsüne sahiptir ve devlet tarafından bu ailelere bazı destekler ve yardımlar sağlanır. Hem katılımcıların çoğunluğunun 4 çocuğa sahip olması hem de istenen çocuk sayısında bireylerin çoğunluğunun 4 çocuğa sahip olamamak istediğine bu durumun önemli etkisinin olduğunu düşünüyoruz.

4.6.3. Ailede Çocuğun Değeri

Nitel araştırma kapsamında "Çocuğun ne ifade ettiği" ile ilgili soru doğrultusunda çok çeşitli cevaplar verilmektedir. Çocuğun bir sevgi bağına ilişkin anılması ilk önce vurgulanmalıdır. Bundan dolayı, duygusallık vardır; çocuk hakkında konuşmak, kesintisiz bir duygu akışının doğmasına neden olmaktadır. Çocuk meselesinde akıldan önce duygu gelir. Bu aslında ilginç bir husustur. Çocuk, ebeveynin saf ve karşılıksız sevgisinin muhatabıdır. Belki de tek muhatap odur; çocuktan başka kim böyle saf ve karşılıksız sevgiyi kendinde toplayabilir diye sormak gerekir.

Katılımcılara göre, çocuk hayatın anlamı, yaşamın amacı ve bizzat yaşamın kendisidir. En büyük değerdir. Paha biçilmez zenginlik, umut, gelecek, emanet, ailenin temeli ve biraz da gelecek için yatırımdır. Çocuk, aile olabilmeyen için asgari şarttır. Bir bakımdan çocuksuzluk aile olamamaktır ve bu yönde net bir kabul söz konusudur. Çocuk ile aile neredeyse birleşmiştir. Çocuksuz ailenin düşünülmemesi,

Kazak toplumunun çocuğa, çocuksuzluğa ve aile ile ilgili bakışındaki kimi şifreleri çözebilmektedir.

“Çocuk hayatın en büyük nimetidir. Yaşamın anlamı, en büyük değerdir. Çocuk ailenin tam olması ve mutlu bir hayat yaşaması için gereken en önemli şartlardan biridir. Hayat onlarla güzeldir.” (K20)

“Çocuk ve aile eş anlamdır. Cocuksuz bir aileyi düşünemiyorum, çocuksuz aile tam ve mutlu olamaz. Çocuk benim için çok önemlidir, ben her şeyi ilk önce çocuklarım için yaparım.” (K3)

“Bir evli çiftin tam bir aile olabilmesi için mutlaka çocuk sahibi olması gerektiğini düşünüyorum. Çocuk sahibi olmayı çeşitli nedenlerle erteleyen çiftlere hiç katılmıyorum. Çocuk sahibi olmak istemeyenler Kazakların arasında yok olduğuna inanıyorum, ama maalesef sağlık sorunlarından dolayı çok kişiler çocuk sahibi olamıyorlar.” (K4)

“Çocuk bizim soyumuzun devamı, geleceğimiz. Biz onlar yetişince onlara dayanacağız. Yaşlandığımızda bize yardımcı olacak, bize bakar.” (K15)

“Çocuğum canımın bir parçasıdır. Çocuğa olan sevgi hiçbir sevgiye benzemez. Çocuk hayattaki en değerli varlık.” (K9)

“Çocuk, ailenin meyvesi, mutluluğun kaynağıdır. Baba anne olmak hayattaki büyük bir mutluluktur. Bu mutluluğun her ailede olmasını diliyorum.” (K11)

“Benim için çocuk, gelecek, paha biçilmez zenginlik, evin neşesi ve bereketidir.” (K18)

Çocuk gelecek için bir yatırımdır. Çocuk sadece ailesinin umudunu değil, ülkenin ideallerini gerçekleştirecek, gelişim ve ilerlemeyi sağlayacaktır. Geleceğin bir güzel dünyası onun emeğiyle kurulacaktır. Aynı zamanda, çocuk neslin devamı demektir. İnsanoğlunun en dolaysız ihtiyaçlarından biri olan nesli devam ettirmenin karşılığıdır. Çocuk hem idealleri taşıyacak hem de nesli devam ettirecektir. Her ikisinde de çocuk, toplumun geleceğidir.

“Çocuk ailede önemlidir, lazımdır. Çocukları iyi yetiştirmek daha önemlidir. Çocuk bizim geleceğimizdir, onlardan büyük umutlarımız, hayallerimiz vardır. Ebeveyn için en büyük kazanç umutlarının çocukları tarafından yerine getirilmesidir.” (K9)

“Çocuğun yeri aile için, toplum ve devlet için çok önemlidir. Çocuk aileye mutluluk getirir, hayata anlam verir, soyun devamını sağlar. Ancak çocuğun sağlığının yerinde olması ve dürüst, nazik ve çalışkan bir çocuğu yetiştirmek sadece ailenin geleceği için değil toplum ve devletin geleceği açısından da çok önemlidir.” (K16)

“Çocuğa olan sevgimiz büyüktür. Söz ile anlatılması mümkün olmayan bir duygudur. Ebeveyninin sevgisini çocuk kendisi ebeveyn olduğunda iyi anlayacak. Fakat çocuğa olan ebeveyn sevgisi onu fazla şımartıp, iyi yetişmesine, dürüst, terbiyeli bir insan olmasına engel olmaması lazım.” (K19)

Çocuğun ailedeki önemini, yerini ve değerini düşük gören katılımcıların bulunmamaktadır. Ancak kimi katılımcılar çocuk sahibi olma meselesinde ailenin maddi durumunun önemine işaret etmektedir. Çocuk sahibi olmadan önce eşlerin sosyo-ekonomik durumlarını iyice değerlendirerek çocuk yapma kararını alması gerektiğini, daha sonra ona göre çocuk sayısını belirlemesi gerektiğini ifade etmektedir.

“Çocuk sahibi olmak konusunda iyice düşünerek karar alınmalı. Çocuk büyük sorumluluktur. Öte yandan çok istekleri ve ihtiyaçları vardır. Onları karşılamaya ebeveynlerinin maddi imkanlarının olup olmadığı önemlidir. O yüzden bunlar önceden düşünülmeli.” (K8)

“Çocuk meselesinde ailenin ekonomik durumu önemlidir. Eşler kendi maddi imkanlarına göre çocuk yapmalı ve sayısını sınırlaması gerekir. Onları iyi yetiştirmek, ihtiyaçlarını oldukça karşılamak, onlarla iyi ilgilenmek önemli. Bu çocuk sayısı daha az olan ailelerde daha iyi sağlanacak diye düşünüyorum.” (K5)

“Günümüzdeki çocuklar farklı, ihtiyaçları ve istekleri de fazla, eskiden böyle değildi. Ebeveynler için onları yerine getirmek gittikçe zor olmaktadır. Aile kendi imkanların değerlendirerek çocuk sayısını belirlemeli.” (K13)

4.6.4. Çocuk Bakımı

Araştırma kapsamında çocuğu olan bireylere “Ailenizde çocuklarla ilgilenme sorumluluğu kime aittir?” şeklinde soru sorulmuştur. Bu sorudan alınan cevaplara göre ankete katılanların yaklaşık yarısı (%48,1) aile fertleri beraber çocuklarla meşgul olduklarını belirtmiş (Tablo-33). Yine, çocuklarla ilgilenme sorumluluklarının yalnızca kadına ait olan ailelerin yüzdesi yüksek (%39,3)

kalmaktadır. Katılımcıların %9,5'i cevap vermekte zorlanmış ve sadece %3,1'i ailelerinde çocuklarla ilgilenme sorumluluğunun esas olarak erkeğe ait olduğunu belirtmiştir.

Tablo-33: Çocuk Bakımı İle İlgili Sorumlulukların Dağılımı

Ailenizde çocuklarla ilgilenme sorumluluğu kime aittir?*	Erkek	Kadın	Aile fertleri beraber	Cevaplamakta zorlanıyorum	Toplam
Toplam	3,1	39,3	48,1	9,5	100
Yerleşim Yeri					
Kent	3,5	33,8	52,6	10,1	100
Kır	2,8	45,1	43,3	8,8	100
Cinsiyeti					
Erkek	4,5	34,7	51,8	9,0	100
Kadın	2,1	43,0	45,1	9,8	100
Yaş Grubu					
18-29	2,8	26,4	58,3	12,5	100
30-49	4,0	47,8	38,2	10,0	100
50 +	1,7	29,2	62,5	6,6	100

*Bu soru şu anda çocuk sahibi olan 443 birey tarafından cevaplanmıştır.

Kente yaşayanların yarısından fazlası (%52,6) çocuk bakımının aile fertleri tarafından beraber yapıldığını belirtmişse, kırdaki yaşayanların %45,1 ile çoğunluğu bu sorumluluğun kadına ait olduğunu belirtmiştir. Kente yaşayanların arasında çocuk bakımı ile ilgili sorumlulukların kadın tarafından yapıldığını söyleyenler %33,8 ile ikinci sırada gelmektedir. Kırdaki yaşayanlar arasında ise, çocuk bakımı aile fertleri tarafından beraber yapıldığını söyleyen bireyler %43,3 ile ikinci sıradadır.

Çocuk bakımı ile ilgili sorumluluklara cinsiyete göre bakıldığında, bu sorumluluğun aile fertleri tarafından beraber yapıldığını belirten erkeklerin oranı kadınlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir (sırasıyla %51,8, %45,1). Buna karşılık çocuk bakımının kadınlar tarafından yapıldığını söyleyen kadınların oranı yaklaşık yüzde on fark ile erkeklere göre yüksektir. Örneğin, çocuk bakımı kadın tarafından yapıldığını belirten erkeklerin oranı 34,7 iken, çocuk bakımı kadına ait olduğunu ileri süren kadınların oranı %43'tür.

Tablo-33'te görüldüğü üzere ailesinde çocuk bakımı ile ilgili sorumlulukları aile fertleri beraber yaptığını belirten katılımcıların en yüksek oranı 50 yaşın üzerindeki kategoride olduğu ortaya çıkmıştır. Bu yaş grubunda katılımcıların %62,5'i bu cevap seçeneğini seçmişlerse, %29,2'si çocukla ilgili sorumlulukların

kadın tarafından yapıldığını belirtmiştir. Bu grubu, %58,3 ile 18-29 yaş grubu takip etmektedir. Ayrıca, 18-29 yaş grubunda, cevap verenlerin % 26,4'i çocuk bakımı yükümlülüğünün kadına ait olduğunu belirtmişse, %12,5'i ailelerinde çocuklarından kimin sorumlu olduğuna dair cevap vermede zorlanmıştır.

30-49 yaş grubu için durum daha ilginç: Katılımcıların % 47,8'i çocuklarla ilgilenme sorumluluğunun kadına ait olduğunu belirtmiş, % 38,2'si ise ailelerinde çocuklarla ilgili sorumlulukların aile fertleri tarafından beraber yapıldığını ifade etmiştir. Daha önce bu gruptaki katılımcıların %44,7'si aile sorumluluklarını paylaştıklarını ve aile fertleri birlikte yerine getirdiklerini belirtmişti. Dolayısıyla, bu yaş grubundaki katılımcıların bir kısmının aile sorumluluklarının değerlendirilmesinde tutarlı olmadığı ortaya çıkmıştır. Bir yandan, aile sorumlulukları birlikte yerine getirilir, diğer yandan, ailenin bu tür temel sorumluluklarından biri, yani çocuk bakımı kadının sorumluluğuna aktarılır.

Genel olarak, bütün yaş gruplarında aile işlevlerinin erkeğin ve kadının olarak ayrıldığını ileri sürenlerin çoğunluğu çocuk bakımı ile ilgili sorumlulukları kadına aktardığı görülmektedir. Örneğin, daha önce katılımcıların %32,2'si ev işlerinin kadın tarafından yapıldığını, %21,1'i ev işlerinin erkeğin ve kadının olarak ayrıldığını belirtmişse, çocuk bakımı kadına ait olduğunu ileri sürenlerin oranı %39,3'e artmaktadır.

4.6.5. Çocuk İle İlgili Düşünceler

Araştırma kapsamında ailede çocuğun nasıl bir değere sahip olduğunu belirlemek için bazı değer yargıları verilerek bireylere bu yargılara katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Söz konusu değer yargıları hakkında alınan cevaplar Tablo-34'te sunulmuştur.

Çocukla ilgili düşüncelere genel bakıldığında, katılımcıların en yüksek oranda “soyun devamını erkek çocuk sağlar” ve “çocuk eşleri birbirine yakınlaştırır” ifadelerine katıldığı görülmektedir (sırasıyla %95,7, %92,6). Bireylerin %88,7 ile “kız çocuk aileye daha yakın olur”, %87,7 ile “çocuk, yaşlılıklarında anne-babasına bakar” değer yargılarına da katılım oranı yüksektir. “Çocuk sahibi olan kadın olmayana göre itibarlıdır” ve “erkek çocuk anne itibarını artırır” düşüncelerine katılanların oranı %75'in üzeri gibi yüksek bir oranda bulunmuştur (sırasıyla %77,6,

%75,7). Bu bulgular, yukarıdaki ifadelerin genel olarak kabul gören düşünceler olduğunu göstermektedir.

Tablo-34: Çocuk İle İlgili Düşünceler

Çocuk İle İlgili Düşünceler	Evet	Hayır	Cevaplamakta zorlanıyorum	Toplam
Çocuk eşleri birbirine yakınlaştırır	92,6	2,1	5,3	100
Çocuk, yaşlılıklarında anne-babasına bakar	87,7	5,6	6,7	100
Her aile ekonomik durumuna göre çocuk yapmalı	33,6	63,3	3,1	100
Soyun devamını erkek çocuk sağlar	95,7	2,2	2,1	100
Çocuk, ebevylerinin sosyal/egitim/iş hayatını olumsuz etkiler	45,9	49,5	4,6	100
Çocuk sahibi olan kadın olmayana göre itibarlıdır	77,6	16,8	5,6	100
Erkek çocuk anne itibarını artırır	75,7	21,2	3,1	100
Kız çocuk aileye daha yakın olur	88,7	5,5	5,8	100

Tablodan görüldüğü gibi her aile ekonomik durumuna göre çocuk yapmalı düşüncesine katılanlar oranı %33,6 iken bu düşünceye katılmayanların oranı %63,3 ile yaklaşık iki kat yüksektir. Bu bireylerin çoğunluğu ailesinin ekonomik durumuna bakmadan çocuk sahibi olmak istediğini göstermektedir. Çocuk, ebevylerinin sosyal/egitim/iş hayatını olumsuz etkiler ifadesine katılanlar ve katılmayanların oranı yakındır. Bu ifadeye katılanlar oranı %45,9, katılmayanlar ise %49,5'tir.

“Her aile ekonomik durumuna göre çocuk yapmalı” ve “Çocuk, ebevylerinin sosyal/egitim/iş hayatını olumsuz etkiler” ifadelerinde katılımcıların görüşleri bilgin bir şekilde ayrılık göstermektedir. Bu iki ifade ile ilgili düşüncelerin sosyo-demografik özelliklere göre değerlendirilmesi gerektiği düşünülmüştür (Tablo-35,Tablo-36).

Tablo-35'te yer alan verilere katılımcıların yerleşim yeri açısından bakıldığında, her aile ekonomik durumuna göre çocuk yapmalı gerektiğini düşünenler kentte yaşayanlar arasında kırdaki yaşayanlara göre fazla olduğu görülmektedir (kentte %37,2, kırdaki 29,4). Ayrıca, bu düşünceye katılan kadınların oranı %35 ile erkeklere göre daha yüksektir. Bu düşüncedeki erkeklerin oranı %31,8'dir.

Tablo-35: “Her Aile Ekonomik Durumuna Göre Çocuk Yapmalı” İfadesi İle İlgili Cevapların Dağılımı (%)

Her aile ekonomik durumuna göre çocuk yapmalı	Evet	Hayır	Cevaplamakta zorlanıyorum	Toplam
		33,6	63,3	3,1
Yerleşim Yeri				
Kent	37,2	60,6	2,2	100
Kır	29,4	66,5	4,1	100
Cinsiyeti				
Erkek	31,8	64,7	3,5	100
Kadın	35,0	62,3	2,7	100
Yaş Grubu				
18-29	40,8	54,5	4,7	100
30-49	33,3	63,6	3,1	100
50 +	24,0	75,2	0,8	100

“Her aile ekonomik durumuna göre çocuk yapmalı” ifadesine %40,8 ile en çok gençler katılmaktadır. Bu düşünceye katılanlar oranı 30-49 yaş grubunda %33,3, 50 yaş üzeri grubunda ise %24’tür. Buradan gençlerin ailesinin ekonomik durumunu esas alarak çocuk yapmaya karar aldığı (alacağı) anlaşılmaktadır.

Tablo-36: “Çocuk, Ebevyenlerinin Sosyal/Eğitim/İş Hayatını Olumsuz Etkiler” İfadesi İle İlgili Cevapların Dağılımı (%)

Çocuk ebevyenlerinin sosyal/eğitim/iş hayatını olumsuz etkiler	Evet	Hayır	Cevaplamakta zorlanıyorum	Toplam
		45,9	49,5	4,6
Yerleşim Yeri				
Kent	56,2	39,7	4,1	100
Kır	33,8	61,0	5,2	100
Cinsiyeti				
Erkek	29,5	63,9	6,6	100
Kadın	58,9	38,0	3,1	100
Yaş Grubu				
18-29	55,0	37,9	7,1	100
30-49	43,5	51,4	5,1	100
50 +	38,8	61,2	0	100

Kente yaşayanların yarısından fazlası (%56,2) çocuk ebevyenlerinin sosyal/eğitim/iş hayatını olumsuz etkiliğini düşünmektedir (Tablo 36). Kırdaki yaşayanların arasında bu oran %33,8’dir. Çocuk, ebevyenlerinin sosyal/eğitim/iş hayatını olumsuz etkiler ifadesine katılan kadınların oranı erkeklere göre iki kat fazla olduğu görülmektedir (sırasıyla, %58,9, %29,5). Bu durum ailede çocuğa bakma ve çocukla ilgili sorumlulukların çoğunlukla kadına ait olduğuna işaret etmektedir.

Yaş grubuna göre çocuk ebevyenlerinin sosyal/eğitim/iş hayatını olumsuz etkiler ifadesine katılanlara bakıldığında, gençlerin oranı diğer yaş gruplarına göre daha fazla olduğu görülmektedir. Gençlerin yarısından fazlası (%56,2) çocuk ebevyenlerinin sosyal/eğitim/iş hayatını olumsuz etkilediğini düşünmektedir. Bu düşünceye katılanların oranı 30-49 grubunda %43,5 iken, 50 yaş üzeri grubunda ise %38,8'dir.

4.6.6. Ailenin Çocuklardan Beklentileri

Nitel araştırma bulgularından çocuğa büyük önem veren, onu ailenin temeli olarak gören Kazak ailesi, çocuklardan beklentiler meselesinde de çeşitli seçenekler sunduğunu görülmektedir. Öncelikle çocuğunun eğitilmiş, iyi iş sahibi, terbiyeli, dürüst ve iyi bir evlat olmasını istemektedir. Çocuk, yüksek eğitim almalı, kendisini geliştirmeli ve topluma eğitilmiş, uzman bir birey olarak katılması gerekir. Kendi ayaklarının üzerinde durabilecek bilgi, yetenek ve değere sahip olması gerekir. Bunu başaran çocuk ister istemez ailesine, vatana ve millete faydalı olacaktır. Ayrıca aileler, sevgi ve saygı beklemektedir çocuklarından. En fazla vurgulanan konuların arasında da başta sevgi ve saygı gelmektedir.

“Çocuklarımla eğitilmiş, iyi bir uzman olmasını, kendi ayaklarında sağlam durmasını, çevresine, topluma yararlı olmalarını istiyorum.” (K2)

“Sağlıklı, hayırlı, iyi bir insan olsun, ailesine, kardeşlerine, vatana ve millete sevgisi ve saygısının olmasını beklerim. Bundan başka ne beklentim olsun?” (K12)

“İyi eğitim alıp, iyi iş bulmalarını, başarılı ve mutlu olmalarını istiyorum. Ebevyenleriyle, kendi ailesile sevgi saygı temelinde ilişki kurmalarını, gerek olduğunda yardıma gelmeye hazır olmalarını, topluma ve devlete faydalı iyi bir insan olmalarını dilerim.” (K11)

“İyi eğitim alarak, yüksek makamlara ulaşarak milli kültürümüze sahip çıkmaları, yaşatmaları, ülkemizi geliştirmeleri.” (K16)

“Akıllı, bilgili, adaletli olmalarını, dürüst ve mantıklı hareket etmelerini isterim. Şu anda olduğu gibi yaşlandığımızda da bizi sevecekler, bize saygılı davranış bakacaklar.” (K14)

“Çocukların iyi eğitim almalarını, kendilerini yetiştirmelerini, millete, vatana faydası olacak bir kişi olmalarını, ebeveynlerine ilişkin sorumluluklarını unutmamalarını isterim.” (K20)

“Ülkesinin değerlerine, dini ve kültürüne sahip çıkmasını, ahlaklı ve hayırlı bir evlat olmalarını bekliyorum ve bu doğrultuda yetiştirmeye çalışıyorum.” (K18)

“Çocuk için çekildiği zorluklar, onlar için yapıldığı fedakarlıktan dolayı anne babanın çocuklarından bir beklentisinin olması doğal olan bir şeydir. İlk önce tabii çocuğun iyi bir evlat olmasını bekler.” (K4)

“İyi bir eğitim almalarını, bir vatandaş olarak toplum ve ülke uğruna çalışmalarını, ilerde bize sevgi ve saygı ile bize bakmalarını beklerim.” (K6)

“İnsan yaşlandığı anne babasına bakmalı, ihtiyaçlarını karşılamalı. Tabii biz de bunu çocuklarımızdan bekliyoruz.” (K15)

Ailelerin çocuklarından beklentileri arasında sağlık, yüksek eğitim, iyi bir mevki, iyi kariyer, başarı, iyi bir gelecek, iyimserlik, dürüstlük, duyarlık, nezaket, iyi huyluluk, hoşgörü gibi hususlar zikredilmektedir. Çocuklarından beklentileri arasında yüksek eğitim ve iyi bir mevki daha sık zikredilmesi ve dürüstlük, duyarlık, nezaket, iyi huyluluk, hoşgörü gibi hususlardan önde gelmesi dikkati çekmektedir. Ayrıca çocuklarından kendilerine bakmaları, ihtiyaçlarını karşılamaları da beklenmektedir.

4.7. Aile ve Toplum Hayatı İle İlgili Çeşitli Konulardaki Düşünceler

Aile, toplumda geçerli olan değer yargılarıyla ilişkili bir kurum olduğundan aile kurumunun daha yakından tanınması için toplumdaki aile ile ilişkili bu değer yargılarının ve düşüncelerin bilinmesi önem taşımaktadır. Bu düşünceden hareketle araştırma kapsamında toplum yaşamında ailenin rolü, Kazakistan ailesinin krizi, aileye yönelik devlet politikası, devlet tarafından sağlanan aile destekleri, evliliksiz/nikâhsız birlikte yaşama, Kazak ailesinin geleceği hakkındaki düşünceleri gibi konularda sorular sorulmuştur. Bu bölümde söz konusu konulardaki verilerin analizi yer almaktadır.

4.7.1. Toplum Yaşamında Ailenin Rolü

Günümüz ailenin rolü hakkındaki sorunun cevabında katılımcıların aileni toplumun ayrılmaz bir parçası olarak anladığı yansatılmaktadır. Devletin ve toplumun istikrarında (%34,4), genç nesillerin üremesinde ve sosyalleşmesinde (%30,5), aile üyelerinin ve devlet ekonomisinin refahını sağlamada (%14,7) ailenin güçlendirici rolünü belirterek katılımcıların %79,6'sı aile, toplum ve devlet gibi sosyal varlıkları sıkı bir şekilde birbirine bağlamaktadır. Sadece katılımcıların %17,6'sı ailenin devlet ve toplumla ilgisi olmayan erkek ve kadının özel bir meselesi olduğuna inanmaktadır (Tablo-37).

Tablo-37: Günümüzde Ailenin Toplum Yaşamındaki Rölü İle İlgili Cevapların Dağılımı, %

Sizce günümüzün ailesi toplumumuzun yaşamında nasıl bir rolü oynuyor?	Aile, sağlamlığınd an toplumun ve devletin istikrarı bağlı olan sevgi ve saygıya dayanan küçük bir gruptur	Aile, üyelerinin ekonomik refahını ve devlet ekonomisini n başarısını sağlayan hanchalkıdır	Aile, genç nesli yeniden üreten ve yetiştiren toplumun temelidir	Aile, devlet ve toplumla ilgili olmayan erkek ve kadının özel bir meselesidir	Cevaplamakta zorlanı yorum	Toplam
Toplam	34,4	14,7	30,5	17,6	2,8	100
Yerleşim Yeri						
Kent	34,6	15,6	31,4	15,9	2,5	100
Kır	34,2	13,7	29,4	19,7	3,0	100
Cinsiyeti						
Erkek	32,6	15,1	30,2	18,6	3,5	100
Kadın	35,9	14,4	30,7	16,9	2,1	100
Yaş Grubu						
18-29	31,4	14,2	29,0	20,7	4,7	100
30-49	36,1	17,0	30,3	15,6	1,0	100
50 +	34,7	9,9	33,1	18,2	4,1	100

Ailenin sosyal statüsü ile ilgili bu soruya alınan cevaplarda katılımcıların yaşam yerlerine göre belirgin bir fark bulunmamaktadır. Sadece, aileyi devlet ve toplumla ilgili olmayan erkek ve kadının özel bir meselesi olarak kabul edenlerin oranı kırdan kente göre daha yüksek olduğu dikkati çekmektedir (kente %15,9, kırdan %19,7).

Bu sorunun cevabı katılımcıların cinsiyetine göre ele alındığında, erkekler ve kadınların verdikleri cevapları benzer şekildedir. Erkeklerin sadece %18,6'sı,

kadınların ise %16,9'u aileyi özel bir mesele olarak görüyorlar. Aileyi, erkeklerin önemli bir yüzdesi %32,6 ve biraz daha fazla oranda kadınlar %35,9, toplumsal varlığın temelini oluşturan sevgi ve anlayışa dayanan küçük bir grup olarak kabul etmektedir.

Ailenin toplumdaki rolü ile ilgili alınan yanıtlarda tüm yaş gruplarının görüşlerinde benzerlik izlenmektedir. Aileyi, sağlamlığından toplumun ve devletin istikrarı bağlı olan sevgi ve saygıya dayanan küçük bir grup olarak kabul edenler %31,4 -%36,1 değerleri arasındaki oranla ilk sıradadır. Aileyi genç nesli yeniden üreten ve yetiştiren toplumun temeli olarak kabul edenler %29,0 - %33,1 arası değerlerde ikinci sırada gelmektedir. İki yaş grubunda (30-49 yaş grubu hariç) üçüncü sırada aileyi devletle ve toplumla ilgili olmayan erkeğin ve kadının özel bir meselesi olarak kabul edenler, dördüncü sırada ise (30-49 yaş grubu hariç) aileyi üyelerinin ekonomik refahını ve devlet ekonomisinin başarısını sağlayan hanehalkı olarak değerlendirenler yer almaktadır.

“Sizce günümüzün ailesi toplumumuzun yaşamında nasıl bir rolü oynuyor?” sorusuna verilen cevaplar dağılımı, katılımcıların cevaplarında birinci ve ikinci sırada, ailenin toplumdaki yapısal (toplumun temeli, küçük bir grup) ve işlevsel (genç nesli yeniden üretir ve yetiştirir, sevgi, saygı, sorumluluğa dayanır) rolüne işaret eden tanımların yer aldığını göstermektedir. Üçüncü ve dördüncü pozisyonlarda ise, ailenin devlet ve toplumla ilgili olmayan erkek ve kadının özel bir meselesi olduğu ve ailenin ekonomik işleyişi ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlayan bir hanehalkı olduğu hakkındaki tanımlarının yer aldığını göstermektedir.

4.7.2. Günümüz Kazakistan’da Aile Krizi İle İlgili Görüşler

Son zamanlarda, aile kurumunun krizi ile ilgili tez yaygınlaşmaktadır. Bu, bireysel basılı ve elektronik medya, üretilen filmler ve televizyon programları ile kolaylaştırılmaktadır. Araştırma kapsamında, sözde “Kazakistan’da aile krizi” ne karşı katılımcıların tutumlarını belirleme amacıyla soru verilmiştir. Elde edilen cevaplar, %36,6 ile katılımcıların önemli bir kısmının aile krizi hakkında söylemeye meyilli olduğunu gösterirken, katılımcıların yarısından fazlası (%56,9) dönüşüm hakkında konuşmaktadır (Tablo-38).

Tablo-38: Kazakistan'da Aile Krizi İle İlgili Cevapların Dağılımı, %

Kazakistan ailesinin krizi ile ilgili aşağıdaki ifadelerin hangisine katılıyorsunuz?	Son zamanlarda aile kurumunda meydana gelen sorunlara göre günümüz ailesi kriz yaşamakta	Daha doğrusu, bir krizden değil, aile tipindeki bir değişiklikten bahsetmek gerekir	Aile krizi gözlenmemekte	Cevaplamakta zorlanıyorum	Toplam
Yerleşim Yeri					
Kent	34,3	33,0	25,7	7,0	100
Kır	39,4	31,6	23,1	5,9	100
Cinsiyeti					
Erkek	35,3	29,4	28,3	7,0	100
Kadın	37,7	34,7	21,5	6,1	100
Yaş Grubu					
18-29	33,1	34,9	27,8	4,2	100
30-49	36,7	33,7	21,4	8,2	100
50 +	41,3	25,6	27,3	5,8	100
Toplam	36,6	32,4	24,5	6,5	100

Katılımcıların yerleşim yerine göre görüşlerine bakıldığında, son zamanlarda aile kurumunda meydana gelen sorunlara göre günümüz ailesi kriz yaşamakta olduğunu düşünenlerin oranı kırdan kente göre daha yüksek olduğu görülmektedir (kırdan %39,4, kentte %34,3). Buna karşılık, ailede kriz değil, belirli değişikliklerin yaşanmakta olduğunu söyleyenler ve aile krizi gözlenmemekte diye belirtenlerin oranı kırdan yaşayanlara göre kentte azıcık bir farkla daha yüksektir.

Yaklaşık eşit olarak erkeklerin % 35,3'i, kadınların 37,7'si Kazakistan ailesinin krizi hakkındaki görüşü paylaşmaktadır. Ancak kadın sektörü (% 21,5) ile karşılaştırıldığında daha fazla sayıda erkekler (% 28,3) aile krizi olmadığını inanmaktadır. Aile ilişkilerinin türündeki değişiklik hakkında belirten kadınlar %34,7 ile erkeklere göre daha yüksektir. Bu gösterge erkeklerde %29,4'tür. Genel olarak, hem erkeklerin hem de kadınların çoğunluğu Kazakistan ailesinin sürdürülebilirliğine ilişkin görüşe sahip oldukları sonucuna varılabilir.

Katılımcıların yaş gruplarına göre cevapların dağılımı, %34,9 ile en fazla genç nesilin (18-29 yaş) ailenin gelişiminde gözlenen sorunların krizle değil, aile türünde bir değişiklikle ilişkili olduğuna inandığını göstermektedir. Bu görüşü, en yaşlı gruptaki katılımcıların (50 yaşın üzeri) % 25,6'sı paylaşmaktadır. Katılımcıların yaşları büyüdükçe, günümüz ailesinin krizde olduğuna inanma eğilimi artmaktadır. Örneğin, günümüz ailesinin krizde olduğunu belirten katılımcıların oranı 18-29 ya

grubunda %33,1'iken, 30-49 yaş grubunda %36,7, 50 yaş üzeri grubunda ise %41,3'tür. Genel olarak, eğilim genç nesillere göre daha yaşlılar tarafından aile sorunlarının daha muhafazakar bir şekilde algılandığını göstermektedir.

Nitel araştırma kapsamında görüşülen kişiler tarafından son zamanlarda çok yaygın hale gelen Kazakistan'daki aile krizi ile ilgili çeşitli cevaplar verilmektedir. Kimi katılımcılar aile çevresinde meydana gelen olaylara göre aile krizinin söz konusu olduğunu ifade ederken kimileri bu olayları gelişme süreci ile ilgili normal bir dönüşüm olarak kabul etmektedir. Aile kurumunun kriz yaşamakta olduğunu ifade edenler, boşanma sayısının, ailedeki şiddet olaylarının, evliliksiz birlikte yaşayan bireyler sayısının, kürtaj ve yeni doğan bebeklerin sokağa bırakılması olaylarının artması gibi eğilimlere dayanmaktadır.

“Ülkemizde aile ciddi bir krizi yaşamakta olduğunu görüyoruz. Boşanma sayısı giderek artmakta ve bunun sonucu olarak tek ebeveynli aileler ve yetim çocuklar sayısı artmakta. Parçalanmış aileler günümüzün büyük bir sorunu, ama bu sorunlar gelecekte daha büyük sorunlara yol açacaktır, bu sorunlara maruz kalan, ebeveynlerinin sevgisi ve bakımının eksikliği ile yetişen çocukların geleceğini endişe ediyorum.” (K14)

“Her gün gördüğümüz eşitiğimiz üzücü haberler, ailenin bir kriz geçirmekte gösteriyor. Son zamanlarda yeni doğulmuş bebeğin sokağa bırakılma olaylarını haberlerde sık sık duyuyorum. Eskiden bunun gibi olaylar hiç olmuyordu. Diğer yandan ailedeki kadına, çocuğa yönelik şiddet olayları da çok duyuluyor. Günümüzde insanlar acımasız bir hale geldi gibi bana.” (K20)

“Ülkemizde boşanma oranı çok yüksek, haberlerde evlenen üç çiftin biri boşanmakta olduğunu söylüyorlar. Bundan başka evlenmeden, hiçbir nikahsız birlikte yaşayan bireyler sayısının arttığı, yeni doğan bebeklerin sokağa bırakıldığı, ailede gerçekleşen çiddet, tecavuz, genç kızların gebeliği ve kürtaj hakkındaki haberleri de sık duyuyoruz. Yani, aile şuanda ciddi bir krizedir.” (K17)

“Haberlerde aile ile ilgili çok üzücü haberleri bir kenara bırakalım, kendi çevremizde, tanıdığımız kişiler arasında aile sorunlarını sık görüyoruz. Kimi ailesini, çoğul çocuğun bırakarak başka birile birlikte yaşıyor, kimi içki alışkanlığı veya başka sebeplerden aile üyelerine kötü muamelede oluyor, şiddet uyguluyor. Çok sayıda

örnekler verebiliriz.” (K6)

Günümüzde Kazakistan’da aile kriz değil, gelişimle ilgili ailenin bir dönüşümü yaşanmakta olduğunu öne sürenler, bu dönüşümü, özgürlük, kendi isteğine önem vermek, aile ve evliliğe ilişkin görüşlerin yenilenmesi, gelenekselden yeniye geçiş gibi eğilimlere bağlamaktadır. Günümüzde aile ilişkileri, geleneksel aile ilişkilerinden farklıdır ve bu farklıklar günümüzün koşullarından ortaya çıkmaktadır.

“Aile sorunları her zaman oluyor, geçmişte olmuş şimdi var, gelecekte de bu sorunlar olacak. Bu sorunlardan dolayı ailenin krizi hakkında konuşmak doğru değildir. Boşanma, nikahsız birlikte yaşama, erken yaşta cinsel ilişki kurma vb. gibi meseleler sadece bizim ülkemizde nerdeyse bütün dünyada izlenen bir durumdur. Bu gelişim ile ilgili ailenin dönüşümünü ve aile ve evliliğe ilişkin yeni bir bakışı belirtir.” (K5)

“Eskiden geleneklere, belirli algılara dayanan toplumun normlarının etkisi çoktu. Günümüzde insanlar özellikle gençler özgürlüğe ve kendi isteklerine çok önem veriyor. Örneğin eskiden çiftler bir birlerini sevmese bile çocukları için, çevreden utandığı için, daha da başka sebeplerden dolayı boşanmıyorlardı ve mutsuz hayatlarını devam ettirmeye çalışıyordu. Günümüzde sevmiyorlarsa, anlayamıyorsa ya da başka bir sebeple kendilerini mutsuz hisederlerse hemen boşanıyorlar, bence bunun bir sakıncası yoktur.” (K15)

“Günümüzde aile çevresinde yaşanmakta olan sorunlar ve değişimler ailenin krizini değil dönüşümünü gösteriyor. Şimdiki aile ilişkilerinin geleneksel aile ilişkilerinden farklı olduğu ve bu değişimlerin zamanımızın gereksinimi olduğu kabul edilmesi gerekir.” (K2)

4.7.3. Ailenin Gelişimine Yönelik Devlet Politikası

Kendini sosyal bir devlet olarak konumlandıran Kazakistan, sürekli olarak aileyi destekleme politikasını izlemektedir. Araştırma kapsamında devletin aile kurumunu geliştirme çabaları ve bu alandaki politikası hakkında katılımcıların düşünceleri sorulmuştur. Bu konuda elde edilen bulgular Tablo-39’da sunulmaktadır.

Tablo-39: Kazakistan Cumhuriyeti'nin Ailenin Gelişimine İlişkin Devlet Politikasındaki Önlemlerin Önemi İle İlgili Cevapların Dağılımı, %

Size Kazakistan'ın ailenin gelişimine ilişkin politikasında önlemlerin hangileri önemli değil?	Çok önemli	Kısmen önemli	Pek önemli değil	Hiç önemli değil	Cevaplamakta zorlanıyorum	Toplam
Büyük aileler (çok çocuklu) için ödeneği artırmak	85,3	11,5	2,6	0	0,7	100
Engelli ailelere sosyal yardımlar	78,1	16,6	3,2	0	2,1	100
Genç aileler için uygun konut programları	80,7	14,9	3,1	0,5	0,8	100
Çocuk doğumu ile ilişkin anneler için sosyal yardımlar	83,2	13,0	2,4	0	1,4	100
Doğurganlığın teşvik edilmesi	72,9	20,4	5,8	0	0,9	100
Aileye adanmış televizyon programlarının içeriği üzerinde devlet kontrolü	76,9	14,9	5,8	1,7	0,7	100
Anneliğin sosyal önemini artırmak	74,48	19,1	4,79	0,7	0,8	100
Medyada, eğitim sisteminde aile değerlerinin propagandası	66,3	19,5	9,6	3,2	1,4	100
Çocuk yetiştirmede babanın rolünü artırmak için mevzuatın geliştirilmesi	60,6	23,5	11,3	3,9	0,7	100

Tablodan görüldüğü gibi alınan cevaplar, soruda tanımlanan ailenin gelişimine ilişkin devlet politikasının uygulanmasının tüm yönlerinin, yaklaşık tüm katılımcılar tarafından önemli olarak değerlendirildiğini göstermektedir. Ayrıca, çok önemli ve kısmen önemli cevaplarının birliktirilmiş değerleri % 86,6 (çocuk yetiştirmede babanın rolünü artırmak için mevzuatın geliştirilmesi söz konusu olduğunda) ile % 96,8 (büyük aileler için ödeneği artırma söz konusu olduğunda) arasındadır. Aynı zamanda, vatandaşlar için önem derecesini anlamak için onları bir hiyerarşi içinde inşa etmek önemlidir.

“Size Kazakistan'ın aileye yönelik devlet politikasında aşağıdaki önlemlerin hangileri önemli, hangileri önemli değil?” Sorusuna verilen cevapların "çok önemli" seçeneği temelinde alttaki hiyerarşi ortaya konulmuştur (Tablo-40).

Tablo 40: Kazakistan Cumhuriyeti'nin Aileye İlişkin Devlet Politikasının Önlemlerinin Önemlilik Hiyerarşisi

Sıra	Önlemler	Önemi
1	Büyük aileler (çok çocuklu) için ödeneği artırmak	85,3
2	Çocuk doğumu ile ilişkin anneler için sosyal yardımlar	83,2
3	Genç aileler için uygun konut programları	80,7
4	Engelli ailelere sosyal yardımlar	78,1
5	Aileye adanmış televizyon programlarının içeriği üzerinde devlet kontrolü	76,9
6	Anneliğin sosyal önemini artırmak	74,5
7	Doğurganlığın teşvik edilmesi	72,9
8	Medyada, eğitim sisteminde aile değerlerinin propagandası	66,3
9	Çocuk yetiştirmede babanın rolünü artırmak için mevzuatın geliştirilmesi	60,6

Aileyi geliştirmeye yönelik devlet politikasının önlemlerinin hiyerarşisinde, her şeyden önce maddi koşullar (büyük aileler, çocuk doğumu ile ilgili anneler için sosyal yardımlar, genç aileler için barınma, engelliler için sosyal yardımlar) ile temsil edilen önlemlerin yer aldığı görülmektedir. İkinci sırada, yasaların iyileştirilmesine ilişkin önlemler, üçüncü sırada ise doğumu teşvik eden programlar ve ondan sonra aile geleneklerinin ve değerlerinin propagandası ile ilgili önlemler gelmektedir.

4.7.4. Devlet Tarafından Sağlanan Aile Destekleri

Nicel araştırma kapsamında katılımcılara devletin tarafından sağlanan aile desteklerini nasıl değerlendirdikleri sorulmuştur. Bu soruya %8,2 oranında "çok iyi", %21,2 "iyi", %34,4 "orta", %28,8 "kötü" ve %7,4 oranında "çok kötü" cevapları alınmıştır (Tablo-41). Bu sonuçlardan katılımcıların önemli bir kısmının devletin aileye yönelik desteklerini "orta" (%34,4) olarak değerlendirdiği, bunun yanında olumluya göre olumsuz değerlendirenlerin fazla olduğu görülmektedir (sırasıyla %29,4 ve %36,2).

Tablo 41'de görüldüğü gibi devletin aileye yönelik desteklerini değerlendirmeye ilişkin oranlarda kent ve kırsal arasında bir farklılık görülmektedir. Devletin aileye yönelik desteklerini "çok iyi" ve "iyi" olduğunu belirtenler kentte %31,1' iken bu gösterge kırsal %27,5'tir. Buna karşılık devlet desteğini "kötü" ve "çok kötü" olarak değerlendirenlerin oranı kentte 35,3'iken kırsal 37,2'dir. Bu durum, devletin aileye yönelik desteklerinin kırsal yaşayanlara yeterince

ulaşılmadığını, çeşitli sebepler ve engellerden dolayı bu desteklerden kırdan yaşayanların yararlanmadığını göstermektedir. Örneğin, genç aileler için uygun konutlar programı, anne ve bebeği koruma programı, iyi sağlık hizmetleri, uygun ana okullar, danışma merkezleri vb. gibi kentlerde bulunan bazı destekler kırsal alanda bulunmamaktadır.

Tablo 41: Günümüzde Devlet Tarafından Sağlanan Aile Destekleri İle İlgili Cevapların Dağılımı, %

Günümüzde devlet tarafından sağlanan aile desteklerini nasıl değerlendiriyorsunuz?	Çok iyi	İyi	Orta	Kötü	Çok kötü	Toplam
Yerleşim Yeri						
Kent	8,6	22,5	33,6	28,6	6,7	100
Kır	7,8	19,7	35,3	29,0	8,2	100
Cinsiyeti						
Erkek	10,1	22,9	34,9	27,5	4,6	100
Kadın	6,7	19,9	34,1	29,8	9,5	100
Yaş Grubu						
18-29	8,9	21,9	43,8	20,1	5,3	100
30-49	6,5	18,0	29,6	36,0	9,9	100
50 +	11,6	28,1	33,1	23,1	4,1	100
Toplam	8,2	21,2	34,4	28,8	7,4	100

Cevapların cinsiyet açısından dağılımına bakıldığında, hem erkeklerin, hem de kadınların yaklaşık aynı oranla önemli bir kısmı devletin aileye yönelik desteğini "orta" olarak değerlendirdiği görülmektedir. Ancak, erkekler arasında "çok iyi" ve "iyi" cevaplarının, kadınlar arasında ise "kötü" ve "çok kötü" cevaplarının biraz daha fazla olduğu görülmektedir. Devletin aileye yönelik desteğini "çok iyi" ve "iyi" diyerek olumlu değerlendirenler erkekler arasında (%33) kadınlara göre (%26,6) daha yüksektir. Dolayısıyla, devletin aileye yönelik desteğini "kötü" ve "çok kötü" olarak değerlendiren kadınların oranı erkeklere göre daha yüksektir (kadınlar %39,3, erkekler %32,1).

Yaş grupları açısından ise, cevaplarda önemli bir farklılık bulunmaktadır. Devletin aileye yönelik desteğini "çok iyi" ve "iyi" olduğunu söyleyenler 50 yaş üzeri grubunda (%39,7) diğer yaş gruplarına göre daha fazladır. Bu oran 18-29 yaş grubunda %30,8'iken, 30-49 yaş grubunda %24,5'tir. Cevapların "kötü" ve "çok kötü" seçenekleri en fazla 30-49 yaş grubunda kaydedildiği dikkat çekmektedir. Bu

yaş grubunda katılımcıların yarısına yakını (%45,9) devletin aileye yönelik desteğini olumsuz değerlendirmektedir. Bu oran 50 yaş üzer katılımcılar arasında %27,2, 18-29 yaş grubunda %25,4 olarak daha düşüktür. Genel olarak, devletin desteğini, 18-29 yaş grubunda "orta", 30-49 yaş grubunda "kötü" ve "çok kötü", 50 yaş üzeri katılımcılar arasında "çok iyi" ve "iyi" olarak değerlendirenlerin daha fazla olduğu görülmektedir. Bu eğilim aşağıdaki durumlar ile açıklanabilir;

- 18-29 yaş grubunda katılımcıların çoğunluğu bekar ve devletin aileye yönelik destekleri ile o kadar ilgisi olmayabilir. Diğer yandan devletin genç ailelere yönelik konut programları, kendi işini kurma, meslek kursları gibi gençlere dönük devletin desteklerini dikate alarak önemli bir kısmının "orta" olarak değerlendirdiği söylenebilir.

- 30-49 yaş grubu katılımcılarının çoğunluğu genç ailelerdir, küçük çocukları var, bundan dolayı çeşitli alanlarda devletin desteğine diğer yaş gruplarına göre daha fazla ihtiyaç duymaktadır. Bu yaş grubundaki katılımcıların çoğunluğunun bu sorya verdiği olumsuz cevapları, devletin aileye yönelik desteklerinin yetersiz olduğu, bu alanda önemli sorunların olduğu ve devletin bu yöndeki hizmetlerinin daha geliştirilmesi gerekliliği gerçeğini açığa çıkarmıştır.

- 50 yaş üzeri katılımcıların çoğunluğunun devletin aileye yönelik desteklerini olumlu değerlendirmesi devletin bu alandaki çalışmalarının gelişmekte olduğunu göstermektedir. Çünkü, bu yaş grubundaki katılımcılar, geçmişte olduğu devletin desteklerini dikkate alarak, durumu karşılaştırarak soruyu cevapladığı varsayılabilir.

Nitel görüşmeler sırasında katılımcıların aileye yönelik devlet politikasına nasıl baktığı, bu politaka kapsamında aileye sağlanan destekleri nasıl değerlendirdiği, bu konudaki olumlu-olumsuz yönlerin neler olduğunu tespate dönük görüşleri alınmıştır.

Aileye yönelik devlet politikasının birçok eksikleri bulunan gerekli seviyede olmadığı konusunda tüm katılımcılar aynı görüşü paylaşmaktadır. Bireylerin devletin aileye yönelik politikasını özellikle sağlanan maddi desteklere bağladığı net bir şekilde görülmektedir. Kimi katılımcılar, bu politaka kapsamında gerçekleşmekte olan aileye dönük işlemler ve önlemleri iyi değerlendirmektedir. Bu olumlu görüşler esas olarak büyük ailelere yönelik sosyal yardımlar, genç ailelere yönelik konut

programları, engelli aileler için yardımlar vb. gibi aileye yönelik maddi desteklerle ilgilidir.

“Tabi devlet tarafından ailelere dönük destekler var. Örneğin, devlet büyük ailelere, engelli üyesi var ailelere, gelir düşük olan ailelere maddi yardımlar vermektedir. Ama bu desteklerin yetersiz olduğunu düşünüyorum.” (K3)

“Genç aileler için konut programları, büyük ve fakir aileler için çeşitli sosyal yardımlar, çocuk doğumuna ilgili ödenekler, engeli ve işsiz kişilere verilen yardımlar gibi destekleri devlet sağlamaktadır. Yani devlet destek sağlamaktadır ve bu destekler çok iyi sayılmaz ama kötü de değil.” (K20)

“Evet devlet maddi destek veriyor, bu destek her sene artıyor. Ama yenide bu desteklerin miktarının az olduğunu, yetersiz olduğunu düşünüyorum. Bizim devletimiz zengin, toprağımız çok bol doğal kaynaklara sahip, nüfusumuz ise az. O yüzden nüfusu daha artırmak için, insanların sosyal ekonomik durumunu daha iyileştirmek için devlet bu destekleri arttırması gerek ve onun için devletimizin tüm imkanlarının var olduğuna inanıyorum.” (K11)

“Az olsa bile devletin desteğin hissediyoruz. Ben kocam vefat ettiğinden dolayı tek ebeveynli aile olarak çocuklarıma devletten yardım alıyorum. Tabi yeterli deyimem, ama geçinmemiz için iyi katkısı bulunmakta ve bunun için de şükür ediyorum.” (K17)

Devletin aileye yönelik politikasını olumsuz değerlendirenler sağlanan desteklerin az olduğuna ve bu konudaki mevzuat ile ilgili eksikliklere, devletin medya alanındaki kontrolünün bulunmadığına dikkat çekmektedir. Kimi katılımcılar, devletin sağladığı desteklerin çok az olduğunu ve bu desteklerden yararlanmayı zorlaştıran mevzuat ve kuralların eksiklikleri ile ilgili sorunları ifade ederken kimileri, televizyonda verilen programların, filmler ve dizilerin içeriğinin kontrol edilmediğini söylemektedir.

“Devlet tarafından verilen yardımların miktar az, en gerekli ihtiyaçları karşılamaya da yetmiyor. Bunun yanında, devlet yardımına ilişkin bazı mevzuat ve kuralları saçma buluyorum. Yardıma başvurmak için çok araştırıyor veya engeller oluşturuyor.” (K6)

“Devletten verilen yardımları almak için çeşitli engeller vardır. Özellikle devlet yardımı için başvurma sırasında bu işlemi zorlaştıran kurallar önümüzden çıkıyor.” (K14)

“Televizyonda verilen bazı programlar, özellikle bütün gün boyunca gösterilen diziler, aile bütünlüğü ve çocukların terbiyesini olumsuz etkiliyor. O programların, filmler ve dizilerin içeriğini kimse kontrol etmiyor, aslında onlar kontrol edilip sonra gösterilmesi gerekir.” (K16)

“Şimdi televizyonda çok çeşitli programlar var, onların çoğunluğu çocukların izlemesine uygun değil. Ben çocuklarıma oldukça o filmler ve programları izlemesine izin vermiyorum. Ama devlette bu konuda bir şeyler yapmalı.” (K4)

“Günümüzde televizyon çocukları yetiştiriyor. O yüzden televizyon programları belirli kontrolde tutulmalı, maalesef bunu göremiyoruz.” (K19)

Kimi katılımcılar devletin aileye yönelik politikası hakkındaki meselenin başka bir yönüne işaret etmektedir. Devlet tarafından sağlanan yardımlardan, programlar ve desteklerinden yararlanmayı hak edenlerin önünden birçok engeller çıkmaktadır. Tam tersine hak etmeyen pek çok kişi bu yardımlardan, programlar ve desteklerden yararlanmaktadırlar. Bu eylemlerin, bireyler tarafından gelirini gizleyerek rüşvet, torpil (büyük makamda oturan tanıdığı kişilerin yardımı), evrakta sahtecilik gibi yasadışı yollarla gerçekleştirildiği söylenmektedir.

“Günümüzde devletimiz ailelere iyi destekler sunmaktadır. Maalesef bu destekler ihtiyacı olan herkese ulaşmıyor, tersine çeşitli yolları bularak hiç ihtiyacı olmayan, hak etmeyen birçok vicdansız kişiler, bu desteklerden yararlanmaktadır.” (K9)

“Devlet tarafından iyi yardımlar var. Bu yardımların çok kişilerin geçimine yardımı olduğuna inanıyorum. Ama bazı yardımlar ve desteklerin muhtaç olanlara ulaşmıyor. O yardımlardan sosyal ekonomik durumu iyi olan kişilerin yararlandığı olayları çevremizde sık görüyoruz. Örneğin, bir kaç evi var, aylık geliri yüksek olan kişilerin büyük ailelere, engelli ailelere yönelik programlardan yararlanarak ev alıyorlar. Bu yardımlardan yararlanmak için rüşvet, evrakta sahtecilik, gibi yasadışı eylemler yapıyorlar.” (K15)

“Aramızda muhtaçlığı olmadan sosyal yardımları alan kişiler bulunmaktadır maalesef. Örneğin sağlığı yerinde olan kişi engellik ile ilgili yardım alıyor, ve bunun gibi çok örnekler var. Bu alanda yasadışı eylemlere yol verildiğini gösteriyor.” (K18)

4.7.5. Evliliksiz/Nikahsız Birlikte Yaşama İle İlgili Görüşler

Araştırma kapsamında katılımcılardan son zamanlarda yaygınlaşmakta olan çiftlerin evliliksiz olarak birlikte yaşama konusunda fikirlerini “katılmıyorum”, “kararsızım” ve “katılıyorum” şeklinde belirtmeleri istenmiştir. “Çiftler evliliksiz olarak birlikte yaşayabilir” yargısına katılımcıların %75,5’i katılmıyorum, %14,9’u ise katılıyorum cevabını vermişlerdir. Bu sonuçlardan Turkistan ilinde yaşayan Kazakların çoğunluğunun evliliksiz birlikte yaşamaya olumlu yaklaşmadığı bireylerin birlikteliği için evliliğin gerekli olduğunu düşündüğü anlaşılmaktadır (Tablo- 42).

Tablo-42: Evliliksiz/Nikahsız Birlikte Yaşamaya Bakış, %

Çiftler evliliksiz olarak birlikte yaşayabilir	Katılıyorum	Katılmıyorum	Cevaplamakta zorlanıyorum	Toplam
Toplam	14,9	75,5	9,6	100
Yerleşim Yeri				
Kent	20,6	73,3	6,1	100
Kır	8,2	78,1	13,7	100
Cinsiyeti				
Erkek	21,7	69,4	8,9	100
Kadın	9,5	80,4	10,1	100
Yaş Grubu				
18-29	24,3	67,4	8,3	100
30-49	14,3	74,5	11,2	100
50 +	3,3	89,3	7,4	100

Bu konuda alınan cevaplara katılımcıların yerleşim yeri ve cinsiyetine göre bakıldığında, nikahsız olarak birlikte yaşamayı doğru bulanlar beklendiği gibi kentte yaşayanlar arasında kırdaki yaşayanlara göre (kentte %20,6 kırdaki %8,2), erkekler arasında kadınlara göre (erkek %21,7, kadın %9,5) daha fazladır. Yani, kentte yaşayan her beş erkekten biri nikahsız olarak birlikte yaşamayı doğru bulmaktadır.

Cevaplar yaş grubuna göre incelendiğinde, gençlerin her dördüncüsü evliliksiz olarak birlikte yaşamaya olumlu bakışta olduğu görülmektedir (%24,3). Bu tür ilişkiyi doğru bulanlar 30-49 yaş grubunda %14,3’iken, 50 yaş üzeri katılımcılar arasında %3,3 gibi yok sayılır orandadır. Bu eğilim evliliksiz olarak birlikte yaşamamanın giderek daha normal hale gelebileceğini göstermektedir.

Nitel araştırma kapsamında, çiftlerin evliliksiz olarak birlikte yaşama meselesi ile ilgili katılımcıların görüşleri alınmıştır. Bu görüşlere bakıldığında farklı fikirlerin

ortaya çıktığı görülmektedir. Bu anlamda karşı çıkış ve kabul ediş gibi iki baskın görüş ortaya çıkmaktadır. Ancak bununla birlikte kültür, gelenekler, dini ve ailevi değerler gibi belli başlı değerler dünyasından meseleye yaklaşanlar ve böyle ilişkilerin kötü sonuçlara yol açabileceğini öne sürenler de dikkati çekmektedir.

Nikahsız birlikte yaşamaya kesinlikle karşı çıkan katılımcılar, özellikle kültürümüze, dinimize aykırı olması, milli gelenekler bakımından yanlış bulunmasına işaret etmekte ve uzak durulması gerektiğini ifade etmektedir. Ayrıca evliksiz birlikte yaşayan çiftler, evlilik ve normal aile kurmaktan korkan, sorumluktan kaçan, kendine güvenmeyen bireyler olarak değerlendirilmektedir. Yani, bir şeyi beğenmezse, bir anlaşmazlık olursa ve bunun gibi sebeplerden dolayı eşyalarını topluyorlar ve ayrılıyorlar, onları bir arada tutan hiş kimse, hiçbir şey yoktur. Bununla birlikte böyle ilişkilerin sonucu olarak ortaya çıkabilir sorunlara işaret etmektedir.

“Son zamanlarda özellikle şehirlerde yaygınlaşmakta olan bu tür ilişkiyi doğru bulmuyorum. Dinimize, Kazak kültürü ve geleneklerine aykırı bir ilişkidir.” (K18)

“Bizim dinimiz ve kültürümüze uymayan Batıdan gelen bir ilişkidir. Günümüzde modern hayatın bir unsuru olarak kabul ediliyor ve giderek yaygınlaşıyor. Evliksiz birlikte yaşayan çiftlerin sorumluluğu almak istemeyen, evlenmeye, normal aile kurmaya korkan kişiler olduğunu düşünüyorum.” (K11)

“Ona karşıyım. Evlilik önemli ve gereklidir. Evlilik, çiftlerin sevinç ve kederde, mutluluk ve zorlukta beraber olmaya karar vererek hayatlarını birleştirmesini, aile oluşturmasını sağlar. Eşler karşılıklı sorumluklar ve görevleri üstlenir.” (K16)

“Kendine, kendi duygularına, tercihine güvenmeyen kişiler kurar böyle bir ilişkiyi.” (K1)

“Özellikle kızlar için çok zararlı ve ayıp olduğunu düşünüyorum. Çünkü evliksiz birlikte yaşamada erkek kadını açık açık kullanıyor, hiçbir sorumluluğu üzerine almıyor. Tabi sonra onlar evleniyorlarsa iyi, bence çoğunluğu evlenmiyorlar.” (K20)

“Çiftlerin evliksiz birlikte yaşamaları, normal ailenin oluşumuna engel oluyorlar. Bu tür ilişkiye alışıyorlar ve bu alışkanlık sonra evlenip aile kurduğunda bazı sorunlara yol açabilir. Örneğin, aile ilişkilerinde sorumsuz ve ilgisiz davranma gibi sorunlara.” (K14)

“Evliliksiz birlikte yaşadığı erkeğin kadına veya onun çocuğuna şiddet kullandığı hakkında haberlerden duyuyoruz. Örneğin, geçen sene annesi ile evliliksiz birlikte yaşadığı erkeğin dayağından üç yaşındaki bir çocuk vefat etti. Bunun gibi olaylar çoğu var, o yüzden bu tür ilişkilere karşıyım.” (K12)

Evliliksiz olarak birlikte yaşamaya olumlu bakışta olanlarda bulunmaktadır. Bu durumu normal bulanlar, ailevi hayata hazırlanmak, tercih ettiği partnerinden emin olmak, düzensiz cinsel ilişkiden kaçınmak gibi olumlu yönlerinin olduğunu ifade etmektedir.

“Bu tür ilişki çiftlerin birbirlerini iyi tanımalarını, ailevi hayata hazırlanmasını sağlar. Evlendikten sonra boşanmaya yol açan büyük sorunların ortaya çıkmasından, böyle ilişki ile bir süre ilişkilerini denemesi, duygularını test etmesi daha iyidir.” (K6)

“Çiftlerin evliliksiz birlikte yaşamasına ailevi hayata hazırlık, tercih ettiği evlilik partnerine olan duygularını test etmek açısından onaylıyorum. Tabi çok uzak sürmesi gerek. Eğer çiftler birbirinden memnunse, birlikte yaşayabileceğine emin olduktan sonra ilişkilerini resmileştirerek, normal aile kurmaları gerekir.”(K8)

“Hayatta çeşitli durumlar vardır. Eğer birbirlerini seven çiftler maddi, veya başkada engellerden dolayı evlenemiyorlarsa, o engelin ortadan kalkmasına kadar evliliksiz birlikte yaşamasında bir sakınca yok olduğunu düşünüyorum. Diğer yandan onların düzensiz cinsel ilişkiden uzak durmasını sağlar.” (K10)

4.7.6. Kazak Ailesinin Gelecek Projeksiyonu

Kazak ailesinin geleceği ile ilgili soruya cevap olarak ilginç yargılar alınmıştır. Bu sorudan elde edilen sonuçlar Tablo-43'te sunulmaktadır. Katılımcıların yarısından fazlası (%52,4) ailenin değerinin artacağına ve daha istikrarlı hale geleceğine inanmaktadır. %15,9'u ailenin evliliksiz olarak birlikte yaşamaya (sivil evliliğe) dayanacağını belirtmektedir. %12,8'i tek ebeveynli ailelerin sayısındaki artıştan ve %10,1'i yeniden evlenme sayısındaki artıştan endişe etmektedir. Sadece %0,9'u eşcinsel evliliklere olan ilginin artması konusunda görüş bildirmektedir. Bu görüşler, Kazak ailesinin geleceğine bireylerin güvenle baktığını göstermektedir. Ayrıca, katılımcıların tam teşekküllü çağdaş bir Kazak ailesini savunduğu ve eşcinsel evliliklere şiddetle karşı olduğu görülmektedir. Tabii ki, bu henüz gerçeklik değil,

sadece değer yönelimleri, ancak gerçeklik büyük ölçüde insanların ne için çabaladıkları, neyin iyi olduğunu düşündükleri ile belirlenir.

Tablo 43: Kazak Ailesinin Geleceği İle İlgili Cevapların Dağılımı, %

Siz Kazak ailesinin geleceği hakkında ne düşünüyorsunuz?	Ailenin değeri artacak ve giderek daha istikrarlı olacaktır	Tek ebeveynli ailelerin sayısı artacak	Aile ilişkileri giderek daha çok sivil evlilik ile değiştirilecek	Yeniden evlilikler artacak	Eşcinsel evliliğe ilgi artacak	Cevaplama zorlanıyor	Toplam
Yerleşim Yeri							
Kent	48,2	12,1	18,1	11,4	1,6	8,6	100
Kır	57,2	13,8	13,4	8,5	0	7,1	100
Cinsiyeti							
Erkek	56,2	11,3	14,7	8,9	0,4	8,5	100
Kadın	49,4	14,1	16,9	11,0	1,2	7,4	100
Yaş Grubu							
18-29	54,4	11,2	14,2	9,5	0,6	10,1	100
30-49	53,1	12,6	16,6	10,2	1,4	6,1	100
50 +	47,9	15,7	16,5	10,8	0	9,1	100
Toplam	52,4	12,8	15,9	10,1	0,9	7,9	100

Ailenin öneminin artacağı ve giderek daha istikrarlı olacağını belirtenler oranı kırdaki yaşayanlar arasında kentte yaşayanlara göre daha yüksektir. (kırdaki %57,2, kentte %48,2). Buna karşılık, aile ilişkilerinin giderek daha çok sivil evlilikler ile değiştirileceğini ifade edenler %18,1 ile kentte yüksek olduğu görülmektedir. Bu oran kırdaki %13,4'tür. Bu göstergeler kırdaki yaşayanların geleneksel aile ilişkilerine daha büyük önem verdiğini, günümüzde yaygınlaşmakta olan sivil evlilik gibi eğilimlere sıcak bakmadığını göstermektedir.

Kazak ailesinin geleceğine ilişkin alınan cevaplara katılımcıların cinsiyetine göre bakıldığında erkekler ve kadınlar arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Kazak ailesinin geleceğine yönelik olumlu bir tutum anlamında erkeklerin oranı daha yüksektir. Onların %56,2'si ailenin öneminin artacağından emindir, kadınlarda ise bu oran %49,4'tür. Sivil evlilik sayısının artacağını düşünen erkeklerin oranı %14,7'iken kadınların oranı %16,9'dur. Erkeklerin sadece %0,4'ü, kadınların ise %1,2'si aile hayatında eşcinsel evliliklere olan ilginin artmasından söz etmektedir. Tek ebeveynli ailelerin sayısındaki artıştan bahseden erkeklere göre kadınlar daha fazladır (sırasıyla %11,3, %14,1). Bu veriler kadınların aile hayatına daha az ilgi

duyduğunun kanıtı mıdır? Bizce, böyle bir değerlendirme yanlış olurdu. Aile, her şeyden önce kadınlar için ilk yaşam değeriydi, öyle ve öyle olacaktır. Sonuçlar başka bir şeyi, toplumdaki belirli bir cinsiyet dengesizliğinin korunduğunu göstermektedir. Eskiden olduğu gibi evlilik seçimini erkek yapar ve “ teklifte bulunur”; erkekler kadınlarla kıyasla eş seçmekte daha özgürdür; evlenmede kadınlarla kıyasla erkekler için yaş sınırlı değildir; genel olarak erkekler mali açıdan daha varlıklı, vb. Bu nedenle kadınlar ailenin sağlam olacağından daha az emindir. Onlar için aile hayattır, ailenin bir yük olacağını gerçeğe kendilerini rahlatmak isteyen evlenmemiş yaşlı kızlar bile ne derse desinler, gizlice sevgi dolu bir koca ve komik çocuklar hakkında hayal kurduğu varsayılabilir.

Tüm yaş gruplarının katılımcıları, ailenin önemini artacağı ve giderek daha istikrarlı hale geleceğine ilişkin görüşü oybirliğiyle kabul etmektedir. Bu cevap seçeneği, 50 yaş üzerinde olanların % 47,9'u, 30-49 yaş aralığında olanların %53,1'i, 18-29 yaş aralığında olanların ise %54,4'ü tarafından seçilmiştir. Ayrıca, aile ilişkilerinin yerini sivil evliliklerin değiştireceğine inananlar 18-29 yaş grubunda %14,2 ile diğer yaş gruplarından daha düşük olduğu görülmektedir. Bu görüşü paylaşanlar 30-49 yaş grubunda %16,6, 50 yaş üzer katılımcılar arasında %16,5'tir. Farklı yaş grupları katılımcılarından tek ebeveynli ailelerin artacağını belirtenler %11,2 ile %15,7 arasında, ailenin geleceğinin yeniden evlenme sayısındaki artışla ilişkili olacağına inananlar ise %9,5 ila %10,8 arasındadır. Bu sonuçlar, katılımcılar ne kadar genç olursa, giderek ailenin önemini artacağı ve istikrarlı olacağına daha fazla inandığı hakkında bir eğilimi ortaya çıkarmıştır. Bu eğilim, genç kuşak temsilcilerinin istikrarlı ve başarılı bir aile için arzusunu göstermektedir. Öte yandan, yaşlı kuşağın tek ebeveynli ailelerin sayısının, sivil evliliklerin artmasından endişelendiğini göstermektedir.

Nitel araştırma kapsamında görüşülen kişilere Kazak ailesinin geleceği hakkında neler düşündüğü sorulmuştur. Kazak ailesinin geleneksel özelliklerini koruyarak günümüzün bazı şartlarına uyum sağlayarak sağlam ve istikrarlı aile olarak hayatını sürdüreceği ile ilgili bakışların baskınlığı olmasının yanında başka bakışlar da söz konusudur elbette. Kazak ailesinin geleceğinin istikrarlı ve başarılı olacağına inanlar kazakların kültürünün, geleneklerinin ve İslam dininin önemli

rölüne işaret etmektedir. Aile çevresindeki meydana gelen çeşitli sorunları geçici bir olgu olarak değerlendirilmektedir.

“Kazak ailesinin gelecekte daha güçlü olacağına inanıyorum. Bizim halkımızın derin kültürü, dinimiz aileye büyük önem veriyor. Bunun aile ilişkilerinde yaşanan farklı sorunların üstesinden gelmede katkısı olacaktır.” (K4)

“Kazakların aile ilişkileri günümüzde biraz zayıfladığına rağmen gelecekte daha iyi olacağını düşünüyorum. Biz aileye çok önem veriyoruz, hayatımız aile ile anlam kazanıyor. Evliliksiz olarak birlikte yaşama, yalnızlık gibi yaşam tarzları geçicidir. Şu anda bu olgular yenilik olarak kabul ediyorlar ve bunu taklit ediyorlar, ama bunun yanlış olduğunu insanlar giderek anlamaya başlarlar.” (K11)

“Bizim için aile herşeyden değerlidir. Gelecekte de öyle olacağını düşünüyorum. O yüzden kazak ailesi gelecekte daha istikrarlı olacak.” (K12)

“Bizim aile ilişkilerimizi etkileyen Batı kültürünün unsurlarının geçici olduğunu düşünüyorum. Bizim geleneklerimiz, asıl dinimiz bu unsurların daha yaygınlaşmasına karşı direnebilir.” (K18)

Kimi katılımcılar gelecekte kazak ailesinin daha zayıf hale geleceğinden, aile ilişkilerinde daha ciddi sorunların ortaya çıkabileceğinden endişe ediyorlar. Bu görüşü ifade edenler boşanmanın, sivil evliliklerin, tek ebeveynli ailelerin sayısının artışı ve ailenin işlevlerindeki eksiklikleri vb gibi sorunları vurgulamaktadır. Ayrıca, günümüzde yaşanan sorunların gelecekte ciddi olumsuz sonuçlarının olabileceğine işaret etmektedir.

“Günümüzde boşanma giderek artmakta, evliliksiz birlikte yaşama yaygınlaşıyor, çocukların ailedeki eğitimi ile ilgili de çok sorunlar ve eksiklikler var. Bu sorunların kazak ailesinin, dolayısıyla ülkenin geleceğini tehdit oluşturduğunu düşünüyorum.” (K20)

“Kazak ailesinin geleceğinden endişe ediyorum. Bizim kültürümüze, geleneklerimize aykırı olan ilişkiler yaygınlaşıyor, ailelerimiz çeşitli sorunlarla karşılaşılıyor.” (K15)

“Çocuk yetiştirmeye ilişkin eksiklikleri, aile ile ilgili önemli sorunlardan biri olduğunu düşünüyorum. Günümüzde aile yaşanan çeşitli sorunların sonuçları çocukları olumsuz etkiliyor, diğer yandan çocukların eğitimi ihmal ediliyor. Bu durum

geleceğimiz için tehlikelidir. Kimleri ve nasıl yetiştirirsek, geleceğimiz ona göre belirlenecek.” (K17)

“Gelecekte Kazakların aile ilişkilerinin güçlü olacağına inanıyorum. Ama bu süreç devletin ve sosyal kuruluşların yardımı ve desteği ile ilişkilidir. Devlet, maddi desteklerinin yanında televizyonlardaki programların kontrolü, aile değerlerinin propagandası, milli kültür ve geleneklerin canlamsı yönündeki önlemlerini artırması lazım.” (K14)

“Kazak ailesi dahil ülkemizde ailelerin devletin desteğine ihtiyacı vardır. Devletin şu andaki desteklerinin yetersiz olduğunu düşünüyorum. Aile çevresindeki sorunların çözümü için devlet kapsamlı politika yürütecekse, bu alandaki maddi ve manevi açıdan desteklerini artıracaksa ailenin geleceğinin iyi olacağına inanıyorum.” (K2)

“Aile ile ilgili bugünkü ele alınan önlemler, ailenin geleceğinin temelidir.” (K16)

Kimi katılımcılar ise kazak ailesinin gelecekte istikrarlı ve başarılı olması için devletin ve sosyal kuruluşların desteğine ihtiyacı olduğunu söylemektedir. Bu görüşe göre günümüzde Kazak ailesinde belirli sorunlar yaşanmakta, bu sorunların üstesinden gelmesi için yardım ve desteğe ihtiyaç duymaktar. Devletin aileye yönelik politikası, bu alandaki destekleri ve önlemleri Kazak ailesinin geleceğinin istikrarlı ve başarılı olmasının önemli koşulu olarak değerlendirilmektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmada, günümüz Kazakistan toplumunun dönüşümü koşullarında Kazak ailesinin yapısal özellikleri, evlilik ve boşanma, aile ilişkileri, akraba ilişkileri, çocukla ilgili meseleleri ve aile hayatı ile ilgili değerler ve davranışları, Türkistan ili örneğinde incelenmiştir. Kazak ailesinin bu yapısal göstergelerinin incelenmesi, bu sosyal kurumun yalnızca gerçek durumunu anlamak için değil, aynı zamanda geleceğini tahmin etmek için önemli bir takım genellemeler ve sonuçlar vereceği düşünülmektedir.

Kazakistan toplumunun, onun sosyal yapısı ve sosyal kurumlarının dönüşümüne bağlı olarak aile, gelişiminde zor bir dönemden geçmektedir, eşzamanlı olarak içinde yer alan sosyoekonomik faktörlerin ve iç süreçlerin etkisi altındadır. Kazak ailesinin geleneksel yapı ile modern yapı arasında sıkışmış bir geçiş ailesi olduğu söylenebilir. Fakat araştırma sonuçları, sosyoekonomik ve teknolojik değişimlere bağlı olarak bazı değerlerin değişmesi ve kayba uğraması ailenin varlığı ve birliği için tehdit unsuru oluştursa bile genel anlamda Kazaklar için aile çok değerini ve önemini koruduğunu göstermektedir.

Evlilik, ailenin temeli olarak değerlendirilmektedir. Ailenin evlilik ile Ailenin evlilik ile oluşacağını vurgulanarak evlilik çok önemli, değerli, kutsal bir şey, aile hayatındaki gerekli koşul olarak kabul edilmektedir. Ama evliliksiz birlikte yaşama ile ilgili elde edilen bulgular, kentte yaşayan her besinci birey, erkeklerin her besincisi, ve gençlerin her dördüncüsü evliliksiz olarak birlikte yaşamayı doğru bulmaktadır.

Katılımcılara göre evliliğin en iyi gerçekleşme biçimi veya ideal evlilik tarzı, evlenecek bireylerin tanışıp anlaşarak kendi kararları ile evlenmesidir. Ayrıca, ailesinin onayını almanın önemini vurgulamaktadır.

Boşanma, ülkedeki aile ile ilgili en önemli sorunlardan biri olarak kalmaktadır. Günümüzde her evlenen üç çiftin biri boşanmaktadır. Nicel verilere göre, boşanmanın temel sebebi olarak maddi sorunlar, eşler arasında karşılıklı anlayışın olmaması, akrabaların etkisi ilk üçlüğü oluşturmaktadır. Eşler arasında çatışmalar neden olan konuların başında maddi sorunların yer alması boşanma ile ilgili bu bulguları doğrulamaktadır. Nitel verilere göre, boşanma sebebi maddi sorunların

dışında aile değerlerinin, kişisel ilişkiler niteliğinin değişmesidir. Ayrıca, bir sorunun diğer birkaç sorunun ortaya çıkmasına neden olacak ve sonuçta boşanmaya yol açacaktır. O yüzden boşanmanın sebebi olarak tek bir soruna bakmak doğru değildir. Daha bir önemli husus boşanma eskisi gibi toplum tarafından kınanmamakta, olumsuz algılanmamakta ve bu durumun da boşanmanın artmasına katkısı vardır. Diğer taraftan, boşanma sayısının artması, toplumun gelişimi ve bireylerin özgürlüğü ile bağlanmaktadır.

Günümüzde aile ilişkilerinin doğası, geçmişte Kazak kırsal ailesinin özelliği olanlardan çok farklıdır. Kazak halkı da dahil olmak üzere cumhuriyetimizin nüfusunun yaşamında meydana gelen derin sosyo-ekonomik ve kültürel dönüşümler ve kadınların profesyonel ve sosyo-politik faaliyetlerinin artması, modern bir ailenin oluşumunda ve eşler ve diğer aile üyeleri arasındaki karşılıklı ilişkilerde önemli değişiklikler yapmıştır. Ailede son sözü söyleyecek ve yönetecek bir kişinin bulunmasının gerektiği ve bunun da erkek olduğu yönünde toplumda var olan geleneksel anlayışın devam ettiği görülmektedir. Ancak bu anlayışın zaman içinde değişme potansiyeli taşıdığı da gözlenmektedir. Araştırma bulgularından genç neslin daha eşler arası eşitliğe ayarlandığı, diğer yaş kategorilerindeki katılımcılara göre aileyi daha demokratik bir şekilde inşa etmeye yaklaştığı görülmektedir. Ayrıca aile reisi ile ilgili nitel verilerin analizinde, erkek veya kadın olmasına bakılmaksızın gelir getirme, eğitim düzeyi ve yaş büyüklüğü gibi kriterlerin önemli olduğu görülmektedir.

Araştırma ayrıca Kazak ailesindeki bazı geleneksel ilişki normlarının yaşlı insanlara sahip ailelerde daha fazla sürdürüldüğünü ortaya koymuştur. Genç ailelerde ise, önde gelen faktörler, her şeyden önce, eşlerin arasında demokratik karşılıklı ilişkiler, çıkarlarının ortaklığı, aile yaşamının duygusal ve manevi doygunluğudur. Aile yaşamındaki farklılıklar özellikle farklı yaş gruplarında belirgindir; genç aileler günümüzün özellikleri ile daha fazla karakterize edilir. Aynı zamanda, bu tür ailelerde birçok geleneksel yaşam özellikleri korunmaktadır. Bu bir yandan Kazak ailesinin günümüzdeki değişimlere paralel olarak daha da gelişmesi eğilimini ve diğer yandan etnik geleneklerin sürdürülebilirliğini ifade etmektedir.

Akrabalık ilişkileri ilgili elde edilen araştırma verileri, Türkistan ilinde Kazakların akrabalık ilişkiler ve akrabalık karşılıklı yardımlaşma geleneğine büyük

önem verdiğini göstermektedir. Fakat, bireylerin gelecek eşi ile tanışmasında, eş seçminde ve ihtiyacı olduğunda yardım isteme konusunda akrabaların rolünün düştüğü görülmektedir. Bu konudaki bulgular, kazaklar arasında akrabalık yardım faaliyetlerinin giderek azalma eğiliminde olduğunu ve bu azalmanın kentte kırsal alana göre daha hızlı gerçekleştiğini göstermektedir. Ayrıca, akrabalık ilişkilerin değeri ve akrabalık karşılıklı yardımlaşma geleneği yaşa bağlı olarak değiştiği söylenebilir. Bu eğilim şaşırtıcı değildir, çünkü bir yandan yaşlılara göre gençler akrabalık karşılıklı yardımla birlikte, arkadaşlarının, okul ve iş yoldaşlarının desteklerine güvenmektedir. Öte yandan onlar esas olarak hayatta çoğunlukla kendilerine güvenmekte, daha az sıklıkla akrabalar yardımına odaklanmaktadır.

Günümüzde, akrabalarla görüşmeler çoğunlukta çeşitli partiler (düğün, doğum gün, kız uğurlama töreni, kuran bağışlama ve hatıra törenleri, vb), bayramlar gibi özel günler ve cenazelerde gerçekleşmektedir. Ayrıca, akrabaların görüşme biçiminin değişmektedir. Akrabalar arasındaki görüşmeler, eskisi gibi canlı değil çoğunlukla iletişim araçları (Telefon, bilgisayar, vb.) ve onların yardımı ile sosyal ağlar üzerinden (Whats App, telegram, facebook skype, vs) gerçekleşmektedir.

Kazak ailesi çocuğa çok büyük önem vermektedir. Katılımcılara göre, çocuk hayatın anlamı, yaşamın amacı ve bizzat yaşamın kendisidir. En büyük değerdir. Türkistan İlindeki bireylerin çoğunluğu 4 ve 5 çocuk sahibi olmak istemektedir. Kanunlara göre 4 çocuğu bulunan ailelerin "büyük aile" statüsüne sahip olması ve devlet tarafından desteklenmesinin hem katılımcıların çoğunluğunun 4 çocuğa sahip olmasında hem de bireylerin çoğunluğunun 4 çocuğa sahip olamamak istemesinde önemli etkisinin olduğu düşünülmektedir. Ailelerin çocuklarından beklentileri arasında sağlık, yüksek eğitim, iyi bir mevki, iyi kariyer, başarı, iyi bir gelecek, iyimserlik, dürüstlük, duyarlık, nezaket, iyi huyluluk, hoşgörü gibi hususlar zikredilmektedir. Bunların arasında yüksek eğitim ve iyi bir mevki daha sık zikredilmesi ve dürüstlük, duyarlık, nezaket, iyi huyluluk, hoşgörü gibi hususlardan önde gelmesi dikkat çekicidir.

Bireyler devletin aileye yönelik politikasını özellikle sağlanan maddi desteklere bağlamaktadır. Genel olarak, devletin desteğini, 18-29 yaş grubunda "orta", 30-49 yaş grubunda "kötü" ve "çok kötü", 50 yaş üzeri katılımcılar arasında "çok iyi" ve "iyi" olarak değerlendirenlerin daha fazla olduğu görülmektedir. 30-49 yaş

grubundaki katılımcıların çoğunluğu genç ailelerdir, küçük çocukları vardır, bu sebeple çeşitli alanlarda devletin desteğine diğer yaş gruplarına göre daha fazla ihtiyaç duymaktadır. Dolayısıyla bu eğilim, devletin aileye yönelik desteklerinin yetersiz olduğu, bu alanda önemli sorunların olduğu ve devletin bu yöndeki hizmetlerinin daha geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Kazak ailesinin bugünkü durumu ilgili veriler ve görüşler iki eğilime işaret etmektedir. Boşanma sayısının, ailedeki şiddet olaylarının, evliliksiz birlikte yaşayan bireyler sayısının, kürtaj ve yeni doğan bebeklerin sokağa bırakılması olaylarının artması gibi sorunlar aile kriz yaşamakta olduğunu göstermektedir. Diğer yandan günümüzün koşulları ve gelişimle ilgili ailenin bir dönüşümü yaşanmaktadır. Bu dönüşüm, özgürlük, kendi isteğine önem vermek, aile ve evliliğe ilişkin görüşlerin yenilenmesi, gelenekselden yeniye geçiş gibi eğilimlere bağlıdır.

Elde edilen araştırma sonuçlarından Kazak ailesinin yapısı, başta sosyo-ekonomik değişimler olmak üzere günümüzün koşullarına uyum göstererek geleneksel özelliklerini korumaya devam ettiği görülmektedir. Ayrıca, Kazak ailesinin bugünkü halinin devletin ve sosyal kuruluşların desteğine ihtiyaç duyduğu ortaya çıkmıştır.

Kazak ailesinin yapısına yönelik yapılan bu araştırmanın bulguları konu ile ilgili önemli tespitlerin yapılmasına olanak sağlamıştır. Türkistan ili üzerinde elde edilen araştırma bulgular ışığında, ülke genelinde Kazak ailesinin yapısı ile ilgili genellemelerin yapılabileceğine inanılmaktadır. Bu bağlamda araştırma bulguları ve yapılan tespitler doğrultusunda araştırılan konularla ilgili öneriler aşağıda maddeler halinde sunulmaktadır:

1. Hem bireyi topluma hazırlayan ve dengeleyen, hem de toplumsal yapıyı oluşturan ana kurum olmasından dolayı aile üzerinde farklı bakış açılarından analiz yapılmasını sağlayacak düzenli araştırmaların yapılması gerekmektedir. Aile yapısının ülke genelinde belirli bir süre aralığında düzenli olarak araştırılması, güncel verilerin elde etmek, zaman içindeki değişim ve sürekliliği tespit etmek, aile, nüfus ve sosyal destek politikalarının bugünü ve geleceğini belirlemek açısından yararlı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca, bu alandaki araştırmaların teşvik edilmesi ve desteklenmesi gerekir.

2. Ailenin değerler alanının yapılanma ve dönüşüm süreçleri tarihsel, kültürel - ideolojik, ekonomik, bilgi koşullardan etkilenir. Bunlardan, özellikle bilgi teknolojilerinin ve medyanın sosyal gelişiminin bugünkü aşamasında, aile ve evlilik kurumlarının imajını yaratmanın ana çevirmenlerinden biri olan bilgi koşulları vurgulanmalıdır. Bir sosyal sorumluluk olarak Kazakistan Cumhurbaşkanlığına bağlı Kadın İşleri, Aile ve Demografik Politika Ulusal Komisyonu ilgili kurumlarla işbirliği içinde Kazakistan medyasında girişimlerde bulunarak, aileye ilişkin yayınlarda hassas davranılması, öte yandan aile değerlerinin, aile ve evlilik ilişkilerinin propagandası hususunda çaba sarfetmelidir.

3. Araştırma bulguları, Kazak ailesinin çocuğa yüksek değer atf ettiğini göstermektedir. Tüm aileler çocuk sahibi olmak isterler, ama istenen çocuk sayısı meselesinde ailenin ekonomik durumu ve çocuğun kadının hayatına olumsuz etkisi söz konusu olmaktadır. Bu sebeple doğumun teşvik edilmesi ve devletin büyük ailelere yönelik destekleri ve sosyal yardımlarının daha geliştirilmesi gerekli görülmektedir.

4. Devlet kurumlarının aile planlaması hizmetleri ve kadınların üreme sağlığını korumak için kapsamlı bir sistem gerekli olduğu düşünülmektedir. Bu konu üçüncü maddede önerileri ile birlikte ülkenin demografik durumu açısından da son derece önemlidir.

5. Kazakistan hızlı bir değişim süreci içindedir. Bu süreçten ailenin etkilenmemesi düşünülemez. Değişimle birlikte ortaya çıkan hukuksal, psikolojik ve sosyal konularda “aile danışmanlığı” merkezlerinin kurulması ve ailelere destek hizmetleri vermesi yerinde olacaktır. Aile danışmanlığı merkezleri, şehirlerle birlikte, kırsal alanlarda, en azından bölgesel merkezlerde ve küçük kasabalarda bir aile danışmanlığının kurulması gerekir.

6. Gelişmiş ülkelerin örneğini takiben, genç, yoksul ve tek ebeveynli aileler için yasal, ekonomik ve sosyal desteğe yönelik hedefli bir “aile politikası” yürütülmesinin gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Abdikeroва, G. (Абдикерова, Г.О.). (2005). *Социализация современной личности*. – Алматы: Қазақ университеті. – 281 с. (*Modern kişiliğin sosyalleşmesi. Almatı: Kazak Üniversitesi*).
- Abdirayımova, G. (Абдирайымова, Г.С.). (2005). Ценностные ориентации современной молодежи (социологический анализ). – Алматы: изд-во БАУР. – 302 с. (*Modern gençliğin değer yönelimleri (sosyolojik analiz). Almatı: BAUR yayınevi*).
- Abdrakhmanova, A.K. (Абдрахманова, А. К.). (2014). Қазақстан Республикасы құқық жүйесінің қалыптасуындағы әдет-ғұрып нормаларының ролі. (*Kazakistan Cumhuriyeti hukuk sisteminin oluşumunda örf-adetlerin rolü*). <http://melimde.com/azastan-respublikasi-i-jjesini-aliptasuindafi-edet-frip-normal.html>, Erişim Tarihi: 11.07.2018
- Abdulina A.T. (Абдулина, А.Т.). (1997). *Современные этнокультурные процессы в среде сельского населения Жетысу: Автореф. дисс. ... канд. ист. наук.* – Алматы. – 26 с. (*Zhetysu'nun kırsal nüfusundaki modern etnokültürel süreçler: Doktora tezinin özeti. Almatı.*)
- Abildakyzy, K. (Әбілдәқызы Қуаныш). (2016). Отбасын құру қиын, бұзу оңай... (*Bir aile kurmak zordur, ayrılmak kolaydır...*) <http://zanmedia.kz/2016/10/13/otbasym-ru-yin-bsu-oi/>. Erişim Tarihi: 10.09.2017
- Adak, N. (2005). Toplumun Temel Yapı Taşı: Aile. (Editör: Güçlü, S.) *Kurumlara Sosyolojik Bir Bakış*. İstanbul: Birey Yayınevi, 58.
- Akylbaeva, İ.M. (Акылбаева, И.М.). (2001). *Быт и культура казахского населения города Тараза на современном этапе* (по материалам этносоциологического исследования: Автореф. дисс. ... канд. ист. наук. – Алматы. – 28 с. (*Taraz şehrinin Kazak nüfusunun şu anki yaşamı ve kültürü. Doktora Tezinin özeti. Almatı.*).
- Alimbai, N., Mukanov, M., Argynbaev Kh. (Алимбай, Н., Муканов, М.С., Аргынбаев, Х.). (1998). Традиционная культура жизнеобеспечения казахов. Очерки теории и истории. – Алматы: Ғылым– 234 с. (*Kazakların geleneksel yaşam desteği kültürü. Teoriler ve tarih üzerine denemeleri. Almatı: Bilim*).
- Andreeva, S., Gulyga, A. (Андреева, С.И., Гулыга, А.В.). (1990). *Семья*. Т. - 1, М.: Госполитиздат-346 с. (Aile. Cilt 1. Moskova: Gospolitizdat).
- Antonov, A. (Антонов А.И.). (2011). 94 процента россиян живут в однодвудетных семьях. “Святость материнства” Всероссийский форум. (*Rusların yüzde 94'ü bir veya iki çocuklu ailelerde yaşıyor. “Anneliğin Kutsallığı” Tüm Rusya Forumu*). http://sm.cnsr.ru/ru/news/news_activ/«94_protcenta_rossiyan_zhivut_v_odno-dvuhdetnih_sem_yah»/, Erişim Tarihi: 11.10.2018.

- Antonov, A. (Антонов, А.И.). (2007). *Социология семьи*. Учебник.-2-е изд., перераб. и доп. - М: ИНФРА-М. (*Aile Sosyolojisi. (2. Baskı). Moskova: İNFRA-M*).
- Antonov, A. I. (Антонов, А.И.) (1992). Кризис семьи и родительства // *Проблемы родительства и планирования семьи. №1*, 11-27. (*Aile ve ebeveynlik krizi. Ebeveynlik ve aile planlaması sorunları. Sayı 1, 11-27*).
- Antonov, A.I (Антонов, А.И.). (1988). *Социальный потенциал семьи*. М.: ИС АН СССР, ССА. (*Ailenin sosyal potansiyeli. Moskova*)
- Antonov, A.I, Medkov V.M. (Антонов, А. И., Медков, В. М. (1996). *Социология семьи*. Учебник М.: Изд-во МГУ. (*Aile sosyolojisi. Ders Kitabı Moskova: Moskova Devlet Üniversitesi Yayınevi*).
- Argynbaev, Kh.A. (Аргынбаев, Х.А.). (1989) Традиционные формы брака у казахов // *Этническая история и традиционная культура народов Средней Азии и Казахстана*. Нукус. (*Kazaklar arasında geleneksel evlilik biçimleri. Orta Asya ve Kazakistan halklarının etnik tarihi ve geleneksel kültürü. Nukus*).
- Argynbaev, Kh.A. (Аргынбаев, Х.А.). (1980). Семейно-брачные отношения у казахов в советскую эпоху // *Актуальные проблемы истории советского Казахстана*. Алма-Ата.- С. 304. (*Sovyet döneminde Kazaklar arasında aile ve evlilik ilişkileri. Sovyet Kazakistan tarihinin güncel sorunları. Alma-Ata*).
- Argynbaev, Kh.A. (Аргынбаев, Х.А.). (1973). *Қазақ халқындағы семья мен неке (тарихи-этнографиялық шолу)*. – Алматы: Ғылым. – 328 б. (*Kazak halkında aile ve evlilik (tarihsel ve etnografik inceleme). Almati: Gylım*).
- Artykbaev, Zh.O. (Артыкбаев, Ж.О.). (2007). Социальная организация и структура казахского общества в XIX веке // *Библиотека казахской этнографии*. Астана. Т. 10. С. 187. (*19. yüzyılda Kazak toplumunun sosyal organizasyonu ve yapısı. Kazak etnografisinin kütüphanesi. Astana. Cilt 10*).
- Artykbaev, Zh.O. (Артыкбаев, Ж.О.). (2005). Кочевники Евразии (в калейдоскопе веков и тысячелетий). – СПб.: Мажор. – 230 с. (*Avrasya Göçmenleri (yüzyılların ve bin yılların kaleydoskopunda). St.Petersburg: Major*).
- Artykbaev, Zh.O. (Артыкбаев, Ж.О.). (2003). Казахское общество; традиции и инновации. – Астана: Парасат Әлемі. – 290 с. (*Kazak toplumu; gelenekler ve yenilikler. Astana: Bilgelik Dünyası*).
- Avcı, M. (2010). *İslam Öncesi Türk Devletlerinin Sosyal Hayatında Kadının Rolü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Aydın, M. (2011). *Ailenin Geleceği*. SEKAM (Sosyal Ekonomik Araştırmalar Merkezi). 11/07/2011. <http://www.sekam.com.tr/sayfa.php?detay=yapisi-bozulmaya-calasilan-ailenin-gelecegi>. Erişim tarihi: 17/02/2018
- Aydın, M. (2000). *Kurumlar Sosyolojisi (2. Baskı)*. Ankara: Vadi Yayınları.

- Babosov, E.M. (Бабосов, Е.М.). (2000). *Прикладная социология*. Минск: ТетраСистемс-493 с. (*Uygulamalı Sosyoloji. Minsk: TetraSystems*).
- Baibakhov, N.A. (2019). Değişen Toplumda Kazak Ailesinin Dönüşümü. 5. *Uluslararası Öğrenciler Sosyal Bilimler Kongresi Bildiriler Kitabı*. 07-09 Kasım. İstanbul: İlem İlimi Edütler Derneği.
- Baibakhov, N.A. (2018). Қоғамдық тұрақтылықты сақтаудағы отбасы институтының орны мен рөлі. “Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті-Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың стратегиясы-өңірлік дамудың драйвері” ғылыми практикалық конференциясының ғылыми еңбектер жинағы. 13 Қараша. Ақтөбе: Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті, 314-320. (Toplumun İstikrarının Sağlanmasında Ailenin Yeri ve Rolü. “Kazakistan Cumhuriyeti'nin İlk Cumhurbaşkanı Nazarbayev'in Stratejisi - Bölgesel Gelişmenin Sürücüsü.” Bilimsel-pratik konferansın Bildiriler Kitabı. 13 Kasım. Aktöbe:Zhubanov Üniversitesi, 314-320).
- Baronov, S., Kuzmina T. (Баронов, С.Ф. и Кузьмина, Т.). (1930). Время наступления зрелости и половая жизнь женщин — казачек // *Казакки. Сборник статей антропологического отряда Казакстанской экспедиции АН СССР. МОКИСАР*. – Вып. 15. Серия Казакстанская. – Л.– С.73-98. (*Olgunluğun başlama zamanı ve Kazak kadınlarının cinsel yaşamı. Kazaklar SSCB Bilimler Akademisinin Kazakistan keşif gezisi antropolojik ekibinin makaleler kitabı. Sayı 15. (Kazakistan serisi), 73-98. Leningrad*)
- Baronov, S.F. (Баронов, С.Ф.). (1927). Опыт медико-санитарного обследования среди казаков // *Казакки. Антропологические очерки. МОКИСАР*. – Вып. 3. Серия Казакстанская. – Л., 1927. – С. 33-57. (*Kazaklar arasında tıbbi ve sıhhi muayene deneyimi. “Kazaklar”. Antropolojik denemeler. Sayı 3. (Kazakistan serisi).33-57, Leningrad*)
- Vaudiyarova, K.B. (Баудиярова, К.Б.). (2009). *Оңтүстік Қазақстандағы бірұлтты және ұлтаралас некелердің тұрақтылығы мен сақтау мәселелері: Тарих ғыл. канд. дисс. ...авторефераты*. – Алматы. (*Güney Kazakistan'da tek uluslu ve etnik gruplar arası evliliklerin istikrar ve korunmasının sorunları. Doktora tezinin özeti. Almatı*).
- Berto, D., Berto_Vyam, İ. (Берто, Д., Берто-Вьям, И.). (1992). Наследство и род: трансляция и социальная мобильность на протяжении пяти поколений. *Вопросы социологии. №2. Т.1.- С.106-122. (Kalıtım ve Cinsiyet: Beş Nesil için Aktarım ve Sosyal Hareketlilik. Sosyolojik sorunlar. Cilt 1, Sayı 2, 106-122)*.
- Betashar nedir? (Беташар дегеніміз?). (2014). https://el.kz/news/archive/betashar_degenimiz/, Erişim Tarihi: 24.11.2018
- Vim-Bad, B, Gavrov, S. (Бим-Бад, Б.М., Гавров С.Н.). (2010). *Модернизация института семьи: макросоциологический, экономический и антрополого-педагогический анализ*. Монография. — М.: Интеллектуальная книга - с Новый хронограф. (*Aile kurumunun modernizasyonu: makro sosyolojik*,

ekonomik ve antropolojik-pedagojik analizi. Monografi. Moskova: Entelektüel kitap).

- Birleşmiş Milletler, Ekonomik ve Sosyal İşler Bölümü, Nüfus Bölümü. (2017). Dünya Nüfus Beklentileri: 2017 Revizyonu. <http://www.demoscope.ru/weekly/2017/0751/barom02.php>, Erişim Tarihi: 08.04.2018.
- Bolotova S.R. (Болотова, С.Р.). (2006). Динамика ценности семьи в сознании студенческой молодежи: На примере вузов г. Хабаровска. Дис... канд. соц. наук.- Хабаровск. (*Öğrenci gençliğin zihninde aile değerinin dinamikleri: Habarovsk şehrindeki üniversiteler örneğinde. Doktora Tezi*).
- Cheboksarov, N.N. (Чебоксаров, Н.Н.). (1949). Комплексная антрополого-этнографическая экспедиция в Казахстан // *Краткие сообщения Института этнографии АН СССР – Т. VI. – С. 9-19. (Kazakistan'a kapsamlı antropolojik ve etnografik keşif seferi. SSCB BA Etnografya Enstitüsü'nün kısa raporları. Cilt VI, 9-19)*.
- Cherbakova, E.M. (Щербакова, Е.М.). (2017). Мировые тенденции рождаемости по оценкам ООН пересмотра 2017 года // Демоскоп Weekly. 751-752. (*BM tahminlerine göre dünya doğurganlık eğilimlerinin 2017 yıl revizyonu. Demoscope Weekly. URL: http://www.demoscope.ru/weekly/2017/0751/barom02.php*, Erişim Tarihi: 10.24.2018.
- Chernyak, E.M. (Черняк, Е.М.). (2004). *Социология семьи. Учебное пособие. 3-е изд., перераб. и доп. — М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и КО». (Aile sosyolojisi. 3. Baskı. Moskova: “Dashkov ve KO” Yayıncılık ve ticaret şirketi).*
- Dobrenkoe V.İ.ve Kravchenko, A.I. (Добренское, В.И., Кравченко, А.И.). (2008). *Методы социологического исследования. М.: ИНФРА-М. (Sosyolojik araştırma yöntemleri. - Moskova: INFRA-M).*
- Doğan, İ. (2009). *Dünden Bugüne Türk Ailesi. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.*
- Doğurganlık hızı dünya çapında düşüyor; Türkiye dahil birçok ülkede hız, nüfus yenilenme düzeyinin altında.(2018) <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46148247>, Erişim Tarihi: 27.11.2018.
- Dolnik, V.P. (Дольник, В. Р.). (1996). *Вышли мы все из природы: беседы о поведении человека в компании птиц, зверей и детей. - Москва: Linka press. - 327 с. (Herimiz doğanın dışına çıktık: kuşlar, hayvanlar ve çocuklar ortamında insan davranışları hakkında konuşmalar. Moskova: Linka press).*
- Duben, Alan ve Cem BEHAR (2014), *İstanbul Haneleri: Evlilik Aile ve Doğurganlık 1880 - 1940. (Çeviren: Nuray Mert). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.*
- Duben, Alan (2002), *Kent, Aile, Tarih. (Çeviren: Leyla Şimşek). İstanbul: İletişim Yayınları.*

- Durkheim, E. (Дюркгейм, Э.). (1994). *Самоубийство: Социологический этюд* /Пер,с фр. с сокр. А.Н. Ильинсеого, Под ред. В. А. Базарова.- М.: Мысль.- 399 с. (*Émile Durkheim (1897). Le suicide.*), <http://www.psychiatry.ru/siteconst/userfiles/file/PDF/1706/4.pdf>. Erişim tarihi: 26/11/2017
- Durkheim, E. (Дюркгейм, Э.). (1991). *О разделении общественного труда. Метод социологии*. Пер. с фр. и послесловие Л.Б. Гофмана. — М.: Наука. — 576 с. (*Durkheim E. (1983). De la division du travail social*)
- Dzhamanbalaeva, Sh.E. (Джаманбалаева, Ш.Е.). (2002). *Общество и подросток: социологический аспект девиантного поведения*. – Алматы: Қазақ университеті. (*Toplum ve ergen: Sapkın davranışın sosyolojik yönü. Almatı: Kazak Üniversitesi*).
- Ekim Devrimi. (Қазан төңкерісі). https://kk.wikipedia.org/wiki/Қазан_төңкерісі, Erişim Tarihi: 21.02.2018.
- Engels, F. (Энгельс, Ф.). (2009). *Происхождение семьи, частной собственности и государства*. - СПб.: «Азбука-классика».-256 с. (*Ailenin, özel mülkiyetin ve devletin kökeni. Petersburg: Azbuka-klasik*).
- Eröz, M. (1991). *Türk Ailesi: Aile Yazıları I*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Galimova A. K. (Галимова, А.К.). (2000). *Современная сельская семья казахов Северного Казахстана (этносоциологическое исследование)*: Автореф. дисс. ... канд. ист. наук. – Алматы. (*Kuzey Kazakistan'daki Kazakların modern kırsal ailesi (ethnososyolojik araştırma). Doktora tezinin özeti.Almatı*).
- Gantskaya, O.A. 8Ганцкая, О.А.). (1987). *Семья: общие понятия, принципы типологизации.// Этносоциальные аспекты изучения семьи у народов Зарубежной Европы*. – М. С. 5-14. (*Aile: genel kavramlar, tipoloji ilkeleri. Yurtdışındaki Avrupa halkları arasında aileyi incelemenin etnososyal yönleri. 5-14*).
- Giddens, A. (Гидденс, Э.). (2005). *Социология* / При участии К. Бердсолл: Пер. с англ. А. В. Берков, В. П. Мурат и др. Отв. ред. В.Д.Мазо. Издание 2-е, выполненное по 4-му английскому изданию, полностью переработанному и дополненному. М.: Едиториал УРСС. (*Giddens, Anthony (2001). Sociology. Fourth edition*).
- Golod, S.İ. (Голод, С.И.). (1998). *Семья и брак: историко-социологический анализ*. Санкт-Петербург: Петрополис.– 272 с. (*Aile ve evlilik: tarihsel ve sosyolojik bir analiz. St.Petersburg: Petropolis*).
- Golod, S.İ. (Голод, С.И.). (1984). *Стабильность семьи: социологические и демографические аспекты*. Л.: Наука. (*Aile istikrarı: sosyolojik ve demografik yönleri. Leningrad: Nauka*).
- Gökalp, Z. (2005). *Türkçülüğün Esasları*. (Sadeleştiren: Yalçın Toker). İstanbul: Toker Yayınları.

- Gökçe, B. (1991). Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme. *Aile Yazıları I, Temel Kavramsal Yapı ve Tarihi Süreç, Bilim Serisi, 5/1*, 206-216
- Gritsenko, V.V. (Гриценко, В.В.). (1989). *Факторы устойчивости националь- носмешанных и однонациональных браков (по материалам этносоциологического исследования в г. Аркалыке Казахской ССР)*. Автореф. дис. канд. ист. наук. – М. (*Ulusal karma ve tek uluslu evliliklerin istikrar faktörleri. Doktora tezinin özeti. Moskova*).
- Grodekov, N.İ. (Гродеков, Н.И.). (1889). *Киргизы и кара-киргизы Сыр-Дарьинской области*. Ташкент. Т. 1: Юридический быт. С. 29. (*Syr-Darya bölgesinin Kırgız ve Kara-Kırgızları. Hukuki hayat. Cilt 1,29*).
- Gurko, T.A. (Гурко, Т.А).. (2008). *Трансформация института родительства в постсоветской России: автореф. дис. ... д-ра социол. наук. Москва. (Sovyet sonrası Rusya'da ebeveynlik kurumunun dönüşümü. Doktora Tezinin Özeti. Moskova)*
- Gurko, T.A. (Гурко Т.А.). (1995). Трансформация института семьи: постановка проблемы // *Социологические исследования. №10.-С. 95-99. (Aile Kurumunun Dönüşümü: Problemin Beyanı. Sosyolojik Araştırma. Sayı 10, 95-99)*.
- Güngör, E. (1999). *Tarihte Türkler*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Gürbüz, M. (2007). Yüreğir'e Göç Eden Nüfusun Sosyo-Ekonomik Özellikleri ve Şehirleşme Sürecindeki Değişimi. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Coğrafya Dergisi, 15*, 1–2.
- Işık, Ş. (2005). Türkiye'de Kentleşme ve Kentleşme Modelleri. *Ege Coğrafya Dergisi, 14*, 57-71.
- İçli, G. (1999). Denizli İline Göç Eden Ailelerin Eğitime Bakış Açılıarı. *PAÜ. Eğitim Fakültesi Dergisi, 5*, 70-74.
- İsakovich, E.İ. (Исакович, Е.И.). (2007). *Социальная регуляция семейно брачных отношений в современной России*. Диссертация на соискание учёной степени кандидата социологических наук. Москва. (*Modern Rusya'da aile ve evlilik ilişkilerinin sosyal düzenlemesi. Doktora tezi. Moskova*).
- İvanilova, A.V. (Иванилова, А. В.). (2017). Қазақстане растет число беременностей и абортів среди подростков. (*Kazakistan'da ergenler arasındaki gebelik ve kürtaj sayısı artıyor*). <https://mk-kz.kz/articles/2017/07/25/v-kazakhstan-rastet-chislo-beremennostey-i-abortov-sredi-podrostkov.html>, Erişim Tarihi: 11.10.2018
- Kabildinov, Z. ve Kaуірбаева А. (2008). Қазақстан тарихы (XVIII ғасыр — 1914 жыл). Алматы: Атамұра, (*Kazakistan Tarihi (XVIII.Yüzyıl-1914.Almatı: Atamura*).
- Kalın mal. (Қалыңмал). Қазақ дәстүрлі мәдениетінің энциклопедиялық сөздігі. (Kazak geleneksel kültürü ansiklopedi sözlüğü). <https://translate.academic.ru/қалыңмал/ru/xx/>, Erişim Tarihi: 16.03.2018.

- Kalysh, A.V. (Калыш, А.В.). (2013). *Семья и брак в современном Казахстане*. Монография. –Алматы: Арыс. (*Modern Kazakistan'da Aile ve Evlilik. Almati: Arys*).
- Karay, R. H. (1981). *Üç Mümlü Şamdan*. İstanbul: Arkadaş Yayınları.
- Karmysheva, D.Kh. (Кармышева, Д.Х.). (1967). Семья и семейный быт // *Культура и быт казахского колхозного аула*. – Алма-Ата. – С.173-242. (*Aile ve aile hayatı. Kazak kolektif çiftlik köyünün kültürü ve hayatı. Alma-Ata*).
- Kasymova, G.P., Zhakupova M.B. (Касымова, Г.П., Жакупова М.Б.). (2014). Анализ количества абортів женщин Республики Казахстан. *Вестник КазНМУ, №1*. С.390-392. (*Kazakistan Cumhuriyetinde kadınlar arasında kürtaj sayısının analizi. KazNMU Bülteni, Sayı 1, 390-392*).
- Kauanova, Kh.A. (Кауанова, Х.А.). (1982). *Образ жизни и быт рабочих семей (на материалах Казахстана)*. – Алма-Ата: Наука – 168 с. (*Çalışan ailelerin yaşam tarzı ve günlük yaşamı (Kazakistan'dan gelen materyallere göre)*. - *Alma-Ata: Nauka*).
- Kaygalak, İ. (2006). İzmir Karşıyaka-Çiğli Periferisinde Göçün Sosyo-Ekonomik Boyutları. *Ege Coğrafya Dergisi, 15(2006)*, 87–103.
- Kazak geleneksel kültürünün ansiklopedik sözlüğü. (*Қазақ дәстүрлі мәдениетінің энциклопедиялық сөздігі*). <https://translate.academic.ru/қалыңмал/ru/xx/>, Erişim Tarihi: 11.07.2018
- Kazakistan Cumhuriyeti'nde 2030'a kadar aile ve cinsiyet politikası kavramı. (2016). (*Қазақстан Республикасындағы 2030 жылға дейінгі отбасылық және гендерлік саясат тұжырымдамасы*). Қазақстан Республикасы Президентінің 2016 жылғы 6 желтоқсандағы №384 Жарлығымен Бекітілген. Астана, 2016.
- Kazakistan'da evlilikler ve boşanmalar. Resimlerdeki gerçekler. (2018). (*Браки и разводы в Казахстане. Факты в картинках*). (08.11.2018). <https://www.ktk.kz/ru/blog/article/2018/11/08/106287/>, Erişim Tarihi: 19.12.2018
- КСІК. (Қазақстан Республикасы статистика агентігі). (2011a). *Қазақстан Республикасының 2009 жылғы Ұлттық халық санағының қорытындылары. Талдамалы есеп*. Ред.басқарған Смайылов Ә.А. Астана. (КСІК. (2011a). *Kazakistan Cumhuriyeti 2009 Ulusal Nüfus Sayım Sonuçları. Analitik Rapor. Editor Smailov A.A. Astana*).
- КСІК. (Қазақстан Республикасы Статистика агентігі). (2011b) *Қазақстан Республикасының үй шаруашылықтары. 2009 жылғы Қазақстан Республикасы халқының Ұлттық санағының қорытындылары. 2 том*. Статистикалық жинақ. /Редакцияны басқарған Ә.Смайылов. Астана.-254 бет. (КСІК. (2011b). *Kazakistan Cumhuriyeti Haneleri. Kazakistan Cumhuriyeti 2009 Ulusal Nüfus Sayımı Sonuçları. Cilt 2. İstatistiksel kitap. Editör: A. Smailov. Astana*)

- КСУЕВІК. (Қазақстан Республикасы, Ұлттық экономика министрлігі, Статистика комитеті). (*Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal Ekonomi Bakanlığı İstatistik Komitesi*). <http://stat.gov.kz/beta/> Erişim Tarihi: 12.01.2019.
- Kharchev, A.G. (Харчев, А. Г.). (2003). *Социология семьи: проблемы становления науки*. М.: Центр соц. Прогноз.-342с. (*Ailenin sosyolojisi: bilimin oluştumunun sorunları. Moskova: Sosyolojik tahmin merkezi*).
- Kharchev, A.G. (Харчев, А.Г.). (1979). *Брак и семья в СССР*. М.: Мысль. (*SSCB'de Evlilik ve Aile. Moskova: Misl*).
- Kharchev, A.G., Matskovsky, M.S. (Харчев, А. Г., Мацковский, М. С. (1978). *Современная семья и ее проблемы*. М. (*Modern aile ve sorunları. Moskova*)
- Khazanov, A.M. (Хазанов, А.М.). (2002). *Кочевники и внешний мир*. Алматы. С. 228. (*Göçebeler ve dış dünya. Almatı*)
- Кноема. (Кноема, dünyanın büyük küresel veritabanı). (2018). *Казахстан - Суммарный коэффициент рождаемости*. (*Kazakistan - toplam doğurganlık hızı*). <https://knoema.ru/atlas/Казахстан/Суммарный-коэффициент-рождаемости>, Erişim Tarihi: 11.08.2018.
- Kolhoz (Колхоз). <https://ru.wikipedia.org/wiki/Колхоз>, Erişim Tarihi: 22.02.2018.
- Kongar, E. (1972). *İzmir'de Kentsel Aile*. Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayını.
- Korbe, O.A. (Корбе, О.А.). (1950). Культура и быт казахского колхозного аула (К 30-летию Казахской ССР) // Советская этнография. №4. – С. 67-91. (*Kazak kolektif çiftlik köyünün kültürü ve hayatı (Kazak SSC'nin 30. yıldönümüne) // Sovyet etnografyası. Sayı 4, 67-91*).
- Kovalevsky, M. (Ковалевский, М.). (1939). *Очерк происхождения и развития семьи и собственности*. Перевод с франц. С.П. Моравского под редакцией проф. М.О. Косвена. — М.: ОГИЗ. — 186 с. (*Aile ve mülkün kökeni ve gelişimi üzerine bir çalışma. Moskova: OGİZ*).
- Kravchenko, A.İ. (Кравченко, А. И.). (2004). *Социология*. Учеб. М.: Проспект. (*Sosyoloji. Ders Kitabı. Moskova: Prospekt*)
- Kuftin, B.A. (Куфтин, Б.А.). (1926). Киргиз-казаки. Культура и быт. *Этнологические очерки*. – М., 1926. – 87 с. (*Kırgız-Kazaklar. Kültür ve yaşam. Etnolojik denemeler. Moskova*).
- Kurylev, V.P. (Курылев, В.П.). (1995). О формах семьи у казахских кочевников и полукочевников и у некоторых других тюрко-монгольских народов (конец XIX — начало XX в.) // *Этническая и этносоциальная история народов Кавказа, Средней Азии и Казахстана*. СПб.- С. 140–170. (*Kazak göçebeler ve yarı göçebeler arasında ve diğer bazı Türk-Moğol halkları arasındaki (19. yüzyılın sonları - 20. yüzyılın başları) aile biçimleri hakkında. Kafkasya, Orta Asya ve Kazakistan halklarının etnik ve etnososyal tarihi. Petersburg*).

- Levshin, A.İ. (Левшин, А.И.). (1832). *Описание киргиз-казачьих или киргиз-кайсацких орд и степей*. СПб. Ч. 3. С. 167–184. (*Kırgız-Kazak veya Kırgız-Kaisak ordularının ve bozkırlarının tanımı. Petersburg. Bölüm 3, 167–184*).
- Macionis, John J. (Масионис, Дж.). (2004). *Социология*. Пер. с англ. З. Замчук, С. Комаров, А. Смирнов.- 9-е изд. - СПб.: Питер. (*Macionis, John J. (2003). Sociology. 9th Edition*).
- Malinovsky, B. (Малиновский, Б.). (1998). *Магия, наука и религия*. Пер. с англ. А.П. Хомик под ред. О.Ю. Артемовой,— М.: «Рефл-бук». — 304 с. (*Malinovsky, B. (1998). Büyü, bilim ve din. Moskova: Refl-buk*).
- Marshal, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. Çeviren: Osman Akınay-Derya Kömürçü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Masanov, E.A. (Масанов, Э.А.). (1966). *Очерк истории этнографического изучения казахского народа в СССР*. – Алма-Ата: Наука.– 322 с. (*SSCB'de Kazak halkının etnografik çalışma tarihi üzerine bir deneme. Alma-Ata: Bilim*).
- Matskovsky, M.S. (Мацковский, М.С.). (1987). *Семья и социальная структура*. М.: ИСИ АН СССР, ССА. (*Aile ve sosyal yapı. Moskova*).
- Matskovsky, M.S., Olson D.G. (Мацковский М. С., Олсон Д. Г.). (1995). Семья в России и в США: сравнительный обзор. *Семья на пороге третьего тысячелетия*. М.: Центр общечеловеческих ценностей. Глава I. — С. 9-34. (*Rusya ve ABD'de Aile: Karşılaştırmalı Bir İnceleme. Üçüncü milenyumun eşliğinde bir aile. Moskova: İnsan Değerleri Merkezi. Bölüm I. - 9-34*).
- Mendeshev, S. (Мендешев, С.). (1925). Освобождение от калыма киргизской женщины // *Сов. Киргизия*. – №1. – С. 12-15. (*Kırgız bir kadının kalın maldan kurtuluşu. Sovyet Kırgızistan. Sayı 1, 12-15*).
- Minorat (Минорат). Словари и энциклопедии на Академике. (Akademik sözlükler ve ansiklopediler). <https://dic.academic.ru/dic.nsf/lower/16138>, Erişim Tarihi: 29.03.2018
- Monogarova, L.F. (Моногарова, Л.Ф.). (1982). Структура современной городской семьи таджиков // *Советская этнография*.– № 3. – С. 22-27. (*Taciklerin modern kent ailesinin yapısı. Sovyet etnografyası. Sayı 3. 22-27*).
- Morgan, Lewis H. (Морган, Л. Г.). (1935). Древнее общество или исследование линий человеческого прогресса от дикости через варварство к цивилизации. Л.-368с. (*Morgan, Lewis H. (1877). Ancient Society*)
- Murdock, G.P. (Мердок, Дж. П.) (2003). *Социальная структура*. Пер. с англ. А. В. Коротаяева. — М.: ОГИ. (*Murdock, George Peter (1965). Social Structure*)
- Mustafina, R.M. (Мустафина, Р.М.). (1992). *Представления, культы, обряды у казахов: (В контексте бытового ислама в Южном Казахстане в конце XIX-XX в.в.)* – Алма-Ата: Қазақ университеті. – 176 с. (*Kazaklar arasında temsiller, kültler, ritüeller: (Güney Kazakistan'daki 19.-20. yüzyıl sonlarındaki gündelik İslam bağlamında) - Alma-Ata: Kazak Üniversitesi*).

- Naumova, O.V. (Наумова, О.В.). (1991). *Современные этнокультурные процессы у казахов в многонациональных районах Казахстана*: Автореф. дис. ... канд. ист. наук. – М. (*Kazakistan'ın çok uluslu bölgelerindeki Kazaklar arasında modern etnokültürel süreçler. Doktora tezinin özeti. Moskova*).
- Navitis, G. (Навайтис, Г.). (1999). *Семья в психологической консультации*. М.: Московский психолого-социальный институт, –224 с. (*Psikolojik danışmanlıkta aile. Moskova: Moskova Psikolojik ve Sosyal Enstitüsü*).
- Nazarbaev, N.A. (2015). *Ұлт жоспары – бес институционалдық реформаны жүзеге асыру жөніндегі 100 нақты қадам*. Қазақстан Республикасы Президентінің 2015 жылғы 20 мамырдағы бағдарламасы. ("*5 Kurumsal Reformu Gerçekleştirmek İçin 100 Somut Adım*" *Ulus Planı*. Kazakistan Cumhurbaşkanı N.Nazarbaev'in Programı). <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1500000100>, Erişim Tarihi: 11.08.2018
- Nazarbaev, N.A. (2012). «Қазақстан-2050» *Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты*. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. ("*Kazakistan-2050*" *Stratejisi Başarılı Devletin Yeni Siyasi İstikameti*. Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbaev'in Kazakistan Halkına Seslenişi). http://www.akorda.kz/kz/addresses_addresses_of_prezident/kazakistan-respublikasy, Erişim Tarihi: 11.08.2018
- Ortaylı, İlber (2001). *Osmanlı Toplumunda Aile*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Ortaylı, İlber (1984). *Osmanlı Toplumunda Aile. Türkiye'de Ailenin Değişimi, Topumbilimsel İncelemeler*. Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayını.
- Osipov, G.V. (Осипов, Г.В.). (1990). *Социология*. М.: Мысль. (*Sosyoloji. Moskova: Misl*).
- Ozankaya, Ö. (1979). *Toplum Bilimine Giriş*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları.
- Özgüven, İ. E. (2000). *Evlilik ve Aile Terapisi*, Ankara, PDREM Yayıncılık.
- Punch, Keith F. (2011). *Sosyal Araştırmalara Giriş, Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*. (Çevirenler: D. Bayrak, H. B. Arslan, Z. Akyüz). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Rudenko, S.İ. (Руденко, С.И.). (1930). Очерк быта северо-восточных казаков // *Казаки. Сборник статей антропологического отряда Казакстанской экспедиции АН СССР. Исследование 1927 г. МОКИСАР. – Вып. 15. Серия Казакстанская. – Л.– С. 1-72. (Kuzeydoğu Kazaklarının hayatı üzerine bir deneme. SSCB Bilimler Akademisi Kazakistan keşif seferi antropolojik ekibinin makalelerinin kitabı. Sayı 15. (Kazakistan serisi), 1-72. Leningrad)*.
- Rudenko, S.İ. (Руденко, С.И.). (1927). Антропологические особенности западных казаков // *Казаки. Антропологические очерки. МОКИСАР. – Вып. 3. Серия Казакстанская. – Л.– С. 83-194. (Batı Kazaklarının antropolojik özellikleri. Kazaklar. Antropolojik denemeler. Sayı 3. (Kazakistan serisi). Leningrad)*.

- РВА. (Российская академия наук). (2000). *Население России 1999. Седьмой ежегодный демографический доклад* / Под ред. Вишневого А. Г. — М. (*Rusya Bilimler Akademisi*). (2000). *Rusya Nüfusu 1999. Yedinci Yıllık Demografik Rapor*. Ed. Vishnevsky A.G. Moskova).
- Sabitov, N.S. (Сабитов, Н.С.). (1956). Общественная жизнь и семейный быт казахов-колхозников (по материалам Алма-Атинской и Джамбульской областей) // *ТИИАЭ АН КазССР.– Т. 3. Этнография.* – С. 190-230. (*Kolhozcu Kazakların sosyal yaşamı ve aile hayatı. Kazak SSC Bilimler Akademisi TAEE Bildirileri. Cilt 3. (Etnografya), 190-230*).
- Sabitov, N.S. (Сабитов, Н.). (1950). Об этнографической экспедиции 1949-1950 гг. по изучению культуры и быта казахского колхозного аула // *Известия АН Казахской ССР. Серия историческая.* – Вып. 5. – С. 71-75. (*Kazak kolektif çiftlik köyünün kültürü ve yaşamının incelenmesi üzerine 1949-1950 etnografik keşif gezisi hakkında. Kazak SSR Bilimler Akademisi Haberleri. (Tarih serisi. Sayı 5, 71-75)*).
- Sabitov, N. (Сабитов, Н.). (1948). Некоторые итоги этнографического изучения восточных и юго-восточных областей Казахстана // *ВАН КазССР.* – №8. – С. 67-75. (*Kazakistan'ın doğu ve güneydoğu bölgelerindeki etnografik çalışmanın bazı sonuçları. Kazak SSR Bilimler Akademisi Bülteni. Sayı 8, 67-75*).
- Satybaldina, E.V. (Сатыбалдина, Е.В.). (2011). Семья в системе жизненных ценностей жителей среднего уральского города. *Социологические исследования.* №7, 91-98. (*Orta Ural kentinin sakinlerinin yaşam değerleri sistemindeki aile. Sosyolojik çalışmalar, 7, 91-98*).
- Sayın, Ö. (1990). *Aile Sosyolojisi.* İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Shalginbaeva, S. (Шалгинбаева, С.Х.). (2002). *Семейные традиции и социокультурный облик казахов городов Алматы и Тараза (этносоциологическое исследование):* Автореф. дисс. ... канд. ист. наук. – Алматы. (*Almatı ve Taraz kentlerinin Kazaklarının aile gelenekleri ve sosyo-kültürel imajı (etnososyolojik araştırma). Doktora tezinin özet. Almatı*).
- Shaukenova, Z.K. (Шаукенова, З.К.). (2002). Социальное взаимодействие этносов в современном казахстанском обществе. – Астана: Парламент РК.– 128 с. (*Modern Kazakistan toplumunda etnik grupların sosyal etkileşimi. Astana: Kazakistan Cumhuriyeti Parlamentosu*).
- Shevchenko, A.N. (Шевченко, А.Н.). (2011). *Семья в условиях трансформации современного российского общества (социологический анализ).* Дисс. на соискание учёной степени кандидата соц. наук. Новочеркасск. (*Modern Rus toplumunun dönüşümü bağlamında aile (sosyolojik analiz). Doktora tezi. Novocherkassk*).
- СИОМ. (ЦИОМ). (2018). Результаты социологического исследования по изучению состояния репродуктивного здоровья подростков и молодых людей 15-19 лет, их сексуального поведения и доступа к услугам и информации в области охраны репродуктивного здоровья в Республике

- Казахстан. Исследование проведено независимой исследовательской организацией - Центр Изучения Общественного Мнения (ЦИОМ) по заказу Министерства здравоохранения РК. Алматы. (KAM (Kamuoю Araştırma Merkezi). (2018). *Kazakistan Cumhuriyeti'nde 15-19 yaş arası ergenlerin ve gençlerin üreme sağlığı durumları, cinsel davranışları ve üreme sağlığı alanındaki hizmetlere ve bilgilere erişimleri üzerine yapılan sosyolojik bir çalışmanın sonuçları*).
- Sokolovsky. V.G. (Соколовский, В.Г.). (1926). *Казакский аул. С 17-ю специальными приложениями, иллюстрирующими основные особенности казакского аула.* – Ташкент. – 49 с. (*Kazak köyü. Kazak köyünün temel özelliklerini gösteren 17 özel uygulama ile. Taşkent*).
- Soloviev, N.Ya. (Соловьев, Н. Я.). (1977). *Брак и семья сегодня.*— Вильнюс: Минтис, 1977.— 226 с. (*Bugün Evlilik ve Aile. Vilnius: Mintis*).
- Sorokin, P.A. (Сорокин, П.А.). (1993). *Система социологии. Т.1: Социальная аналитика: учение о строении простейшего (родового) социального явления.* М.: Наука. -447с. (*Sosyoloji sistemi. Cilt 1. Sosyal analiz: en basit (genel) sosyal fenomenin yapısının doktrini. Moskova: Nauka*).
- Sorokin, P.A. (Сорокин, П.А.). (1911). К вопросу об эволюции семьи и брака у зырян // *Известия Архангельского общества "Изучение Русского Севера". №1. (Zyryanların aile ve evliliğinin evrimi sorusu üzerine. Arkhangelsk Topluluğu Haberleri "Rus Kuzeyinin İncelenmesi". Sayı 1) <https://www.booksite.ru/folk/st-1344.html> . Erişim tarihi: 24/11/2017*
- Sosyoloji. Evlilik Türleri Nelerdir. <https://www.sosyoloji.gen.tr/evlilik-turlerinenelerdir/>, Erişim Tarihi: 16.03.2018.
- Stusser, A. (Штуссер, А.). (1929). Ранние браки и брачный возраст в Казахстане // *Журнал раннедетского возраста.* –№7. – С. 150-164. (*Kazakistan'da erken evlilikler ve evlilik yaşı. Erken evlilikler dergisi.Sayı 7, 150-164*).
- Svadbina, T.V. (Свадьбина, Т.В.). (2000). *Семья и российское общество в поиске обновления: Монография.* Н. Новгород: Нижегород. гос. пед. ун-т.- 339 с. (*Yenilenme Arayışında Aile ve Rus Toplumı: Monografi. N. Novgorod*).
- Şubat Devrimi. (Ақпан төңкерісі). https://kk.wikipedia.org/wiki/Ақпан_төңкерісі, Erişim Tarihi: 21.02.2018.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı - Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2011), *Türkiye'de Aile Yapısı Araştırması 2011.* Ankara: Afşaroğlu Matbaası
- T.C. Başbakanlık. Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. (2010), *Türkiye'de Aile Değerleri.* Ankara: Manas Medya Planlama Reklam Hizmetleri.
- T.C. Başbakanlık. Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. (2010), *Aile Yapısı Araştırması 2006.* Ankara: Nakış Ofset
- Toffler, A. (Тоффлер, Э.). (2004). Третья волна. Пер. с англ. Бурмистров К., Бурмистрова Л., Ярцева В. и др. Науч. редактор П.С. Гуревич. - М.: ООО

- "Фирма "Издательство АСТ", 2004.-261 с. (Toffler Alvin. (1990). *The Third Wave*. New York: Bantam Books)
- Toleubaeva, A.T. (Толеубаев, А.Т.). (1991). *Реликты доисламских верований в семейной обрядности казахов (XIX – начало XX в.)*. – Алма-Ата: Ғылым.– 214 с. (*Kazakların aile ritüellerinde İslam öncesi inançların kalıntıları (XIX yüzyıl ve XX yüzyılın başları)*). Alma-Ata: Gylym).
- Tolstov, S.P. (Толстов, С.П.). (1935). Пережитки тотемизма и дуальной организации у туркмен // *Проблемы истории докапиталистических обществ*. № 9-10. (*Türkmenler arasında totemizm ve ikili örgütlenmenin kalıntıları*.)
- Tompson J., Prestley J. (Томпсон Д.Л., Пристли Д.). (1998). Социология: Вводный курс. Пер. с англ. А.К.Меньшиков.- М.: АСТ. (*Thompson Jane, Priestley Judith, (1996), Sociology: Made Simple Series*)
- Topses, M. D. (2008). *Modern Aile Yapısı ve Fonksiyonlarının, Bireyin Elcil Davranış Düzeyi İle İlişkisi*. Doktora Tezi, Hacetepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tuleubaeva, K.M. (Төлеубаева, К.М.). (2010). Қазақ және Орталық Азия халықтарының отбасы, отбасылық әдет-ғұрып, салт-саналары (салыстырмалы-этнографиялық зерттеу): Тарих ғыл. докт. дис. ... автор. – Алматы. (*Kazakistan ve Orta Asya halklarının aile, aile gelenek ve görenekleri (karşılaştırmalı etnografik araştırma)*). Doktora tezinin özeti. *Almatı*).
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2018). Doğum İstatistikleri, 2017. Haber Bülteni. Sayı: 27588, (18 Mayıs 2018). <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27588&utm>, Erişim Tarihi: 11.08.2018.
- Valikhanov, G.N. (Валиханов, Г.Н.). (1953). Современный быт казахского колхозного аула (По материалам Кокчетавской области Казахской ССР): Автореф. дисс. канд. ист. наук. – Алма-Ата. (*Kazak kolektif çiftlik köyünün modern yaşamı. Doktora tezinin özeti. Almatı*).
- Vostrov, V.V. (Востров, В.В.). (1959). Казахи Джаныбекского района Западно-Казахстанской области (Историко-этнографический очерк) // ТИИАЭ АН КазССР. – Т. 3. – С. 5-104. (*Batı Kazakistan bölgesinin Canibek ilçesindeki Kazaklar (Tarihi ve etnografik taslak) // Kazak SSC Bilimler Akademisi Tarih, Arkeoloji ve Etnografya Enstitüsü Bildirileri. Cilt 3, 5-104*).
- Zagryazhsky G. (Загряжский, Г.). (1876). Юридические обычаи киргиз и о народном суде у кочевого населения Туркестанского края по обычному праву (зан) // Материалы для статистики Туркестанского края. СПб. Вып 4. С. 155–156. (*Kırgızların yasal gelenekleri ve örf-adet hukukuna göre Türkistan bölgesinin göçebe nüfusu arasındaki halk mahkemeleri hakkında (yasa)*). *Türkistan bölgesi istatistikleri materyalleri. Petersburg. Sayı 4, 155–156*).
- Zhakirova, A. (Жакипова, А.). (1971). *Развитие семейно-брачных*

- отношений в Казахстане.* Алма-Ата: Казахстан,– 180 с. (*Kazakistan'da aile ve evlilik ilişkilerinin gelişimi. Alma-Ata: Kazakistan*).
- Zhaksybekov, D.S. (Жақсыбеков, Д.С.). (2009). *Оңтүстік Қазақстандағы қазіргі ауыл қазақтары отбасының құрылымы мен қызметі: Тарих ғыл. канд. дисс. ...авторефераты.* – Алматы. (*Güney Kazakistan'daki modern kırsal Kazakları ailesinin yapısı ve işlevi. Doktora tezinin özeti. Almatı*).
- Zhanazarova, Z.Zh. (Жаназарова, З.). (2015). *Ценности семьи в воспитании подрастающего поколения в современном Казахстанском обществе. // Безопасное детство как правовой и социально педагогический концепт. Материалы II Всероссийской с международным участием научно практической конференции (23-24 апреля 2015г.) г. Пермь: ПГГПУ .С.237. (Modern Kazakistan toplumunda genç neslin yetişmesinde aile değerleri. Yasal ve sosyal pedagojik bir kavram olarak güvenli çocukluk. Uluslararası katılımlı II Tüm Rusya bilimsel ve pratik konferansı Bildiriler Kitabı. 23-24 Nisan. Perm.-С.237).*
- Zhanazarova, Z. Zh. (Жаназарова, З.Ж.). (2010). *Отбасы социологиясы.* Алматы: Қазақ униерситеті, -240 б. (*Aile sosyolojisi. Almatı: Kazak Üniversitesi*).
- Zhanazarova, Z. Zh. (Жаназарова, З.Ж.). (2005). «Социологические основы исследований проблем современной казахстанской семьи» Докторская диссертация. Алма-Ата: КазНУ им.аль-Фараби. (*Modern Kazak Ailesinin Sorunları Üzerine Araştırmanın Sosyolojik Temelleri. Doktora Tezi. Almatı: el-Farabi Üniversitesi*).
- Zhanazarova, Z.Zh. (Жаназарова, З.Ж.). (2004). *Современная семья в Казахстане и ее проблемы.* – Алматы: Қазақ университеті. – 257 с. (*Kazakistan'daki modern aile ve sorunları. Almatı: Kazak Üniversitesi*).
- Zhumabaev, M. (Жумабаев, М.). (1992). *Педагогика.* Алматы. – 88 с. (*Pedagoji. Almatı*).
- Zritneva, E.İ. (Зритнева, Е.И.). (2006). *Социология семьи.* Учебное пособие для студентов вузов. Москва: ВЛАДОС. (*Aile sosyolojisi. Üniversite öğrencileri için bir ders kitabı. Moskova: VLADOS*).
- Yasa, İbrahim (1966). *Ankara'da Gecekondu Aileleri.* Ankara: Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı.

EK-1

ANKET FORMU

Değerli Katılımcı,

Bu araştırma, Selçuk Üniversitesi Sosyoloji Ana Bilim Dalında “Günümüz Kazak Ailesinin Yapısal Göstergeleri ve Gelecek Projeksiyonu (Türkistan İli Örneği)” konulu bir doktora araştırmasına bilgi toplamak amacıyla yapılmaktadır. Vereceğiniz yanıtlar sadece araştırmacı tarafından bilimsel veri amacıyla kullanılacak ve kesinlikle bilgileriniz gizli tutulacaktır. Araştırmamız sağlıklı sonuçlar verebilmesi için soruları içtenlikle cevaplandırmanız büyük önem taşımaktadır. Anketi doldurmak için verilen soruları dikkatle okuyarak uygun gördüğünüz cevabı seçmeniz gerekmektedir. Ayrıca tatmin edici seçeneğin olmadığı soruların altına kendi yorumlarınızı ekleyebilirsiniz!

Araştırmamıza katıldığınız için şimdiden teşekkür ederiz.

I. Sosyo-Demografik Özellikler**1. Cinsiyetiniz ?**

1. () Kadın

2. () Erkek

2. Yaşınız?**3. Nrede yaşıyorsunuz?**

1. () Şehir

2. () Köy

4. Medeni durumunuz?

1. () Evli

2. () Bekar

3. () Boşanmış

4. () Eşi ölmüş

5. () Eşinden ayrı yaşıyor

6. () Evliliksiz birlikte yaşıyor

5. Eğitim durumunuz?

1. () İlkokul

2. () Ortaokul

3. () Özel orta
(Kolej/Önlisans)

4. () Yüksek (Üniversite)

5. () Diğer (Belirtiniz).....

6. Mesleğiniz?

1. () İşçi

2. () Doktor

3. () Öğretmen/öğretmen

4. () Polis

5. () Devlet memuru

6 () İş adamı

7. () Esnaf

8. () Çiftçi/hayvançı

9. Öğrenci
 10. Emekli
 11. Evhanımı
 12. İşsiz
 13. Diğer (Belirtiniz).....

7. Ailenizin (Tüm ev halkının kazanıcı, gayrimenkul gelirleri vb. dahil) toplam aylık gelir nedir?

1. 50 000 KZT' den az (130 \$)
 2. 50 000 – 99 000 KZT (130- 260 \$)
 3. 100 000 – 149 000 KZT (260- 390 \$)
 4. 150 000 – 199 000 KZT (390 -520 \$)
 5. 200 000 – 249 000 KZT (520 – 660 \$)
 6. 250 000- 299 000 KZT (660 – 790 \$)
 7. 300 000 – 400 000 KZT (790 – 1050 \$)
 8. 400 000 – 500 000 KZT (1050 - 1300 \$)
 9. 500 000 KZT ve üzeri (1300 \$ ≤)

8. Konutunuzun mülkiyet durumu?

1. Ev sahibi
 2. Kiracı
 3. Diğer (Belirtiniz).....

II. A. Aile Yapısı

9. Kendiniz dahil kaç kardeşiniz?

1. Kardeşim yok
 2. 2
 3. 3
 4. 4
 5. 5
 6. 6
 7. 7+

10. Hanenizde halen kimlerle beraber oturuyorsunuz?

1. Yalnız yaşıyorum
 2. Eşimle ikimiz yaşıyoruz
 3. Eşim ve çocuklarımla
 4. Eşim, çocuklarım, annem ve babamla
 5. Eşim çocuklarım, eşimin annesi ve babasıyla
 6. Eşim, çocuklarım, annem, babam ve evlenmemiş kardeşlerimle
 7. Eşim, çocuklarım, eşimin annesi, babası ve evlenmemiş kardeşleri
 8. Diğer (Belirtiniz).....

II. B. Evlilik İlişkileri

11. Evlendiğinizde siz kaç yaşlarındaydınız? (Evli olanlar için)

1. 18 yaş altında
 2. 18-21
 3. 22-25
 4. 26-29
 5. 30+

12. Size göre erkek için en uygun ilk evlenme yaşı?

1. 18 yaş altında
 2. 18-21
 3. 22-25
 4. 26-29
 5. 30+

13. Size göre kadın için en uygun ilk evlenme yaşı?

1. () 18 yaş altında 2. () 18-21 3. () 22-25
4. () 26-29 5. () 30+

14. Eşiniz ile nasıl tanıştınız (kim tanıştırdı)? (Evli olanlar için)

1. () Kendim 2. () Ebeveyerim
3. () Akrabalarım 4. () Komşularım
5. () Arkadaşlarım 6. () İş (okul) arkadaşlarım
7. () Diğer

15. Eşiniz ile nerede tanıştınız? (Evli olanlar için)

1. () Komşulukta yaşamıştık 2. () İşte, (okulda)
3. () Prtilerde (düğünde) 4. () Sokakta
5. () Başka bir yerde 6. () Cevaplamakta zorlanıyorum

16. Eşiniz ile evlilik öncesi tanıştığınız (ilişkiniz) ne kadar süre devam etti? (Evli olanlar için)

1. () 1 aydan az 2. () 1-3 ay 3. () 4-6 ay
4. () 7-12 ay 5. () 1-2 yıl 6. () 2-3 yıl
7. () 3 yıl ve fazla

17. Eşinizle evliliğiniz nasıl gerçekleşti? (Evli olanlar için)

1. () Tanışıp, anlaşarak ailemin onayı ile
2. () Tanışıp, anlaşarak ailemin bilgisi dışında
3. () Tanışıp, anlaşarak ailemin karşı çıkmasına rağmen
4. () Ailemin seçimi, benim kararım ile
5. () Ailemin seçimi, benim kararım ile
6. () Ailemin kararı, benim görüşüm önemli değildi
7. () Kaçırma yolu ile

18. Size göre evliliğin en iyi gerçekleşme biçimi nedir?

1. () Tanışıp, anlaşarak ailemin onayı ile
2. () Tanışıp, anlaşarak ailesinin onayı önemli değil
3. () Tanışıp, anlaşarak ailemin karşı çıkmasına rağmen
4. () Ailesinin seçimine rıza göstererek
5. () Ailesinin kararı ile, gençlerin görüşü önemli değil
6. () Kaçırma yolu ile

19. Sizce aşağıdaki sebeplerden hangileri boşanmanın temel sebebidir?" (3 cevaba kadar seçebilirler)

1. () Maddi sorunlar (para yetersizliği, konut sorunu, işsizlik)
2. () Akrabaların aile içi ilişkilere karışması
3. () Kıskançlık, güvenin olmaması

4. () Karşılıklı anlayışın olmaması (davranışların uyumsuzluğu)
5. () Aldatma
6. () Çocuk olmaması (kısırlık)
7. () Cinsel uyumsuzluk
8. () Boşanma prosedürlerinin «kolaylığı»
9. () Ahlaksız davranış (içki, kumar)
10. () Ailedeki bireylere (eşine, çocuklara vb.) karşı kötü muamele
11. () Sosyal ağların etkisi, İnternet
12. () Sorumsuz ve ilgisiz davranma
13. () Ahlaki kısıtlamaların olmaması, istediği her şeyi yapmak
14. () Duyguların solması (Yeni aşk)
15. () Aile kurumunun, aile değerlerinin krizi
16. () Diğer

20. Kaç yıldır evlisiniz veya evli kaldınız?

1. () 1-5
2. () 6-10
3. () 11-15
4. () 16-20
5. () 21+

21. Kaç kez evlendiniz?

1. () 1
2. () 2
3. () 3
4. () 4+

22. Evlenirken kalın mal (başlık) verdiniz/verdi mi?

1. () Evet
2. () Hayır

23. Sizce kalın mal (başlık) verilmeli midir?

1. () Evet
2. () Hayır

24. Eşinizle evlenirken ne tür nikah yaptınız?

1. () Sadece resmi nikah
2. () Sadece dini nikah
3. () Hem resmi hem dini nikah
4. () Diğer.....

25. Evlendiğinizde hangi törenler yapıldı? (birden fazla seçenek seçilebilir)

1. () Söz kesme/ kız isteme
2. () Nişan
3. () Kız uzatı töreni
4. () Düğün
5. () Bet aşar
6. () Hiçbir tören yapılmadı
7. () Diğer

26. Eşinizle aranızda akrabalık bağı var mı?

1. () Evet
2. () Hayır

27. Yakın akraba (amca, hala, dayı, teyze çocukları) evliliği yapılmasını uygun buluyor musunuz?

1. () Evet
2. () Hayır

II. C. Aile İçi İlişkileri

28. Ailenizin üyeleri düzenli olarak ne zaman bir araya gelirler?

1. () Sabah kahvaltısında 2. () Akşam yemeğinde 3. () Hafta sonlarında

29. Sizce aile reisi kim olmalı?

1. () Erkek 2. () Kadın
3. () Ailede reis olmamalı (eşitlik olmalı) 4. () Cevaplamakta zorlanıyorum

30. Ailenizin sahip olduğu mal varlığının mülkiyeti kimin üzerindedir?

1. () Erkek üzerine 2. () Kadın üzerine 3. () Erkek-kadın müşterek

31. Evinizde ev işleri genellikle kim veya kimler tarafından yapılır? (Evliler için)

1. () Erkek 2. () Kadın
3. () Aile fertleri beraber (karı koca) 4. () Erkeğin ve kadının olarak ayrılır

32. Ailenizde ilişkilerde çatışmalara ne tür konular yol açıyor?

1. () Maddi konular
2. () Cinsel memnuniyetsizlik
3. () Konut niteliğindeki sorunlar
4. () İlgili ve ihtiyaçların uyumsuzluğu
5. () Görevlerin eşit olmayan dağılımı
6. () Eşlerin birinin ailesi, akrabaları, arkadaşları vb. ile ilişkilere bağlı sorunlar
7. () Eşlerin birinin alkol, kumar alışkanlığı
8. () Güvenmemek, kıskançlık;
9. () Çocuklar ile ilgili sorumluluklar (eğitime farklı yaklaşımlar, karşılıklı anlayış eksikliği)
10. () Diğer

II. Ç. Ailede Çocuk

33. Kaç çocuğunuz var? (Evliler için)

1. () Çocuğum yok 2. () 1 Çocuk 3. () 2 Çocuk
4. () 3 Çocuk 5. () 4 Çocuk 6. () 5 Çocuk
7. () 6 Çocuk 8. () 7 +

34. Şartlarınız uygun olsa kaç çocuğunuz olsun istersiniz/isterdiniz?

1. () Çocuk istemeyen 2. () 1 Çocuk 3. () 2 Çocuk
4. () 3 Çocuk 5. () 4 Çocuk 6. () 5 Çocuk
7. () 6 Çocuk 8. () 7 +

35. Tek çocuğunuz olsaydı kız mı erkek mi olsun isterdiniz?

1. () Erkek 2. () Kız 3. () Farketmez

36. Ailenizde çocuklarla ilgilenme sorumluluğu kime aittir? (Çocuk sahibi olanlar için)

1. () Erkek
2. () Kadın
3. () Aile fertleri beraber
4. () Cevaplamakta zorlanıyorum

37. Aşağıdaki Çocuklarla İlgili İfadelere Katılıp Katılmadığınızı Belirtiniz

Çocuk İle İlgili Düşünceler	Evet	Hayır	Cevaplamakta zorlanıyorum
Çocuk eşleri birbirine yakınlaştırır	()	()	()
Çocuk, yaşlılıklarında anne-babasına bakar	()	()	()
Her aile ekonomik durumuna göre çocuk yapmalı	()	()	()
Soyun devamını erkek çocuk sağlar	()	()	()
Çocuk ebevyenlerinin sosyal/eğitim/iş hayatını olumsuz etkiler	()	()	()
Çocuk sahibi olan kadın olmayana göre itibarlıdır	()	()	()
Erkek çocuk anne itibarını artırır	()	()	()
Kız çocuk aileye daha yakın olur	()	()	()

38. Çocuklarınızın akrabalarınızdan biriyle evlenmeleri ile ilgili ne düşünüyorsunuz?

1. () Olumlu karşılarım
2. () Olumsuz karşılarım
3. () Farketmez
4. () Diğer

II. D. Akrabalık İlişkileri

39. Siz için akrabalık ilişkiler ne kadar önemli?

1. () Çok önemli
2. () Önenli
3. () Göreceli önemli (orta)
4. () Önemli değil
5. () Hiç önemli değil

40. Size göre Kazaklar arasında akrabalık karşılıklı yardım geleneği ne kadar yaygın?

1. () Oldukça yaygın
2. () Yaygın, ama giderek kaybolmakta (azalmakta)
3. () Az yaygın
4. () Cevaplamakta zorlanıyorum

41. Akrabalar arasındaki karşılıklı yardım geleneğinin yararlı olduğunu düşünüyor musunuz?

1. () Gerkli ve yararlı
2. () Hem yararlı hem de zararlı olabilir
3. () Gereksiz ve zararlı
4. () Cevaplamakta zorlanıyorum

42. Ailece en sık kimlerle görüşürsünüz?

1. () Akrabalarımızla
2. () Arkadaşlarımızla
3. () Komşularımızla
4. () Diğer

43. Borç ve benzeri ihtiyaçlarınızda kimlere veya nerelere başvurursunuz?

1. () Anneme, babama ve kardeşlerime
2. () Akrabalarım
3. () Komşularım
4. () Arkadaşlarıma
5. () Banka ve diğer kredi kurumlarına
7. () Cevapsız
6. () Diğer.....

II. E. Ail eve Toplum Hayatı İle İlgili Çeşitli Konulardaki Düşünceler

44. Sizce günümüzün ailesi toplumumuzun yaşamında nasıl bir rolü oynuyor?

1. () Aile, sağlamlığından toplumun ve devletin istikrarı bağlı olan sevgi ve saygıya dayanan küçük bir gruptur
2. () Aile, üyelerinin ekonomik refahını ve devlet ekonomisinin başarısını sağlayan hanehalkıdır
3. () Aile, genç nesli yeniden üreten ve yetiştiren toplumun temelidir
4. () Aile, devlet ve toplumla ilgili olmayan erkek ve kadının özel bir meselesidir
5. () Cevaplamakta zorlanıyorum

45. Kazakistan ailesinin krizi ile ilgili aşağıdaki ifadelerin hangisine katılıyorsunuz?

1. () Son zamanlarda aile kurumunda meydana gelen sorunlara göre günümüz ailesi kriz yaşamakta
2. () Daha doğrusu, bir krizden değil, aile tipindeki bir değişiklikten bahsetmek gerekir
3. () Aile krizi gözlenmemekte
4. () Cevaplamakta zorlanıyorum

46. Sizce Kazakistan'ın aileye ilişkin devlet politikasında aşağıdaki önlemlerin hangileri önemli, hangileri önemli değil?

	Çok önemli	Kısmen önemli	Pek önemli değil	Hiç önemli değil	Cevaplamakta zorlanıyorum
Büyük aileler (çok çocuklu) için ödeneği artırmak	()	()	()	()	()
Engelli ailelere sosyal yardımlar	()	()	()	()	()
Genç aileler için uygun konut programları	()	()	()	()	()
Çocuk doğumu ile ilişkin anneler için sosyal yardımlar	()	()	()	()	()

Doğurganlığın teşvik edilmesi	☐	☐	☐	☐	☐
Aileye adanmış televizyon programlarının içeriği üzerinde devlet kontrolü	☐	☐	☐	☐	☐
Anneliğin sosyal önemini artırmak	☐	☐	☐	☐	☐
Medyada, eğitim sisteminde aile değerlerinin propagandası	☐	☐	☐	☐	☐
Çocuk yetiştirmede babanın rolünü artırmak için mevzuatın geliştirilmesi	☐	☐	☐	☐	☐

47. Günümüzde devlet tarafından sağlanan aile desteklerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

1. Çok iyi 2. İyi 3. Orta
4. Kötü 5. Çok kötü 6. Cevaplamakta zorlanıyorum

48. “Çiftler evliliksiz olarak birlikte yaşayabilir” yargısına katılıyorsunuz?

1. Katılıyorum 2. Katılmıyorum 3. Cevaplamakta zorlanıyorum

49. Siz Kazak ailesinin geleceği hakkında ne düşünüyorsunuz?

1. Ailenin değeri artacak ve giderek daha istikrarlı olacaktır
2. Tek ebeveynli ailelerin sayısı artacak
3. Aile ilişkileri giderek daha çok sivil evlilik ile değiştirilecek
4. Yeniden evlenme sayısı artacak
5. Eşcinsel evliliğe ilgi artacak
6. Cevaplamakta zorlanıyorum

EK-2**YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU**

Konu: Günümüz Kazak Ailesinin Yapısal Göstergeleri ve Gelecek Projeksiyonu (Türkistan İli Örneği).

DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME SORULARI

Katılımcı No:

Tarih:/...../ 2019

Başlangıç Saati: -

Demografik Bilgiler:

Yaşı:

Cinsiyeti:

Medeni Durumu:

Yaşadığı Yer:

Kaç Yıllık Evli:

Çocuk Sayısı:

1. Kazak Ailesinin Yapısı İle İlgili Görüşler:

- ✓ Kiminlerle birlikte, hangi aile tipinde yaşıyorsunuz?
- ✓ Bugünkü Kazak ailesinin yapısı ile ilgili ne düşünüyorsunuz? Çekirdek aile, geniş aile, parçalanmış veya tek ebeveynli aile hakkında görüşleriniz nasıl?
- ✓ Sizce bölgede hangi aile türü baskındır, neden?

2. Evliliğe Bakış:

- ✓ Evliliğin önemi ve değeri hususunda ne düşünüyorsunuz?
- ✓ Evlilik, sizce aile hayat için gerekli midir?
- ✓ Evlilikte duygusal bağın, yeri ve önemi nedir? Evlilikte aşk ve sevgi şart mıdır?
- ✓ Son yıllarda mantık/hesap evliliği diye bir tanımlama yapılıyor. Sizce duygusuz akıl temelli kurulan (hesap/mantık evliliği) bir evlilik mümkün mü?
- ✓ Evlilikte evlenme yaşı önemli midir? Evlilik yaşı erkek ve kadın için kaç olmalı? Eşlerin yaşlarında fark olmalı mıdır?
- ✓ Genel olarak evlilik yaşı ile ilgili ne düşünüyorsunuz?

3. Boşanma ile ilgili düşünceler:

- ✓ Boşanma olgusu hakkında düşünüyorsunuz?
- ✓ Sizce günümüzde evli çiftlerin boşanmasının temel sebepleri nedir?

4. Aile İçi İlişkiler:

- ✓ Katılımcılara aile reisi olmalı mıdır? Aile reisi kim olmalı ve sizin ailenizde nasıl? Aile reisi hakkında ne düşünüyorsunuz?
- ✓ Ailede önemli konularda karar alırken son sözü kim söylemeli? Mesela sizin ailenizde önemli konularda nasıl karar alırsınız?

5. Akrabalık İlişkilere Bakış:

- ✓ Akrabalık ilişkilere genel olarak nasıl bakıyorsunuz?
- ✓ Akrabalarınızla sık görüşür müsünüz? Akrabalarınızla ilişkilerinizi nazıl değerlendirebilirsiniz?
- ✓ Akrabalık ilişkilerin aile fertleri üzerinde ne gibi etkileri olabilir? Çocuklarınızın akraba çocuklarıyla ilişkileri konusunda ne düşünüyorsunuz?

6. Ailede Çocuğun Değeri:

- ✓ Çocuk sizin için ne ifade ediyor?
- ✓ Ailenin çocuklarından beklentileri neler olabilir?

7. Aile ve Toplum Hayatı İle İlgili Çeşitli Konulardaki Düşünceler:

- ✓ Son zamanlarda Kazakistan'da aile krizi yaşanmakta diye bir görüş yaygınlaşıyor. Sizce bu görüşü nasıl karşılıyorsunuz?
- ✓ Çiftlerin evliliksiz olarak birlikte yaşaması konusunda ne düşünüyorsunuz?
- ✓ Devletin aileye yönelik politikasına nasıl bakıyorsunuz? Bu politika kapsamında aileye sağlanan destekler hakkında görüşleriniz nasıl? Bu destekleri nasıl değerlendirebilirsiniz? Sizce bu politikanın olumlu-olumsuz yönleri?
- ✓ Kazak ailesinin geleceği hakkında neler düşünüyorsunuz? Kazak ailesinin geleceğinin mutlu, huzurlu ve sağlam olması için neler öneriyorsunuz?

Görüşülen Kişinin:

Adı: Soyadı:

Adresi: Cep Tel No:

Eğitim Durumu: Mesleği:

Bitiş Sağıatı: - Kodu:

EK-3**KATILIMCILARA AİT TANITICI BİLGİLER**

Katılımcı Numarası	Adı (Paraf)	Yaşı	Cinsiyeti	Medeni Durumu	Sahip Olduğu Çocuk Sayısı	Yaşadığı Yeri	Eğitim Durumu	Görüşme Tarihi
K 1	G. K.	28	E	Evli	3	Köy	Orta	11.06.19
K 2	Zh. T.	43	E	Boşanmış	4	Şehir	Yüksek	14.06.19
K 3	M. K.	55	E	Dul	4	Köy	Orta	19.06.19
K 4	A.B.	35	E	Evli	4	Köy	Yüksek	21.06.19
K 5	B. B.	24	E	Evli	-	Şehir	AO	24.06.19
K 6	K. P.	37	K	Boşanmış	2	Şehir	Yüksek	25.06.19
K 7	G.A.	23	K	Bekar	-	Şehir	Yüksek	07.07.19
K 8	Z. N.	26	K	Evli	1	Köy	Orta	11.07.19
K 9	R. A.	46	K	Boşanmış	1	Köy	Orta	13.07.19
K 10	Sh. M.	29	E	Bekar	-	Şehir	Orta	17.07.19
K 11	Zh. K.	43	K	Evli	2	Şehir	Yüksek	27.07.19
K 12	S. D.	50	K	Evli	3	Şehir	AO	28.07.19
K 13	A. K.	22	K	Bekar	-	Köy	AO	31.07.19
K 14	D. N.	41	K	Evli	5	Köy	Yüksek	08.08.19
K 15	T. B.	57	E	Evli	4	Şehir	Orta	12.08.19
K 16	G. S.	51	K	Evli	6	Köy	Yüksek	13.08.19
K 17	S. K.	52	K	Dul	4	Şehir	AO	18.08.19
K 18	M. B.	48	E	Evli	5	Köy	Yüksek	23.08.19
K 19	L. M.	52	E	Evli	5	Köy	Orta	24.08.19
K 20	N. B.	36	E	Evli	1	Şehir	Yüksek	28.08.19

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Özgeçmiş

Adı Soyadı:	Nurbol BAIBAKHOV
Doğum Yeri:	Kazakistan / Türkistan
Doğum Tarihi:	01/02/1983
Medeni Durumu:	Evli
Öğrenim Durumu	
Derece:	Okulun Adı:
İlköğretim:	Şoktas İlköğretim Okulu - 1992 Kazakistan/Türkistan
Ortaöğretim:	Ulugbek Orta Okulu – 2000 Kazakistan/Türkistan
Lise:	
Lisans.	Ahmet Yesevi Uluslararası Kazak-Türk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Sosyoloji Bölümü -2004
Yüksek Lisans.	Ahmet Yesevi Uluslararası Kazak-Türk Üniversitesi Sosyoloji Bölümü - 2006
Becerileri:	
İlgi Alanları:	Aile Sosyolojisi, Din Siyaset
Halen Yaptığı İş:	
İş Deneyimi: (Doldurulması isteğe bağlı)	Öretim Üyesi -2006-2014, Ahmet Yesevi Uluslararası Kazak-Türk Üniversitesi Sosyoloji Bölümü
Aldığı Ödüller: (Doldurulması isteğe bağlı)	
Hakkımda bilgi almak için önerebileceğim şahıslar: (Doldurulması isteğe bağlı)	
Tel:	05387767168
E-mail:	<u>Nurbol83.83@mail.ru</u>
Adres:	Kosova Mah. Ünalı Sokak No:3, Ali Ulvi Kurucu Öğrenci Yurdu, Selçuklu/Konya

İmza: